

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

KUNGL BIBL.
15 AUG 1961
STOCKHOLM

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961:35

Sow
1961:35A

Socialdepartementet

ÄNDAMÅLSENLIGA STUDENTBOSTÄDER

1957 ÅRS

STUDENTBOSTADSUTREDNING

Stockholm 1961

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961

Kronologisk förteckning

1. Totalisatorverksamheten. Idun. 140 s. Jo.
2. Sparstimulerande åtgärder. Idun. 121 s. Fl.
3. Effektivare prisövervakning. Idun. 177 s. H.
4. Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppboordsväsendet. Idun. 230 s. Fl.
5. Begravningsplatser och gravar. Norstedt & Söner. 188 s. Ju.
6. Underrätterna. Idun. 339 s. Ju.
7. Enhetlig ledning av krigsmakten. Beckman. 120 s. Fö.
8. Om läkarbehov och läkartillgång. Idun. 228 s. I.
9. Principer för en ny kommunindelning. Beckman. 248 s. I.
10. Preliminär nationalbudget för år 1961. Marcus. V + 105 s. Fl.
11. Den allmänna brottsregistreringen. Kihlström. 318 s. Ju.
12. Statliga belastningsbestämmelser av år 1960 för byggnadsverk. Idun. 50 s. K.
13. Lantbrukets yrkesskolor. Kihlström. 206 s. Jo.
14. Pensionsstiftelser. I. Marcus. 184 s. Ju.
15. Polisens brottsbekämpande verksamhet. Idun. 251 s. + 2 s. ill. I.
16. Kriminalvård i frihet. Idun. 137 s. Ju.
17. Hjälpmedel i skolarbetet. Idun. 244 s. + 12 s. ill. E.
18. Totalförsvarets upplysningsverksamhet. Kihlström. 90 s. Fö.
19. Byggnadsindustrins arbetskraft. Idun. 150 s. S.
20. Vissa frågor rörande allmänna val. Idun. 173 s. Ju.
21. Författningsutredningen. V. Organisationer. Beslutsteknik. Valsystem. Idun. 362 s. Ju.
22. Den svenska utvecklingshjälpens administration. Kihlström. 74 s. U.
23. Svensk trafikpolitik. I. Idun. 387 s. K.
24. Svensk trafikpolitik. II. Idun. 163 s. K.
25. Flygbuller som samhällsproblem. Idun. 200 s. Fö.
26. Reviderad nationalbudget för år 1961. Marcus. V + 87 s. Fl.
27. Skifferoljefrågan. Norstedt & Söner. 144 s. H.
28. Kungl. Teatern. Verksamhet och ekonomi. Marcus. 320 s. E.
29. Förtidspensionering och sjukpenningförsäkring m. m. Idun. 341 s. S.
30. Grundskolan. Hæggström. 881 s. E.
31. Läroplaner för grundskola och fackskolor. Idun. 388 s. E.
32. Handläggning av bostadslån. Idun. 101 s. S.
33. Redareansvarets begränsning. Idun. 101 s. Ju.
34. Huvudmannaskapet för polisväsendet m. m. Kihlström. 227 s. I.
35. Ändamålsenliga studentbostäder. Idun. 224 s. S.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961:35

Socialdepartementet

ÄNDAMÅLSENLIGA
STUDENTBOSTÄDER

1957 ÅRS

STUDENTBOSTADSUTREDNING

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB
STOCKHOLM 1961

Innehåll

Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet	5
Utredningsuppdraget	7
Kapitel 1. Studentbostadsbyggande före 1950. Principerna för det statliga stödet	9
Kapitel 2. Antalet studentbostadsrum för ogifta studenter i relation till studentantalet	21
Kapitel 3. Kostnader för hittills byggda studentbostäder samt för studentbostäder under uppförande.	26
Kapitel 4. Hittills uppförda studentbostäders standard och utformning	31
Kapitel 5. Sammanfattning av resultaten av 1957 års studentbostadsenkät.	39
Kapitel 6. »Normalstandardhuset». Kostnadsberäkningsmetodik	41
Kapitel 7. Jämförande kostnadsanalys av korridorhus.	50
Kapitel 8. Jämförande kostnadsanalys av grupprumshus	86
Kapitel 9. Övriga kostnadsfrågor.	102
1. Källaren	102
2. Förlängning av huskroppen	105
Kapitel 10. Insprängda rum	109
Kapitel 11. Utformningen av enkelrum. Sammanfattande synpunkter och rekommendationer	115
Kapitel 12. De gifta studenternas bostadsfråga	119
Kapitel 13. Förslag till köksinredning	146
Kapitel 14. Övrig utrustning	153
Kapitel 15. Studentbostädernas driftkostnader	156
Kapitel 16. Kommuns ekonomiska medverkan	161
Kapitel 17. Sammanfattning av utredningens rekommendationer och förslag.	168

Bilagor

1. Tabellbilaga	171
Tabell 1. Färdigställda studentbostadshus per den 1 juli 1960. Uppsala	171
Tabell 2. Färdigställda studentbostadshus per den 1 juli 1960. Lund	172
Tabell 3. Färdigställda studentbostadshus per den 1 juli 1960. Stockholm, Göteborg och Umeå	172

Tabell 4.	Studentbostadshus under uppförande per den 1 juli 1960	173
Tabell 5.	Byggnadskostnad per studentrum i uppförda hus. Uppsala	174
Tabell 6.	Byggnadskostnad per studentrum i uppförda hus. Lund	174
Tabell 7.	Byggnadskostnad per studentrum i uppförda hus. Stockholm, Göteborg och Umeå	175
Tabell 8.	Byggnadskostnad per studentrum i hus under uppförande.	175
Tabell 9.	Planeringskostnader för färdigställda studentbostadshus.	176
Tabell 10.	Insprängda studentbostäder per den 1 juli 1960	177
Tabell 11.	Insprängda studentbostäder. Sammandrag	178
Tabell 12.	Insprängda studentbostäder omräknade efter bestämmelserna den 1 juli 1959	179
Tabell 13.	Insprängda studentbostäder omräknade efter samma jämförelsenivå och efter bestämmelserna den 1 juli 1959. Sammandrag	180
2.	Studentbostadsenkäten 1957	181
3.	Enhetspriser vid jämförande kostnadsberäkningar	207
4.	Mått- och kostnadsuppgifter avseende av utredningen kostnadsberäknade objekt	209
:1.	Korridorhus och loftgångshus	209
:2.	Grupprumshus	212
:3.	Fullt utnyttjad källarvåning.	213
:4.	Förlängning av huskroppen.	214
:5.	Familjebostäder om två rum och kök	215
5.	Förslag till »normalkontoplan» för studentbostadsföretag	216
6.	Studentbostäder i utlandet	222

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet

Den 4 oktober 1957 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga för att utreda vissa frågor angående uppförandet av studentbostäder.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 9 oktober 1957 såsom sakkunniga dåvarande generaldirektören och chefen för bostadsstyrelsen, numera professorn vid Stockholms universitet Alf Johansson, tillika ordförande, juris kandidaten Morgan Abrahamsson, dåvarande byrådirektören hos bostadsstyrelsen numera ingenjören hos Stadsbyggnadsbyrån AB Anders Assis, ledamoten av riksdagens första kammare Einar Eriksson, stadssekreteraren hos stadskollegiet i Göteborg Torsten Henrikson samt förste kanslisekreteraren i finansdepartementet Otto Winther.

De sakkunniga har antagit benämningen *1957 års studentbostadsutredning*.

För att såsom experter biträda studentbostadsutredningen har genom beslut den 18 oktober 1957 tillkallats arkitekten, teknologie doktorn Lennart Holm samt genom beslut den 19 juni 1958 dåvarande stadsarkitekten i Lidingö Gösta Wikforss och förste intendenten vid statens institut för konsumentfrågor Carin Boalt.

Såsom sekreterare åt de sakkunniga förordnades den 18 oktober 1957 dåvarande ombudsmannen i Sveriges förenade studentkårer numera t. f. förste kanslisekreteraren i ecklesiastikdepartementet Jan Stiernstedt.

Studentbostadsutredningen har den 28 januari 1958 avgivit en framställning till Konungen angående upplåtelse av mark för studentbostäder i Stockholm samt den 1 mars 1960 remissutlåtande över 1955 års universitetsutrednings sjätte betänkande, Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle.

Under utredningsarbetets gång har de arbetsresultat som successivt framkommit begagnats som underlag för rådgivning till olika studentbostadsföretag rörande utformningen av planerade studentbostadsanläggningar. I samtliga universitets- och högskolestäder har sålunda under större delen av den tid utredningen arbetat ett antal studentbostadsanläggningar planerats med utgångspunkt från de resultat, vilka redovisas i det följande. Det kan i detta sammanhang även nämnas, att produktionskostnaderna för studentbostäder under senare tid visat en sjunkande tendens.

Studentbostadsutredningen får härmed vördsamt överlämna föreliggande betänkande, Ändamålsenliga studentbostäder. Utredningen finner härmed det erhållna uppdraget vara slutfört.

Samtliga kostnadsberäkningar har utförts av ledamoten Assis. Experterna Holm, Wikforss och Boalt har från de tidpunkter, vid vilka de tillkallats att biträda utredningen, deltagit i utarbetandet av betänkandet. Fig. 1—10, 12 samt 40—67 har uppgjorts av experten Wikforss, fig. 11 samt 13—39 av byråingenjören E. Stenmark.

Delar av utredningsmaterialet (underlag till kostnadsberäkningar samt vissa ritningar avseende bland annat utländska studentbostäder) har överlämnats till bostadsstyrelsen.

Stockholm den 7 juni 1961.

Alf Johansson

Morgan Abrahamsson

Anders Assis

Einar Eriksson

Torsten Henrikson

Otto Winther

/ Jan Stiernstedt

Utredningsuppdraget

Direktiven för studentbostadsutredningen framgår av chefens för socialdepartementet anförande till statsrådsprotokollet den 4 oktober 1957, vari departementschefen yttrade bl. a. följande.

Sedan år 1950 lämnar staten lån och bidrag för uppförande av studentbostäder. För studentbostadshus beviljas sålunda avsevärda kapitalsubventioner i form av tilläggslån ävensom tertiärlån och räntesubventioner på de för bostadsbyggande i allmänhet gällande villkoren. Ett betydande antal studentbostadshus har under de senaste åren uppförts i Stockholm, Göteborg, Uppsala och Lund med hjälp av statliga lån och bidrag.

Tillgången på rum för studerande är ändock helt otillräcklig. Såsom universitetsutredningen har visat kommer under de närmaste tio åren antalet studerande vid universitet och högskolor att öka mycket kraftigt. Man kan emotse en fördubbling av antalet studerande. På grund härav kommer behovet av studentbostäder att stiga starkt.

Frågan om åtgärder för att åstadkomma en ökad produktion av rum för studenter aktualiserades för snart ett år sedan. I en promemoria, upprättad inom socialdepartementet, framlades förslag som syftade till en effektivisering och utbyggnad av statens stöd åt studentbostadsbyggandet. Särskild vikt tillmättes kravet på ett rationellare och billigare byggande. Promemorian upptog två huvudförslag. För det första förordades att kapitalsubventionen till kategorihus för studenter, som dittills utgått med viss procent av byggnadskostnaden, skulle fastställas till ett fast belopp per rum, nämligen 5 000 kronor. Stimulans till ett billigare byggande skulle härigenom kunna vinnas. Vidare föreslogs att kapitalsubvention med ett belopp av 3 000 kronor per rum jämväl skulle kunna beviljas för anordnande av studentbostäder i vanliga flerfamiljshus.

Promemrieförslagen upptogs i propositionen nr 100 till 1957 års riksdag. Riksdagen godkände propositionen i denna del.

I anslutning till förslagets framläggande underströk föredragande departementschefen, att kravet på att pressa ned kostnaderna för studentbostäder inte kunde avvisas. Departementschefen ansåg det nödvändigt att alla möjligheter tillvaratages, som finnes att genom val av lämpliga hustyper, omsorgsfull planering och ett rationellt byggnadssätt komma fram till betydligt lägre kostnader än hittills gängse.

Sveriges förenade studentkårer (SFS) har i skrivelse den 20 augusti 1957 gjort framställning om tillkallande av särskilda sakkunniga med uppgift att skyndsamt utreda förutsättningarna för en snabb ökning av bostadsproduktionen för studerande. I skrivelsen framhålls bl. a. följande.

SFS har det bestämda intrycket, att ett väsentligt förbilligande av studentbostadsproduktionen kan förverkligas inom en nära framtid, om man tillvaratar alla möjligheter till rationalisering i såväl byggnadsadministrativt som byggnads-

tekniskt och förvaltningsmässigt hänseende. Redan de uppslag, som i sådant syfte hittills framkommit, torde vara så värdefulla, att de borde göras till föremål för en samlad bearbetning. Enligt SFS:s mening vore det i högsta grad önskvärt, att en dylik bearbetning finge företagas av särskilda sakkunniga. Dessa borde därvid få i uppdrag icke blott att pröva och överarbeta de förslag, som hittills har framkommit, utan även att överhuvudtaget efter sammanställningar av redan vunna erfarenheter på området och företagande av nya undersökningar utarbeta förslag till konkreta råd och anvisningar för att åstadkomma en omfattande men samtidigt billig produktion av studentbostäder med tillfredsställande standard. I de sakkunnigas uppdrag borde även ingå att utarbeta program för och genomföra en idépristävling rörande billiga och ändamålsenliga planlösningar och hustyper. Särskilt värdefullt anser SFS det skulle vara, om de sakkunniga även finge i uppdrag att pröva förutsättningarna för en god lösning av studentfamiljernas bostadsfråga.

Såsom framgår av det föregående föreligger ett betydande behov av rum för studerande vid universitetet och högskolor. Skall detta behov kunna tillgodoses snabbt måste en stor produktion av billiga och ändamålsenliga studentbostadsrum komma till stånd. I likhet med SFS anser jag det lämpligt att särskilda utredningsmän tillkallas för att framlägga förslag till råd och anvisningar beträffande en ändamålsenlig produktion av studentbostadsrum till betydligt lägre kostnader än hittills gängse. Genom ett förbilligande av byggnadskostnaderna skapas i motsvarande mån utrymme för en ökad produktion.

Ifrågavarande förslag bör avse rum för studerande både i särskilda kategorihus och i vanliga flerfamiljshus. Behovet av familjebostäder för studerande vid universitet och högskolor torde i huvudsak inte kunna tillgodoses genom en särskilt för denna kategori bostadssökande reserverad produktion av familjebostäder. Liksom hittills torde dock i kategorihus med enkelrum för studerande i begränsad utsträckning kunna inrymmas familjebostäder för gifta studerande. Jag förutsätter att utredningsmännen kommer att beakta detta förhållande och pröva i vad mån det är lämpligt att i studentbostadshus kombinera enkelrum och familjebostäder.

KAPITEL 1

Studentbostadsbyggande före 1950. Principerna för det statliga stödet

Studentbostäder i bemärkelsen för enbart universitets- och högskolestuderande reserverade bostäder i för ändamålet särskilt uppförda hyreshus är i Sverige i motsats mot utomlands en relativt sen företeelse. Studenterna vid de svenska universiteten och högskolorna har sedan gammalt varit hänvisade till att lösa sin bostadsfråga på den allmänna bostadsmarknaden, och traditionellt har därvid den normala bostadsformen varit bostadsinackorderingen, d. v. s. studenterna har hyrt möblerade rum i större hyreslägenheter på studieorten. I viss utsträckning har dock privata »studenthärbärgen» eller »studentkaserner» förekommit, t. ex. det s. k. Imperfektum i Uppsala. Däremot har läroanstalterna själva icke försett studenterna med bostäder; ett undantag härifrån är dock det »kommunitet», som inrättades i Uppsala under medeltiden men som aldrig kom att spela någon större roll. I stort sett har uthyrningen av möblerade rum fungerat väl. Den allmänna bostadsmarknaden på universitets- och högskoleorterna kunde utan större svårigheter absorbera studenterna, och några bostadsproblem uppstod icke förrän efter första världskriget.

Innan dess hade dock särskilda studentbostäder tillkommit. I Uppsala och Lund byggdes under perioden 1880—1920 ett antal »studenthem», vilka kom till stånd på initiativ av religiösa eller ideella organisationer. Tanken med dessa studenthem var emellertid i första hand att föra samman en grupp studenter med likartade ideal och bereda dem helinackordering i en bostadsmiljö, där man syftade till att så långt möjligt ersätta föräldrahemmet. Det sammanlagda antalet rum i dessa studenthem uppgick vid 1920-talets början i Uppsala till omkring 120, i Lund till omkring 30. En del av hemmen har numera ersatts eller håller på att ersättas av moderna studentbostadshus.

Utöver dessa studenthem fanns det ett smärre antal särskilda studentrum i några av nationshusen i Uppsala samt i Akademiska föreningens hus i Lund.

Som synes har de särskilda studentbostäderna inte förrän i mycket sen tid spelat någon större roll vid de svenska universiteten och högskolorna. Först på 1920-talet började mot bakgrunden av efterkrigstidens bostadsproblem behovet av särskilda studentbostadshus att diskuteras. Det var då studenter-

na själva, som genom sina organisationer tog initiativet. Det första moderna studentbostadshuset i Sverige uppfördes under åren 1929—30 av Uppsala studentkår på en tomt vid Övre Slottsgatan i Uppsala. Huset, som innehåller 58 enkelrum för manliga studenter, skiljer sig radikalt från de äldre studenthemmen därigenom att varje rum är försett med egen tambur och eget tvättrum med varmt och kallt rinnande vatten samt dusch. Till varje rum hör karakteristiskt nog t. o. m. en egen brevlåda vid ingången till den gemensamma korridoren. WC delas emellertid av ca 10 hyresgäster per korridor. Till skillnad från studenthemmen saknar detta hus helt gemensamhetslokaler såsom matsal, sällskapsrum etc. I stället har stor omsorg nedlagts på att genom goda isoleringsanordningar skapa förutsättningar för ostörda studier. Huvudsyftet var således icke längre att bereda en grupp studenter en gemensam miljö utan att bereda varje student tillgång till egen bostad, så isolerad som möjligt från grannens. Steget mot detta ideal togs fullt ut med de fyra hus, som byggdes i Uppsala under senare hälften av 30-talet. I dessa fick varje rum tillgång till eget wc. Bortser man från avsaknaden av så gott som all köksutrustning hade man i dessa hus kommit det vanliga hyreshuset så nära som tänkas kan. Det enda hyresgästerna delar med sina grannar är telefonen.

I Lund tillkom under 1930-talet ett studentbostadshus, Studentskegården, som skiljer sig från Uppsalahuset därigenom att rummen har tillgång till kök. I Stockholm och Göteborg planerades hus, vilka dock av olika skäl icke kom att uppföras.

Andra världskriget satte stopp för studentbostadsbyggandet. Efter krigets slut började ett intensivt planerande. I avvaktan på de resultat som »1946 års utredning om den högre utbildningens demokratisering — studentsociala utredningen» skulle komma till i bostadsfrågan, väntade man dock i allmänhet med att sätta igång de projekterade byggena. Samtidigt hade bristen på studentrum börjat bli alltmera kännbar. Flera orsaker samverkade härvid. Vid krigsutbrottet var antalet studerande vid högre läroanstalter (»högskolestuderande») ca 11 000. Vid krigets slut var motsvarande antal närmare 14 000 och år 1950 närmare 17 000. Under 1940-talet steg sålunda studentantalet i Sverige med något över 50 procent. Under samma tid skärptes konkurrensen om inackorderingsrummen i universitets- och högskolestäderna även av andra orsaker, som icke hade med de växande studentkullarna att göra utan med dessa städers bostads- och befolkningsutveckling i övrigt. Sålunda har just Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg till följd av bl. a. en exceptionellt stor inflyttning fått särskilt stora bostadsförsörjningsproblem. Vidare synes förbättringen av den allmänna levnadsstandarden ha medfört, att innehavarna av stora lägenheter i allt mindre utsträckning hyrde ut inackorderingsrum. Samtidigt innehöll de under denna tid nyproducerade bostadshusen endast undantagsvis lägenheter av sådan storlek att de lämnade innehavaren möjlighet att avstå en del av lägenhetsytan åt inackor-

deringar. Den höjda levnadsstandarden har vidare medfört ökad efterfrågan på enkelrum och enrumslägenheter även från andra ungdomar än de högskolestuderande. Sålunda ökade också på universitets- och högskoleorterna antalet skolelever, seminarister, militärer, sjuksköterskor m. fl.

1950 års riksdagsbeslut

Mot bakgrunden av denna försämring av studenternas bostadsmarknad samt det generella behovet av direkta och indirekta studentsociala stödåtgärder konstaterade studentsociala utredningen i sitt år 1948 framlagda betänkande — »Studentsociala stödåtgärder» (SOU 1948: 42) — att staten borde stödja byggandet av särskilda studentbostäder i universitets- och högskolestäderna. Utredningen anförde bl. a.:

»Även bortsett från behovet av hyresreglerande åtgärder torde statsmakterna under alla förhållanden behöva ingripa för att lösa studenternas bostadsfråga. Det hastigt ökade studentantalet har gjort att bristen på studentrum i våra universitets- och högskolestäder för närvarande är sådan, att situationen vid en ytterligare ökning av antalet studenter snabbt skulle kunna bli ohållbar, vilket bland annat framgår av de utredningar, som verkställt på de olika kårorterna. De allvarliga följderna en tilltagande bostadsbrist skulle få för hela vårt högre utbildningsväsende torde dock icke här behöva utvecklas. Utredningens förslag till direkta stödåtgärder för att åstadkomma en demokratisering av de högre utbildningsmöjligheterna förutsätter dessutom bland annat en tillfredsställande tillgång på bostäder.»

Det kan i detta sammanhang ha sitt särskilda intresse att jämföra ovanstående uttalande från 1948 med följande uttalande i en år 1956 till Kungl. Maj:t ställd skrivelse från 1955 års universitetsutredning:

»Universitetsutredningen har sålunda måst inrikta sitt arbete på att föreslå åtgärder varigenom universitetet och högskolorna redan inom de närmaste tio åren skulle ges en fördubblad utbildningskapacitet, en kapacitet som vidare under åren efter år 1965 troligen kommer att behöva ytterligare ökas.

En så stark och så snabb utbyggnad av de högre läroanstalterna måste enligt universitetsutredningens mening rimligen innefatta åtgärder även för säkerställande av ett tillräckligt antal bostäder för dessa läroanstalters studenter. Utan särskilda åtgärder från det allmännas sida torde man näppeligen kunna hoppas ge bostäder åt kanske ytterligare 20 000 studerande, ett mer än dubbelt så stort nettotillskott som under den senaste tioårsperioden. En universitetsupprustning i fråga om lärarkrafter och undervisningslokaler för ett dubbelt så stort antal studerande blir helt naturligt meningslös eller från början misslyckad, om tillströmningen till de högre läroanstalterna hålles tillbaka till följd av brist på bostäder för de studerande.»

1946 års studentsociala utredning diskuterade ingående frågan om i vilka former det allmänna borde lämna sitt stöd till studenternas bostadsförsörjning. Efter att ha redogjort för tänkbara alternativ framhåller utredningen i sitt betänkande (sid. 185) följande:

»En direkt kapitalsubvention vid byggandet av studentbostäder torde därför

vara den enda framkomliga vägen, om man vill hålla studenternas hyreskostnader och därmed levnadskostnader nere. Såväl erfarenheten som gjorda beräkningar visa nämligen att hyrorna i nybyggda studentbostadshus komma att ligga avsevärt över den nuvarande genomsnittliga hyresnivån på orten, därest ingen subventionering äger rum. Studentbostadshus äro nämligen ur ekonomisk synpunkt föga tillfredsställande beroende på bland annat krav på särskild ljudisolering och mängden av småutrymmen, vilket fördyrar byggnadskostnaderna. Därtill kommer att hyrorna i regel endast kunna beräknas för nio månader per år. Nyttillkomna studentbostäder skulle av dessa skäl komma att verka hyreshöjande även på den allmänna hyresrumsmarknaden i universitets- och högskolestäderna. Om, såsom utredningen i det följande ämnar föreslå, studentbostadsföretag däremot subventioneras i åtminstone så stor utsträckning, att hyresbeloppen icke behöva överskrida 'medelhyran' på studieorten, får man i stället en prispressande faktor av betydelse, som skulle komma att påverka hyresnivån för uthyrningsrum även i det gamla bostadsbeståndet, förutsatt att antalet nybyggda studentrum icke bleve alltför obetydligt. Även med hänsyn till att utredningen föreslår en kraftig ökning av antalet naturastipendier för universitets- och högskolestuderande, är ett nedbringande av studenternas hyresutgifter en angelägen uppgift, eftersom detta indirekt skulle medföra minskade utgifter för statsstipendier.»

Det statliga stödet borde enligt utredningen i princip syfta till att möjliggöra uppförande av studentbostäder av tillfredsställande standard, vilkas hyra icke borde sättas högre än den genomsnittliga hyran («normalhyran») för ett studentrum på orten. För varje universitets- och högskolestad borde fastställas en »standardhyra» motsvarande den osubventionerade hyran för en viss given standard. Genom subvention borde sedan standardhyran sänkas till normalhyran å orten. Den del av byggnadskostnaderna, som låg inom avkastningsvärdet, borde finansieras dels genom bottenlån i öppna marknaden, dels genom statliga tertiärlån upp till 100 procent. Den del av byggnadskostnaderna, som icke föll inom avkastningsvärdet, borde finansieras genom statliga ränte- och amorteringsfria tillägglån av sådan storlek att hyran kunde sättas på samma nivå som normalhyran på orten.

För att studentbostadshus skulle kunna erhålla statliga tertiärlån upp till 100 procent föreslogs att stiftelser och organisationer, som uppför husen, skulle betraktas såsom allmännyttiga företag. Det kommunala förmedlingsorganet borde på sedvanligt sätt utöva kontroll av byggnadsföretaget. Vidare borde vederbörande kommun få representation men ej majoritet i bostadsföretagets styrelse.

Behovet av tillägglån borde i varje enskilt fall prövas av bostadsstyrelsen, medan det slutliga beslutet angående tillägglånens storlek borde fattas av Kungl. Maj:t.

Beträffande studentbostadshusens standard föreslog utredningen att bostadsstyrelsen för varje enskild lägenhet borde fastställa en normalstandard från vilken sådana avvikelser kunde tillåtas, som innebar en hyresförskjutning på högst 15 procent från den standardhyra utifrån vilken subventionsbehovet beräknats. Som riktlinjer vid fastställande av normalstandard uttalade utredningen följande:

»Rummen måste vara av lämplig storlek — i regel minst 14 m² — eftersom de skola tjäna såsom både bostads- och arbetsrum. Ljudisolering, ventilation och belysning måste vara tillfredsställande ur studiesynpunkt. Varje lägenhet bör utrustas med tvättställ och garderob, den senare om 0,6 m²; ett wc per var 5:e samt bad- och duschrum per var 10:e lägenhet. Vidare bör ett gemensamhetsutrymme om 20 m² per vart 20:e rum kunna godkännas samt ett s. k. tekök i varje våningsplan.

För familjebostäder bör däremot gälla den standard, som är gängse i motsvarande lägenhetstyper av medelgod standard.

Förutom de gemensamhetsutrymmen (samlings-, motions- eller musikrum), som ovan angivits, synes statlig subvention icke böra utgå för sådana *kollektiva anläggningar* som restaurant, tvättstugor, garage och personalbostäder, utan i den mån sådana anläggningar förekomma böra för dem beräknas skälig marknads-hyra.»

Vid remissbehandlingen av studentsociala utredningens betänkande tillstyrktes utredningens förslag vad gäller studentbostäder av så gott som samtliga instanser. Bostadsstyrelsen anförde bl. a., att det först i framtiden sedan erfarenhet vunnits om låneverksamheten torde kunna bedömas, huruvida det vore möjligt att fixera ett tillägglånebelopp för varje ort. Styrelsen framhöll vidare följande beträffande kommunens medverkan vid studentbostadsproduktionen:

»Eftersom behovet av subvention blir avsevärt, torde krav på att kommunen skall bidra till kostnaderna för företaget med belopp motsvarande en fjärdedel av tillägglånet icke böra ställas. Med hänsyn till den betydelse, som utbildningsanstalterna och studenterna ha för vederbörande stad, synes emellertid i gengäld krav böra resas på att erforderlig tomtmark tillhandahållas utan kostnad; kostnaden för eventuell erforderlig extra grundförstärkning bör icke heller belasta studentbostadsföretaget.»

I Kungl. Maj:ts proposition 1950:99 anslöt sig departementschefen till utredningens förslag angående statlig subvention till uppförande av studentbostäder samt gjorde även bostadsstyrelsens ovan refererade synpunkter till sina. 1950 års riksdag beslöt i enlighet med departementschefens förslag.

Det studentsociala stöd som kom till stånd genom detta beslut avgränsades till att gälla »studerande vid samtliga akademiska läroanstalter enligt den gängse betydelsen av dessa ord, d. v. s. förutom de fakultetsbetonade läroanstalterna även fackhögskolorna och socialinstituten». Till fackhögskolorna hänfördes därvid de tekniska högskolorna, handelshögskolorna, tandläkarhögskolorna, farmaceutiska institutet, veterinärhögskolan, lantbrukshögskolan, skogshögskolan, gymnastiska centralinstitutets gymnastiklärarlinje samt högre mejeritekniska avdelningen vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut.

Vid tillämpningen av riksdagsbeslutet beräknades normalhyran per år för ett studentbostadsrum av den standard studentsociala utredningen förordat till 765 kronor i Uppsala, 720 kronor i Lund, 900 kronor i Stockholm

och 855 kronor i Göteborg. Vid bostadsstyrelsens behandling av studentbostadsärenden utgick man från dessa belopp samt från driftkostnader, avskrivning av möbler, rumsstädning etc. efter 1950—51 års prisnivå. Vid beräkningen av tilläggslånen storlek visade det sig att lånen i allmänhet kom att uppgå till ca 60 procent av rummets byggnadskostnad. I ett viktigt avseende modifierades dock studentsociala utredningens principer. Redan då det första studentbostadsärendet avgjordes begränsade Kungl. Maj:t tilläggslånen storlek till 50 procent av produktionskostnaden. Kapitalkostnaden för skillnaden mellan det av bostadsstyrelsen beräknade och det av Kungl. Maj:t beviljade tilläggslånet inräknades i den av bostadsstyrelsen beräknade hyran, baserad på 1950—51 års driftkostnadsnivå. De driftkostnadsökningar, som inträffat efter årsskiftet 1950—51, kom således att medföra en motsvarande stegring av hyrorna.

Med hänsyn till dessa genom praxis tillkomna modifikationer skulle tillämpningen av 1950 års riksdagsbeslut kunna sammanfattas sålunda: Subvention beviljades med ett belopp som gjorde det möjligt att fixera årshyran för ett rum med av statsmakterna förutsedd standard till för de olika orterna fastställda belopp med ett tillägg motsvarande den stegring av driftkostnaderna, som inträffat sedan årsskiftet 1950—51; dock utgick subventionen i intet fall med högre belopp än som motsvarade 50 procent av byggnadskostnaden.

1957 års riksdagsbeslut

1950 års proposition förutsatte att principerna för beräkning av tilläggslånet till studentbostadsrum skulle granskas, sedan erfarenhet av låneverksamheten vunnits. En sådan granskning verkställdes i en promemoria, utarbetad inom socialdepartementet och dagtecknad den 27 november 1956. I promemorian hänvisades till den ovan citerade skrivelsen från 1955 års universitetsutredning. Den redogörelse för den framtida utvecklingen av studentantalet som lämnades i denna skrivelse visade enligt promemorian »att behov föreligger av åtgärder ägnade att snabbt åstadkomma en betydande produktion av studentbostadsrum». Detta ansågs emellertid aktualisera följande frågor:

»1) Även andra former av studentbostadsbyggande än den hittills tillämpade måste komma till användning.

2) Kostnaderna för studentbostadsrum måste minskas.

Vad gäller den första frågan må erinras om att Uppsala stads drätselkammare i skrivelse den 15 maj 1956 till socialdepartementet framlagt resultatet av utredningar rörande dels kostnaderna för studentbostadsrum inlagda i vanliga flerfamiljshus dels kostnaderna för dylika rum i källarlösa tvåvåningshus. Drätselkammaren framhåller i skrivelsen att av de verkställda utredningarna framgår, att den statliga subventionen, därest studentbostadsbebyggelsen utformas på sätt, som däri redovisas, borde kunna väsentligt begränsas, ett förhållande som i sin

tur borde kunna föranleda nedsättning av de hyresbelopp på vilka statsbidrag nu utgår.

Av den nämnda utredningen framgår att kostnaderna för rum, inlagda i vanliga flerfamiljshus, blir relativt låga. Utredningen ger också vid handen att produktion i stor skala av lämpliga typer av kategorihus kan tänkas ske till kostnader, som avsevärt understiger de kostnader för kategorihus man hittills haft att räkna med.

Skäl föreligger därför att stimulera anordnandet av enkelrum i vanliga flerfamiljshus, avsedda för studerande. Vidare är det angeläget att initiativ tages till en serieproduktion av billiga studentbostadshus. Hur mycket man härvid kan pressa kostnaderna är svårt att bestämt uttala sig om. Det synes dock rimligt antaga att kostnaderna, utan att väsentliga standardkrav eftersättas, kan begränsas till 10 000 å 12 000 kronor per rum.

I anledning av vad sålunda framkommit bör statens stöd åt studentbostadsbyggande omprövas i syfte att öka byggandet och särskilt stimulera former av billigt byggande.

Den statliga långivningen till studentbostäder bör därför utvidgas till att avse inte enbart kategorihus utan också studentbostadsrum i vanliga flerfamiljshus. Vidare bör subventionen utgå icke som hittills varit vanligt i procent av den godtagbara byggnadskostnaden utan som ett fast bidrag per rum, varigenom det statliga stödet blir förmånligast beträffande sådan bebyggelse där kostnaderna hålles låga.

Vad gäller den närmare utformningen av stödet åt kategorihus bör erinras om att bostadsstyrelsens förut redovisade uppgifter beträffande byggnadskostnader och tillägglån för slutligt belånade studentbostadshus utvisar en genomsnittlig byggnadskostnad av 16 000 kronor per rum och ett genomsnittligt tillägglån av 7 500 kronor per rum. Härav följer att det kapitalbelopp, som skall förräntas och amorteras, för dessa hus utgör drygt (16 000 — 7 500) 8 000 kronor per rum. Med beaktande härav och av vad i det föregående anförts beträffande möjligheterna att sänka byggnadskostnaderna torde för framtiden subventionen i form av tillägglån till kategorihus böra fastställas till 5 000 kronor per rum.

I fråga om studentbostadsrum, inlagda i vanliga flerfamiljshus, synes det i varje fall till en början lämpligt att begränsa subventionen till rum i sådana hus, som förvaltas av kommunen, kommunalt bostadsföretag eller s. k. allmännyttigt bostadsföretag.

Med hänsyn till att kostnaderna för rum, inlagda i vanliga flerfamiljshus, i regel torde bli lägre än kostnaderna för rum i kategorihus, bör subventionen till rum i vanliga flerfamiljshus sättas lägre än vad som föreslagits beträffande kategorihus. En subvention av 3 000 kronor torde vara lämpligt avvägd.

En särskild fråga beträffande subvention till rum i vanliga flerfamiljshus är, huruvida subvention skall lämnas i form av tillägglån, d. v. s. ha karaktär av engångsbidrag, eller ges i form av ett löpande bidrag. En engångssubvention är att föredraga, därest det kan förutsättas att de rum för vilka subvention beviljas under lång tid kommer att upplåtas enbart åt studenter. För det fall åter rummen endast tidvis upplåtes åt studerande vore ett löpande bidrag den naturliga subventionsformen.

Man torde kunna utgå från att om ett kommunalt eller allmännyttigt bostadsföretag skall tillhandahålla enkelrum åt studenter företaget är berett att permanent reservera dessa rum för dylika ändamål. Under sådana förhållanden bör tillägglån vara den lämpliga subventionsformen. Såsom villkor för dylikt lån torde böra föreskrivas, att detsamma återkräves, därest rum som avses med subventionen inte längre upplåtes åt studerande vid universitet eller högskola.»

Vid remissbehandlingen av departementspromemorian underströk flertalet remissorgan vikten av en intensifierad studentbostadsproduktion. Förslaget att det statliga stödet skulle utvidgas till att omfatta även rum i flerfamiljshus godtogs liksom även förslaget, att tilläggslånet skulle få formen av ett fast bidrag per rum. Däremot restes erinringar mot departementspromemorians antagande, att det borde vara möjligt att minska kostnaderna per studentbostadsrum till 10 000—12 000 kronor utan att i väsentlig mån sänka standarden. Sålunda beräknade bostadsstyrelsen i sitt yttrande byggnadskostnaderna per rum i olika hustyper med den av studentsociala utredningen angivna standarden till mellan 12 000 och 14 000 kronor. Flertalet remissorgan ställde sig även kritiska mot förslaget att tilläggslånet skulle utgöra 5 000 kronor per rum i kategorihus. Bostadsstyrelsen ansåg att tilläggslånet borde utgå med 6 200 kronor per rum. Sveriges förenade studentkårer (SFS) föreslog därutöver att bidraget borde förändras vid förändringar i byggnadskostnadsindex. SFS förordade även tillika med stadsfullmäktige i Uppsala, att tilläggslån borde kunna beviljas för att täcka grundförstärkningskostnader.

SFS och bostadsstyrelsen riktade i sina yttranden även uppmärksamheten på de gifta studenternas bostadsfråga. Bostadsstyrelsen föreslog sålunda att till familjebostäder avsedda för gifta studerande skulle utgå tilläggslån med 6 000 kronor per lägenhet. Härmed avsågs en lägenhet som speciellt skulle tillgodose studentfamiljens behov av bl. a. en isolerad studiekammare. Större lägenheter än tre rum och kök borde dock enligt styrelsen bedömas efter de för vanliga familjebostäder gällande grunderna. Subventionen borde utgå såväl till lägenheter i kategorihus som till lägenheter i vanliga flerfamiljshus.

I Kungl. Maj:ts proposition 1957: 100 anslöt sig departementschefen till de förslag som framlagts i promemorian samt föreslog, att de nya bestämmelserna skulle gälla fr. o. m. den 1 juli 1957. Riksdagen beslöt i enlighet med propositionen.

Subvention av inventarier

Studentsociala utredningen föreslog att särskilda bidrag för möblering av studentbostadsrum borde utgå. Bidragen beräknades till högst 1 250 kronor per rum och medel föreslogs skola anvisas under åttonde huvudtitelns driftbudget. 1951 års riksdag beslöt i enlighet härmed, ehuru bidraget på förslag av departementschefen av statsfinansiella skäl begränsades till högst 1 100 kronor per rum. Bidrag utgick för den första uppsättningen möbler, och mottagaren fick därför förbinda sig att lägga upp en förnyelsefond för nyanskaffning och reparationer av inventarier. Avskrivningstiden beräknades till 20 år, och i hyrorna för studentbostadshusen inräknades sålunda en årlig avsättning av 55 kronor per rum till förnyelsefonden.

Under hänvisning till det statsfinansiella läget samt den ökade produktionen av studentbostäder föreslogs i 1959 års statsverksproposition, att det statliga stödet till möblering av studentbostäder fr. o. m. budgetåret 1959/60 skulle utgå i form av ett lån å högst 1 000 kronor per rum ur en för ändamålet upprättad fond (lånefonden för inventarier i studentbostäder). Amorteringstiden beräknades till 20 år, och ränta föreslogs skola utgå med den för lån från statens utlåningsfonder gällande. Nytt lån skulle enligt förslaget kunna beviljas för successiv förnyelse av inventarier, dock ej med högre belopp än vad som amorterats av det löpande lånet. Riksdagen beslöt i enlighet med propositionen.

I flertalet studentbostadshus har emellertid möbleringskostnaderna legat över 1 100 kronor per rum. Sannolikt kommer företagen därför att i fortsättningen tvingas att på den allmänna marknaden låna upp kapital för den del av inventarietkostnaden, som ej täckes av det statliga lånet. Vid en möbleringskostnad av 1 100 kronor per rum innebär detta, att inventarietkostnadernas andel i hyran stiger från 55 kronor till omkring 110 kronor om året i hus som möblerats efter den 1 juli 1959. Större delen av stegringen utgör räntekostnader.

Utredningen vill med anledning härav peka på den möjlighet att rationalisera möbelinköpen och sänka kostnaderna som ett samgående mellan studentbostadsföretagen för gemensamma inköp av möbler kan tänkas innebära. Intresse för att organisera någon form av samköp kan även tänkas föreligga från andra bostadsföretags sida, t. ex. sådana företag som bygger elevbostäder, ungdomshem eller andra former av enkelrumsbebyggelse.

Storleken av de subventioner i form av särskilda tillägglån, som utgick till studentbostadsföretagen under perioden 1950—1957, varierade givetvis på grund av systemets egen konstruktion från ort till ort och från företag till företag. Den genomsnittliga statliga subventionen uppgick emellertid till i runt tal 7 500—8 000 kronor per studentrum i de företag som erhöll belåning enligt 1950 års system; härvid har dock frånräknats vissa hus, vilkas kostnader influerats av prisläget före 1950—51. Det är därför naturligt, att studentbostadsföretagen vid genomförandet av 1957 års ändringar i belåningssystemet fruktade, att fixeringen av det statliga bidraget till 5 000 kronor per rum skulle medföra, att hyrorna i sålunda belånade hus skulle bli avsevärt högre än i de dittills uppförda. Härvid såg man sannolikt från studentbostadsföretagens sida ganska mörkt på möjligheterna att sänka de egna kostnaderna genom olika former av rationalisering av byggande och förvaltning. I den ovan citerade departementspromemorian ansågs emellertid, att begränsningen av det statliga stödet kunde mötas med en motsvarande begränsning av produktionskostnaderna »utan att väsentliga standardkrav eftersätts».

Utredningen har icke sett som sitt mål att söka leda i bevis, att ett studentrum kan och bör produceras till en kostnad av, låt oss säga 11 000 kronor.

I stort sett torde man kunna säga, att produktionskostnaden sammanhänger med den standard, med vilken byggherren utrustar sitt hem. Ett fastställande av en rimlig och möjlig produktionskostnad blir därför meningslöst, om man icke samtidigt fastställer husets utrustning genom en synnerligen ingående standardbeskrivning. Utredningen har av flera skäl, som närmare redovisas i de följande kapitlen, konsekvent avstått från varje försök till generella rekommendationer rörande studentbostadshusens standard. Utredningen har nämligen ansett sig kunna utgå från att studentbostadsföretagen — som ju för övrigt genomgående kan betraktas som s. k. allmännyttiga bostadsföretag med starka inslag av studenter, d. v. s. hyresgäster i sina styrelser — själva bör vara angelägna om att icke överdriva standarden med åtföljande konsekvenser i form av allt för kraftiga hyror. Tilltron till studentbostadsföretagens egen vilja att åstadkomma ändamålsenliga studentrum till lägsta möjliga kostnad synes särskilt rimlig nu, sedan det statliga bidraget fixerats till visst belopp per rum och varje extravagans i fråga om standarden sålunda ger ett direkt utslag på hyrorna. Som också närmare kommer att utvecklas i de följande kapitlen hyser utredningen den bestämda uppfattningen, att studentbostäderna bör varieras i relativt stor utsträckning i fråga om standard och allmän utformning, och att avgörandet beträffande standard och utformning bör läggas i företagens egna händer. Endast därigenom synes man nämligen kunna anpassa studentbostadsproduktionen till de många speciella krav och önskemål, som olika tider, orter, miljöer, studieriktningar och åldersgrupper med berättigat fog kan uppställa.

Därför har utredningen ej heller ansett sig böra gå in på vilken form av studentbostadsbebyggelse som ger de bästa betingelserna för en lämplig studiemiljö. Även detta är en fråga som måste lösas från fall till fall och från ort till ort efter lokala förutsättningar och önskemål. Utredningen kan i detta sammanhang dock icke underlåta att beröra de farhågor, som understundom yppats att ett sammanförande av ett stort antal studerande i stora bostadsenheter skulle isolera de studerande. Erfarenheterna från de anläggningar som hittills uppförts ger icke belägg härför. Däremot torde studentbostadshusen fylla en viss social funktion genom att den studerande här beredes tillfälle till kontakt med kamrater, icke minst kamrater av annan studieinriktning. I synnerhet i Stockholm och Göteborg torde studentbostadshusen här ha en uppgift att fylla.

Vid sina undersökningar av kostnadsproblematiken kring studentbostadsbyggandet har emellertid utredningen bibragts den uppfattningen, att projekteringen av studentbostadshus i hög grad blivit fastlåst i ett konventionellt planlösningstänkande, som ingalunda främjat utvecklingen emot ett

förbilligat byggande. Med anledning härav har utredningen med anlitande av experter sökt nå vidare på den väg, som man i Uppsala beträtt genom att i vanliga flerfamiljshus spränga in helt nya typer av studentbostäder. Härvid har utredningen även genom ingående jämförande kostnadsanalyser av rum med olika standard strävat efter att kunna ge studentbostadsföretagen viss vägledning i valet mellan olika standardalternativ.

Den med 1950 års riksdagsbeslut rörande det offentligas stöd för uppförande av studentbostäder eftersträfvade effekten, nämligen att stimulera produktionen av hyresbilliga och ändamålsenliga studentrum, har icke utblivit. Under 1950-talet — d. v. s. fram till den 1 juli 1960 — har över 8 000 sådana rum färdigställts på våra universitets- och högskoleorter. En närmare redogörelse för denna bostadsproduktions omfattning, fördelning och utformning, ävensom för kostnaderna för densamma lämnas av utredningen i de närmast följande kapitlen.

Dessförinnan anser utredningen sig emellertid böra framföra några allmänna synpunkter på studentbostadsproduktionen och dess förhållande till vissa generella bostadspolitiska strävanden.

Den i huvudsak nya utveckling av studenternas bostadsförsörjning som fått uttryck i 50-talets studentbostadsbygge ter sig naturlig mot bakgrunden av den allmänna utvecklingstendensen inom bostadsförsörjningen i samhället i stort. Att studentbostadshusen måhända ibland uppfattas som ett säreget inslag i det nutida bostadsbyggandet torde få ses i sammanhang därmed att de, liksom de akademiska institutionerna, är samlade till ett fåtal orter, främst Uppsala och Lund, och där bildar ett betydande inslag i det nya bostadsbeståndet. Men i själva verket kan studentbostadsbyggandet med fog betraktas som ett led i en allmän utveckling, som med särskild styrka gjort sig gällande under efterkrigstiden, i riktning mot mera självständiga boendeförhållanden för icke familjebildande grupper, yngre vuxna ensamstående och andra, vare sig dessa försörjas med bostäder i »kategorihus» eller i »insprängda» lägenheter. Under 50-talet har byggts omkring 50 000 lägenheter, utgörande enkelrum med eller utan kokmöjligheter, och av dessa har med all sannolikhet en mycket stor del upplåtits till grupper, som i hushållsbildningshänseende har en liknande ställning som sådana studenter som icke har sitt föräldrahem i eller i närheten av universitetsorten. I betydande omfattning har industriföretag, särskilt på »en-industriorter», i egen regi byggt eller i annan ordning sörjt för bostäder för yngre ogifta, inflyttade arbetare, och på liknande sätt har landstingen gjort insatser för att skaffa bostäder för bl. a. sjukvårdspersonal. I båda fallen har väl detta skett under trycket av rekryteringssvårigheter och betingats av liknande omständigheter som gjort sig gällande på universitetsorterna: otillräcklig tillgång på rum att hyra genom minskad benägenhet att ta emot inneboende, det nya bostadsbeståndets lägenhetsfördelning o. s. v. Det antal studentrum som byggts på 50-talet är endast en ringa del av hela det antal rum som

under detta decennium byggts och upplåtits till ensamstående. Parallellen kan fullföljas till att gälla även de ekonomiska villkoren för bostadsuppåtelse. Såväl industri som landsting och andra arbetsgivare har i stor utsträckning upplåtit bostäder till olika personalgrupper till hyror, som understiger den »ekonomiska» hyresnivån, och gjort tillägg till det ekonomiska stöd som de statliga lånen givit. Intresset av att främja rekryteringen till vissa yrkesområden har i de nämnda parallellfallen fungerat på likartat sätt som det allmänna intresse att främja den högre utbildningen, vilket tagit sig uttryck i studentsociala åtgärder och däribland i stödet åt studentbostadsbyggandet.

KAPITEL 2

Antal studentbostadsrum för ogifta studenter i relation till studentantalet

Som framgick i föregående kapitel har sedan studentbostadssubventionens tillkomst 1950 ett avsevärt antal studentbostadsrum tillkommit på de olika universitets- och högskoleorterna. I relation till studentantalet är emellertid — med undantag för Umeå — antalet rum allttjämt otillräckligt. I Uppsala synes man i fråga om enkelrum för ogifta studenter för närvarande ha inhämtat den tidigare eftersläpningen. Med tanke på det stigande studentantalet kan emellertid även där efterfrågan inom icke alltför avlägsen framtid åter befaras överstiga tillgången på rum.

Vid redovisningen av studentbostadssituationen kommer utredningen i fortsättningen att skilja mellan ogifta och gifta studenter med hänsyn till den senare kategoriens speciella behov. Enligt tillgängliga studentstatistiska undersökningar (jfr kap. 12) kan andelen gifta studenter i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå beräknas utgöra ca 24 procent samt i Stockholm ca 30 procent av det totala antalet studenter. Orsaken till att de gifta studenterna är fler i Stockholm än på övriga studieorter är sannolikt främst att söka i att många är förvärvsarbetande eller hemmafruar, vilka studerar vid sidan om sitt dagliga arbete.

Nettoantalet inskrivna aktivt studerande på de olika studieorterna höstterminen 1960 har preliminärt beräknats till det antal, som i avrundade tal, redovisas i nedanstående sammanställning.

Studieort	Totalantal	Därav gifta %	Antal gifta ca	Antal ogifta ca
Uppsala.....	8 600	24	2 065	6 535
Lund—Malmö.....	7 300	24	1 750	5 550
Stockholm.....	14 900	30	4 470	10 430
Göteborg.....	5 950	24	1 430	4 520
Umeå.....	200	24	50	150
Summa	36 950	26	9 765	27 185

Antalet ogifta studenter höstterminen 1960 kan sålunda uppskattas till omkring 27 000. Ställer man studentantalet på de olika studieorterna i relation till antalet särskilda studentbostadsrum för ogifta studenter höstterminen 1960 får man följande resultat.

Studieort	Antal ogifta studenter ca	Därav boende i särskilda studentrum för ogifta	
		Antal	%
Uppsala.....	6 535	3 241	50
Lund-Malmö.....	5 550	12 005	36
Stockholm.....	10 430	450	4
Göteborg.....	4 520	939	21
Umeå.....	150	150	100
Summa	27 185	6 785	25

¹ Uppgiften avser endast Lund, då särskilda studentbostäder icke finns i Malmö.

Som ovan nämnts kan studentbostadssituationen i Uppsala och i Umeå för tillfället betecknas som någorlunda tillfredsställande vad gäller tillgången på enkelrum för ogifta studenter. Så är dock icke fallet på övriga studieorter. För utredningen är det bekant och av kårortsorganisationerna väldokumenterat, att tillgången på studentbostäder i framför allt Stockholm och Göteborg är klart otillräcklig. De ovan redovisade siffrorna tyder ju även på att så måste vara fallet. Av sammanställningen framgår, att man i Lund-Malmö skulle behöva ytterligare ca 1 250 enkelrum, i Stockholm ytterligare ca 4 650 enkelrum och i Göteborg ytterligare ca 1 350 enkelrum för att uppnå den relation mellan antalet studenter och särskilda studentbostäder, som för närvarande föreligger i Uppsala och som där med hänsyn till den väntade starka ökningen av antalet studenter åter kan befaras bli otillräcklig.

1960 års riksdag har på grundval av förslag framlagda av 1955 års universitetsutredning i dess sjätte betänkande (SOU 1959: 45) fattat beslut angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor under 1960-talet (jfr prop. 1960: 119). Ifrågavarande beslut innebär bland annat, att det totala studentantalet år 1970 kan beräknas uppgå till över 53 000 i enlighet med en av universitetsutredningen redovisad sammanställning (betänkandet sid 426), av vilken även den beräknade fördelningen på studieort framgår. Andelen gifta studenter kan under den närmaste 10-årsperioden antagas komma att öka. Om man likväl tar den nuvarande relationen mellan gifta och ogifta studenter till utgångspunkt för en beräkning av antalet ogifta och antalet gifta studenter år 1970 får man följande resultat.

Studieort	Antal studenter	Därav gifta %	Antal gifta	Antal ogifta
Uppsala.....	11 165	24	2 680	8 485
Lund-Malmö.....	11 845	24	2 840	9 005
Stockholm.....	17 965	30	5 390	12 575
Göteborg.....	11 770	24	2 825	8 945
Umeå.....	585	24	140	445
Summa	53 330	26	13 875	39 455

För att vidmakthålla den nuvarande relationen mellan antalet ogifta studenter och antalet särskilda studentbostadsrum skulle man i Uppsala år 1970 behöva ytterligare omkring 1 400 enkelrum. För att komma upp i nuvarande Uppsalarelation skulle man år 1970 i Lund-Malmö behöva ytterligare omkring 2 950 enkelrum, i Stockholm ytterligare omkring 6 450 enkelrum samt i Göteborg ytterligare omkring 3 980 enkelrum. Det bör understrykas, att det i och för sig inte finns någonting som talar för att ifrågavarande relation kan förmodas innebära en tillfredsställande avvägning av tillgången på särskilda studentbostadsrum.

Studentbostadsutredningen har med ovanstående räkneexempel icke strävat efter att framlägga någon önskvärd relation mellan antalet ogifta studenter och antalet särskilda studentbostäder. Det torde heller inte vara vare sig realistiskt eller önskvärt att sträva efter en absolut överensstämmelse mellan ifrågavarande relationstal på de olika studieorterna. Den önskvärda relationen måste framför allt bestämmas efter de rent lokala förutsättningarna att erhålla ändamålsenliga studentrum inom det normala bostadsbeståndet. Att mera exakt mäta dessa förutsättningar är givetvis omöjligt. Det finns dock anledning anta, att de stora städerna Stockholm och Göteborg inom den normala bostadsbebyggelsen kan absorbera en relativt större andel av studentpopulationen än de utpräglade universitetsstäderna Uppsala och Lund. I viss mån kan man grunda ett sådant antagande på det förhållandet, att studentpopulationen i städerna Stockholm och Göteborg trots allt utgör en relativt blygsam andel av dessa städers totala befolkning. Detta förhållande bör dock icke tillmätas alltför stor betydelse, eftersom det motverkas av flera andra omständigheter. Dels torde den allmänna bostadsbristen i Stockholm och Göteborg för närvarande och även under överskådlig tid framåt vara större än i Uppsala och Lund. Dels torde själva bostadsstrukturen i de två större städerna vara sådan att lämpliga inackorderingsrum där förekommer i relativt sett betydligt mindre omfattning än i de rena universitetsstäderna. Dels har bostadsbebyggelsen i Stockholm och Göteborg under senare tid flyttats så långt ut från städernas centrala delar, där institutioner och bibliotek är belägna, att dessa nya bostadsområden av förortskaraktär måste betecknas som mindre lämpliga för studerande. Mera betydelsefullt för det ovannämnda antagandet torde det däremot vara, att studieorten sammanfaller med hemorten för relativt sett flera studenter i Stockholm och Göteborg än i Uppsala och Lund. Ifrågavarande förhållande bestyrkes bland annat av den av statistiska centralbyrån utförda »1957 års studentekonomiska undersökning». Av de ogifta studerande undersökningen omfattade bodde i föräldrahem omkring 10 procent av de studerande i Uppsala och Lund, knappt 30 procent av de studerande i Göteborg samt drygt 40 procent av de studerande i Stockholm.

I detta sammanhang vill utredningen omnämna, att studentorganisationerna i Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg gjort vissa uppskattningar

av den andel av studentpopulationen, som den normala bostadsbebyggelsen kan beräknas absorbera år 1965. Dessa uppskattningar har redovisats i rapporten från den studentbostadskonferens, som Sveriges förenade studentkårer (SFS) anordnade i januari 1957 med deltagande av bl. a. representanter för social- och ecklesiastikdepartementen, bostadsstyrelsen samt de kommunala myndigheterna i berörda städer. I nedanstående sammanställning återges kårortsorganisationernas beräkningar.

Studieort	Beräknat antal ogifta studerande 1965	Därav uppskattningsvis med rum inom den normala bostadsbebyggelsen		Beräknat behov av särskilda studentrum för ogifta år 1965
		Antal	%	
Uppsala.....	7 500	2 750	37	4 750
Lund.....	7 500	2 850	38	4 650
Stockholm.....	11 600	6 200	53	5 400
Göteborg.....	5 620	2 820	50	2 800
Summa	32 220	14 620	45	17 600

För att tillgodose ett sålunda beräknat behov av särskilda studentbostäder för enbart ogifta studerande skulle således erfordras, att man inom loppet av de närmaste fyra åren utökade beståndet av dylika bostäder i Uppsala med omkring 1 500, fördubblade det i Lund, nästan tolvdubblade det i Stockholm och tredubblade det i Göteborg. Beräkningarna får ses som uttryck för den allvarliga oro, med vilken man på samtliga studieorter betraktat studentbostadssituationen inför utsikterna att redan under mitten av 1960-talet få hårbärgera över en fjärdedel så många studenter som för närvarande, en oro, som till fullo delas av utredningen.

Tillgängliga uppgifter rörande antalet planerade studentbostäder ger vid handen, att man endast i Uppsala inom de närmaste åren torde komma upp i det totalantal studentbostäder för ogifta som studentbostadsutredningen räknat fram i de i det föregående redovisade räkneexemplen rörande studentbostadssituationen 1970. Samma förhållande gäller även i fråga om det av kårortsorganisationerna redovisade behovet av bostäder år 1965. Studentbostadsutredningen anser detta förhållande värt att notera med hänsyn till att den största ökningen av studentantalet enligt universitetsutredningens beräkningar kommer att ske fram till omkring 1965.

Härtill kommer att man torde kunna ifrågasätta om icke ökningen av studentantalet kan komma att bli större än den universitetsutredningen förutsatt. Oavsett hur tillströmningen till universitet och högskolor kommer att gestalta sig är det dock uppenbart att den stigande studentfrekvensen bland ungdomskullarna och det stigande utbildningsintresset överhuvudtaget kommer att leda till en ökad efterfrågan på högre yrkesutbildning av olika slag. Detta innebär, att den bostadsmarknad i form av enkelrumslä-

genheter eller inackorderingsrum, som för endast något decennium sedan var så gott som enbart förbehållen de universitets- och högskolestuderande kommer att utsättas för ett allt starkare tryck. Samtidigt minskar av skäl som sammanhänger med en ändrad bostadsstruktur i stort tillgången på enkelrum och inackorderingsrum i den allmänna bostadsmarknaden.

Vidare bör i detta sammanhang nämnas, att universitetsutredningen vid sina beräkningar av studentantalets utveckling icke inräknat vissa grupper, vilka emellertid bör innefattas vid beräkningen av studentbostadsbehovet. Härmed avser studentbostadsutredningen i första hand de studerande vid socialinstituten, vilka åtnjuter samma studiesociala förmåner som universitets- och högskolestuderande, men även de studerande vid de statliga eller statsunderstödda högre konst-, musik- och teaterskolorna. Enligt beslut av 1960 års riksdag likställes numera sistnämnda grupp studerande i huvudsak med universitets- och högskolestuderande i studiesocialt hänseende (jfr prop. 1960: 89). Enligt studentbostadsutredningens uppfattning är det rimligt att gruppen ifråga även blir delaktig av det särskilda studentbostadsstödet.

Vidare får man förutsätta en viss ökning av antalet utländska studerande. Utredningen förutsätter att även denna kategori studerande liksom hittills blir delaktig av det särskilda studentbostadsstödet. I Lund finns redan ett internationellt studentbostadshus för utländska stipendiater m. fl. och på flera övriga studieorter planeras dylika hus.

I detta sammanhang vill utredningen även peka på att bostäder av den karaktär, som under 1950-talet i betydande utsträckning uppförts enbart för studenter, måhända även kan vara ändamålsenliga för vidsträckta grupper av andra ensamstående människor. Utredningen har härvid särskilt tänkt på sådana homogena grupper som exempelvis sjuksköterskeelever och seminarister men även på sådana heterogent sammansatta grupper, som exempelvis den ungdom, för vilken man bl. a. i Stockholm börjat uppföra särskilda ungdomshotell. Utredningen anser, att det från många synpunkter skulle vara enbart av värde, att ungdom av vitt skilda kategorier med hänsyn till utbildning, social härkomst och arbetsinriktning bereddes tillgång till sådant gemensamt umgänge, som naturligen uppstår i en bostadsform, där var och en har sitt eget rum men där likväl vissa nyttigheter delas av flera. Med hänsyn till de givna direktiven har utredningen icke närmare ansett sig böra gå in på dessa speciella spörsmål, men vill i stället föreslå, att de göres till föremål för särskild utredning under medverkan av landsting och primärkommuner vilka — enligt vad utredningen erfarit — torde ha ett speciellt stort intresse härav.

KAPITEL 3

Kostnader för hittills byggda studentbostäder samt för studentbostäder under uppförande

Som framhållits i föregående kapitel ledde 1950 års riksdagsbeslut till en snabb ökning av studentbostadsproduktionen i främst Uppsala och Lund.

Utredningen har funnit det vara av intresse att närmare undersöka kostnaderna för denna produktion. I tabellerna 1—3 i den till betänkandet fogade tabellbilagan redovisas antalet färdigställda studentbostadsrum på de olika studieorterna, antalet familjebostäder och m² uthyrningslokaler inom studentbostadsanläggningarna den 1 juli 1960, samt anläggningarnas totala produktionskostnad. I tabell 4 redovisas motsvarande uppgifter, avseende de hus, vilka den 1 juli 1960 ej var klara i belåningshänseende, här betecknade som hus under uppförande. Då viss diskussion alltid kan uppstå kring frågan om den »verkliga» produktionskostnaden för ett byggnadsprojekt, har utredningen valt att redovisa dels den av bostadsstyrelsen i belåningshänseende godtagna produktionskostnaden, dels den av byggherren i låneansökan uppgivna kostnaden. I samtliga fall avseende färdigställda hus torde den uppgivna kostnaden vara grundad på antagna entreprenadanbud. För studiet av tabellerna bör även anmärkas, att det med »studentrum» i dessa och och följande tabeller menas studentbostadsrum, vilka finansieras med hjälp av det särskilda stödet för uppförande av studentbostäder. Detta innebär, att även sådana bostäder, vilka i kapitel 12 redovisas under rubriken »dubbloter», här faller under rubriken »studentrum». Härav följer också, att de bostäder, som i bilagans tabeller redovisas under rubriken »familjebostäder», till icke ringa del består av lägenheter finansierade utan anlitanade av den särskilda studentbostadssubventionen. Endast i Uppsala torde dessa familjebostäder huvudsakligen vara uppförda med tanke på studentfamiljens bostadsbehov. I övrigt användes lägenheterna mestadels som bostäder åt fastighetsskötare. Det nu sagda förklarar, varför antalet »studentrum» och antalet »familjebostäder» icke överensstämmer med det antal rum och antal »familjebostäder» som redovisas i kap. 2 respektive kap. 12.

De i tabellerna 1—4 redovisade produktionskostnaderna ger inga upp-

lysningar om vad själva studentrummet kostat att uppföra, eftersom däri ingår kostnader, vilka icke har direkt samband med studentbostadsrummen, t. ex. för familjebostäder och uthyrningslokaler. Vidare ingår för vissa innerstadsfastigheter i Lund markkostnader samt i Uppsala regelmässigt grundförstärkningskostnader. Av samtliga redovisade projekt är det endast tre fastigheter i Lund om sammanlagt 130 rum, vilkas produktionskostnader är att hänföra till endast studentbostadsrummen.

Som framgår av tabellerna 5—8 har utredningen gjort vissa beräkningar av de till själva studentbostadsrummen med tillhörande biutrymmen hänförliga byggnadskostnaderna. Härvid har emellertid vissa av de fastigheter, vilka redovisas i tabellerna 1—3, ej medtagits. Som framgår av dessa tabeller uppfördes fastigheterna Föreningen 5, Thomander 14 och 26, Grynmalaren 30 i Lund samt Kaniken 22 och Observatoriet 1 i Uppsala före eller samtidigt med den prisstegring, som inträffade 1950—51. Kostnaderna för dessa hus har kraftigt påverkats av det prisläge, som rådde före 1950—51. I tabell 2 redovisas vidare 42 studentbostadsrum i fastigheten Föreningen 5 i Lund, som uppfördes 1953 och utgör en påbyggnad av Akademiska föreningens klubblokaler, vilken kom till stånd i samband med en ombyggnad av föreningen samt 37 rum i Påskalyckan 1, vilka ingår i en ombyggd fastighet. Den exakta fördelningen av kostnaderna mellan studentrummen och övriga delar av fastigheten har här varit svår att åstadkomma. Detsamma gäller de åtta studentbostadsrummen i Klostret 14 i Uppsala (tabell 1) som är inrymda i vindsvåningen till Gotlands nations år 1956 uppförda hus, vilket i övrigt innehåller vanliga bostadslägenheter, kontor och klubblokaler. För att icke ge en missvisande uppfattning om de genomsnittliga kostnaderna per rum har samtliga här omnämnda fastigheter i det följande ej inräknats.

Fördelningen av kostnaderna för å ena sidan studentbostadsrummen och å den andra övriga lokaler och mark måste delvis utgöra en uppskattning. Utredningen har därför gjort denna fördelning på samma sätt som bostadsstyrelsen vid behandlingen av de olika företagens låneansökningar. I tabellerna 5—7 redovisas kostnaderna per studentrum i redan färdigställda studentbostadshus. I tabell 8 redovisas motsvarande kostnader för de studentbostadshus, som den 1 juli 1960 ej var klara i belåningshänseende. Både totalbelopp och belopp per studentbostadsrum redovisas; i tabellerna 5—7 har den senare kostnaden dessutom justerats att gälla per den 1 juli 1959. Justeringen har gjorts efter socialstyrelsens byggnadskostnadsindex med avdrag för den fortskridande rationaliseringen vilken uppskattas till 0,5 procent per år. Motsvarande omräkning har naturligtvis icke behövt ske i tabell 8, vilken redovisar hus under uppförande; emellertid är de där upptagna kostnaderna preliminära.

Nedanstående tablåer utgör sammandrag av tabellerna 5—7 samt av tabell 8.

Studieort	Studentrum	Byggnadskostnad för studentbostadsrummen		Byggnadskostnad för studentbostadsrummen omräknad per 1/7 1959	
	Antal	totalt kronor	per rum kronor	totalt kronor	per rum kronor
<i>Färdigställda hus</i>					
Uppsala.....	1 364	21 670 240	15 887	21 933 844	16 081
Lund.....	1 726	28 086 400	16 273	28 324 426	16 440
Stockholm.....	543	10 260 000	18 895	10 520 620	19 375
Göteborg.....	105	1 719 000	16 331	1 851 363	17 632
Umeå.....	110	1 475 000	13 410	1 475 000	13 410
Hela landet	3 848	63 210 690	16 427	64 105 253	16 660

Studieort	Studentrum	Byggnadskostnad för studentbostadsrummen	
	Antal	totalt kronor	per rum kronor
<i>Hus under uppförande</i>			
Uppsala.....	1 781	25 881 800	14 532
Lund.....	750	11 005 000	14 673
Stockholm.....	494	9 531 000	19 294
Göteborg.....	725	11 950 000	16 480
Umeå.....	110	1 540 000	14 000
Hela landet	3 860	59 907 800	15 520

I ovanstående sammanställningar har avdrag icke gjorts för kostnaden för planering och plantering av tomt. Dessa kostnader varierar givetvis, främst i relation till tomtens storlek och graden av planering. Däremot äger kostnaden knappt samband med byggnadens utformning. Några beräkningar med anspråk på exakthet över planerings- och planteringskostnaderna torde det icke vara möjligt att redovisa. Bl. a. beror detta på att en del av dessa kostnader ofta ingår i byggnadsentreprenaden och följaktligen är omöjliga att beräkna. Med ledning av inom bostadsstyrelsen tillgängliga uppgifter har utredningen dock ansett sig kunna göra vissa överslagsvisa beräkningar, som redovisas i följande sammanställning, vilken utgör ett sammandrag av tabellbilagans tabell 9. I sammanställningen ingår endast färdigställda studentbostadshus för vilka produktionskostnaden per studentrum ovan redovisats. Någon fördelning av kostnaderna mellan studentbostadsrum, familjebostäder och uthyrningslokaler har på grund av att planeringskostnaderna är förhållandevis ringa ej ansetts behöva göras.

Omräkningen till prisläget den 1/7 1959 har skett efter byggnadskostnadsindex, då något index för planeringsarbeten ej finns.

Som synes uppgår den genomsnittliga planeringskostnaden per rum till ca 280 kronor. Det synes därför rimligt att draga ca 280—300 kronor från den tidigare beräknade rums-kostnaden, därest man önskar erhålla en någor-

Studieort	Studentrum	I byggnads- kostnaden ingående plane- ringskostnad	Planerings- kostnad omräknad per 1/7 1958
	Antal		
Uppsala	1 364	492 235	508 546
Lund	1 726	422 984	428 690
Stockholm	543	80 000	84 660
Göteborg	105	33 671	37 105
Umeå	110	9 000	9 000
Hela landet	3 848	1 037 890	1 068 001
Genomsnittlig kostnad per rum		270	278

lunda renodlad uppgift på byggnadskostnaden för själva rummet med tillhörande biutrymmen.

När det gäller hus som befinner sig under uppförande bör reduceringen begränsas till ca 200 kronor med hänsyn till att planeringskostnaden för dessa hus torde vara lågt beräknad eller inte upptagen alls i kostnadskalkylerna.

Det ovan redovisade utredningsmaterialet visar, att den renodlade byggnadskostnaden, sedan denna omräknats per den 1 juli 1959, per färdigställt studentrum genomsnittligen för hela landet har uppgått till ca 16 400 kronor, medan motsvarande genomsnittskostnad för de studentbostadsrum, vilka för närvarande uppföres kan beräknas uppgå till ca 15 300 kronor. Tendensen i riktning mot lägre byggnadskostnader är påfallande. Någon entydig förklaring härpå har emellertid utredningen icke kunnat finna. Frågan kompliceras nämligen i hög grad därav att kostnadsförskjutningarna kan bero på rationaliseringar i fråga om planlösningar, byggmetoder o. dyl. och i någon mån även på rena standardvariationer. Som utredningen påpekat i sitt första kapitel är det relativt meningslöst att jämföra produktionskostnader för olika anläggningar utan att samtidigt referera till anläggningarnas standard. De sjunkande produktionskostnaderna synes dock vara föranledda av en strävan mot ett rationellare studentbostadsbyggande. Vid studiet av de i bilagan redovisade tabellerna kan man bl. a. konstatera, att studentbostadsanläggningarna uppföres som allt större byggnadsenheter, vilket torde ha medfört en kostnadssänkande effekt. Sålunda har det genomsnittliga antalet rum per företag ökat från 97 i Uppsala och 96 i Lund i redan färdigställda hus till 223 resp. 250¹ i hus under uppförande. Vidare kan de lägre byggnadskostnaderna i viss utsträckning sammanhänga med att man håller på att uppföra eller uppfört ett förhållandevis stort antal grupprum, vilka, såsom utredningen senare kommer att belysa, är något billigare att uppföra än de gängse korridorrummen.

¹ Härvid har Stg. 892 I, II och III räknats som ett objekt, eftersom samtliga byggnader är exakt lika och uppförts i ett sammanhang av samma entreprenörer; vidare delas vissa gemensamhetsutrymmen av de tre fastigheterna.

KAPITEL 4

Hittills uppförda studentbostäders standard och utformning

De hus som byggts under 1950-talet skiljer sig i planlösningshänseende icke nämnvärt från de hus, som byggdes i Uppsala under 1930-talet. Rummen är i allmänhet grupperade kring korridorer eller trapphus. I stort sett har husen blivit byggda med utgångspunkt från den normalstandard, som studentsociala utredningen rekommenderade (jfr sid. 13). Fig. 9 (sid. 43) visar en schemalösning enligt denna normalstandard. En närmare beskrivning av ritningen återfinnes i kap. 6.

De nu uppförda studentbostadshusen är till mycket stor del varianter av denna schemalösning. Detta innebär att vanligen omkring 8—10 rum är grupperade kring en korridor. Rummen delar ofta ett kök. För att utestänga ljud från korridoren har man vanligen skilt rummet från denna genom en ljudsluss, vars yta utnyttjats för att inreda tambur, garderob, tvättställ, wc och dusch. Där wc icke hör till det enskilda rummet, brukar omkring fem rum dela ett sådant. Telefon delas vanligen av 6—10 rum. Gemensamhetsutrymmen såsom sällskapsrum eller för hela huset gemensam restaurang saknas helt i flertalet hus i Uppsala men finns i de hus som uppförts i Stockholm och Göteborg. I Lund har i källaren ofta inretts en för huset gemensam gillestuga. I många hus finns i källaren tvättstuga, bordtennisrum, hobbyrum, bastu och badrum.

Den av studentsociala utredningen rekommenderade standarden har genomgående följts. Om utredningens normalstandard varierats, har företagen dock aldrig med mer än femton procent överskridit densamma. Enligt 1950 års riksdagsbeslut godtogs ju också variationer på högst 15 procent av studentsociala utredningens normalstandard.

Vid sin kartläggning av det befintliga studentbostadsbeståndet har studentbostadsutredningen låtit undersöka på vilket sätt avvikelserna från »normalstandard» manifesterats. Därvid har utredningen funnit, att det framför allt är den hygieniska utrustningen som förbättrats. Åtskilliga rum har försetts med eget wc, och ofta har även dusch installerats. Den yta dessa bekvämligheter krävt har vanligen tagits från själva rummet, vars yta därigenom minskats. Härigenom har rumsytan i de nu befintliga studentbostäderna ofta blivit mindre än den yta om 14 m² som studentsociala utredningen rekommenderade. Ökningen av den hygieniska standarden i stort har emellertid medfört att badrum installerats i mindre utsträckning

än vad studentsociala utredningen förutsatte. En bidragande orsak till detta är även att bastu installerats förhållandevis ofta.

Studenternas krav på bättre matlagingsmöjligheter har lett till att antalet rum per kök minskat jämfört med normalstandard. Det ursprungliga tekköket har dessutom blivit rymligare och bättre utrustat. Vissa rum har t. o. m. försetts med eget kokskåp eller egen kokvrå.

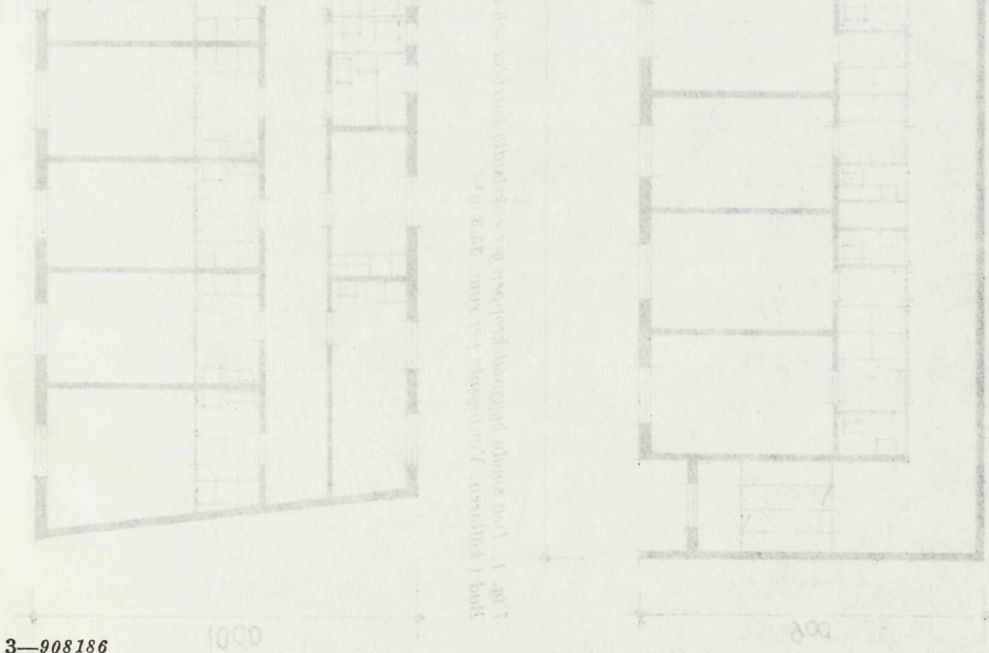
Utöver vissa förbättringar i fråga om hygienisk standard och köksstandard har även vissa andra utrustningsdetaljer, vilka icke förutsågs av studentsociala utredningen i dess standardbeskrivning, tillförts i en del studentbostadshus. Exempel härpå är balkonger, centralantenn samt centraldammsugaranläggningar. De senare sänker driftkostnaderna, även om de höjer byggnadskostnaderna något.

Utredningen har vid sin granskning icke kunnat finna att de hittills uppförda studentbostadshusen annat än i undantagsfall präglats av lyx eller eljest överdriven och omotiverat hög standard. Beträffande de undantagsfall där standarden syntes väl hög har utredningen erfarit att överstandard kommit till av alldeles speciella skäl. Vanligtvis har studentbostadsföretagen då erhållit donationer »in natura», t. ex. parkett, marmorgolv i trappuppgångar, dyrbar väggbeklädnad e. d. Utredningen vill i detta sammanhang också erinra om att den av studentsociala utredningen redovisade standarden inskränkte sig till det allra nödvändigaste och endast avsågs som riktlinjer för en standard som inom rimliga gränser fick varieras.

Av intresse är att bostadsstyrelsen under den tid då studentbostadsföretagen erhöll subvention i viss relation till den godtagna produktionskostnaden räknade med ett belopp av omkring 1 500 kronor per rum såsom godtagbara för standardhöjning utöver normalkostnaden. Numera då tilläggslånen fastställts till vissa fixerade belopp per rum, har studentsociala utredningens standardbeskrivning i detta avseende förlorat sin betydelse. Detta torde ha inneburit att studentbostadsföretagen inom ramen för en för tertiärlånegivningen godtagbar produktionskostnad fått fria händer i vad avser studentbostadsrummens projektering. I kap. 3 har visats, att utvecklingen efter 1957 års riksdagsbeslut tenderat till sjunkande produktionskostnader per studentrum. Frigörelsen från studentsociala utredningens standardbeskrivning har sålunda icke medfört, att kostnaderna sprungit i höjden, och i varje fall har man icke kunnat spåra tendenser i riktning mot ytterligare standardhöjning. Då de under 1960-talet uppförda studentbostadshusen torde få tjäna sitt ändamål åtminstone detta sekel ut, och då vi dessutom bör kunna se fram mot successivt ökande anspråk på en hög bostadsstandard, anser utredningen det vara ytterst väsentligt att de i och för sig angelägna bemödandena att begränsa studentbostadshusens produktionskostnad icke sker på bekostnad av den utrustningsstandard som hittills har bedömts rimlig.

Utredningen, vars huvudsyfte enligt direktiven är att ge anvisning på

möjligheter att framställa billiga studentbostäder, har därför icke velat tillgripa den skäligen enkla utvägen att rekommendera en nedskärning av exempelvis den sanitära standarden. Då utredningen även funnit att utrustningsdetaljerna icke i och för sig — eller i åtminstone mycket ringa grad — bär skulden för att studentbostadshuset visat sig dyrare att producera än det vanliga bostadshuset, har det ansetts nödvändigt att tränga djupare i analysen av de hittills uppförda studentbostäderna. Därvid har sambandet mellan själva bostadsytorna och den totala våningsytan särskilt studerats. Utredningen har då kunnat konstatera, att en påfallande stor andel av den totala våningsytan slukats av rena kommunikationsutrymmen i hittills uppförda studentbostadshus. Våningsytan mätt i m² per studentrum torde normalt vara en relativt god mätare på planlösningens effektivitet. Utredningen har därför räknat fram våningsytan per studentrum för olika typer av hittills använda planlösningar. Om man syftar till att därigenom erhålla underlag för jämförelser av olika planlösningars effektivitet är det givetvis dock meningslöst att på ritningarna över befintliga studentbostadshus mäta upp våningsytan per studentrum. Detta beror på att intet hus är det andra likt i fråga om planform, rumsytor, kökens och vissa andra utrymmens storlek. Jämförelsen skulle sålunda i hög grad påverkas av och därmed bli ytterst missvisande ifråga om planlösningarnas effektivitet. Utredningen har därför på grundval av planlösningar över befintliga hus upprättat typritningar, vilka redovisas nedan (fig. 1—8). Samtliga rum på dessa ritningar har erhållit en yta av 14 m², köksstandarden har genomgående blivit densamma o. s. v., allt i syfte att möjliggöra inbördes jämförelser mellan planlösningarna som sådana.

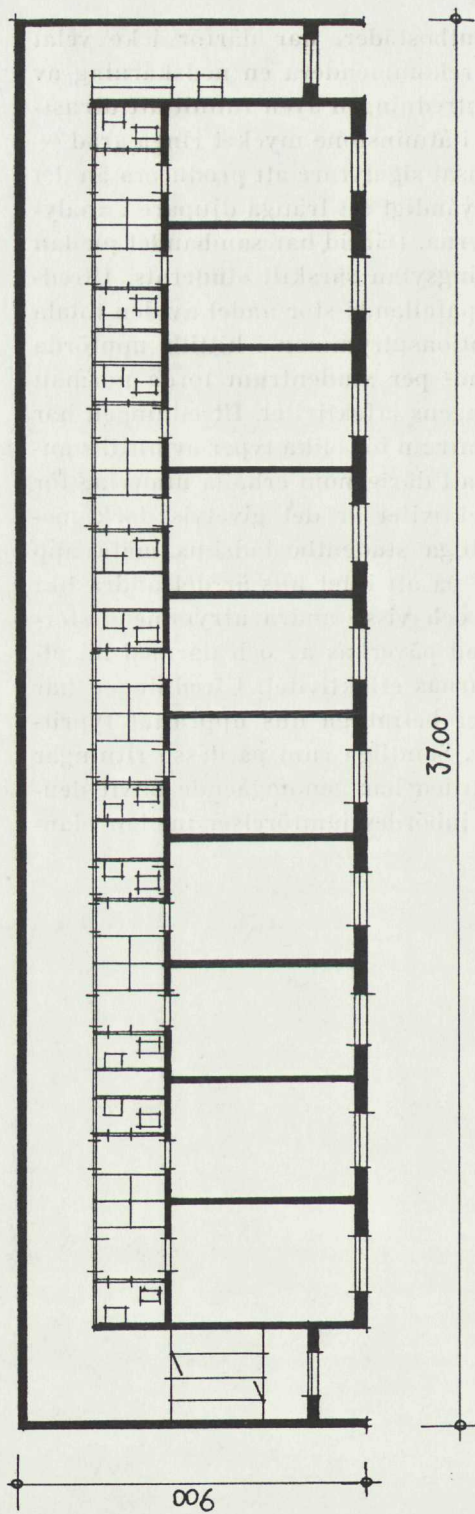

Fig. 1. Den smala byggnadskroppen ger enkelsidig korridor och relativt djupa rum. Standard: Gemensamt kök för 10 rum, wc och tvättställe till varje rum. Bad i källaren. Våningsyta per rum: 33,3 m²

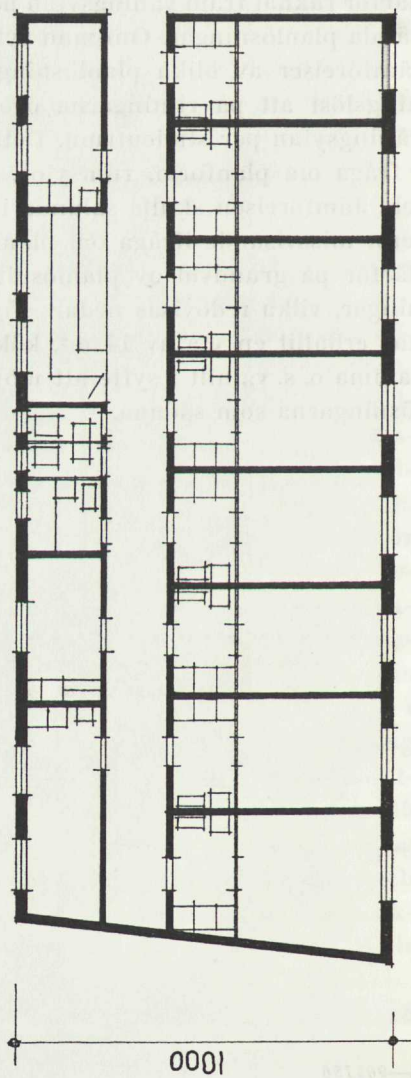

Fig. 2. Även här har en smal huskropp lett till att man fått rum som på ena sidan är djupa, medan de på den andra följer fasadens längd. Standard: Gemensamt kök för 8 rum, bad och wc. Tvättställe till varje rum. Våningsyta per rum: 30,8 m²

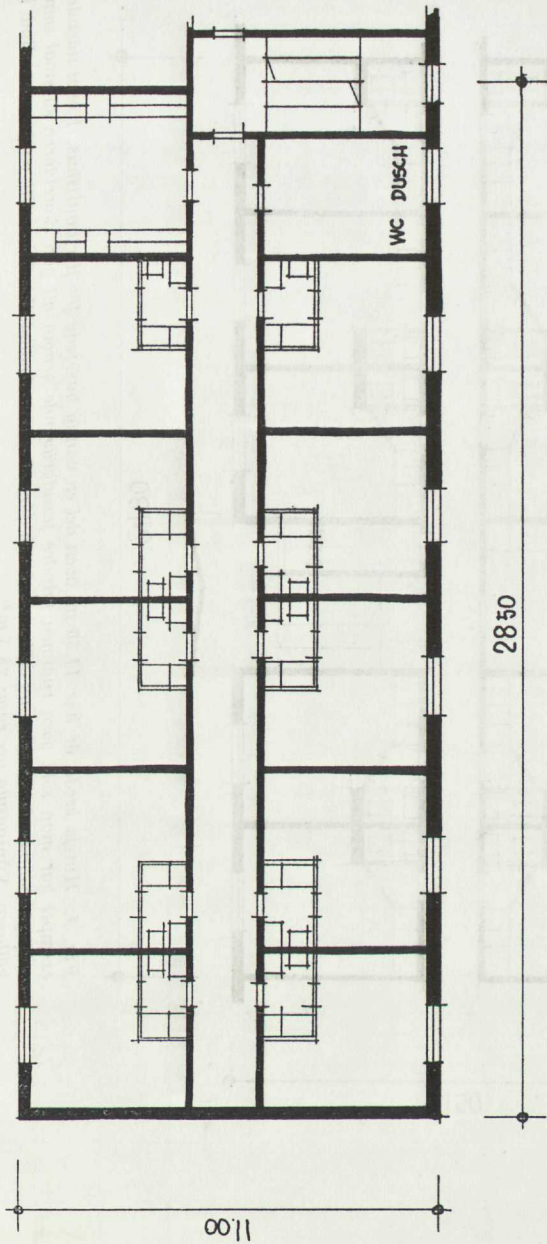

Fig. 3. Husets bredd är 11 m, vilket är en vanlig husbredd för flerfamiljshus och följaktligen lämplig när ett studentbostadshus skall infogas i annan bebyggelse. Rummen blir emellertid — såsom i detta exempel — fasadkrävande, något som dock leder till breda rum med god möblerbarhet. Standard: Gemensamt kök för 10 rum, dusch och wc. Tvättställ till varje rum. Bad i källaren. Våningsyta per rum: 31.6 m²

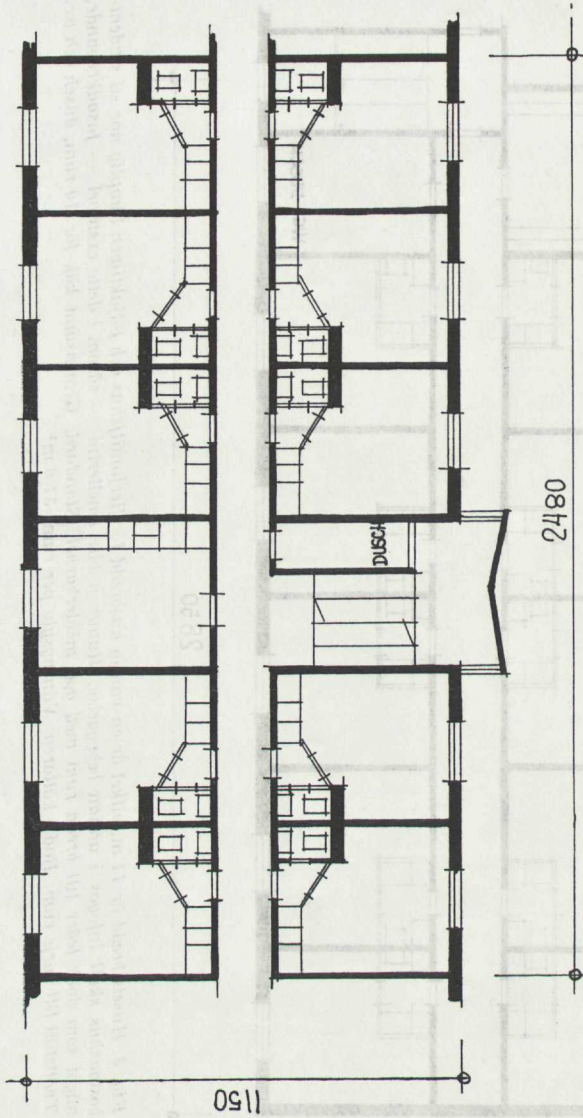

Fig. 4. Husets bredd är här 11.50 m, även del en vanlig husbredd för flerfamiljshus. I ovanstående exempel har man sökt göra rummen mindre fasadkrävande genom att göra korridoren så smal som möjligt. Standard: Gemensamt kök och dusch för 10 rum. Tvättställ och wc till varje rum. Bad i källaren. Våningsyta per rum: 28.5 m²

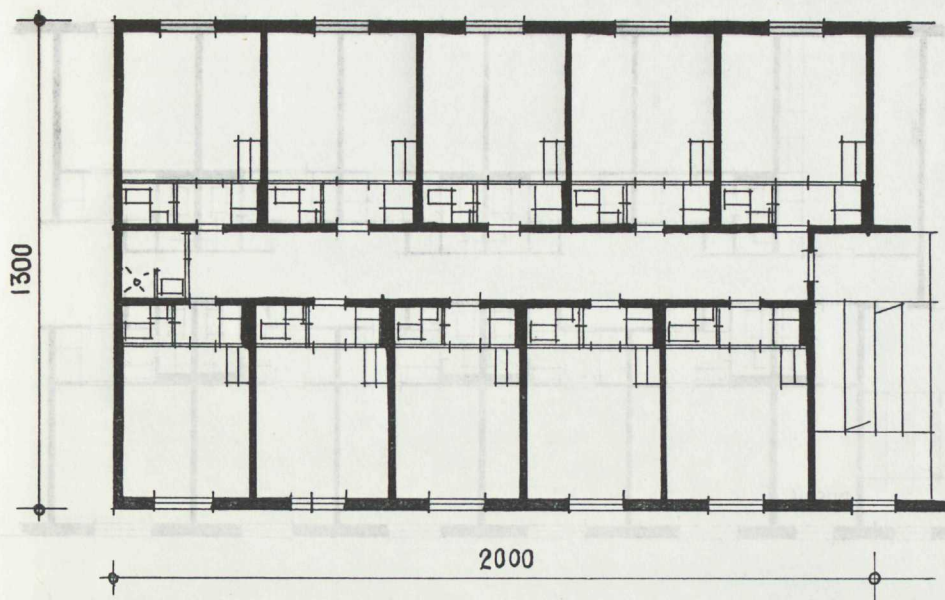

Fig. 5. Vanlig korridorhuslösning, vilken medför tjockare huskropp än i de föregående exemplen. Standard: Gemensam dusch. Tvättställ, wc och kokskåp till varje rum. Bad i källaren. Genom att det finns kokskåp i varje rum har gemensamt kök ej behövt inredas, vilket lett till en låg våningsyta per rum: 28.0 m^2

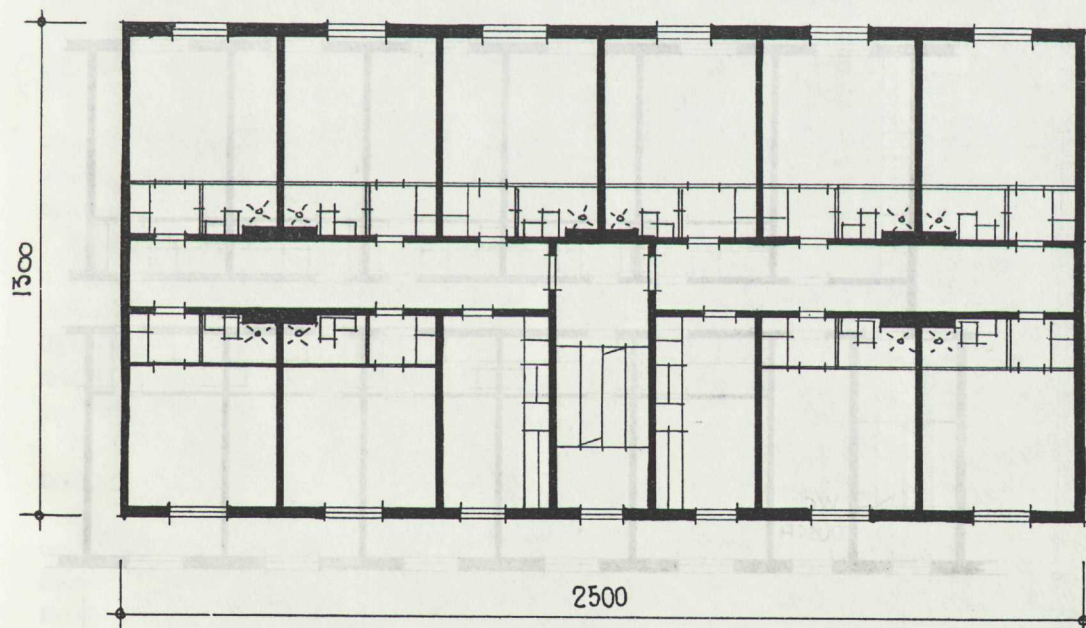

Fig. 6. Vanlig korridorhuslösning med tjock huskropp. Standard: Gemensamt kök för 5 rum. Tvättställ, dusch och wc till varje rum. Bad i källaren. Våningsyta per rum: 32.5 m^2 .

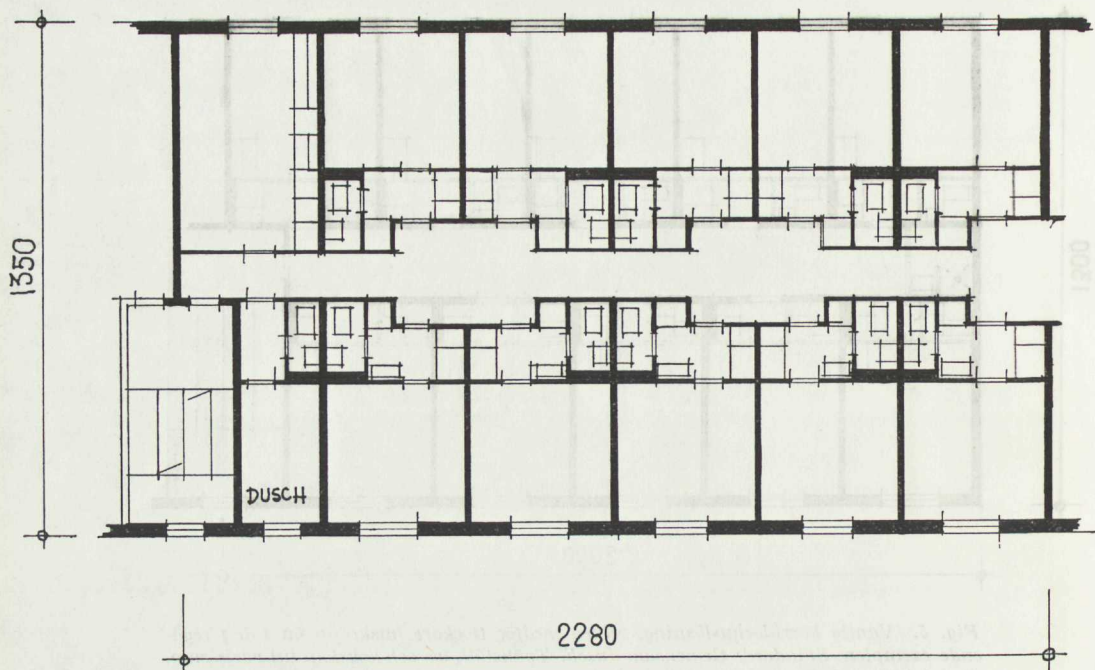

Fig. 7. I detta exempel har man sökt avlägsna korridorrens monotonni genom att variera korridorbredden. Standard: Gemensamt kök och dusch för 10 rum. Tvättställ och wc till varje rum. Bad i källaren. Våningsyta per rum: 31,8 m².

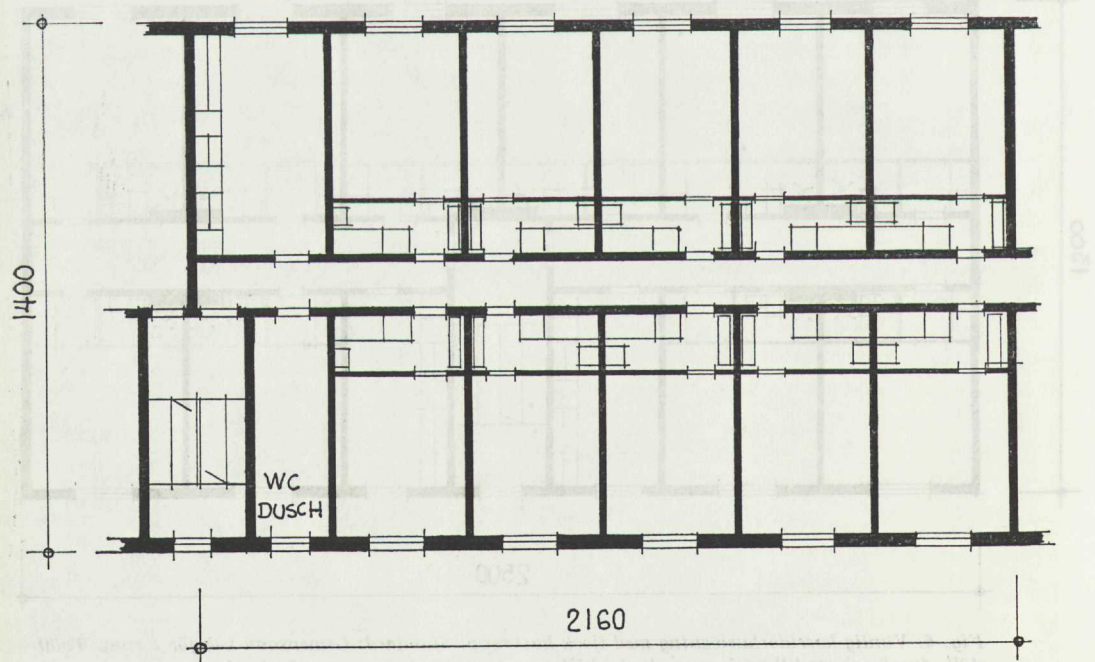

Fig. 8. 14 m är den vanligaste husbredden för korridorhus eftersom kombinationen korridor — ljudsluss — rum framvingar en tjock huskropp. Man har i detta exempel kunnat minska rummets bredd och i stället gjort det djupare än de flesta rummen i föregående exempel. En tjock huskropp medför vanligen smala rum. Standard: Gemensamt kök för 10 rum, dusch (alt. bad), wc. Tvättställ till varje rum. Våningsyta per rum: 30,2 m²

KAPITEL 5

Sammanfattning av resultaten 1957 års studentbostadsenkät

I bilaga 2 ges en detaljerad redovisning av resultaten av en enkät, som hösten 1957 riktades till hyresgästerna i samtliga då byggda studentbostadsrum.

Enkäten vände sig endast till ogifta studenter. I bearbetningen kunde formulär från 80 procent av dessa användas. En tredjedel av de svarande var kvinnliga studenter. Bland studentbostadsrummens hyresgäster hösten 1957 dominerade studentkullarna 1949—54 (inskrivningsår 1952—57). Bostendetiden var för flertalet relativt kort, ca 1 år. Tidigare bostadsform var för två tredjedelar möblerat rum. Flyttningsönskan var låg; för flertalet motiverades den av förestående giftermål eller önskan om annat studentbostadsrum.

Studenternas tidsdisposition kartlades, och sammanfattande kunde konstateras, att ca hälften av studietiden och hälften av fritiden (sömn borträknad) förläggs i det egna rummet. Rummet fyller således en flerfaldig uppgift såsom arbetsrum—fritidsrum—sovrumsrum, vartill i åtskilliga fall kommer funktionen såsom matrum.

Studenternas bedömning av rummets storlek visade en tydlig gräns vid ca 12 m². I rum under denna storlek var missnöjet utbrett. I mer än hälften av rummen hade studenten haft behov av att komplettera möbleringen med egna möbler. Nästan alla hade radio.

Beträffande studenternas mathållning visade enkäten, att i de hus där matlagningsmöjligheter fanns dessa också utnyttjades och därmed väsentligt bidrog till att sänka de månatliga matkostnaderna. I synnerhet de kvinnliga studenterna utnyttjade möjligheterna till komplett självhushåll. Man ansåg, att fem studenter väl kan dela ett kök, och t. o. m. tio var för många acceptabelt.

Även i de hus som helt saknade matlagningsutrustning tillredde nära en tredjedel av studenterna lunch eller middag — då på egen lös utrustning.

På samma sätt visade enkäten, att utrustning för tvätt utnyttjades i stor omfattning. De lättskötta konstfiberplaggen tvättades nästan alla själva, men även tvätt av triå och bomull förekom, där möjlighet fanns. Även beträffande tvätten var det främst de kvinnliga studenterna som eftersträvade att klara sig helt själva.

Beträffande den hygieniska utrustningen ansåg man att tvättrum ej borde

delas av flera studenter, medan kraven på eget wc ej var lika starka. Besöksfrekvensen i befintliga bastuanläggningar var låg.

Mer än tio rum som delar en telefon ansåg det stora flertalet av studenterna olämpligt.

Ljudstörningarna behandlades särskilt. De omsorger som gjorts om studentbostadshusens ljudisoleringsstandard resulterar i att mindre än hälften ansåg sig besvärade av störande ljud. Störningar från grannar, särskilt stegljud, var den mest framträdande störningskällan.

Flertalet studenter (68 procent) ansåg, att det räcker väl med städning av rummen en gång i veckan.

De som bodde i hus där det sommartid drives hotellrörelse eller där rummen hyrs ut hade delade meningar om värdet därav — de ev. ekonomiska fördelarna vinnas på bekostnad av bekvämlighet, hygien och prydlighet.

I enkätens slutavsnitt ställdes studenterna inför valet av sex planlösningalternativ. Omröstningen visade väl främst behovet av olika standardmöjligheter i en studentbostadsbebyggelse. Det relativt stora intresset för de vid ifrågavarande tidpunkt föga prövade grupprumsalternativen var påtagligt.

Av gemensamma lokaler i studentbostadshuset syntes förrådsutrymmen, tvättstuga och klädvårdsrum stå högt på önskelistan. Behovet av sällskapsrum varierade med studieortens övriga försörjning med kår- och nationslokaler.

Som helhet vittnade enkäten om en utomordentligt positiv inställning från studenternas sida till studentbostadshusen och deras rum. Härpå tyder inte minst den markerade högvärderingen av de av enkätens olika alternativ som överensstämde med beskaftenheten hos det hus eller det rum som man vid enkättillfället bebodde.

Studentbostadsenkäten gav utredningen en god uppfattning om hur de hittills byggda studentbostäderna fyllt sin uppgift. De resultat som framkom genom enkäten har tillsammans med de önskemål som hyresgästerna gavs tillfälle att uttrycka varit vägledande vid utarbetande av de olika planlösningalternativ, som utredningen i det följande kommer att kostnadsanalysera. Vidare har resultaten i förening med kostnadsberäkningarna legat till grund för de rekommendationer rörande enkelrummens utformning, som utredningen framlägger i kapitel 11.

KAPITEL 6

»Normalstandardhuset». Kostnadsberäkningsmetodik

I kapitel 3 redovisades kostnaderna för de studentbostäder som hittills uppförts. Enligt tabellbilagans tabeller 5—7 visade produktionskostnaden per studentrum därvid stora variationer. Denna kostnadsvariation måste som redan nämnts ha flera orsaker, t. ex. olika planform och våningsantal, varierande rumsyta och standard. Antalet uppförda hus är emellertid förhållandevis ringa, och det är svårt att avgöra vilka faktorer som påverkar den egentliga kostnaden för studentbostadsrummet.

För att komma underfund med dessa faktorer har utredningen dels studerat det vanliga korridorhuset ur olika synvinklar, dels även sökt analysera andra typer av planlösningar. För att möjliggöra inbördes jämförelser mellan de olika planlösningarna har utredningen vid beräkningarna använt en metodik för vilken närmare redogöres nedan.

Som tidigare nämnts är de flesta av de hittills byggda studentbostadshusen korridorhus med vissa gemensamhetsanordningar. Förmodligen har man tagit för givet att korridorhuset skulle ge lägre byggnadskostnader än andra tänkbara alternativ. Utredningen har därför valt korridorhuset som utgångspunkt för sin analys av kostnaderna vid olika planlösningar och låtit utarbeta en schemalösning av ett konventionellt korridorhus, i det följande benämnt »normalstandardhuset». Standarden i detta tänkta korridorhus överensstämmer i huvudsak med den standard som studentsociala utredningen redovisade (jfr kap 1 sid. 13), och som gick ut på att varje rum skulle ha en yta av minst 14 m² samt vara försett med ett eget tvättställe samt garderob om 0,6 m². Per vart femte rum skulle finnas ett wc, per vart tionde rum ett bad- och duschrum samt per vart tjugonde rum ett kök med ett gemensamhetsutrymme. I övrigt förutsattes tillgång till motionsrum, musikrum eller annat gemensamhetsutrymme. Storleken på dessa lokaler angavs ej, något som medfört att ytan för dessa gemensamhetsutrymmen i de hittills uppförda husen visar stora variationer. I vissa studentbostadshus har man av orsaker, som ofta sammanhänger med den lokala nations- eller studentkårsorganisationens struktur, ansett sådana gemensamhetsutrymmen onödiga, medan man i andra hus däremot upplåtit praktiskt taget hela källarvåningen till dylika ändamål. Utredningen har valt att i de jämförande kostnadsanalyserna utesluta gemensamhetsutrymmen av denna karaktär.

Källarvåningen upptar endast utrymmen, som är nödvändiga för husets funktion. Utrymmenas storlek har fastställts efter ett genomgående schema, och utrymmesbehovet har utifrån detta beräknats för varje enskilt förslag till planlösning. För källarvåningens dimensionering har utredningen sålunda räknat med en tvättstuga om 50 m², inklusive biutrymmen, ett pannrum om 50 m² och ett förrådsutrymme för huset om 10 m² eller tillsammans 110 m². Denna nettoyta har bedömts kunna vara oföränderlig inom ramen för ett antal studentrum som varierar mellan 45 och 75.

Andra nödvändiga utrymmen varierar däremot med antalet studentrum. Dimensioneringen av skyddsrummet har skett efter civilförsvarsstyrelsens normer, vilka anger ett utrymmesbehov av $\frac{1}{2}$ m² för varje skyddad person, vartill kommer 7 m² för gas- och utrymningslussar. För cykelrummet har beräknats att varje cykel kräver $\frac{1}{2}$ m², samt att 80 procent av studenterna har cykel. Studenternas förrådsutrymme har slutligen beräknats till 1 m² per person.

Den sammanlagda nettoytan för dessa fasta och varierande utrymmen har bedömts utgöra 65 procent av källarvåningens bruttoyta. Kommunikationsutrymmen samt ytan för bärande väggelement har beräknats uppta skillnaden mellan källarvåningens netto- och bruttoyta. Där gemensamma badrum har förlagts till källaren har nettoytan beräknats till 5 m² för varje badrum.

Källarvåningens bruttoyta är således lika med den del av källarvåningen som utnyttjas. Återstoden har betraktats som utschaktad.

När det gäller det enskilda studentrummets dimensionering anger studentsociala utredningen som nämnts ett minimum av 14 m² med en garderob till varje rum om 0,6 m². I allmänhet har — såsom framgår av fig. 1—9 — garderoben förlagts utom rummet. Utredningen har därför valt en fri rumsyta av 13,4 m². I lösningar där garderoben placerats inne i rummet, har detta medfört att rums- och garderobsyta tillsammans uppgår till 14 m².

Vid bestämmandet av antalet studentrum jämte gemensamhetsutrymmen kring ett trapphus har studentsociala utredningens normer varit utslagsgivande. Undantag har gjorts för kök och matplats. Varje våningsplan omfattar 20 rum, 4 wc, 2 kök och 2 badrum. Att utredningen valt ett kök per 10 rum i stället för ett per 20 rum beror på att den senare standarden hade omöjliggjort alla jämförelser med andra hustyper än korridorhuset. Fig. 9 illustrerar normalstandardhusets utformning i våningsplanet. Gemensamhetsutrymmenas utformning illustreras i fig. 10.

Antalet våningar i de redan uppförda studentbostadshusen varierar mellan 1 och 20 och ger således ingen ledning för valet av ett lämpligt våningsantal i normalstandardhuset. Våningstalet har därefter valts efter det vanligaste huset i bostadsproduktionen i övrigt, nämligen 3-våningshuset.

Normalstandardhuset kan således i korthet beskrivas på följande sätt. Huset är ett korridorhus i tre våningar med 60 studentrum och ett trapphus.

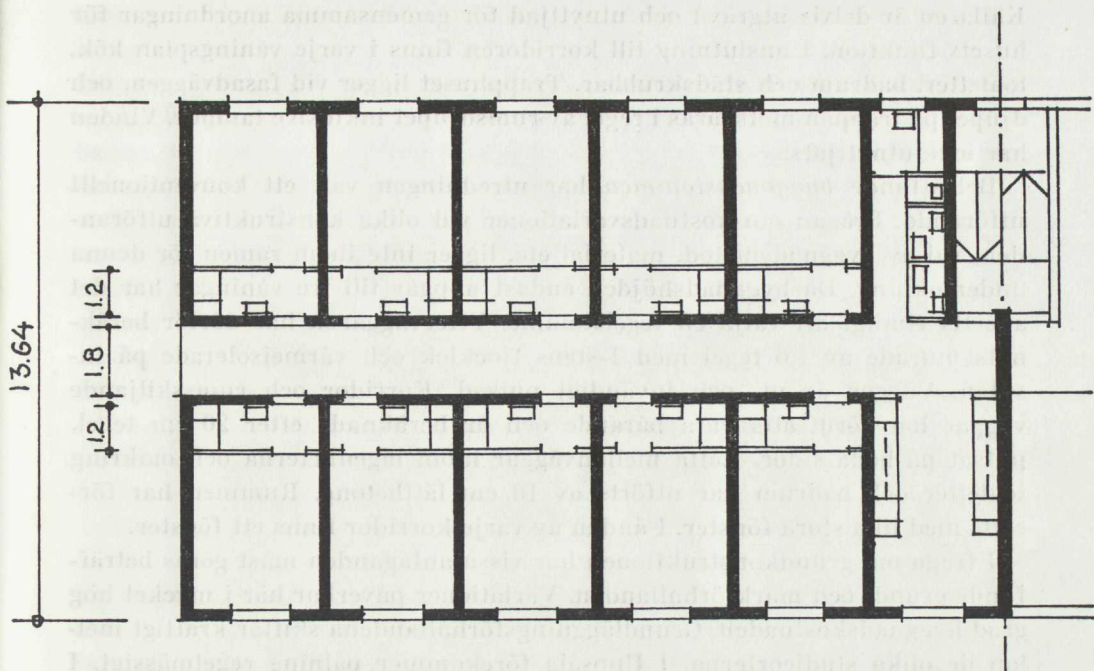

Fig. 9. Normallösning av korridorhuset (normalstandardhuset)

- Rumsstorlek: 13,4 m²
 Rumsbredd: 3,3 m
 Standard: tvättställ till varje rum, gemensamt kök, bad och wc
 Tamburdjup: 1,2 m
 Tung vägg: mellan tambur och korridor
 Korridorbredd: 1,8 m
 Husform: regelbunden

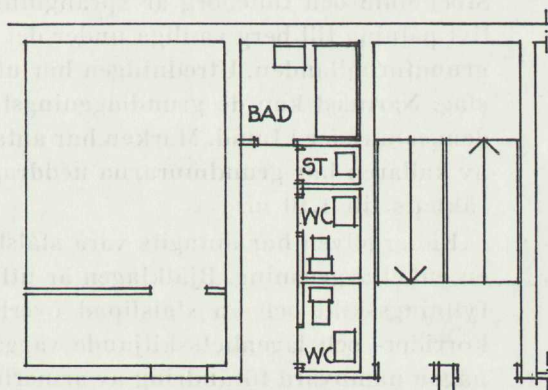
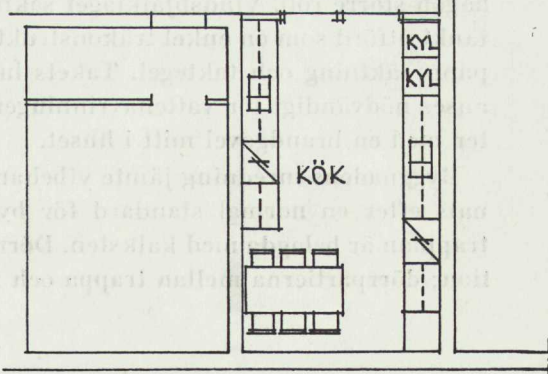

Fig. 10. Gemensamhetsutrymmen i normalstandardhuset

Form och storlek påverkade av rumsyta, rumsbredd och tamburdjup (jfr. fig. 9)

	Mått	Storlek
Badrum	1,985 · 1,60 m	3,176 m ²
Städskrubb	0,955 · 0,63 m	0,60 m ²
WC	1,45 · 0,955 m	1,385 m ²
Kök	5,39 · 3,30 m	17,787 m ²

Källaren är delvis utgrävd och utnyttjad för gemensamma anordningar för husets funktion. I anslutning till korridoren finns i varje våningsplan kök, toaletter, badrum och städskrubbar. Trapphuset ligger vid fasadväggen, och djupet på trappan motsvaras i regel av rumsdjupet inklusive tambur. Vinden har icke utnyttjats.

Beträffande *byggnadsstommen* har utredningen valt ett konventionellt utförande. Frågan om kostnadsvariationer vid olika konstruktiva utföranden, val av byggnadsmetod, material etc. ligger inte inom ramen för denna undersökning. Då byggnadshöjden endast uppgår till tre våningar har det ansetts rimligt att välja en tegelstomme. Ytterväggarna har därför beräknats murade av 1,6 tegel med 1-stens tjocklek och värmeisolerade på insidan. Väggen är ut- och invändigt putsad. Korridor och rumsskiljande väggar har förutsatts vara bärande och är beräknade efter 20 cm tegel, putsat på båda sidor. Lätta mellanväggar inom lägenheterna och omkring toaletter och badrum har utförts av 10 cm lättbetong. Rummen har försetts med lika stora fönster. I ändan av varje korridor finns ett fönster.

I fråga om grundkonstruktionen har vissa antaganden måst göras beträffande grund- och markförhållanden. Variationer påverkar här i mycket hög grad byggnadskostnaden. Grundläggningsförhållandena skiftar kraftigt mellan de olika studieorterna. I Uppsala förekommer pålning regelmässigt. I Stockholm och Göteborg är sprängning och grundplintar till berg, alternativt pålning till berg vanliga under det att Umeå och Lund har mycket goda grundförhållanden. Utredningen har utgått från en grundläggning av enkelt slag. Närmast kan de grundläggningsförhållanden som valts jämföras med dem som råder i Lund. Marken har antagits vara plan. Den utnyttjade delen av källaren har grundmurarna neddragna till frostfritt djup, vilket här beräknats till 1,10 m.

Källargolven har antagits vara stålslipade och ligga direkt på marken på en enkel avgrusning. Bjälklagen är utförda av gjutna betongplattor med ett fyllningsskikt och en stålslipad överbetong, på vilket lagts linoleum. Då korridor- och lägenhetsskiljande väggar är bärande, har icke räknats ned någon nämnvärd förändring av armeringsvikten i de olika bjälklagstyperna. Sannolikt uppstår i dessa en viss skillnad i åtgången av armeringsjärn, men på grund av de bärande väggarnas täthet torde denna skillnad icke spela någon större roll. Vindsbjälklaget saknar överbetong. Takkonstruktionen är tänkt utförd som en enkel träkonstruktion, inpanelad med $\frac{7}{8}$ " spåntat virke, papp, läktning och taktegel. Takets lutning är inte större än vad som kan anses nödvändigt för vattenavrinningen. Varje vind har avdelats i två hälfter med en brandgavel mitt i huset.

Byggnadens inredning jämte ytbehandlingen av väggar och tak har beräknats efter en normal standard för byggnader av detta slag. Trappor och trappplan är belagda med kalksten. Dörrarna är enkla och av lamellkonstruktion; dörrpartierna mellan trappa och korridor är försedda med brevlåden-

kast för varje studentrum. Fönstren är försedda med kopplade bågar, spanjletter och fönsterbänkarna är av kalksten. Toaletter och badrum har golv av sintrade plattor. Toaletterna är försedda med en enkel plattväggssockel, medan badrummet har kakelklädda väggar till en höjd av fyra skift över badkaret. Väggen över tvättstället i det enskilda rummet är klädd med kakelplattor till tre skifts höjd.

Byggnaden uppvärms genom en konventionell centralvärmeanläggning med varmvattenpumpar. Pannskorstenen är förlagd intill korridorväggen så att den på intet sätt inkräktar på något av rumsutrymmena eller på de gemensamma utrymmena.

Ventilationen i de hittills uppförda korridorhusen har vanligen utförts som fläktventilation. I det försänkta korridor taket har ventilationstrummorna dragits fram till gemensamma vertikala kanaler, vilka står i förbindelse med fläktrum på vinden. Utredningen har därför räknat med en mekanisk fläktventilation.

Den sanitära utrustningen har beräknats utförd med normal standard. Varje tvättställ är försett med kall- och varmvatten. Samtliga rörledningar till den sanitära anläggningen ligger i slitsar eller i inklädnader. Rören till kall- och varmvatten i slitsarna är av koppar och isolerade i erforderlig omfattning. Tvättställ i två intill varandra liggande rum har försetts med skilda stamledningar. I de fall tvättställen är placerade i särskilda utrymmen, och dessa ligger intill varandra, har däremot samma stam utnyttjats.

Även för de elektriska installationerna har räknats med ett konventionellt utförande. Samtliga rum är försedda med takutlopp och väggkontakter samt lampa över tvättstället. I den mån förrum eller tambur förekommer finns det takarmatur där. Korridorer och trappor är försedda med lysämnesrör. All fast armatur ingår i kostnadsberäkningarna. Man har räknat med en signalledning från varje brevlådeinkast i trappan in till respektive rum. Utredningen har även räknat med ledningar för centralantenn och rör för indragning av telefon i rummen.

Då utredningen i det följande kommer att jämföra olika hustyper och planlösningar utnyttjas normalstandardhuset genomgående som modell. Endast om det konstruktiva utförandet och sådan standard som avser rumsytor, köksinredning, källarvåningars utnyttjande och dimensionering m. m. blir lika i de med varandra jämförda husen blir nämligen jämförelserna överhuvud meningsfulla.

I det följande kommer utredningen att redogöra för den kostnadsberäkningsmetodik som använts.

Byggnadskostnadsberäkning

Med byggnadskostnader avses kostnader för byggmästarens arbete, inklusive det arbete, som utföres av underentreprenörer men som brukar ingå i byggmästarens åtagande.

De jämförande beräkningarna har skett med användande av enhetskostnader för större byggnadsdelar. Metoden har tillämpats i ett flertal utredningar, bl. a. i Stockholms stads byggnadsnämnds smalhusutredning 1947 och i Statens byggnadsbesparingsutrednings undersökning »Våningsantal och planform», Stockholm 1957.

Kostnadsberäkningar utföres regelmässigt efter uppmätning och prisättning av varje enskilt arbetsmoment och varje byggnadsdetalj. Dylka beräkningar blir både omfångsrika och svåra att överblicka. I all synnerhet gäller detta vid en kostnadsanalys av en serie planlösningsförslag. Utredningen har därför ansett det lämpligast att verkställa kostnadsberäkningarna efter samma principer som de ovan nämnda utredningarna följt. Närmast har kostnadsberäknings- och mätningstekniken i »Våningsantal och planform» tjänat som förebild. Metoden har utförligt beskrivits i detta betänkande (kap. A 7), och här kommer därför endast att lämnas en summarisk redogörelse för densamma.

Enhetskostnaderna har fastställts med utgångspunkt från Mälardalens prisnivå för material och arbete den 1 juli 1959. Prisnivån torde närmast kunna jämföras med kostnaderna i Uppsala. Korrigering till ett dagsaktuellt prisläge kan, om så önskas, med tillräcklig grad av noggrannhet göras med ledning av bostadsstyrelsens indexberäkningar. Det aktuella prisläget är emellertid vid de jämförande beräkningarna icke av något större intresse. Den huvudsakliga redovisningen av kostnadsskillnaderna mellan olika planlösningar har därför skett i relationstal, ej i kronor.

Med enhetskostnaden för en byggnadsdel förstås i detta sammanhang kostnaden för en färdig byggnadsdel med alla dithörande byggnadsdetaljer och arbeten. Enhetskostnaden för t. ex. en kvadratmeter bjälklag omfattar icke blott kostnaderna för den bärande betongplattan, armeringen, fyllningen, överbetongen, linoleumbeläggningen på golvet och putsen med målningen på betongplattans undersida utan även hithörande kostnader för ställningar, formar, transport, dagtid, semesterersättningar o. s. v. I bjälklagets kvadratmeterkostnad inräknas dock endast sådana kostnader som förändras proportionellt mot ytans storlek. Kostnader, som varierar proportionellt mot bjälklagsplattans kantlängd, hänföres däremot till upplagsväggen, vilken mätes i längdmeter. Kostnaden för anslutning mellan vägg och bjälklag återfinnes därför i enhetskostnaden för väggen.

Enhetskostnader för väggar är beräknade för väggar utan dörrar, fönster eller andra öppningar. I stället ingår exempelvis i fönstrets enhetskostnad kostnaderna för fönsterkarm och bågar, tätning, fönsterbleck, fönsterbänk, fönstersmygar, fönsterbalk o. s. v. med avdrag för väggkostnaden i muröppningen.

Enhetskostnaden beräknas ur de i enheten ingående kvantiteterna material och arbete efter för dessa gällande priser. Uppbyggnaden av enhetskostnaden från material- och arbetspriset i de enskilda detaljerna fram ill

den användbara enhetskostnaden är förhållandevis komplicerad; för en närmare redogörelse hänvisas till »Våningsantal och planform», sid. 58—80. Jfr även bilaga 5, i vilken ett urval av de enhetspriser som använts redovisas.

Sådana byggnadskostnader som direkt sammanhänger med arbeten för VVS-installationen har tillförts kostnaderna för denna installation. Byggnadskostnaderna för de köksinredningar som utarbetats i samband med undersökningar har detaljberäknats för att möjliggöra en närmare analys.

VVS-anläggningskostnader

Då kostnaderna för vatten, avlopps- och sanitetsinstallationerna är av särskilt intresse vid granskningen av studentbostadshus, har utredningen försökt att göra en enhetskostnadsberäkning även för dessa delar. Någon dylik beräkning har tidigare ej publicerats, och tillvägagångssättet skall därför beskrivas något mer ingående än motsvarande tillvägagångssätt för byggnadskostnaderna.

Prisläget är detsamma som vid byggnadskostnadsberäkningen. I enhetskostnaderna ingår kostnader för material och arbete med pålägg för rörledningsentreprenörens allmänna omkostnader. Enhetskostnaden för t. ex. ett tvättställ i rum omfattar material- och arbetskostnaderna för sanitetsgods, kranar, rörmonteringen från tvättstället till stamledningen samt byggnadsarbeten i samband med tvättställets installation.

För stamledningarna har särskilda enhetskostnader utarbetats, vilka omfattar avlopps-, kall- och varmvattenledningar, nödiga isoleringar, murning och igensättning av slitsar eller inklädnader, ursparingar och igensättningar av hål genom bjälklag samt inspektionsluckor. Eftersom det är fråga om trevåningshus har stammarnas kostnad från källargolv till och med ventilation genom tak tredelats.

Enhetskostnaderna redovisas i bilaga 3.

Utöver de i enhetskostnaderna ingående installationskostnaderna återstår en del gemensamma kostnader för att erhålla en komplett sanitär installation. Exempelvis kan nämnas servisledning, horisontellt dragna källarledningar, dagvattenledningar, ledningar i pannrum o. s. v. Storleken av dessa resterande kostnader sammanhänger till största delen med husets planform och storlek. Utredningen har prissatt dessa kostnader med ledning av kända kostnader i uppförda studentbostadshus. Som måttenhet har härvid valts kubikmeter byggnadsvolym. Även kvadratmeter byggnadsyta kunde ha använts som måttenhet, men eftersom kubikmeter byggnadsvolym används i övriga sammanhang har det ansetts lämpligt att välja denna även här. Kostnaden per kubikmeter byggnadsvolym har erhållits på följande sätt. Till flertalet av de uppförda studentbostadshusen har lån icke beviljats förrän bindande anbud förelegat. I dessa fall är således den verkliga kostnaden känd. Med ledning av uppgifterna i tillgängliga hand-

lingar har för några byggnadsobjekt enhetskostnaderna för de enskilda förnödenheterna beräknats. Från de kända kostnaderna enligt entreprenad-
 anbudet har sedan dessa enhetskostnader dragits, varpå resten fördelats som
 ett konstant krontal per kubikmeter byggnadsvolym. Metoden torde icke
 vara helt oantastlig, men den ger sannolikt ett fullt användbart värde för
 det ändamål, som det här är fråga om.

Beräkningen av kostnaderna för värmeanläggningar har skett med ledning
 av den uppvärmda volymen och de kylda ytterytorna.

Kostnaden för ventilationsanläggningarna har schabloniserats. I varje
 förslag har räknats med ett konstant krontal per kubikmeter byggnads-
 volym. Ventilationen i korridorhusen är som redan nämnts mekanisk, och
 det konstanta värdet per kubikmeter byggnadsvolym har därför för enkel-
 hetens skull satts med utgångspunkt från en sådan ventilation. Andra plan-
 lösningsförslag ger emellertid möjlighet till en förenklad ventilationsanlägg-
 ning med självdrag, vilken sannolikt blir billigare, men utredningen har ej
 tagit med detta i beräkningen.

El-installationskostnader

Även el-installationen har utredningen sökt kostnadsberäkna på samma
 sätt som skett beträffande den sanitära installationen. Prisläget är det-
 samma som i föregående beräkningar. I samtliga enhetskostnader ingår
 nettokostnaden för material och arbete med sedvanliga pålägg för el-entre-
 prenörens allmänna omkostnader. Enhetskostnaden omfattar nödvändiga
 kvantiteter av ledningar, apparater och dosor, beräknad på materialpriser
 och ackordslöner. Då materialpriserna som regel är katalogpriser, på vilka
 rabatter av olika storlek brukar utgå, har priserna reducerats med en ge-
 nomsnittsrabatt. På arbetslönerna har tillägg gjorts för semesterersättning
 och dagtid. El-entreprenörens allmänna omkostnader har uppskattats till
 25 procent av nettokostnaden och inkluderar då såväl administrationskost-
 nader som verktyg och vinst. De enhetskostnader som använts redovisas i
 bilaga 3.

Tillvägagångssättet vid beräkningen av byggnadens resterande el-installations-
 kostnader, extra långa ledningsdragningar, installationer med ledningar
 i källarvåningen etc. har varit detsamma som vid beräkningen av den
 sanitära installationskostnaden. Enhetskostnaderna för de i huset ingående
 förnödenheterna har i några uppförda studentbostadshus med kända kost-
 nader dragits från entreprenadbeloppet. Restvärdet har sedan fördelats som
 ett konstant krontal per kubikmeter byggnadsvolym, som även i detta fall
 fått tjäna som måttenhet för de kostnader, vilka ej kan inkluderas i enhets-
 kostnaderna. Metoden torde ej heller i detta fall vara invändningsfri men
 torde liksom för VVS-kostnaderna ge ett resultat, vilket är fullt användbart.

Övriga kostnader

De i det föregående redovisade kostnaderna kan närmast betecknas som de tänkta entreprenadanbudena. I den färdiga anläggningskostnaden ingår emellertid även andra kostnader, vilka till stor del bestrides av studentbostadsföretaget.

Dessa kostnader består huvudsakligen av arvoden till arkitekter, konstruktörer och kontrollanter, kostnader för byggnadslov samt räntor under byggnadstiden. Dylika kostnader har här liksom i tidigare likartade undersökningar ansetts direkt avhängiga av entreprenadkostnaderna. Utredningen har räknat med att dessa övriga kostnader uppgår till 15 procent av kostnaderna för entreprenörernas arbete. I Statens byggnadsbesparingsutrednings »Våningsantal och planform» har posten närmare preciserats och beräknats till 13 å 14 procent av entreprenadkostnaden. Det bör understrykas att detta procentuella tillägg icke inverkat på jämförelsen mellan olika planlösningar, men utredningen har likväl ansett det önskvärt att inkludera posten i beräkningarna.

Utvändiga planeringskostnader

Kostnaden för de utvändiga planeringarna och planteringarna är till ringa del beroende av byggnadens form och planlösning. Detta bestyrktes även med önskvärd tydlighet av erfarenheterna från de redan byggda studentbostäderna. I kostnadsjämförelserna har därför endast medtagits ett belopp motsvarande ett ordinärt ordningsställande av marken intill 5 m från huset. Ytan har ansetts till $\frac{1}{5}$ vara hårdjord och till $\frac{4}{5}$ vara gräsbesädd.

Det bör slutligen betonas att utredningen i detta kapitel ej velat rekommendera en viss standard eller ett visst konstruktivt utförande. Syftet med beskrivningen av normalstandardhuset och kostnadsberäkningsmetodiken har endast varit att redovisa utgångspunkten för utredningens fortsatta kostnadsanalyser.

KAPITEL 7

Jämförande kostnadsanalys av korridorhus

Prövning av kostnadsberäkningsmetodiken

Den i det föregående redovisade beräkningsmetodiken har utredningen låtit pröva på redan byggda studentbostadshus, för vilka kostnaderna är kända. Resultatet jämföres i nedanstående sammanställning med de kostnader per rum som av respektive bostadsföretag uppgivits för de olika husen. Dessa har här omräknats per den 1 juli 1959.

Undersökta objekt	Byggnads- kostnad per rum den 1/7 1959	Beräknad kostnad per rum enligt utred- ningens metodik	Den procentuella skillnad varmed det beräknade värdet under- stiger det uppgivna
Kollegiet 3, Lund.....	17 021	16 490	3,1
Kandidaten 4, Uppsala.....	15 749	14 680	6,8
Tuna äng 6, Lund.....	16 548	15 640	5,5
Stadsåga 892, Lund.....	14 294	13 600	4,4

Skillnaden mellan den beräknade kostnaden och den uppgivna utgör som synes lägst 3,1 procent och högst 6,8 procent. Den verkliga kostnaden påverkas emellertid av en mängd faktorer, som icke kan förutses vid användandet av en schabloniserad beräkningsmetod. Metodiken tar hänsyn till husets planform och våningsantal samt dess standard i form av antalet toaletter, badrum och kök o. dyl. Däremot tar den icke hänsyn till sådana varierande faktorer som exempelvis tidpunkten för entreprenadanbudens ingivande och byggenskapens igångsättande (vinterbygge eller oförmånlig arbetskraftssituation), de synliga ytornas kvalitetsutförande, variationer i konstruktionen, föranledda av undergrundens beskaffenhet m. m. Sålunda kan avvikelserna beträffande Kandidaten 4 delvis förklaras just av att en kostnadskrävande påbyggnad utförts på denna fastighet, vilket i sin tur påverkat källarvåningens konstruktion. Avvikelser av detta slag torde emellertid i förevarande sammanhang icke spela någon större roll, eftersom utredningen icke syftar till att i egentlig mening kostnadsberäkna enskilda, existerande hus utan endast till att genom jämförelser vinna kunskap om för- och nackdelar med olika planlösningsalternativ och standardvarianter. För de

fortsatta undersökningarna torde den begagnade metodiken vara fullt tillfredsställande.

Redovisning av materialet

För den systematiska undersökningen av korridorhuset har utredningen valt den plan med 20 rumsenheter jämte gemensamhetsutrymmen, vilken beskrivits i kapitel 6 (sid. 42, fig. 9). Inom ramen för en och samma principiellt likartade schematiska planlösning — i detta fall genomgående korridor i husets längdriktning med rum på ömse sidor och med gemensamhetsutrymmen samlade omkring trappan — kan givetvis av skilda anledningar förekomma många varianter. Utan avsteg från den schematiska planlösningen kan sålunda rumsstorlekar och rumsbredder variera, gemensamhets- och kommunikationsutrymmen ändra storlek och form, bärande väggar placeras om etc. I syfte att försöka kartlägga en del av kostnadsvariationerna vid olika planlösningalternativ men med bibehållande av den schematiska planlösningen som sådan har utredningen delat upp olika undersökningsobjekt på serier med ett efter undersökningens art varierande antal hus i varje serie.

Ett urval av uppgifter rörande varje undersökningsobjekt i fråga om bl. a. rumsstorlek, rumsbredd, standard, den tunga väggens placering, våningsyta och kostnader redovisas först i en schematisk uppställning. För en fullständig redovisning av samtliga uppgifter rörande undersökningsobjekten hänvisas till bilaga 4: 1. De olika objektens beteckningar innebär en kodifiering efter serie, rumsstorlek och rumsbredd i nu nämnd ordning, varvid numret för serien betecknar undersökningsobjekt med vissa gemensamma egenskaper. Kodens bokstav A betecknar en rumsstorlek av 14 m², medan bokstaven B står för en rumsstorlek av 13,4 m², C en rumsstorlek av 13 m² samt D en rumsstorlek av 12 m². Den sista siffran i koden betecknar rumsbredd, varvid 1 innebär en bredd av 3 m, 2 en bredd av 3,3 m, 3 en bredd av 3,6 m samt 4 en bredd av 3,9 m. Exempelvis innebär således koden 5.A.3, att undersökningsobjektet tillhör serie 5, har en rumsstorlek av 14 m² samt en rumsbredd av 3,6 m.

I den schematiska uppställningens två kolumner längst till höger redovisas de olika undersökningsobjektens variationer med avseende på dels våningsyta per rum, dels kostnader per rum. Jämförelserna mellan objekten sker härvid med utgångspunkt från ett relationstal av 100, vilket åsatts både våningsytan per rum och kostnaden per rum i undersökningsobjektet 2.B.2 (normalstandardhuset) med en rumsstorlek av 13,4 m² och en rumsbredd av 3,3 m.

Efter den sålunda lämnade redovisningen av de olika undersökningsobjekten följer kommentarer till de olika undersökningsserierna samt planskisser, vilka illustrerar serierna med avseende på planlösning och planform. På dessa planskisser har kök betecknats med K, bad med B, wc med T och städskrubba med S.

Serie	Under-sök-nings-objek-tets be-teck-ning	Rumsstorlek m ²		Rumsbredd m		Rumsstandard						Tung vägg		Korridorbredd m	Gemensamhetsutrymmen		Husform		Våningsyta		Relation mellan kostnaderna per rumsenhet, jämförelseobjekt 2. B. 2.															
		14,0	13,4	13,0	12,0	3,0	3,3	3,6	3,9	Toalett	Toalett delad av två rum	Duschrum	Badrum		Badrum delat av två rum	Kökskåp	Kökskåp delat av två rum	Tamburbredd m	Mellan korridor-tambur	Mellan tambur-rum		1,6	1,8	Variande storlek	Konstant planform	Konstant yta	Regelbunden	Regelbunden	At-gång per rum m ²	Relation mellan våningsytorna, jämförelseobjekt 2. B. 2.						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33				
1	A.1	x								x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	29,1	100,0	99,5		
	B.1					x	x	x	x																								28,3	97,3	98,3	
	C.1		x																														27,7	95,2	97,4	
	D.1					x																											26,5	91,1	95,4	
2	A.2	x								x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	29,9	102,8	101,2		
	B.2						x	x	x																								29,1	100,0	100,0	
	C.2			x																													28,6	98,3	99,2	
	D.2																																27,3	93,8	97,3	
3	A.3	x								x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	30,8	105,9	103,9		
	B.3																																30,0	103,1	101,8	
	C.3																																29,5	101,4	100,9	
	D.3																																28,2	96,9	99,0	
4	A.4	x								x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	31,7	108,9	105,0		
	B.4																																	31,0	106,5	103,9
	C.4																																	30,4	104,5	103,0
	D.4																																	29,2	100,3	101,1
5	A.3	x								x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	30,8	105,9	102,6		
	B.3																																	30,0	103,1	101,3
	C.3																																	29,5	101,4	100,6
	D.3																																	28,2	96,9	98,6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33					
6	A.2	x								x	x	x	x	x					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	29,8	102,4	101,2			
	B.2																																	29,1	100,0	100,0	
	C.2		x	x			x	x																											28,7	98,6	99,6
	D.2				x																														27,7	95,2	98,1
7	A.3	x								x	x	x	x	x					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	30,5	104,8	101,8		
	B.3																																		29,9	102,8	100,8
	C.3		x	x			x	x																											29,5	101,4	100,2
	D.3				x																														28,4	97,6	98,9
8	A.2	x								x	x	x	x	x					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	29,8	102,4	101,1		
	B.2																																		29,1	100,0	100,0
	C.2		x	x			x	x																											28,7	98,6	99,4
	D.2				x																														27,5	94,5	97,8
9	A.3	x								x	x	x	x	x					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	30,5	104,8	102,6		
	B.3																																		29,8	102,4	101,5
	C.3		x	x			x	x																											29,4	101,0	100,8
	D.3				x																														28,2	96,9	99,2
10	A.2	x								x	x	x	x	x					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	29,9	102,8	100,1		
	B.2																																		29,1	100,0	100,0
	C.2		x	x			x	x																											29,1	100,0	99,9
	D.2				x																														29,1	100,0	99,6
11	A.3	x								x	x	x	x	x					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	30,8	105,9	103,5		
	B.3																																		30,8	105,9	103,3
	C.3		x	x			x	x																											30,8	105,9	103,3
	D.3				x																														30,8	105,9	103,1
12	A.2	x								x	x	x	x	x					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	—	—	—		
	B.2																																	29,1	100,0	100,0	
	C.2		x	x			x	x																											28,7	98,6	99,4
	D.2				x																														27,7	95,2	98,0
13	A.3	x								x	x	x	x	x					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	30,6	105,2	102,6		
	B.3																																		29,9	102,8	101,6
	C.3		x	x			x	x																											29,5	101,4	101,1
	D.3				x																														28,5	97,9	99,7

Serie 1—5

Serierna 1—5 (jfr fig. 11) omfattar hus med varierande rumsstorlekar och rumsbredder men med konstanta bredder på tamburer och korridorer. I serie 5 har dessutom — såsom framgår av figur 12 — den tunga, ljudisolerande väggen placerats som skiljevägg mellan rum och tambur i stället för mellan korridor och tambur.

I serierna 1—5 gäller vidare genomgående, att rummens bredd även bestämt bredden på de gemensamma köken samt på övriga gemensamhetsutrymmen. Detta innebär, att gemensamhetsutrymmenas yta eller planform varierar i de olika undersökningsobjekten. I de flesta planlösningar av hittills byggda studentbostäder har man nämligen av praktiska skäl strävat efter att låta de lägenhetsskiljande väggarna dela upp huset i lika stora element. Det har därför syntts lämpligt att begagna samma princip vid den schematiska korridorhuslösningen. Detta har i sin tur medfört, att varje ändring av rumsbredden även påverkat gemensamhetsutrymmenas bredd och storlek.

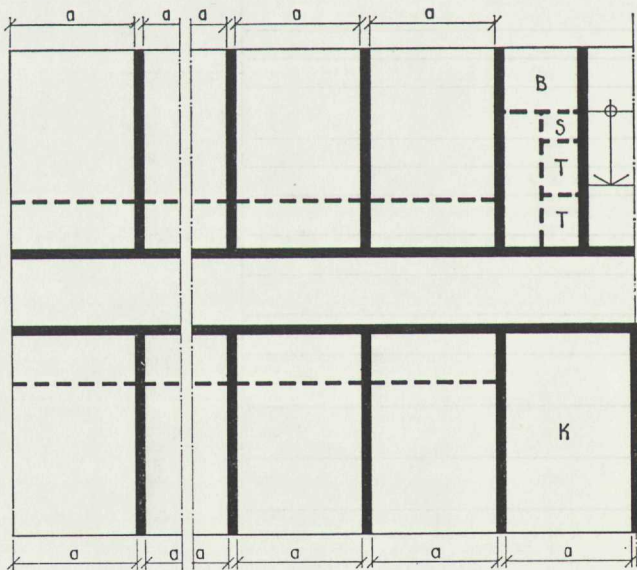

Fig. 11. Serie 1—5. Varierande rumsbredd och rumsyta. Korridorrens bredd 1.80, tamburens djup 1.20. Husets bredd ändras med rumsstorlek och rumsbredd. Husets längd varierar med rumsbredden.

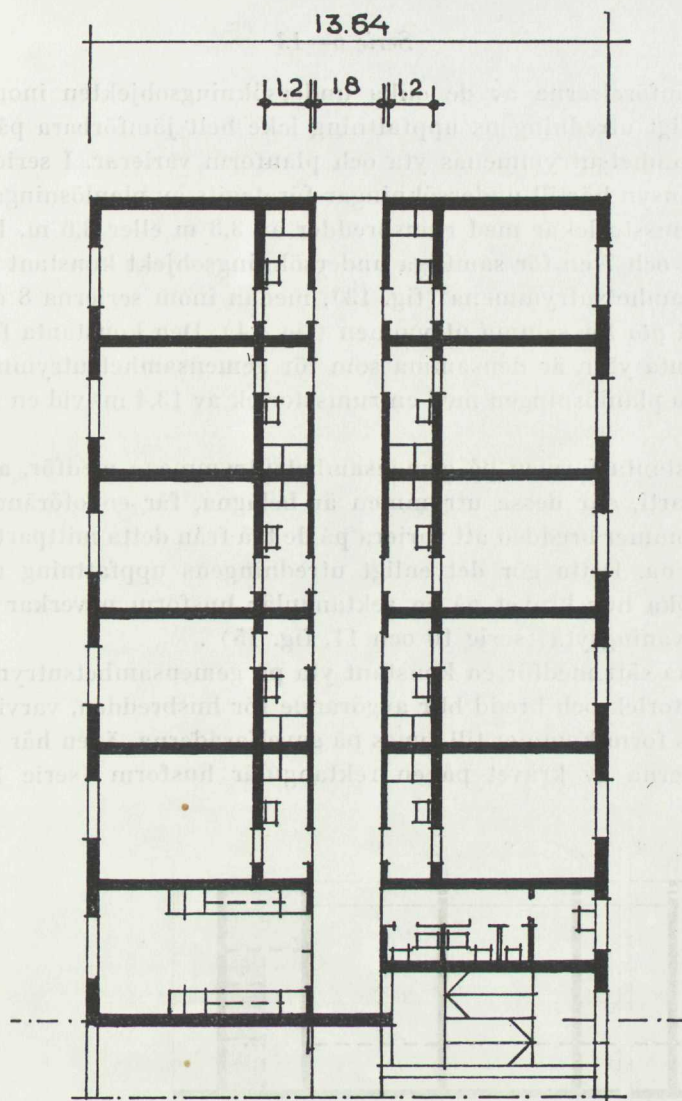

Fig. 12. Den tunga väggen placerad mellan tambur och rum i stället för mellan tambur och korridor.

Serie 6—13

Kostnadsjämförelserna av de olika undersökningsobjekten inom serierna 1—5 är enligt utredningens uppfattning icke helt jämförbara på grund av att gemensamhetsutrymmenas yta och planform varierar. I serierna 6—13 har med hänsyn härtill undersökningar företagits av planlösningar med varierande rumsstorlekar med rumsbredder av 3,3 m eller 3,6 m. Härvid har i serierna 6 och 7 en för samtliga undersökningsobjekt konstant *form* valts för gemensamhetsutrymmena (fig. 13), medan inom serierna 8 och 9 valts en konstant *yta* för samma utrymmen (fig. 14). Den konstanta formen och den konstanta ytan är densamma som för gemensamhetsutrymmena i den schematiska planlösningen med en rumsstorlek av 13,4 m² vid en rumsbredd av 3,3 m.

Den konstanta formen på gemensamhetsutrymmena medför, att byggnadens mittparti, där dessa utrymmen är belägna, får en oförändrad form. Däremot kommer bredden att variera på de två från detta mittparti utgående rumsflyglarna. Detta gör det enligt utredningens uppfattning nödvändigt att undersöka hur kravet på en rektangulär husform påverkar rumskostnader och våningsyta (serie 10 och 11, fig. 15) .

På samma sätt medför en konstant yta på gemensamhetsutrymmena, att rummens storlek och bredd blir avgörande för husbredden, varvid variationer i husets form kommer till synes på gavelfasaderna. Även här har undersökts följderna av kravet på en rektangulär husform (serie 12 och 13, fig. 16).

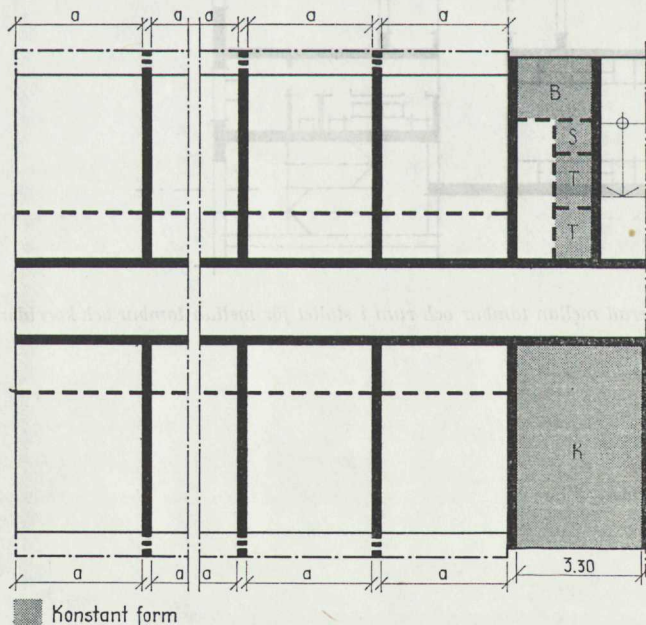

Fig. 13. Serie 6—7. Rumsbredd: serie 6 3,3 m, serie 7 3,6 m. Varierande rumsyta. Korridorrens bredd 1.80, tanburens djup 1.20. Huses bredd varierar med rumsbredd och rumsstorlek; dock har husets mittparti, som irtymmer gemensamhetsutrymmen med konstant form, en oförändrad bredd. Huses längd varierar med rumsbredden.

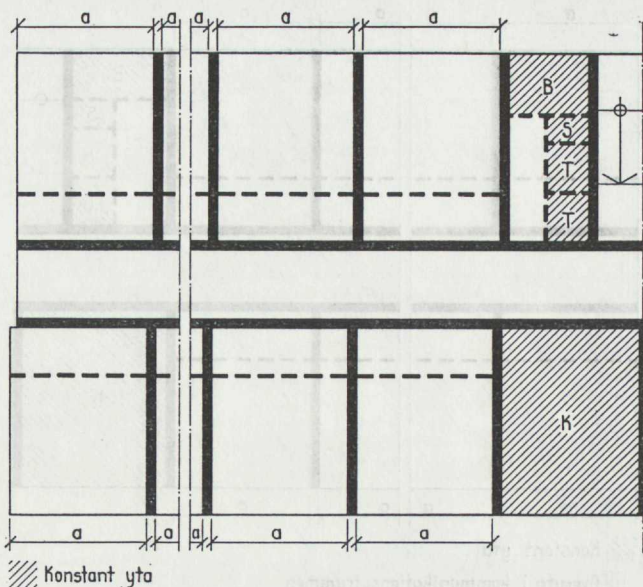

Fig. 14. Serie 8—9. Rumsbredd: serie 8 3,3 m, serie 9 3,6 m. Varierande rumsyta. Korridorrens bredd 1,80, tamburens djup 1,20 m. Husets bredd varierar med rumsbredd och rumsstorlek. Husets längd varierar med rumsbredden och påverkas av gemensamhetsutrymmenas konstanta yta.

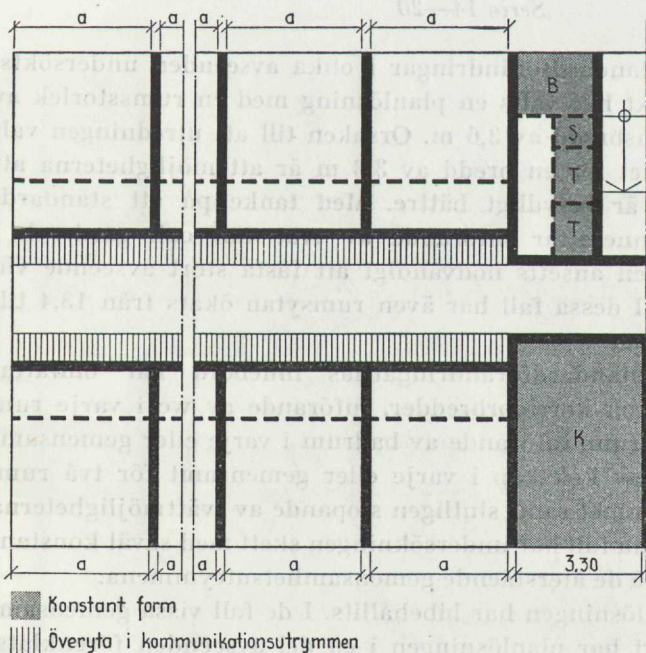

Fig. 15. Serie 10—11. Rumsbredd: serie 10 3,3 m, serie 11 3,6 m. Varierande rumsyta. Korridorrens minsta bredd 1,80, tamburens djup 1,20 m. Husets bredd blir konstant i de fall där mittpartiet, som inrymmer gemensamhetsutrymmena, är bredare än rumsflyglarna, men varierar i de fall där rumsbredd och rumsyta gör rumsflyglarna bredare än mittpartiet. Kravet på rektangulär husform medför därvid överdimensionerade kommunikationsutrymmen.

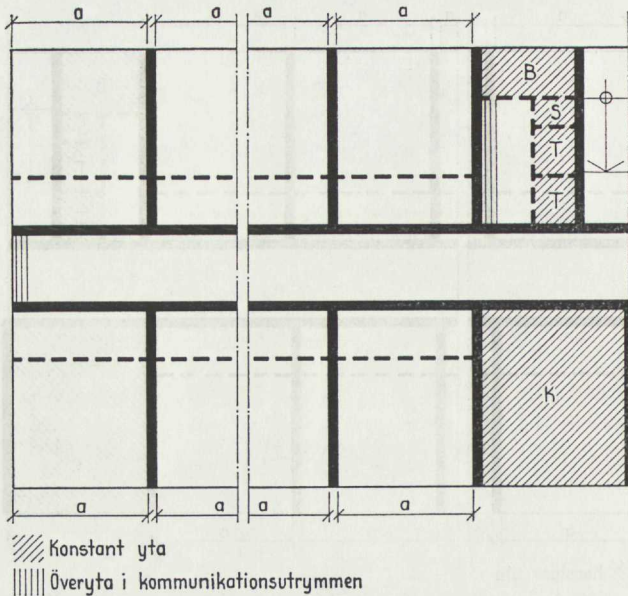

Fig. 16. Serie 12—13. Rumsbredd: serie 12 3.3 m, serie 13 3.6 m. Korridorrens bredd 1.80, tamburens djup 1.20 m. Varierande rumsyta. Husets bredd varierar med rumsbredd och rumsstorlek. Husets längd varierar med rummens bredd och med den bredd det gemensamma köket kräver för att erhålla en konstant yta. Kravet på rektangulär husform medför överyta vid gavelfasaderna. De fall där en förlängning av huset medfört, att badrummet och passagen mellan korridor och badrum icke blivit funktionsdugliga, har uteslutits ur undersökningen.

Serie 14—20

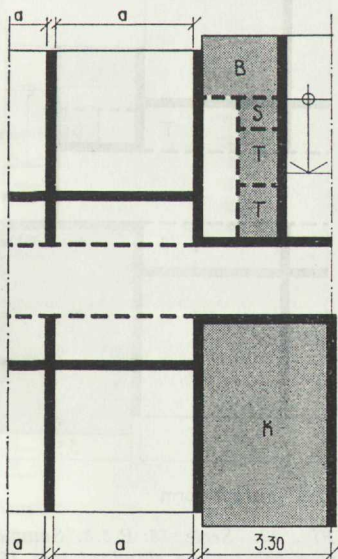
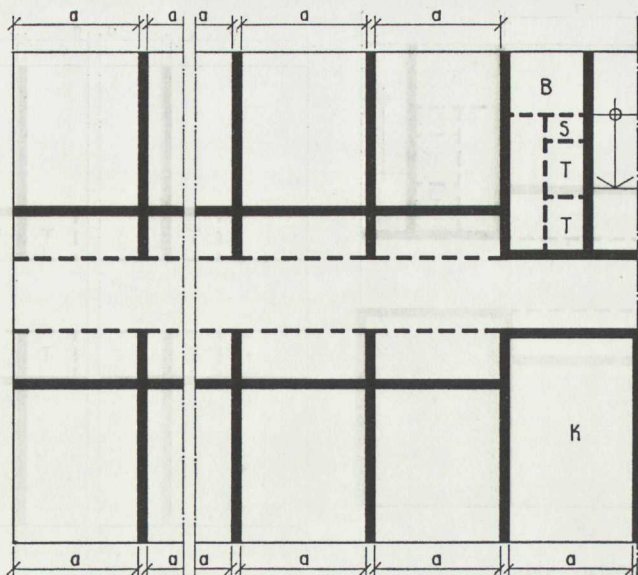
I serierna 14—20 har standardförändringar i olika avseenden undersökts. Som undersökningsobjekt har valts en planlösning med en rumsstorlek av 13,4 m² och med en rumsbredd av 3,6 m. Orsaken till att utredningen valt denna rumsbredd i stället för en bredd av 3,3 m är att möjligheterna att möblera 3,6-m-rummet är betydligt bättre. Med tanke på att standardundersökningen även innefattar införande av tvättställ och garderob i rummet har det nämligen ansetts nödvändigt att fästa stort avseende vid rummets möblerbarhet. I dessa fall har även rumsytan ökat från 13,4 till 14 m², inklusive garderoben.

Undersökningen av standardförändringarnas innebörd har omfattat minskning av tambur- och korridorbredder, införande av wc i varje rum eller gemensamt för två rum, införande av badrum i varje eller gemensamt för två rum, införande av kokskåp i varje eller gemensamt för två rum, slopande av tamburutrymmet samt slutligen slopande av tvättmöjligheterna inne på rummet. I de flesta fall har undersökningen skett med såväl konstant form som konstant yta på de återstående gemensamhetsutrymmena.

Den schematiska planlösningen har bibehållits. I de fall vissa gemensamhetsutrymmen fallit bort har planlösningen i en del avseenden förenklats.

Fig. 17. Serie 14: B.3.1.

Rumsbredd 3,6 m, korridorens bredd 1,80 m, tamburens djup 1,10 m. Rumsyta 13,4 m². Gemensamhets utrymmenas ytor bestäms av rummens bredd och yta. Till varje rum hör tvättställ, medan kök, bad och WC delas gemensamt av rummen i korridoren.

■ Konstant form

Fig. 18. Serie 14: B.3.2. Samma mått och samma standard som 14: B.3.1. Samma konstanta form på gemensamhetsutrymmena som i serie 6—7

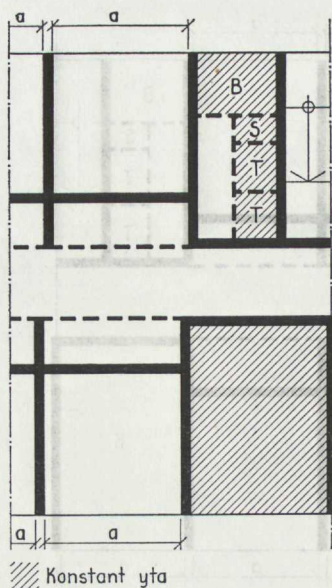

Fig. 19. Serie 14: B.3.3. Samma mått och samma standard som 14: B.3.1. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta yta som i serierna 8—9

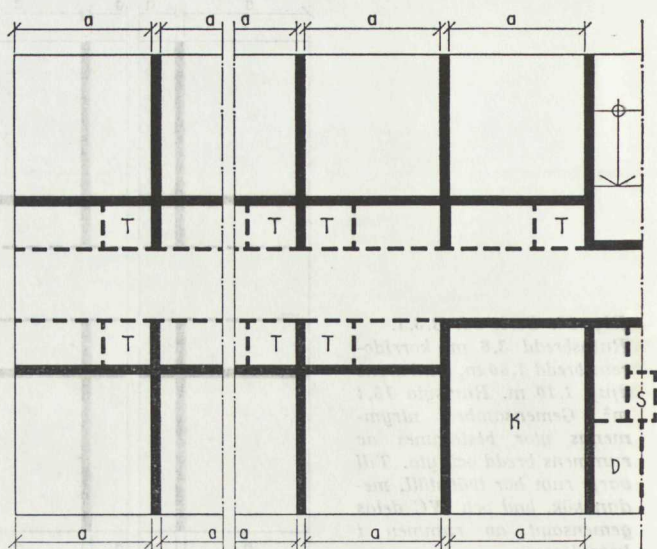

Fig. 20. Serie 15: B.3.1. Rumsbredd 3.6 m, korridrens bredd 1.80 m, tamburens djup 1.10 m. Rumsyta 13.4 m². Till varje rum hör tvättställ och WC, medan kök och bad delas gemensamt av rummen i korridoren. Gemensamhetsutrymmenas storlek bestäms av rummens bredd och yta samt av trappans bredd

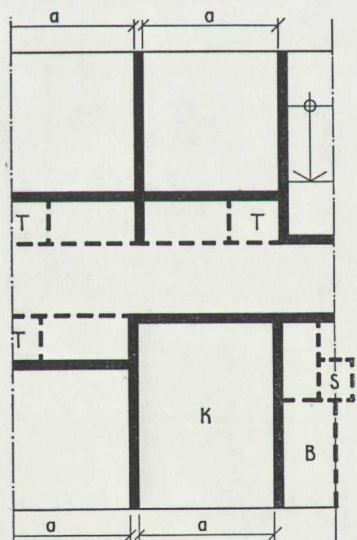

Fig. 21. Serie 15: B.3.2. Samma mått och samma standard som 15: B.3.1. Gemensamhetsutrymmenas storlek bestäms av rummens bredd och yta samt av minimibredden på badrummet

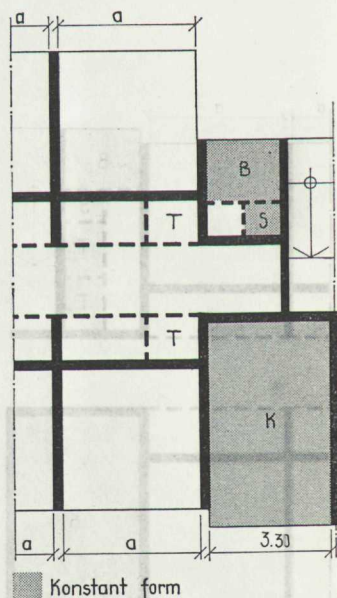
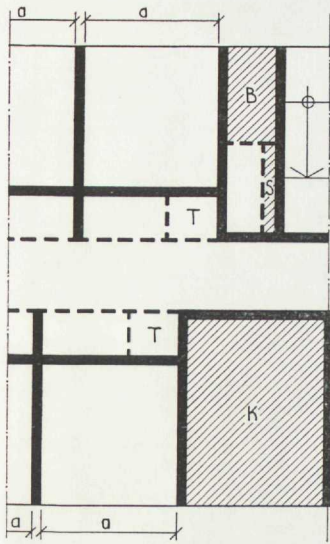
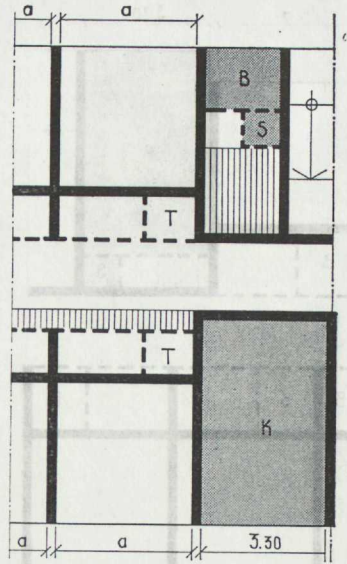

Fig. 22. Serie 15: B.3.3. Samma mått och samma standard som 15: B.3.1. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta form som i serie 6—7

/// Konstant yta

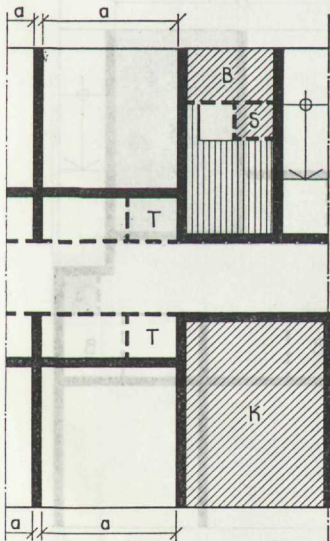
Fig. 23. Serie 15: B.3.4. Samma mått och samma standard som 15: B.3.1. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta yta som i serie 8—9. De objekt i vilka badrummets bredd kommit att underskrida minimimåtten för funktionsduglighet har ej undersökts

■ Konstant form

||||| Överyta i kommunikationsutrymmen

Fig. 24. Serie 15: B.3.5. Samma mått och samma standard som 15: B.3.1. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta form som i serie 6—7. Kravet på rektangulär byggnadsform medför överdimensionerade kommunikationsutrymmen.

/// Konstant yta

||||| Överyta i kommunikationsutrymmen

Fig. 25. Serie 15: B.3.6. Samma mått och samma standard som 15: B.3.1. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta yta som i serierna 8—9. Kravet på rektangulär byggnadsform medför överdimensionerade kommunikationsutrymmen

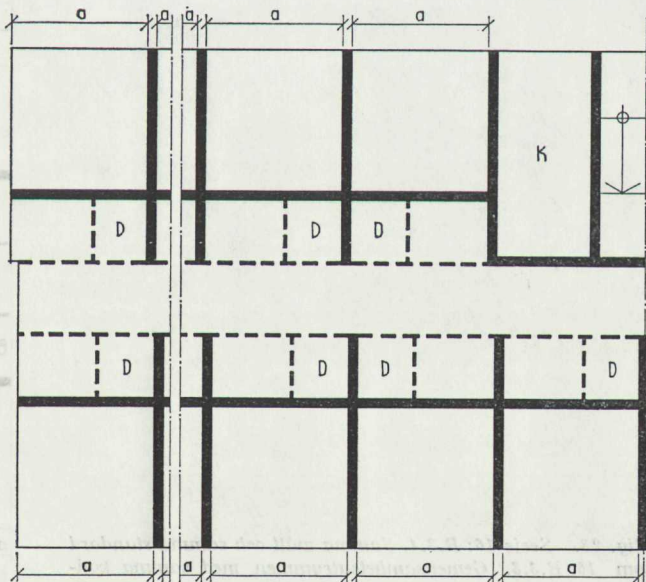

Fig. 26. Serie 16: B.3.1. Rumsbredd 3.60 m, korridorens bredd 1.80 m, tamburens djup 1.60 m. Rumsyta 13.4 m². Till varje rum hör duschrum med wc, medan kök delas gemensamt av rummen i våningen. Badrum saknas. Köksutrymmets storlek bestäms av dess minimibredd samt av rummets bredd och yta. Serie 16: B.3.2. är identiskt med 16: B.3.1. med undantag av att duschrummet förändrats till badrum

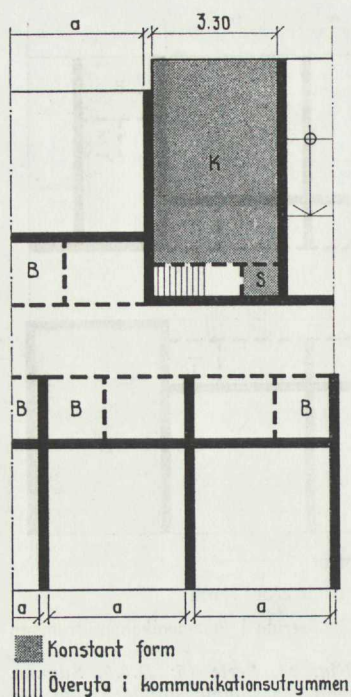

Fig. 27. Serie 16: B.3.3. Samma mått och samma standard som 16: B.3.1. dock att till varje rum hör badrum i stället för duschrum. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta form som i serie 6—7, vilket här medför en överdimensionering av kommunikationsutrymmena

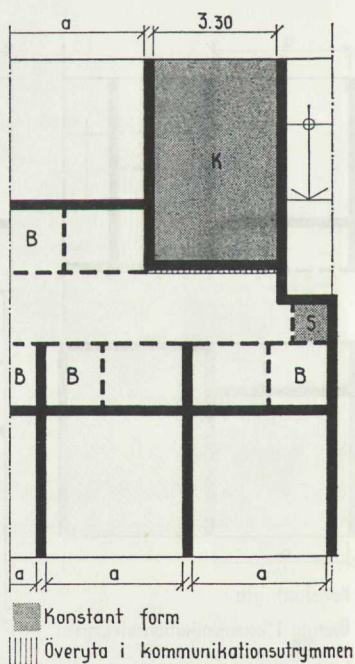

Fig. 28. Serie 16: B.3.4. Samma mått och samma standard som 16: B.3.3. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta form som i serie 6—7, vilket här medför viss överdimensionering av kommunikationsutrymmena samt svårigheter att foga in entrédörr från trappa till korridor

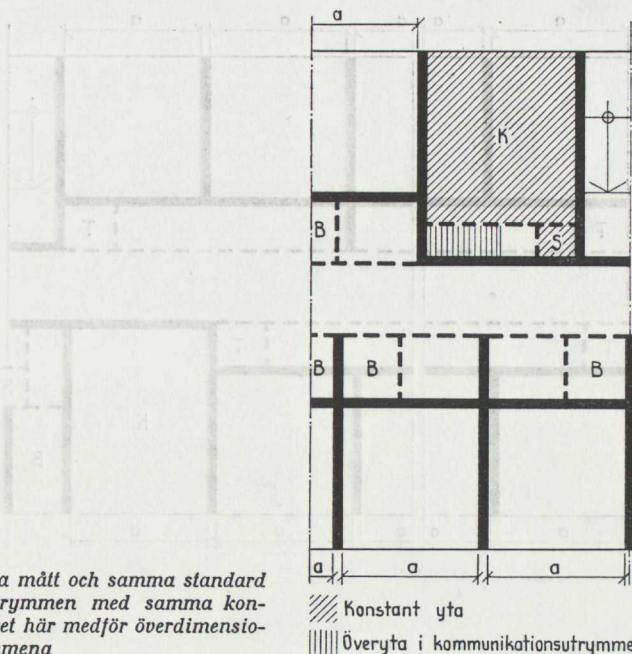

Fig. 29. Serie 16:B.3.5. Samma mått och samma standard som 16:B.3.3. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta yta som i serie 8—9, vilket här medför överdimensionering av kommunikationsutrymmena

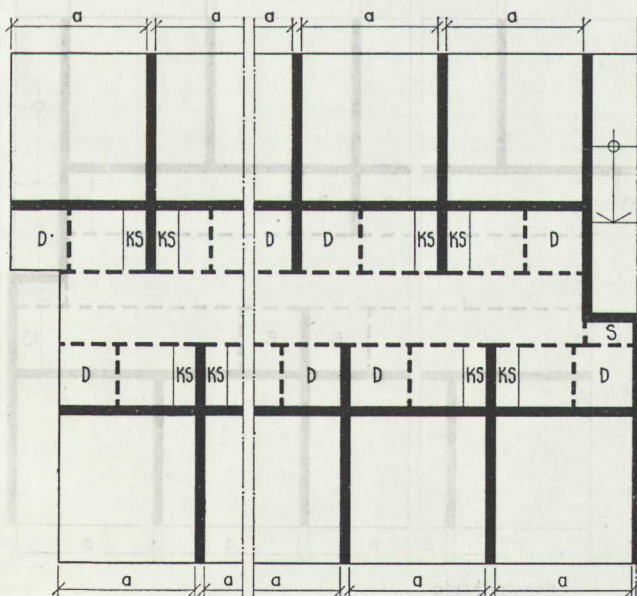

Fig. 30. Serie 17:A.3.1. Rumsbredd 3.60 m, korridorrens bredd 1.80 m, tamburens djup 1.60 m. Rumsyta 14 m^2 . Till varje rum hör duschrumb med wc samt kokskåp. Enda gemensamhetsutrymme är städskrubben, som förlagts bakom trappan. — Serie 17:A.3.2. är identiskt med 17:A.3.1. med undantag av att duschrumbet ändrats till badrum

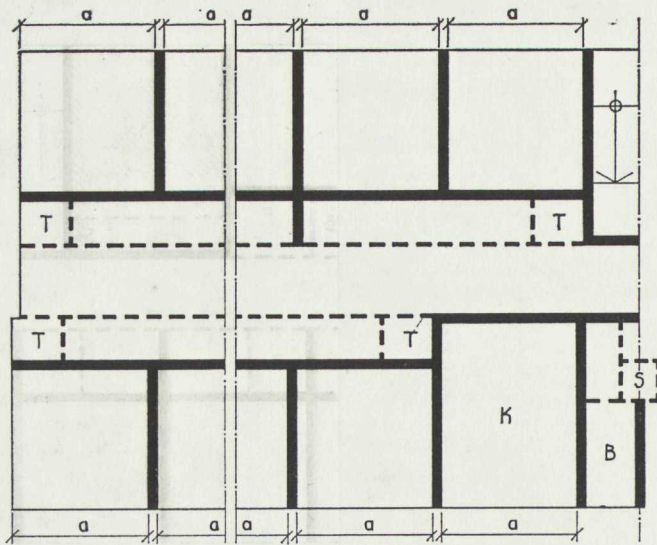

Fig. 31. Serie 18: B.3.1.
Rumsbredd 3.60 m, korridorens bredd 1.80 m, tamburens djup 1.10 m. Rumsyta 13.4 m². Två rum delar på wc, medan kök och bad delas gemensamt av rummen i våningen. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta yta som i serie 8—9.

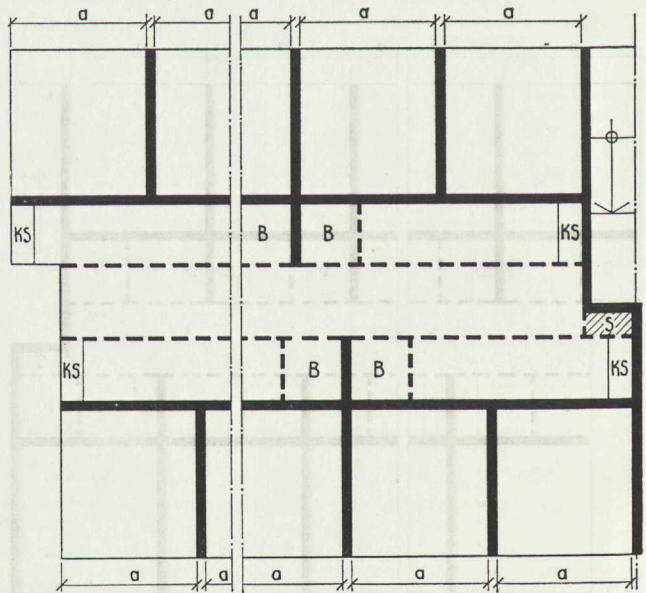

Fig. 32. Serie 18: B.3.2.
Rumsbredd 3.60 m, korridorens bredd 1.80 m, tamburens djup 1.60 m. Rumsyta 14 m². Två rum delar badrum och kokskåp. Enda gemensamhetsutrymme är städskrubben med samma konstanta yta som i serie 8—9.
— Serie 18: B.3.3. är identisk med 18: B.3.2, dock att rumsytan är 13.4 m²

/// Konstant yta

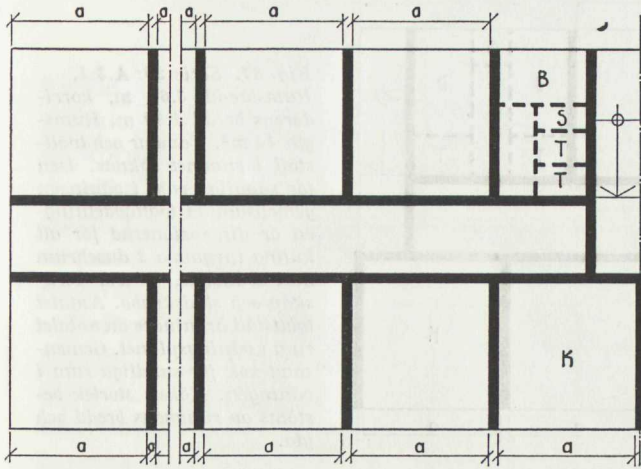

Fig. 33. Serie 19: A.3.1. Rumsbredd 3.60 m, korridorens bredd 1.80 m. Rumsyta 14 m². Tambur saknas. Till varje rum hör tvättställ, medan kök, bad och wc delas gemensamt av rummen i våningen. Gemensamhetsutrymmenas storlek bestäms av rummens bredd och yta

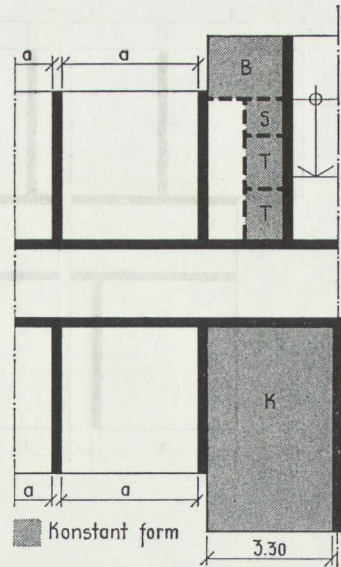

Fig. 34. Serie 19: A.3.2. Samma mått och standard som 19: A.3.1. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta form som i serie 6—7

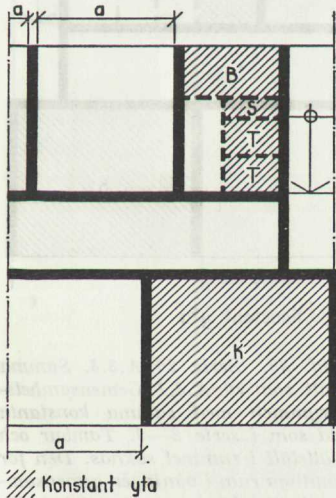

Fig. 35. Serie 19: A.3.3. Samma mått och standard som 19: A.3.1. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta yta som i serierna 8—9

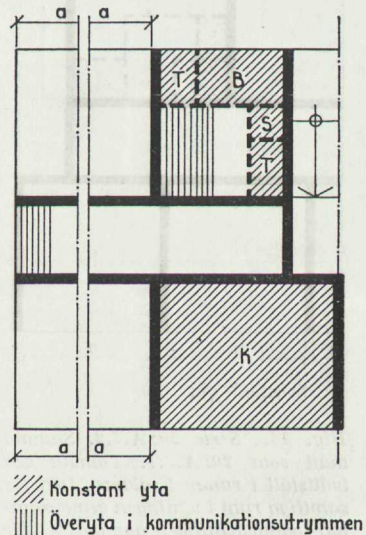

Fig. 36. Serie 19: A.3.4. Samma mått och standard som 19: A.3.1. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta yta som i serierna 8—9. Kravet på rektangulär byggnadsform medför överdimensionerade kommunikationsutrymmen

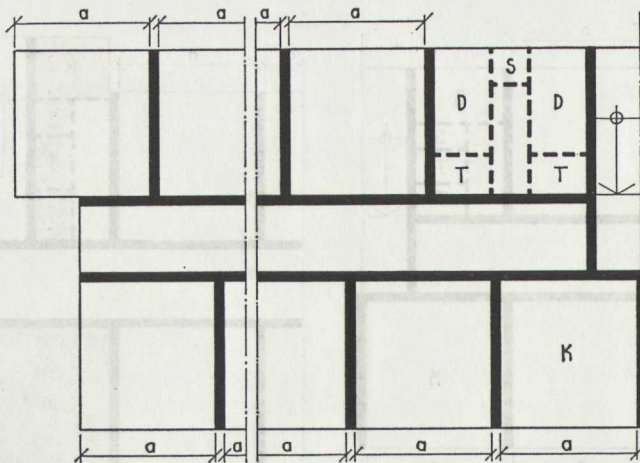

Fig. 37. Serie 20: A.3.1. Rumsbredd 3.60 m, korridorens bredd 1.80 m. Rumsyta 14 m². Tambur och tvättstall i rummet saknas. Den för samtliga rum i våningen gemensamma tvättavdelningen är dimensionerad för att kunna inrymma 2 duschrum med tvättstall, 2 wc, torkskåp och städskrubb. Antalet tvättstall är mindre än antalet rum i våningsplanet. Gemensamt kök för samtliga rum i våningen. Kökets storlek bestäms av rummets bredd och yta.

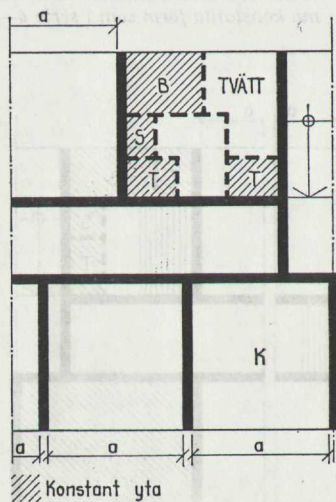

Fig. 38. Serie 20: A.3.2. Samma mått som 20: A.3.1. Tambur och tvättstall i rummet saknas. Den för samtliga rum i våningen gemensamma tvättavdelningen har utökats för att, förutom bad, 2 wc och städskrubb med konstant yta, kunna inrymma tvåtårn med torkskåp. Antalet tvättstall är mindre än antalet rum i våningsplanet. Kökets storlek bestäms av rummets bredd och yta.

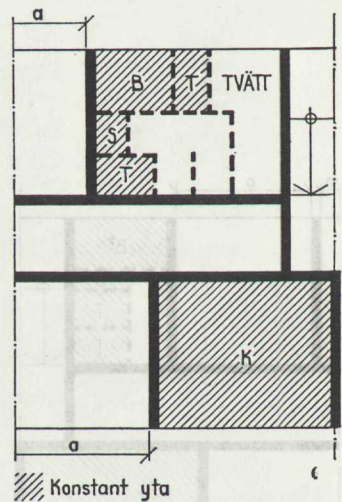

Fig. 39. Serie 20: A.3.3. Samma mått som 20: A.3.1. Gemensamhetsutrymmen med samma konstanta yta som i serie 8—9. Tambur och tvättstall i rummet saknas. Den för samtliga rum i våningen gemensamma tvättavdelningen har utökats för att förutom bad, 2 WC och städskrubb kunna inrymma tvåtårn med torkskåp. Antalet tvättstall är lika stort som antalet rum i våningsplanet.

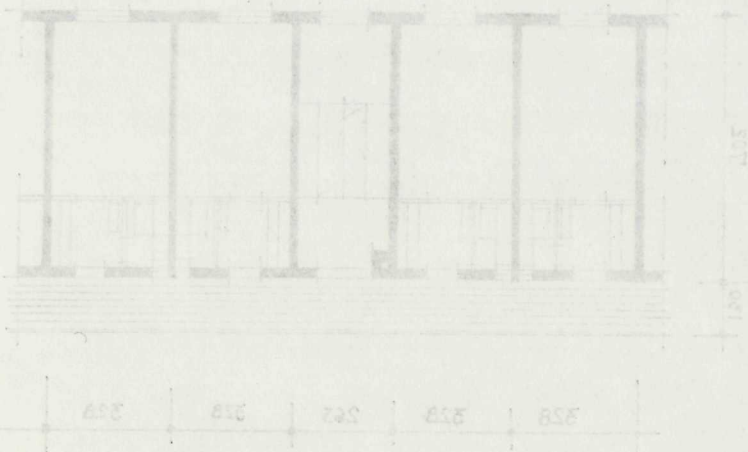
Serie 21

I serie 21 har ett antal loftgångshus undersökts. Planlösningen för dessa hus avviker från den schematiska planlösning, som använts vid undersökningen av korridorhuset. Utredningen har emellertid ansett det önskvärt att undersöka kostnaderna för studentbostadshus, som lösts efter loftgångsprincipen. I de fall loftgången i de hus utredningen undersökt även fyller korridorens funktion, har undersökningsresultaten redovisats tillsammans med resultaten av korridorhusundersökningen.

Loftgångshusets säregna plan med kommunikationsutrymmet — loftgången — utanför husfasaden begränsar möjligheterna till variationer. Det torde vara uteslutet att i någon större omfattning använda gemensambetsutrymmen, eftersom hyresgästen måste använda sig av loftgången för att komma till dessa.

Rum med en storlek av 14 m², inklusive garderob, har undersökts med undantag av ett fall där garderoben kunnat placeras i tamburen, varvid rumsytan minskats till 13,4 m². Rumsbredden har satts till 3,6 m utom i två fall där rum med en bredd av 3,0 m undersökts i syfte att få kännedom om rumsbredden i loftgångshus har samma inverkan på kostnaderna som i korridorhus.

De undersökta rummen har givits följande standard. Till varje rum hör wc, dusch eller badrum, samt kokskåp. I två fall har utredningen undersökt en lösning med badrum och kokskåp gemensamt för två rum.

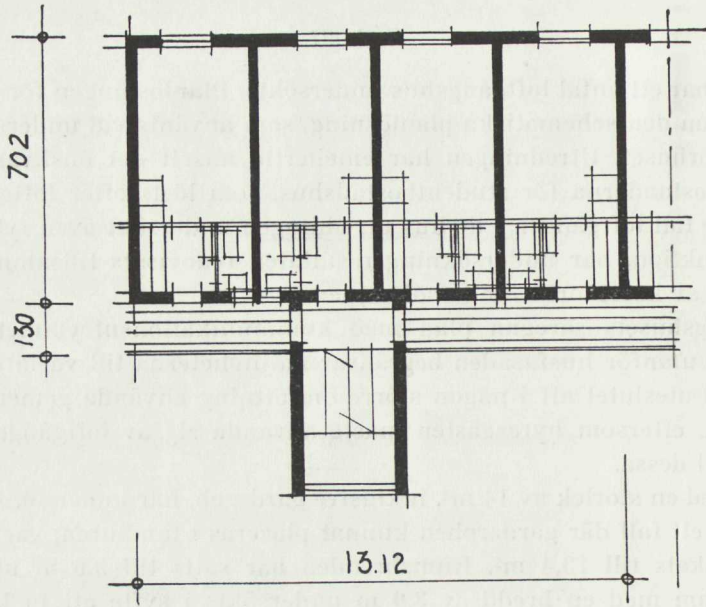

Fig. 40. Exempel på loftgångshus med utvändig trappa (21:A.3.1). Rumsbredd 3,0 m, rumsyta 14 m². Varje rum har eget tvättställ, wc och kokskåp

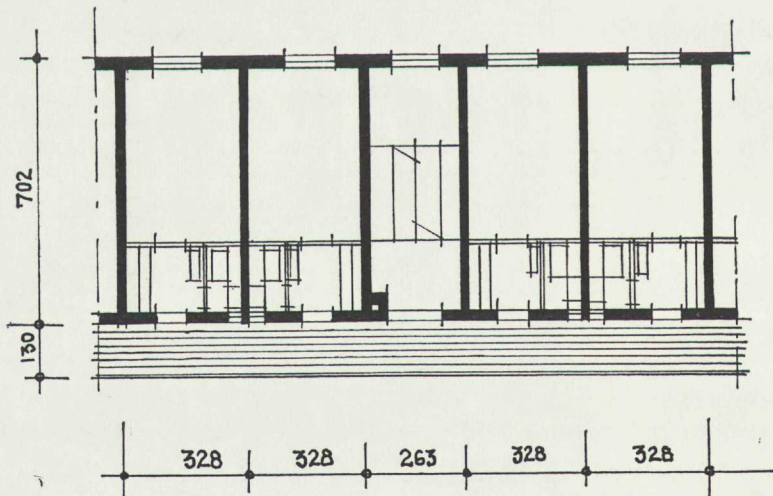

Fig. 41. Exempel på loftgångshus med invändig trappa (21:A.3.2.) Mått och standard samma som för 21:A.3.1

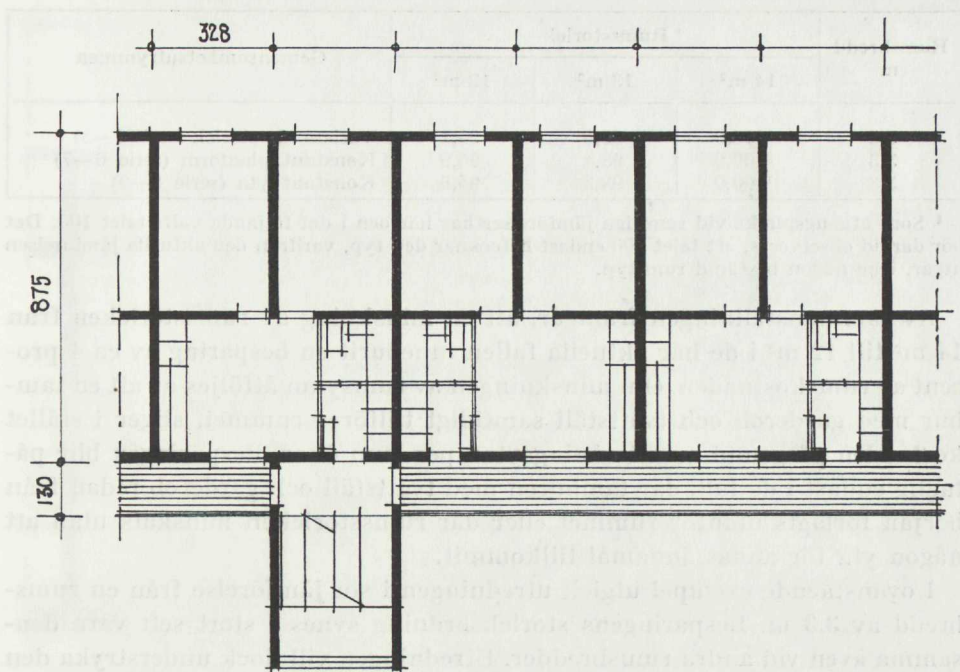

Fig. 42. Exempel på loftgångshus med planlösning där två rum delar kokskåp och badrum (21:A.3.6. och B:3.7.)

Sedan utredningen sålunda redovisat det material och den metodik som använts vid kostnadsberäkningen av korridorhuset övergår utredningen till att närmare kommentera de därvid vunna resultaten och då särskilt studera kostnaderna vid förändring av rumsytor, rumsbredder, kommunikations- och gemensamhetsutrymmen samt av standarden. I anslutning härtill har utredningen även analyserat kostnadseffekten av sådana planlösningsmässiga förändringar som inredning av dubletter inom ramen för en korridorhuslösning eller införande av en korridorhusplanlösning i ett s. k. loftgångshus. Resultatet av dessa analyser redovisas i det följande.

Rumsytan och rumsbredden

Studentsociala utredningen förutsatte en minsta rumsstorlek av 14 m². På grund av ökade byggnadskostnader i förening med önskemålet att höja den hygieniska standarden blev — som antytts i kap. 4 — en av de första kostnadsbegränsande åtgärderna i studentbostadsproduktionen att minska rumsstorleken. Den kostnadsbesparing, som kan uppstå härigenom, framgår av nedanstående sammanställning, vilken utgör en bearbetning av de resultat utredningen i det föregående redovisat.

Rumsbredd m	Rumsstorlek			Gemensamhetsutrymmen
	14 m ²	13 m ²	12 m ²	
3,3	¹ 100,0	98,0	96,1	Varierande storlek (serie 1—5)
3,3	¹ 100,0	98,4	96,9	Konstant planform (serie 6—7)
3,3	¹ 100,0	98,3	95,6	Konstant yta (serie 8—9)

¹ Som utgångspunkt vid samtliga jämförelser har här och i det följande valts talet 100. Det bör därvid observeras, att talet 100 endast betecknar den typ, varifrån den aktuella jämförelsen utgår, icke någon bestämd rumstyp.

Av sammanställningen framgår, att en minskning av rumsstorleken från 14 m² till 12 m² i de här aktuella fallen inneburet en besparing av ca 4 procent av rumskostnaden. Om minskningen av rumsytan åtföljes av att en tambur med garderob och tvättställ samtidigt tillföres rummet, stiger i stället kostnaden på grund av att våningsytan per rum ökar. Besparingen blir påtaglig endast i de fall, där tamburen med tvättställ och garderob redan från början förlagts utanför rummet eller där rumsstorleken minskats utan att någon yta för annat ändamål tillkommit.

I ovanstående exempel utgick utredningen i sin jämförelse från en rumsbredd av 3,3 m. Besparingens storleksordning synes i stort sett vara densamma även vid andra rumsbredder. Utredningen vill dock understryka den roll, som rumsstandardens spelar i detta sammanhang. Det förhåller sig givetvis så, att om ytan på ett rum med en i övrigt hög standard minskas, den relativa kostnadsbesparingen kommer att bli mindre, än om motsvarande minskning av ytan vidtages beträffande ett rum med lägre standard. Besparingen i kronor är relativt konstant.

Rumsbredden, d. v. s. rummets andel i ytterväggen påverkar kostnaden högst påtagligt, något som framgår av följande sammanställning (jfr även fig. 43).

Rumsstorlek m ²	Rumsbredd, m				Gemensamhetsutrymmen
	3,0	3,3	3,6	3,9	
14,0	98,3	100,0 100,0 100,0	101,7 100,6 101,4	103,8	Varierande storlek och form (serie 1—5) Konstant form (serie 6—7) Konstant yta (serie 8—9)
13,0	98,2	100,0 100,0 100,0	101,7 100,6 101,4	103,8	Varierande storlek och form (serie 1—5) Konstant form (serie 6—7) Konstant yta (serie 8—9)
12,0	98,1	100,0 100,0 100,0	101,7 100,8 101,4	103,9	Varierande storlek och form (serie 1—5) Konstant form (serie 6—7) Konstant yta (serie 8—9)

Kostnadsskillnaden mellan det rum, som har en bredd av 3,0 och det rum, som har en bredd av 3,9 m, är ca 5,5 procent. En ökning av rummets andel i fasaden med en meter synes sålunda ha en större inverkan på rumskost-

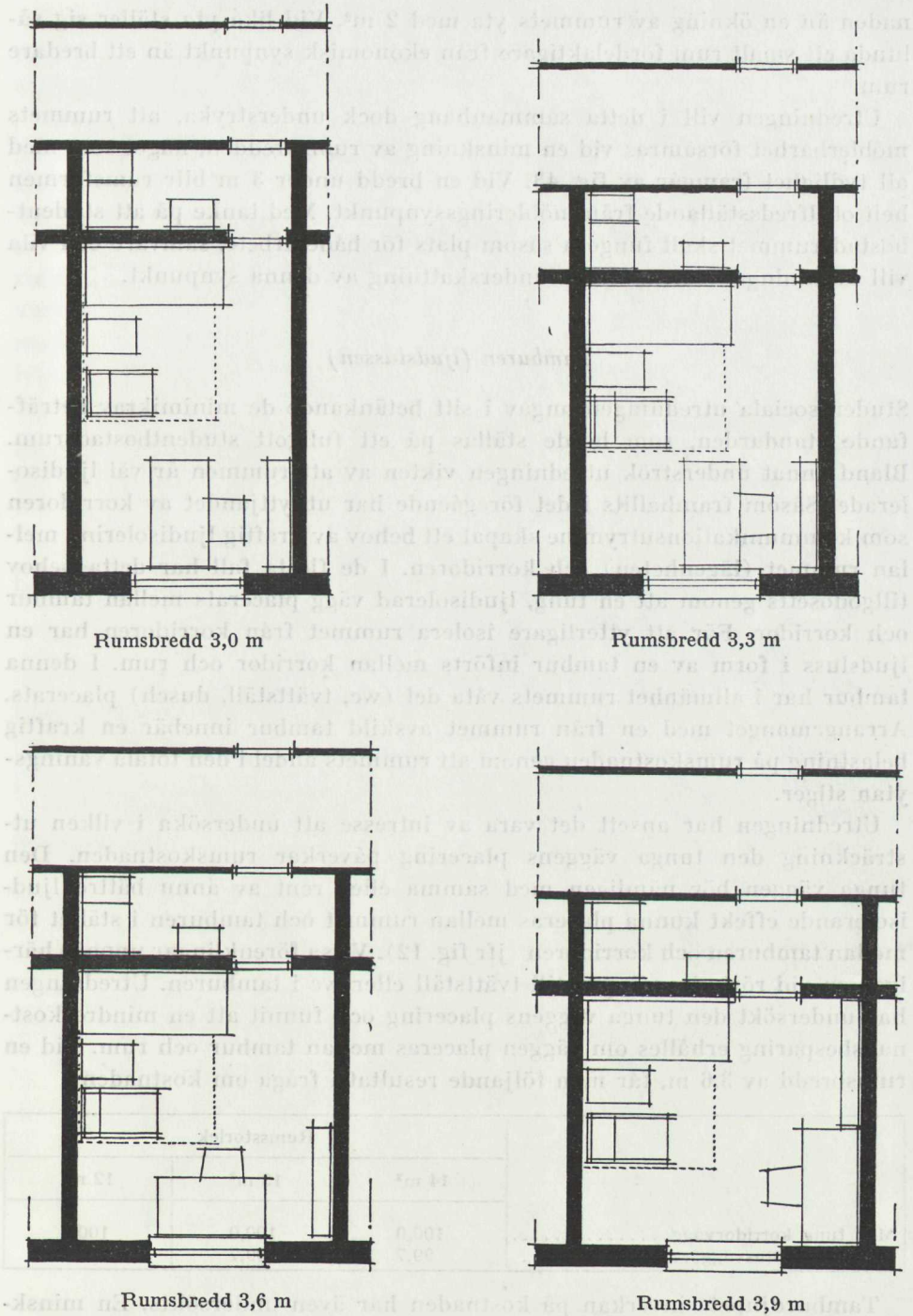

Fig. 43. Exempel på rumsformens variation vid ändrad rumsbredd och bibehållen rumsstorlek av 13,4 m²

naden än en ökning av rummets yta med 2 m². Vid lika yta ställer sig sålunda ett smalt rum fördelaktigare från ekonomisk synpunkt än ett bredare rum.

Utredningen vill i detta sammanhang dock understryka, att rummets möblerbarhet försämras vid en minskning av rumsbredden, något som med all tydlighet framgår av fig. 43. Vid en bredd under 3 m blir rumsformen helt otillfredsställande från möbleringssynpunkt. Med tanke på att studentbostadsrummet skall fungera såsom plats för både arbete, samvaro och vila vill utredningen varna för en underskattning av denna synpunkt.

Tamburen (ljudslussen)

Studentsociala utredningen angav i sitt betänkande de minimikrav beträffande standarden, som borde ställas på ett fullgott studentbostadsrum. Bland annat underströk utredningen vikten av att rummen är väl ljudisolerade. Såsom framhållits i det föregående har utnyttjandet av korridoren som kommunikationsutrymme skapat ett behov av kraftig ljudisolering mellan rummet (lägenheten) och korridoren. I de flesta fall har detta behov tillgodosetts genom att en tung, ljudisolerad vägg placerats mellan tambur och korridor. För att ytterligare isolera rummet från korridoren har en ljudsluss i form av en tambur införts mellan korridor och rum. I denna tambur har i allmänhet rummets våta del (wc, tvättställ, dusch) placerats. Arrangemanget med en från rummet avskild tambur innebär en kraftig belastning på rumskostnaden genom att rummets andel i den totala våningsytan stiger.

Utredningen har ansett det vara av intresse att undersöka i vilken utsträckning den tunga väggens placering påverkar rumskostnaden. Den tunga väggen bör nämligen med samma eller rent av ännu bättre ljudisolerande effekt kunna placeras mellan rummet och tamburen i stället för mellan tamburen och korridoren (jfr fig. 12). Vissa förenklingar uppnås härigenom vid rörindragningen till tvättställ eller wc i tamburen. Utredningen har undersökt den tunga väggens placering och funnit att en mindre kostnadsbesparing erhålles om väggen placeras mellan tambur och rum. Vid en rumsbredd av 3,6 m, får man följande resultat i fråga om kostnaden:

	Rumsstorlek		
	14 m ²	13 m ²	12 m ²
Med tung korridorvägg.....	100,0	100,0	100,0
Med tung rumsvägg.....	99,7	99,7	99,6

Tamburdjupets inverkan på kostnaden har även undersökts. En minskning eller ökning med 10 cm av tamburdjupet på ömse sidor av korridoren innebär, att rumskostnaden förändras med drygt 2 procent. Utredningen

vill dock understryka, att det, om rummet förses med tambur, är oekonomiskt att göra djupet så litet, att tamburen ej kan inrymma garderob och tvättställ eller wc.

En god ljudisolering mellan rum och korridor kan emellertid med nuvarande tekniska hjälpmedel sannolikt uppnås utan att rummet förses med ljudsluss. Framför allt är det dörren som behöver ljudisoleras. Utredningen har undersökt i vilken utsträckning rumskostnaderna minskar, om tamburen slopas och en ljudisolerad dörr (eller dubbla dörrar) sätts in mellan rum och korridor. Härvid måste garderob och tvättställ placeras i rummet, varför en rumsyta av 14 m² (jfr fig. 44) valts vid jämförelse med ett rum med tambur och en yta av 13,4 m² (jfr fig. 43). Rumsbredden förutsätts i båda fallen vara 3,6 m; gemensamhetsutrymmenas ytor är vidare lika stora. Jämförelsen har utfallit på följande sätt.

Rummet med tambur, inredd med tvättställ och garderob	100
Rummet utan tambur, men med ljudisolerad dörr eller dubbeldörr. Tvättställ och garderob i rummet	90,7

SlopanDET av tamburen kan således i förhållande till ett rum med tambur innebära en kostnadsbesparing.

Kommunikations- och gemensamhetsutrymmen

Utredningen har även sökt utröna på vilket sätt våningsplanets gemensamhets- och kommunikationsutrymmen, under vissa förutsättningar, inverkar på rumskostnaden. Tillvägagångssättet har varit följande.

Utredningens expert, arkitekten G. Wikforss, har från byggnadstekniska och funktionella utgångspunkter utarbetat schematiska planlösningar över

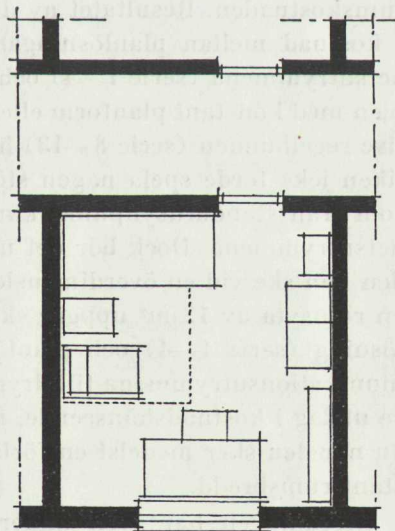

Fig. 44. Rum utan tambur. Tvättställ och garderob i rummet. Rumsyta 14 m²

korridorhus (serie 1—4). Strävan har härvid varit att om möjligt åstadkomma enkla rektangulära byggnader utan onödiga språng i fasaderna. Av byggnadstekniska skäl har planerna delats upp i likformiga sektioner över byggnadernas djup. Sektionens längd har i de olika planlösningarna bestämts av rummets bredd. Trapphus, kök, badrum, toaletter och städskrubbar har inpassats i nödigt antal sektioner, vanligen två. Eftersom trapphusets minsta bredd är fixerad i gällande bestämmelser har de övriga utrymmenas storlek kommit att variera alltefter rumsstorlekar och rumsbredder. Avsteg från principen att hålla en rektangulär byggnadskropp och en regelbunden sektionsindelning har inträffat först då gemensamhetsutrymmenas dimensioner och ytor kommit ned i sådana minimimått att de icke har kunnat fungera för de avsedda ändamålen.

I ett antal undersökningsobjekt inom serierna 6—9 har emellertid kök, badrum, wc-utrymmen och städskrubbar erhållit samma mått. Härvid har den schematiska planlösningen med rum, vilkas bredd är 3,3 m och vilkas yta är 13,4 m² fått bestämma gemensamhetsutrymmenas dimensioner och ytor. Detta medför, att byggnadernas rektangulära regelbundenhet — liksom i ett antal fall även den likformiga sektionsindelningen — upplöses. Vid kostnadsberäkningarna har utredningen tagit hänsyn till de direkta, mätbara kostnader, som uppstår på grund av husets oregelbundna form, men däremot icke till de ökande omkostnader, som eventuellt kan uppstå på arbetsplatsen.

Det är möjligt att bibehålla en regelbunden husform även om kök, badrum, wc-utrymmen och städskrubbar erhåller samma konstanta mått. Detta resulterar dock i en överdimensionering av de invändiga kommunikationsutrymmena — korridorer, passager och trapphus. I serie 10—13 har utredningen undersökt hur en sålunda bibehållen regelbunden husform påverkar rumskostnaden. Resultatet av dessa undersökningar visar, att skillnaderna i kostnad mellan planlösningarna med varierande storlek på gemensamhetsutrymmena (serie 1—4) och planlösningarna med gemensamhetsutrymmen med konstant planform eller yta med oregelbunden (serie 6—9) respektive regelbunden (serie 8—13) huskropp blir förhållandevis små och i praktiken icke torde spela någon större roll. Avgörande för kostnaden blir vad som från standardsynpunkt kan anses vara minsta storlek för gemensamhetsutrymmena. Dock bör det understrykas, att en viss stegring av kostnaden kan ske vid en överdimensionering av kommunikationsutrymmena. Vid en rumsyta av 12 m² uppgår skillnaden i kostnad mellan arkitektens planlösning (serie 1—4) och planlösningen med de överdimensionerade kommunikationsutrymmena till drygt 4 procent. Överdimensioneringen ger större utslag i kostnadshänseende, när den sker medelst en breddning av huset än när den sker medelst en förlängning; härvid förutsättes givetvis en konstant rumsbredd.

Utredningen har även undersökt effekten av att förändra korridorrens

bredd. Om korridorbredden ändras med 20 cm medför detta, att den schematiska planlösningens rumskostnad ändras med cirka 0,7 procent. Det bör i detta sammanhang dock understrykas, att en korridor inte bör göras smalare än 1,6 m. En korridor med mindre bredd torde fungera otillfredsställande som kommunikationsled.

Tvättställ, wc, duschrum, badrum

I ett flertal sammanhang har sambandet mellan rumskostnaden och rummets hygieniska standard diskuterats. Utredningen har därför ansett det vara av väsentligt intresse att undersöka storleken av de kostnadsskillnader, som uppstår vid förändringar av den hygieniska standarden.

Som undersökningsobjekt har utredningen valt den schematiska planlösning, där varje rum har en yta av 13,4 m², en bredd av 3,6 m samt är försedd med tambur. I tamburen har garderoben placerats liksom även den för de olika undersökningarna alternativt valda hygieniska utrustningen bestående av tvättställ eller wc eller dusch- eller badrum, eller kombinationen av dessa förnödenheter. Vid samtliga undersökningar har erforderliga gemensamhetsutrymmen — kök, badrum etc. — erhållit samma yta. Undersökningarna har givit följande resultat.

Beträffande den hygieniska utrustningens krav på yta visar det sig, att om wc och tvättställ inredes i tamburen, dennas djup ej behöver ökas. Duschrummet kräver däremot en djupare tambur.

En jämförelse mellan kostnaderna för inredning av olika slag av hygienisk utrustning i tamburen har givit följande resultat.

Rum med tvättställ (fig. 45)	Rum med tvättställ, och wc (fig. 46)	Rum med tvättställ, wc och dusch (fig. 47)	Rum med tvättställ, wc och bad (fig. 47)
100	101,8	108,0	108,3

Som synes blir kostnadsökningen ringa vid inredning av wc i en tambur, där det redan finns tvättställ — knappt 2 procent. Visserligen uppstår en viss total kostnadsökning per rum, vilken hänför sig till väggar och sanitärt gods, men denna ökning uppvägs nästan helt av att den totala våningsytan minskar, genom att de gemensamma toaletterna i våningsplanet försvinner.

Inredningen av ett duschrum är däremot betydligt kostsammare på grund av den utökning av tamburen som blir nödvändig. Bortfallet av ytan för våningsplanets gemensamma badrum kompenserar inte kostnadsökningen på grund av det ökade utrymmesbehovet i tamburen.

Övergången från duschrum till badrum innebär däremot inte någon påtaglig kostnadsförändring. Inredning av dusch till varje rum har i hittills

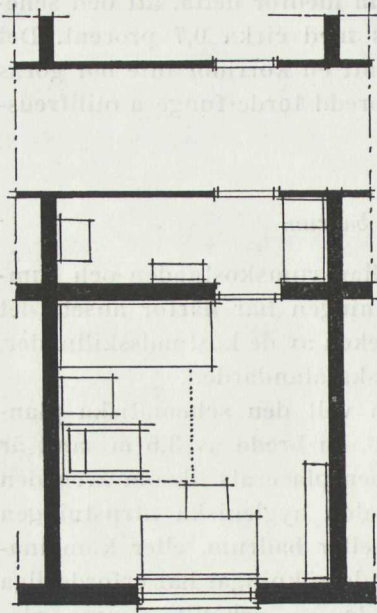

Fig. 45. Rum med tvättställ och garderob i tamburen

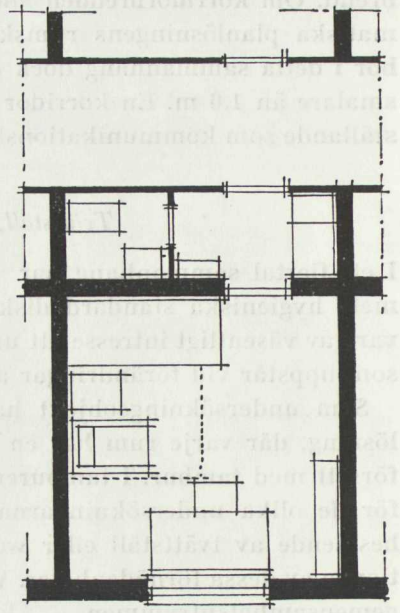

Fig. 46. Rum med tvättställ, wc och garderob i tamburen

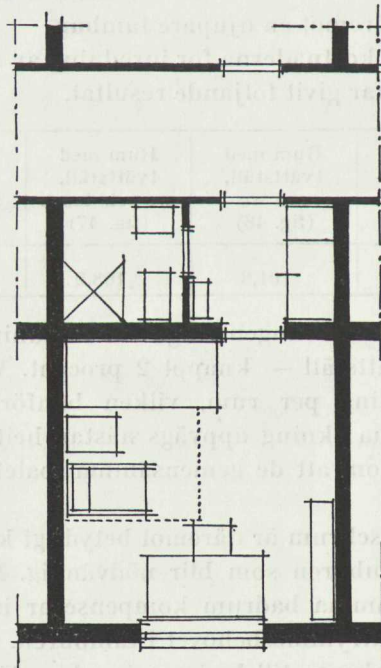

Fig. 47. Rum med tvättställ, wc, dusch (all. bad) och garderob i tamburen

byggda studentbostäder ofta resulterat i en gemensam badanläggning i källaren. Om badrum inredes till varje rum bortfaller behov av bad i källaren. Den kostnadsminskning som härigenom uppstår synes vara av ungefär samma storleksordning som kostnadsökningen vid ett utbyte av duschrummet mot ett badrum.

Utredningen har även ansett det vara av intresse att undersöka kostnadsförändringen vid en minskning av rummets hygieniska standard, d. v. s. att tvättstället till varje rum slopas. Härvid har förutsatts, att den för våningsplanet gemensamma bad-, wc- och tvättavdelningen innehåller samma antal tvättställ som rum. Rumskostnaden blir i detta fall så gott som oförändrad, beroende på att gemensamhetsutrymmenas yta ökar. Även om tvättmöjligheterna i det gemensamma tvättrummet minskas till att omfatta ett tvättställ för två rum blir kostnadsbesparingen per rum obetydlig (mindre än 0,5 procent). Jfr fig. 37—39.

Kokskåp

Inreder man kokskåp med möjlighet till matlagning i varje lägenhet kan det för korridoren gemensamma köket helt slopas (fig. 30). Ett kokskåp kräver ett relativt stort utrymme, och det har ansetts uteslutet att inreda ett kokskåp i en tambur med 1,1—1,2 m djup. Vid undersökningarna har kokskåpet därför inretts i ett rum, vars hygieniska standard består av wc, tvättställ och dusch- eller badrum (jfr fig. 47 och 48). Tamburen till detta rum

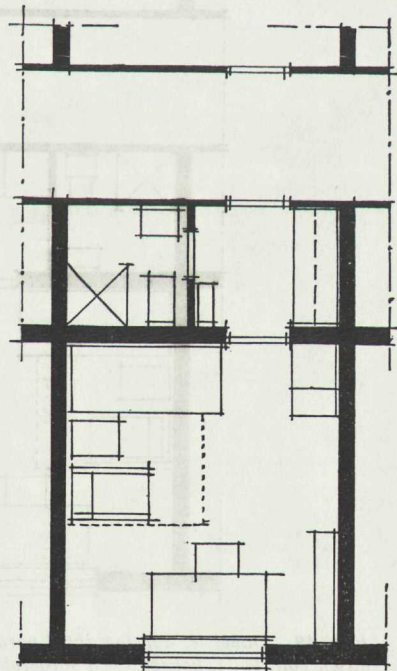

Fig. 48. Rum med tvättställ, wc, dusch (alt. bad) samt kokskåp i tamburen. Garderob i rummet

rymmer även ett kokskåp under förutsättning att garderoben samtidigt flyttas in i rummet, vars yta då måste ökas i motsvarande grad. Inredning av kokskåp i detta rum resulterar i en ökning med 3,9 procent av rummets ursprungliga kostnad. I jämförelse med det rum, som endast har tambur och tvättställ, motsvarar emellertid den sammanlagda kostnadsökningen för den utökade tamburytan, badrummet och kokskåpet 12,5 procent av rumskostnaden.

Om man endast inreder wc och kokskåp och utesluter dusch- eller badrum, behöver tamburens yta icke ökas så mycket. Kostnadsökningen för ett rum, vars tambur är 1,40 m djup och inredd med wc, tvättställ och kokskåp, kan i jämförelse med ett rum, vars tambur endast är inrett med tvättställ, uppskattas till ca 9 procent.

Planlösning med dubletter

I de hittills byggda korridorhusen har i åtskilliga fall dubletter utförts. I allmänhet delar två intill varandra liggande rum på en gemensam tambur samt antingen på ett wc eller på ett dusch- eller badrum. I regel har även ett kokskåp inretts i tamburen, i vissa fall även kokvrå (jfr fig. 49). I några fall har planlösningen av dubbletten skett på så vis att mellan de två rummen lagts in en sektion, som är smalare än rummens bredd. I denna

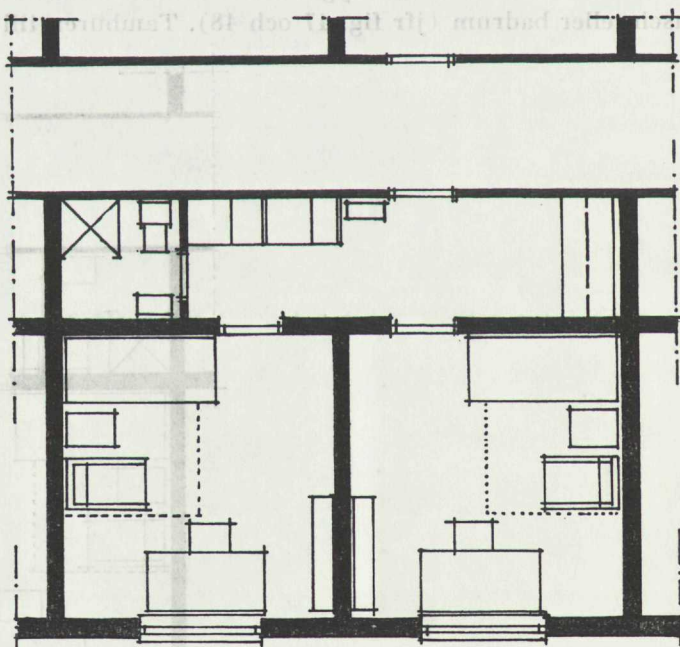

Fig. 49. Dubblett, där två intill varandra liggande rum delar på tambur, inredd med tvättställ, wc, dusch (alt. bad), kokskåp och garderöber

smala sektion har — från korridoren räknat — inrymts tambur, badrum och kokvrå. Det gemensamma badrummet har entré från tamburen, under det att kokvrån, som är placerad vid fasaden och följaktligen ljus, har entréer från de båda rummen.

Utredningen har ansett det angeläget, att undersöka skillnaden i kostnad mellan rum med egen hygienisk och annan standard och dessa rum, där motsvarande standard delas av två. Undersökningen har avsett planlösningar med rummen intill varandra, och standardförnödenheterna inpassade mellan rummen och korridoren. Sådana dubletter kan nämligen infogas i de schematiska planlösningar, som undersökts i det föregående utan att dessa bryts sönder, vilket däremot icke är fallet med de dubletter, vilkas standardförnödenheter inskjutits mellan de båda rummen. Utredningen har därför ej undersökt detta alternativ. Ej heller har utredningen undersökt dubletter med kokvrå.

Undersökningarna har givit följande resultat.

	Enkelrum	Rum i dublett
Rum respektive dublett med wc och tvättställ i tamburen	100	92,9
Rum respektive dublett med badrum och kokskåp i tamburen.....	100	83,8

Vid jämförelsen mellan enkelrum och dublett med eget badrum och kokskåp är rumsytan i båda fallen 14 m², inklusive garderob. I dubletten kan emellertid garderoben placeras i tamburen, eftersom denna vid sammanslagning av två rum blir relativt stor, varvid rumsstorleken kan minskas till 13,4 m². Jämförelsetalet blir i så fall för dubletterummets del 82,5 i stället för 83,8.

En stor kostnadssänkning erhålles sålunda om standardförnödenheter i form av tambur, wc, badrum och kokskåp delas av två rum i stället för att tillföras varje enskilt rum.

Av intresse är även kostnadsrelationen mellan å ena sidan enkelrummet med tambur och tvättställ och å andra sidan den standard, där två rum delar på tambur och wc eller badrum eller kokskåp.

Rum med tambur och tvättställ	Rum med delad tambur och delat wc	Rum med delad tambur, delat badrum och kokskåp
100	94,6	92,8

En höjning av standarden, samtidigt som standardförnödenheterna slås ut på två rum, innebär sålunda icke någon kostnadsökning i förhållande till det enskilda rummet med tambur och tvättställ. Allt talar i stället för att en viss kostnadsbesparing erhålles. Det bör emellertid understrykas, att utredningen icke undersökt alla de olika planlösningsalternativ som är möjliga för dublettens del, varför en viss försiktighet måste iakttagas i fråga om slutsatser vid jämförelser mellan dubletter och enkelrum.

Det bör i detta sammanhang nämnas, att utredningen vid presentationen av de sex alternativa lösningar av rumskollektivet, rörande vilka deltagarna i studentbostadsenkäten fick rösta (jfr sid. 201), räknade med en månads-hyra av 155 kronor för en dubblett i ett korridorhus, där två rum delade tambur, badrum och kokskåp. Vid tidpunkten för genomförandet av studentbostadsenkäten hade den av utredningen tillämpade kostnadsberäkningsmetodiken icke använts, och de överslagsmässiga hyresberäkningar som då verkställdes gav vid handen, att ifrågakvarande dubblett var dyrare än exempelvis korridorhusets enkelrum med tambur och wc. Rätteligen borde emellertid dubbletten ha åsatts en hyra av 130 kronor i månaden i stället för 155 kronor. Sätillvida påverkas dock icke resultatet av omröstningen av detta förhållande, som syftet med denna endast var att mäta hur mycket studenterna var beredda att betala för olika standardalternativ.

Planlösningar inom loftgångshus

Utredningen har även undersökt relationen mellan rumskostnaden i ett s. k. loftgångshus och rumskostnaden i den schematiska planlösningen av korridorhuset.

I loftgångshuset är kommunikationsutrymmet förlagt utanför byggnadskroppen. Varje lägenhet eller lägenhetsgrupp har direkt ingång från det fria. Detta begränsar i hög grad undersökningsmaterielet vid jämförelser med korridorhusets studentrum. Gemensamma utrymmen såsom badrum, wc, kök kan inte anordnas för grupper om 10 till 20 rum utan invändiga kommunikationer. Undersökningen har därför måst begränsas till rum med egna standardförnödenheter eller till dubbletter för att jämförelser med motsvarande rum i korridorhuset skall kunna ske (jfr fig. 40—42).

Undersökningen visar, att loftgångshusets rumskostnader i genomsnitt ligger ca 5 procent högre än motsvarande rumskostnader i korridorhuset. Sålunda får ett rum i loftgångshus med eget badrum och kokskåp relationstalet 104, om motsvarande rum i korridorhuset åsättes relationstalet 100. Ett dubblettrum med delat badrum och delat kokskåp får relationstalet 106 i loftgångshuset, om motsvarande rum i korridorhuset åsättes talet 100.

Sammanfattning

Eftersom det kan vara förenat med vissa svårigheter att kombinera kostnadsvariationerna vid jämförelser mellan olika slag av planlösningar och standard, har utredningen gjort en sammanställning av skillnaden i kostnad mellan olika rum. Härvid har exemplen valts så att rumsytor, rumsbredder samt gemensamhetsutrymmenas yta är lika stora i samtliga fall. Följande sammanställning återger utredningens resultat.

Rumstyp	Relationstal
1. <i>Gemensamt:</i> Kök, wc, bad <i>Till lägenheten:</i> Tambur, inredd med garderob och tvättställ.....	100
2. <i>Gemensamt:</i> Kök, bad <i>Till lägenheten:</i> Tambur, inredd med garderob, tvättställ och wc.....	102
3. <i>Gemensamt:</i> Kök <i>Till lägenheten:</i> Tambur, inredd med garderob, tvättställ, wc och bad.....	108
4. <i>Gemensamt:</i> — <i>Till lägenheten:</i> Garderob och tvättställ, wc, bad och kokskåp. Garderob i rummet.....	113
5. <i>Gemensamt:</i> Två rum (dubblett) delar tambur, inredd med tvättställ, wc, bad, kokskåp och garderob..... <i>Till lägenheten:</i> —	93
6. <i>Gemensamt:</i> Kök, wc, bad <i>Till lägenheten:</i> Garderob och tvättställ i rummet (tambur saknas).....	92
7. <i>Gemensamt:</i> Kök, wc, tvättställ, bad <i>Till lägenheten:</i> Garderob i rummet (tambur saknas).....	92
8. <i>Loftgångshus</i> <i>Gemensamt:</i> — <i>Till lägenheten:</i> Tambur, inredd med tvättställ, wc, bad och kokskåp. Garderob i rummet.....	117
9. <i>Loftgångshus</i> <i>Gemensamt:</i> — <i>Till lägenheten:</i> Två rum delar tambur, inredd med tvättställ, wc, bad, kokskåp och garderob.....	99

Lägenhetsytans kostnad

Utredningen har i samtliga kostnadsjämförelser hittills utgått från kostnaden per rumsenhet. Oftast användes emellertid som enhet vid kostnadsundersökningar kostnaden per m² lägenhetsyta. Enligt utredningens uppfattning är i förevarande sammanhang kostnaden för rumsenhet av större intresse än kostnaden för lägenhetsyta, men för att ge en fylligare bild av kostnadssammanhangen har utredningen även verkställt en kostnadsundersökning med begagnande av den senare enheten.

Som våningsplanets lägenhetsyta har i enlighet med 1953 års fastighetsnomenklatur uppmätts ytan inom lägenheten. Till lägenhetsytan har även räknats ytan av våningsplanets gemensamma kök, toaletter, badrum eller duschrumb, däremot icke gemensamma kommunikationsutrymmen såsom korridorer, passager och trappor. I de fall gemensamma badrum i källaren förekommer har ytan för dessa ej inräknats.

I serierna 1—4 varierar rumsbredd, rumsstorlek och gemensamhetsutrymmenas storlek. Den lägsta kostnaden per m² i dessa serier finner man i det rum vars yta är 14 m² och bredd 3,9 m (serie 4: A.4), medan den högsta kostnaden avser det rum vars yta är 12 m² och bredd 3,0 m (serie 1: D.1). Sättes det lägsta kostnadsvärdet till 100 blir relationstalet för det högsta 111.

I serierna 6—13 varierar rumsstorleken med rumsbredder begränsade till 3,3 och 3,6 m, samtidigt som gemensamhetsutrymmena har en konstant

yta eller form. I dessa serier har de rum, vilkas yta är 14 m² och bredd 3,6 m och vilkas gemensamhetsutrymmen har en konstant form (serie 7:A.3 och 11:A.3) det lägsta kostnadsvärdet (101). Det högsta kostnadsvärdet (111) erhålles för det rum, vars yta är 12 m², bredd 3,6 m, och som har en konstant form på gemensamhetsutrymmena med bibehållen rektangulär byggnadskropp och överdimensionerade kommunikationsutrymmen (serie 11:D.3).

Sannolikt skulle skillnaderna ha blivit större om undersökningen även omfattat rumsbredderna 3,0 och 3,9 m i serierna 6—13.

Utsträckes jämförelserna till att omfatta även de objekt som i det föregående undersökts med avseende på standard, blir kostnadsskillnaden avsevärt större. Det bör då beaktas, att nämnda undersökning endast utförts på ett rum med en yta av 13,4 m² och en bredd av 3,6 m. Skillnaden i kostnaden per m² vid olika standard framgår av nedanstående sammanställning.

Rumstyp	Relationstal
1. <i>Gemensamt:</i> Kök, wc, bad <i>Till lägenheten:</i> Tambur inredd med garderob och tvättställ	100
2. <i>Gemensamt:</i> Kök, bad <i>Till lägenheten:</i> Tambur, inredd med garderob, tvättställ och wc	103
3. <i>Gemensamt:</i> Kök <i>Till lägenheten:</i> Tambur, inredd med garderob, tvättställ, wc och bad	103
4. <i>Gemensamt:</i> — <i>Till lägenheten:</i> Tambur, inredd med tvättställ, wc, bad och kokskåp. Garderob i rummet	112
5. <i>Gemensamt:</i> Två rum (dublett) delar tambur, inredd med tvättställ, wc, bad, kokskåp och garderob <i>Till lägenheten:</i> —	95
6. <i>Gemensamt:</i> Kök, wc, bad <i>Till lägenheten:</i> Garderob och tvättställ i rummet (tambur saknas)	112
7. <i>Gemensamt:</i> Kök, wc, tvättställ, bad <i>Till lägenheten:</i> Garderob i rummet (tambur saknas)	107

En jämförelse mellan ovan redovisade relationstal och i det föregående redovisade relationstal avseende kostnad per rumsenhet (sid. 83) belyser svårigheten, att av lägenhetsytans pris avgöra om ett studentbostadshus är billigt eller ej. Enbart förändringar av rummets storlek eller dess bredd kan — när kostnaden per m² lägenhetsyta användes — medföra kostnadsskillnader på upp till 10 procent. Standardhöjning synes icke automatiskt innebära att kvadratmeterpriset blir högre. Det kan tvärtom förekomma, att en högre kostnad per m² föreligger vid lägre standard. Om standardserierna (14—20) även hade undersökts med utgångspunkt från förändringar i rumsyta och rumsbredd, är det sannolikt, att kostnadsskillnaderna skulle ha uppgått till 20 procent.

Av stort intresse i sammanhanget är emellertid att undersöka vad en ökning av själva rumsytan i skilda fall kostar samt hur en sådan ökning påverkar kvadratmeterpriset.

En ökning av rumsytan sker genom att rummet fördjupas eller genom att rummet förlänges efter fasaden. Om rumsytan ökas från 12 m² till 14 m² genom att rummet fördjupas kostar varje m² som rummet ökar ungefär 30 procent av rummets ursprungliga kvadratmeterpris. Motsvarande kostnad vid en förlängning av rummet efter fasaden uppgår till ungefär 60 procent av rummets ursprungliga kvadratmeterpris. En ökning av rumsytan på det senare sättet ställer sig sålunda ungefär dubbelt så dyr som en ökning genom att rummet fördjupas.

Att fastställa gemensamhetsutrymmenas kostnad per m² i förhållande till lägenhetsytans genomsnittliga kostnad per m² är förenat med vissa svårigheter. Kombinationen av »täta» ytor (badrum, toaletter etc.) och »glesa» ytor (kök), försvårar möjligheterna att erhålla renodlade kostnadsvärden. Vissa slutsatser kan emellertid dragas av det material, som står till buds. En ökning av kökets yta torde ej draga med sig större kostnadsökning än motsvarande ökning av studentrummets yta. En ökning av ytan efter fasadlängden är sålunda dubbelt så kostsam som en ökning av köksytan på djupet. Kostnadsökningens storlek torde även vara densamma som den som redovisats för studentrummet. Priset för en förstoring av toaletter och badrum torde däremot med största sannolikhet bli större än det genomsnittliga kvadratmeterpriset för lägenheten i dess helhet.

Kommunikationsutrymmen, korridorer och passager ligger utanför uppmätningen av själva lägenhetsytan. En minskning eller ökning av dessa utrymmen påverkar således direkt priset per m² i den ena eller den andra riktningen.

Utredningen kommer i efterföljande kapitel att beröra frågan om vilken enhet för kostnadsberäkningar, som lämpar sig bäst för studentbostäder.

KAPITEL 8

Jämförande kostnadsanalys av grupprumshus

Korridorhusets planlösning bygger som regel för varje byggnad på en central, vertikal kommunikationsled — trappan. I våningsplanet har rummen förbindelse med trappan genom den horisontella kommunikationsleden — korridoren. Korridoren betjänar ett stort antal rum, och ljudstörningarna från den kan följaktligen bli avsevärda, vilket i hög grad torde ha bidragit till att tamburen-ljudslussen införts mellan korridor och rum. Undersökningen av kostnaderna för korridorhuset har visat tamburytans stora andel i rumskostnaden.

Den utrymmeskrävande kombinationen trappa—korridor—tamburer kan emellertid ersättas med den mindre utrymmeskrävande kombinationen trappa—tambur. Tamburen tjänar då som horisontell kommunikationsled från trappan till rummen. Antalet rum grupperade kring en dylik tambur får härvid inte bli så stort, att ljudstörningar från tamburen framtvingar särskilda åtgärder för att utestänga ljudet. Antalet rum som betjänas av en och samma trappa blir följaktligen färre än i korridorhuset, och fler trappor måste införas i byggnaden. Genom att korridorerna försvinner, kommer byggnadens form och planlösning att närmare ansluta till de traditionella flerfamiljshusens. En annan följd är en minskning av husbredden, vilket underlättar husets inpassning i en stadsplan för vanlig bostadsbebyggelse.

Med utgångspunkt från såväl planlösningsmässiga hänsynstaganden som från de uppfattningar, som kom till synes i studentbostadsenkäten rörande lämpligaste antal rum kring gemensamt kök och gemensam hygienisk utrustning m. m., kan enligt utredningens uppfattning antalet rum i en dylik planlösning inte överstiga fem. Varje grupp har försetts med bad- eller duschrum med tvättställ och wc samt kök med matplats. I de av utredningen undersökta grupprumslösningarna har femrumsgruppen härutöver försetts med ett separat wc. Däremot har rummen inte inretts med separat tvättställ.

Resultaten av studentbostadsenkäten tydde på att tillgången till goda matlagningsmöjligheter spelar en viss roll vid den enskilde studentens värdering av ett rum. En annan betydelsefull faktor härvidlag är det antal rum som delar kök och hygieniska utrymmen; ju mindre detta antal är desto högre bedöms i regel standarden vara. Från ifrågavarande utgångspunkter

kan grupprumslösningarna betraktas som en boendeform med en hög och trivselbefrämjande standard. Köksstandarden i en rumsgrupp är högre än den i korridorhus gängse med hänsyn till att åtskilligt färre rum delar kök med matplats.

Med hänsyn till dessa omständigheter har utredningen ansett det vara av synnerligen stort intresse att undersöka de kostnadsförändringar, som uppstår om korridoren bytes ut mot trappor och rummen grupperas kring en tambur.

Undersökningarna har omfattat grupper om tre, fyra och fem rum. För att uppnå likvärdighet med de i det föregående undersökta korridorhusrummen har den tunga väggen runt rummen bibehållits, trots att man med fog kan ifrågasätta om detta i verkligheten är nödvändigt. En helt likvärdig kostnadsjämförelse mellan grupprummen och de i föregående kapitel undersökta korridorhusrummen är emellertid inte möjlig. I normalstandardversionen av korridorhuset delades vissa förnödenheter av ett bestämt antal rum. I fråga om grupprummen varierar motsvarande antal rum. Vidare kan exempelvis kökets storlek inte krympas proportionsvis efter rumsantalet. Korridorhusets kök för 10 rum har en yta av omkring 18 m². Femrumsgruppens kök borde i relation härtill ha en yta av 5,4 m², vilket emellertid skulle få till följd att rummet inte skulle kunna användas som matplats. Kombinationen av tre, fyra eller fem rum i en grupp gör även, att den likformighet i fråga om planlösningen, som var möjlig att genomföra i det av utredningen undersökta korridorhuset, inte går att utföra i grupprumshuset. Visserligen kan rumsstorleken hållas oförändrad, men rummens form måste vid vissa planlösningar och kombinationer inom gruppen förändras. Även gemensamhetsutrymmenas storlek och form är beroende av rummens kombination inom gruppen.

Antalet rum inom grupprumshuset är ej heller möjligt att fastställa till 60 såsom i korridorhuset. Rumsantalet är nämligen beroende av antalet trapphus. Härigenom erhålles antingen färre eller — vid tillägg av ytterligare ett trapphus — fler rum än 60. För att göra en jämförelse med korridorhuset möjlig har ett medelvärde för kostnaden per rum beräknats med utgångspunkt från dels det grupprumshus, vars rumsantal understiger 60, dels det grupprumshus vars rumsantal överstiger 60.

Vid kostnadsjämförelser mellan grupprumshus och korridorhus bör man sålunda komma ihåg, att grupprummet kostnader i åtskilliga fall påverkas av omständigheter, som icke gäller för korridorhusrummet. Dessa omständigheter torde likväl icke vara av den storleksordningen, att de omöjliggör eller förringar det praktiska värdet av en jämförelse.

I det följande redovisas först ett urval av mått- och standarduppgifter rörande undersökningsobjekten inom grupprumshusen. En fullständig redovisning av dessa uppgifter återfinnes i bilaga 4: 2. I båda fallen innefattar

Beteckning	Antal rum i gruppen	Rumsstorlek m ²	Rumsbredd m			Gruppens standard				Rums- antal i objekt- tet st.	Trapp- hus i objekt- tet st.	Våningsytan		Rel. tal mellan kost- naderna per rumsenhet jämförelse- objekt 2:B.2	Anm.	
			3,0	3,3	3,6	3,9	Kök	Bad med w.c.	W.c.			Tamburredd m	At- gång per rum m ²			Rel. tal mellan vå- ningsytorna, jämförelse- objekt 2:B.2
G3: 1	3	14,0										3	26,9	92,4	100,8	
G3: 2	3		×	×	×	×	×	×	×	×	×	4	26,8	92,1	98,9	
G3: 3	3		×	×		×	×	×	×	×	×	1	24,9	85,6	99,8	
G3: 4	3		×	×		×	×	×	×	×	×	1	24,7	84,9	97,5	
G4: 11	4		×	×		×	×	×	×	×	×	2	27,5	94,5	98,9	
G4: 12	4		×	×		×	×	×	×	×	×	3	27,4	94,2	95,9	
G4: 13	4		×	×		×	×	×	×	×	×	2	27,1	93,1	99,0	
G4: 14	4		×	×		×	×	×	×	×	×	3	27,0	92,9	95,7	
G4: 15	4		×	×		×	×	×	×	×	×	2	25,4	87,3	93,3	
G4: 16	4		×	×		×	×	×	×	×	×	3	25,3	86,9	90,0	
G4: 17	4		×	×		×	×	×	×	×	×	2	25,4	87,3	92,8	
G4: 18	4		×	×		×	×	×	×	×	×	3	25,3	86,9	89,7	
G4: 19	4		×	×		×	×	×	×	×	×	1	27,1	93,1	91,8	
G4: 20	4		×	×		×	×	×	×	×	×	1	24,8	85,2	91,4	
G4: 21	4		×	×		×	×	×	×	×	×	1	24,8	85,2	92,5	
G5: 101	5		×	×		×	×	×	×	×	×	2	25,5	87,6	89,5	
G5: 102	5		×	×		×	×	×	×	×	×	2	24,7	84,9	87,4	
G5: 103	5		×	×		×	×	×	×	×	×	2	26,6	91,4	90,0	
G5: 104	5		×	×		×	×	×	×	×	×	2	27,9	95,9	92,7	

redovisningen även en jämförelse av undersökningsobjektens våningsyta och kostnad per rumsenhet med utgångspunkt från korridorhusets serie 2: B.2, som erhållit relationstalet 100.

Trerumsgruppen

Trerumsgruppen är ej möjlig att genomföra med 60 rum i en och samma byggnad. Två hus har därför undersökts, ett innehållande 54 rum och ett 72 rum. Rumsgruppen har även undersökts i två loftgångshus, innehållande 54 och 63 rum, eftersom det ej heller i detta fall är möjligt att i en och samma byggnad inrymma 60 rum. I samtliga fall har ett medelvärde för byggnadskostnaden per rumsenhet använts vid jämförelser med korridorhusets rumsenkostnad. Till jämförelseobjekt med relationstalet 100 har valts samma undersökningsobjekt, som användes vid de i det föregående redovisade standardjämförelserna inom korridorhuset, nämligen ett korridorhusrum vars storlek är 13,4 m², som har en bredd av 3,6 m och är försett med en tambur, inredd med tvättställ och garderob. Jämförelsen ger följande resultat.

Rumstyp	Relationstal
1. <i>Korridorhus</i> (serie 14: B. 3: 2, fig. 17 och 45) <i>Gemensamt:</i> Kök, bad, wc <i>Till lägenheten:</i> Tambur, inredd med garderob och tvättställ <i>Storlek:</i> 13,4 m ² <i>Rumsbredd:</i> 3,6 m	100
2. <i>Trerumsgrupp</i> (G.3: 1 och G.3: 2, fig. 50) <i>Gemensamt:</i> Kök, bad, wc <i>Till lägenheten:</i> garderob <i>Storlek:</i> 14 m ² , inkl. garderoben <i>Rumsbredd:</i> 3,6 m	100,6
3. <i>Trerumsgrupp i loftgångshus</i> (G.3: 3 och G.3: 4, fig. 51) <i>Gemensamt:</i> Kök, bad, wc <i>Till lägenheten:</i> garderob <i>Storlek:</i> 14 m ² , inkl. garderoben <i>Rumsbredd:</i> varierar	99,4

Man kan konstatera, att grupprummet med för tre rum gemensamt wc, bad och kök kostar praktiskt taget lika mycket som korridorhusrummet med eget tvättställ och i övrigt motsvarande gemensamma standardförnödenheter. Resultatet är i detta fall ej nämnvärt påverkat av olikheter i rumsbredd.

Fyrrumsgruppen

Ej heller denna grupp är möjlig att genomföra med 60 rum i en och samma byggnad annat än i loftgångshuset. Två hus har därför — förutom ett loftgångshus med 60 rum — undersökts. Det ena huset innehåller 48, det andra

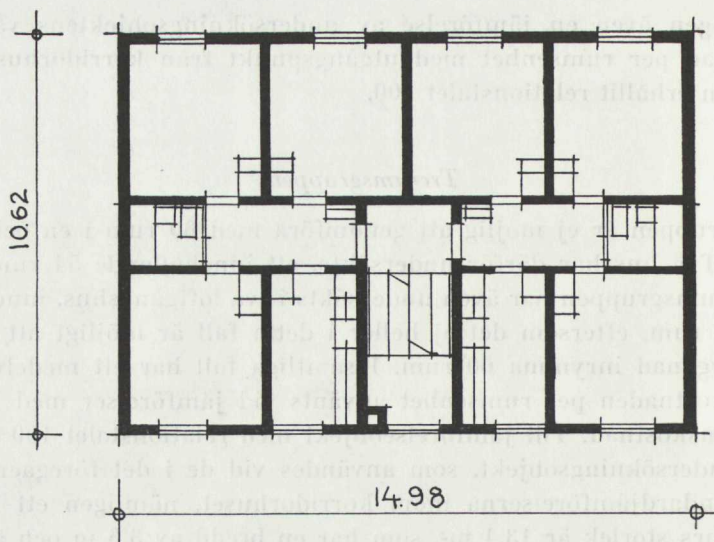

Fig. 50. Trerumsgrupp, typ G. 3: 1 och G.3: 2.

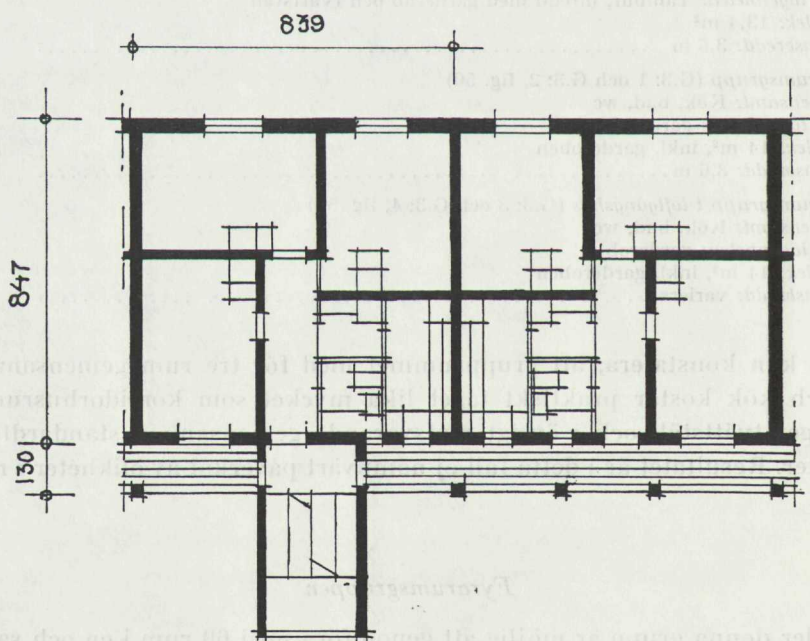

Fig. 51. Trerumsgrupp i loftgångshus, typ G.3: 3 och G.3: 4.
Anm. Besvärande insyn i ett av rummen.

72 rum. Vid kostnadsjämförelser har använts ett medelvärde av rumskostnaden i dessa hus. Jämförelseobjektet är detsamma som vid jämförelserna inom trerumsgruppen.

Med ett jämnt antal rum i en grupp visar det sig svårt att erhålla en enhetlig rumsform inom en och samma planlösning. Flera lösningar med varierande rumsbredder inom samma grupp har därför undersökts för att möjliggöra en allsidig belysning av kostnaden per rumsenhet.

Rumstyp	Relationstal
1. <i>Korridorhus</i> (serie 14: B.3:2, fig. 17 och 45) Gemensamt: Kök, bad, wc Till lägenheten: Tambur, inredd med garderob och tvättställ Storlek: 13,4 m ² Rumsbredd: 3,6 m	100
2. <i>Fyrrumsgrupp</i> (G.4: 11 och 12, fig. 52) Gemensamt: Kök, bad, wc Till lägenheten: Garderob Storlek: 14 m ² , inkl. garderob Rumsbredd: 3 m.....	97,9
3. <i>Fyrrumsgrupp</i> (G.4: 13 och 14, fig. 53) Gemensamt: Kök, bad, wc Till lägenheten: Garderob Storlek: 14 m ² , inkl. garderob Rumsbredd: varierande.....	97,9
4. <i>Fyrrumsgrupp</i> (G.4: 15 och 16, fig. 54) Samma data som G.4: 13 och 14.....	92,6
5. <i>Fyrrumsgrupp</i> (G.4: 17 och 18, fig. 55) Samma data som G.4: 13 och 14.....	91,6
6. <i>Fyrrumsgrupp</i> (G.4: 19, fig. 56) Gemensamt: Kök, bad, wc Till lägenheten: Garderob Storlek: 14 m ² , inkl. garderob Rumsbredd: 3,6 m.....	92,6
7. <i>Fyrrumsgrupp i loftgångshus</i> (G.4: 20, fig. 57) Gemensamt: Kök, bad, wc Till lägenheten: Garderob Storlek: 14 m ² , inkl. garderob Rumsbredd: 3 m.....	92,2
8. <i>Fyrrumsgrupp i loftgångshus</i> (G.4: 21) Gemensamt: Kök, bad, wc Till lägenheten: Garderob Storlek: 14 m ² , inkl. garderob Rumsbredd: 3,6 m.....	93,3

En granskning av undersökningsresultaten visar, att två kostnadsnivåer kan urskiljas. Den ena omfattar en grupp, vars rumskostnad ligger ca 2 procent under korridorhusrummets kostnader. Den andra kostnadsnivån ligger ca 8 procent under korridorhusrummets. Skillnaderna beror på att undersökningsobjekten i den första gruppen (G. 4: 11—14) har ljusa badrum intill fasad, under det att den andra gruppen (G. 4: 15—19) har mörka badrum. Det hör dock observeras, att loftgångshuset (G. 4: 21), vars rumskostnad också ligger ca 8 procent under korridorhusrummets, har ljusa bad-

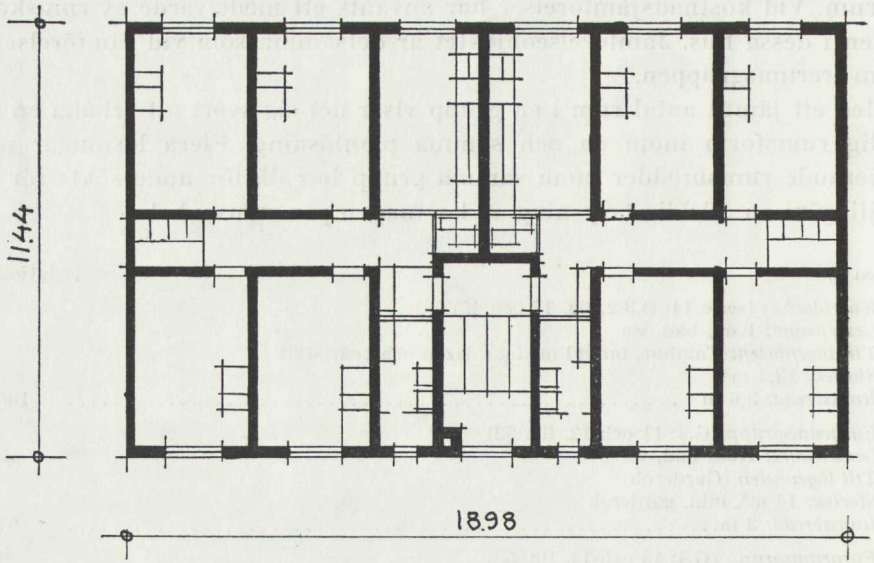

Fig. 52. Fyrrarumsgrupp, typ G.4: 11 och 12

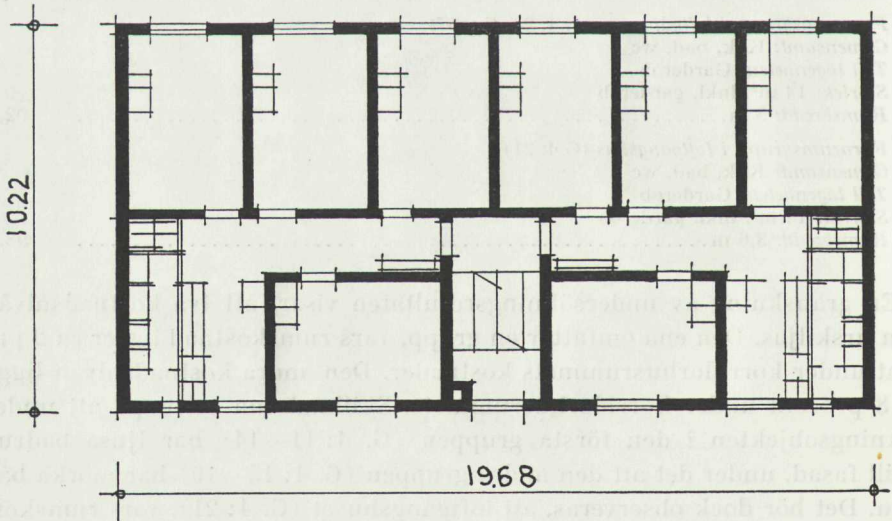

Fig. 53. Fyrrarumsgrupp, typ G.4: 13 och 14

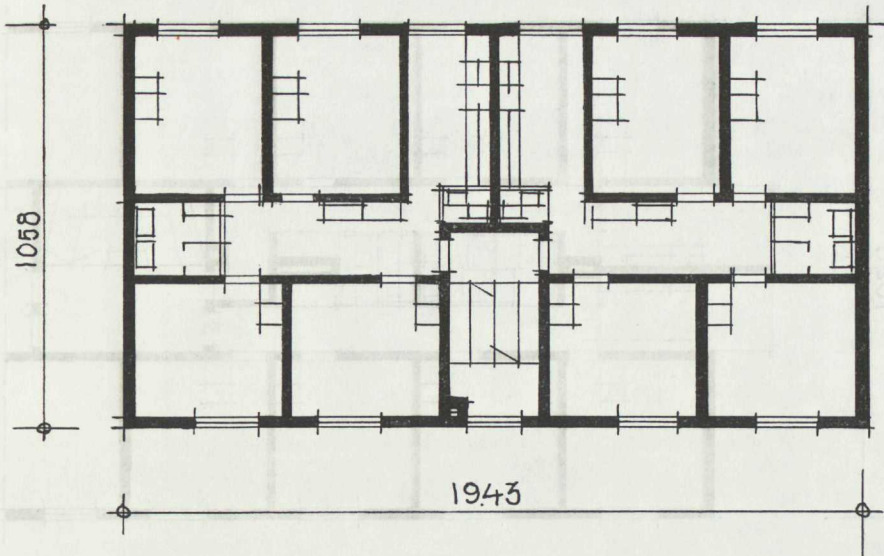

Fig. 54. Fyrrarumsgrupp, typ G.4: 15 och 16

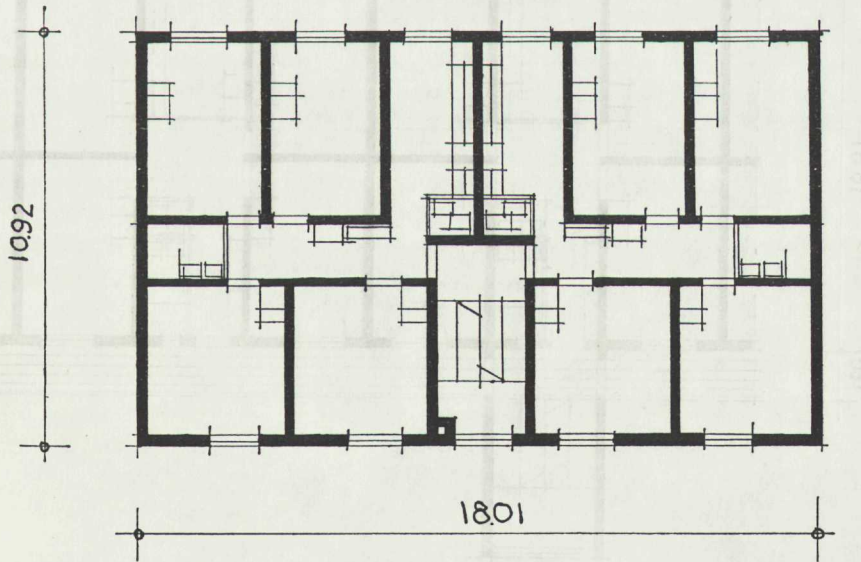

Fig. 55. Fyrrarumsgrupp, typ G.4: 17 och 18

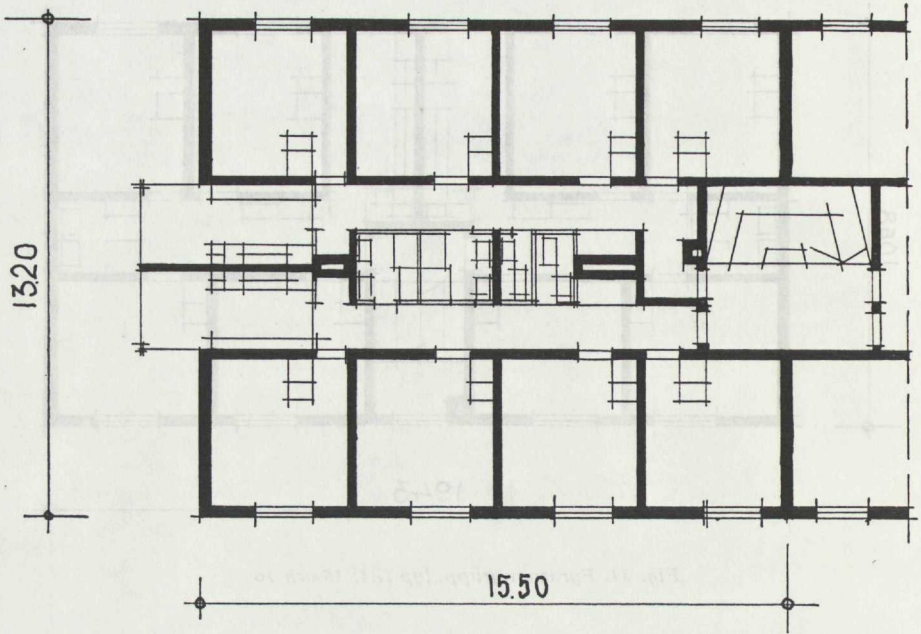

Fig. 56. Fyrrumsgrupp, typ G.4: 19

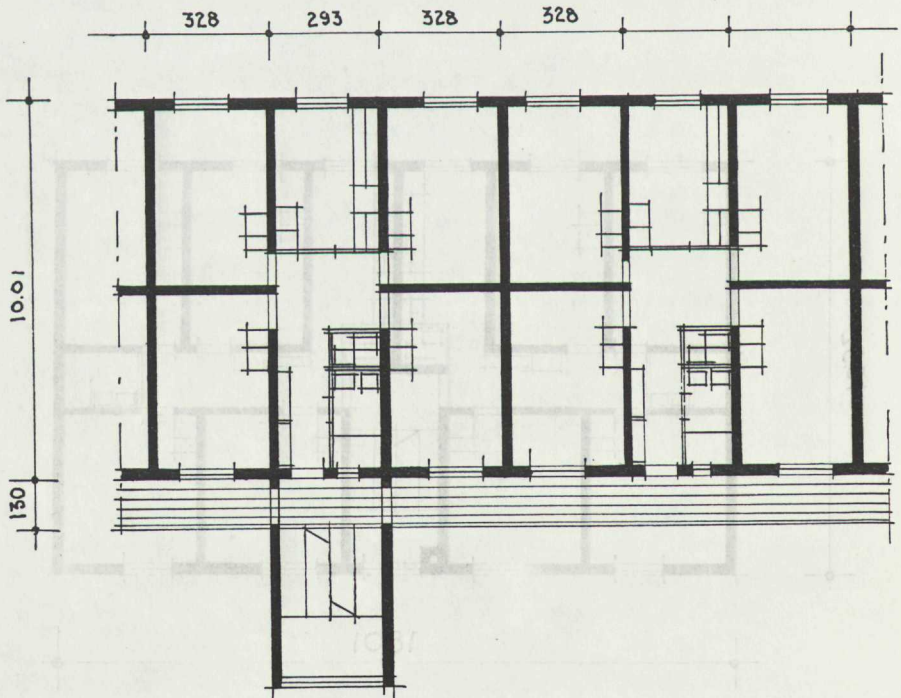

Fig. 57. Fyrrumsgrupp i loftgångshus, typ G.4: 20

rum. Att av det begränsade undersökningsmaterialet dra alltför vittgående slutsatser om hur badrummets placering inverkar på rumskostnaden är emellertid icke möjligt.

Det är dock klart, att kostnaden per rum inom fyrarumsgruppen är avgjort lägre än gängse rumskostnader inom korridorhuset. En jämförelse med resultaten av standardundersökningen av korridorhuset ger vid handen, att fyrarumsgruppens rumskostnad närmast svarar mot kostnaden för korridorhusrummet utan tambur och med garderob och tvättställ i rummet eller mot kostnaden för ett korridorhusrum i en dubblett. I det senare fallet torde dock den hygieniska standarden i korridorhusrummet vara högre.

Femrumsgruppen

Femrumsgruppen är möjlig att genomföra i en byggnad med 60 rum. Fyra hus har undersökts, ett med ljus trappa och tre med mörk trappa. I sistnämnda alternativ blir antalet rum i huset 58, genom att två rum faller bort till förmån för entréer i bottenplanet. Ett rumsantal av 60 har möjliggjort en systematisk jämförande undersökning av inverkan på kostnaden av såväl rummens storlek som bredd. Utredningen har i husen med den mörka trappan begränsat undersökningsmaterialet till rum av 3,0, 3,3 och 3,6 m bredd och i huset med den ljusa trappan till endast rum av 3,6 m bredd. Som tidigare nämnts har utöver den för gruppgruppen använda standarden beräknats separata wc. Jämförelseobjekt vid kostnadsjämförelserna är samma korridorhusrum som använts vid jämförelserna av tre- och fyrarumsgrupperna.

Undersökningen har givit följande resultat.

Rumstyp	Relationstal
1. <i>Korridorhus</i> (serie 14:B. 3:2, fig. 17 och 45) <i>Gemensamt:</i> Kök, bad, wc <i>Till lägenheten:</i> Tambur, inredd med garderob och tvättställ <i>Storlek:</i> 13,4 m ² <i>Rumsbredd:</i> 3,6 m	100
2. <i>Femrumsgrupp</i> (G.5: 102, fig. 58) <i>Gemensamt:</i> Kök, bad, wc <i>Till lägenheten:</i> Garderob <i>Storlek:</i> 14 m ² , inkl. garderob <i>Rumsbredd:</i> 3,6 m	88,2
3. <i>Femrumsgrupp</i> (G.5: 103) <i>Gemensamt:</i> Kök, bad, wc <i>Till lägenheten:</i> Garderob <i>Storlek:</i> 13,4 m ² , exkl. garderob <i>Rumsbredd:</i> 3 m <i>Anm.:</i> Mörk trappa, 58 rum i huset	90,7
4. <i>Femrumsgrupp</i> (G.5: 101, fig. 59) <i>Gemensamt:</i> Kök, bad, wc <i>Till lägenheten:</i> Garderob <i>Storlek:</i> 14 m ² , inkl. garderob	

Rumsbredd: 3,3 m

Anm.: Mörk trappa, 58 rum i huset 90,3

5. Femrumsgrupp (G.5: 104)

Gemensamt: Kök, bad, wc

Till lägenheten: Garderob

Storlek: 13,4 m², exkl. garderob

Rumsbredd: 3,6 m

Anm.: Mörk trappa, 58 rum i huset 93,5

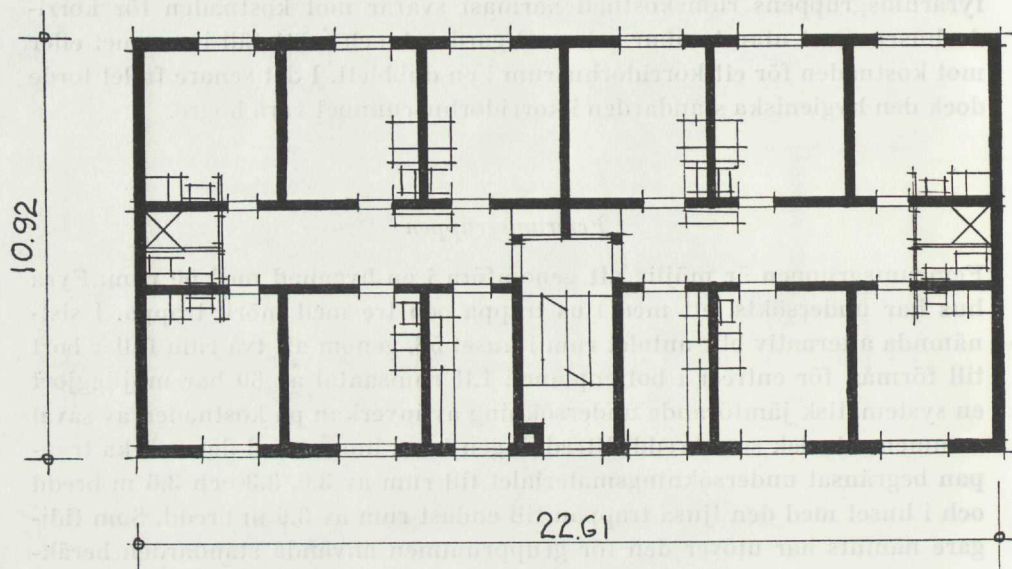

Fig. 58. Femrumsgrupp, typ G.5: 102, hus med ljus trappa

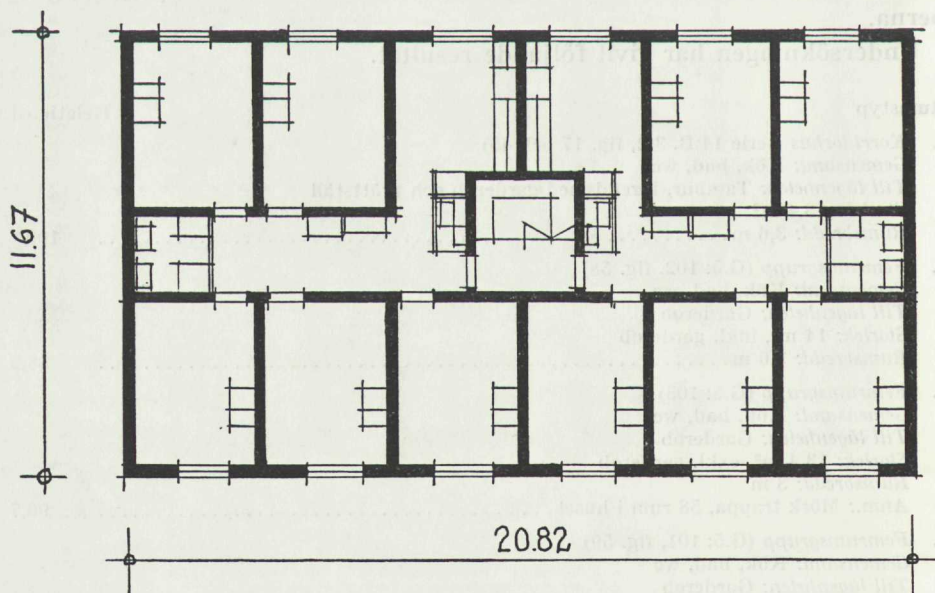

Fig. 59. Femrumsgrupp, typ G.5: 101, hus med mörk trappa

Femrumsgruppen ställer sig som synes ekonomiskt fördelaktig icke blott vid jämförelse med det korridorhusrum, som använts som utgångspunkt för jämförelsen, utan även vid jämförelse med övriga grupprum. Planlösningen av femrumsgruppen med ljus trappa påminner om den lösning av korridorhuset, där rummen saknar tambur (serie 19 och 20). Utredningen har därför ansett det vara av intresse att jämföra kostnaderna för femrumsgruppen med kostnader för rum inom dessa planlösningar.

Rumstyp	Relationstal
1. Femrumsgrupp (G.5: 102, fig. 58) Mått och standarduppgifter, se ovan.....	100
2. Korridorhus (serie 19: A.3.1, fig. 33 och 44) Gemensamt: Kök, bad, wc Till lägenheten: Garderob och tvättställ i rummet (tambur saknas) Storlek: 14 m ² Rumsbredd: 3,6 m.....	103,4
3. Korridorhus (Serie 20: A.3.1, fig. 37) Gemensamt: Kök, bad, (tvättställ), wc Till lägenheten: Garderob (tambur saknas) Storlek: 14 m ² Rumsbredd: 3,6 m.....	103,7

Vid jämförelsen bör man komma ihåg, att femrumsgruppen har mörka badrum, medan korridorhusets badrum är ljusa och placerade efter fasaden. Resultatet av undersökningen av fyrrumsgruppen tydde på att det ljusa badrummets placering efter fasaden innebär en kostnadsökning av ungefär 4 procent. Tar man hänsyn till detta förhållande skulle med andra ord kostnaden för ett rum i femrumsgruppen vara ungefär densamma som för korridorhusrummet utan tambur. Resultatet synes tyda på att man icke kan påräkna någon väsentlig kostnadsminskning genom att låta antalet rum inom en rumsgrupp överstiga fem.

Det tjocka huset med två femrumsgupper kring en mörk trappa har undersökts i tre olika planlösningalternativ (G. 5: 101—104, fig. 59). Rums-kostnaden ligger i dessa planlösningar något högre än rums-kostnaden i huset med ljus trappa (G. 5: 102). Orsaken härtill är det tidigare omnämnda bortfallet av två rum i entréplanet. Detta ger anledning ställa frågan huruvida man kan räkna med en kostnadssänkning om källarplanet höjes och utnyttjas till entré, varigenom fullt antal rum skulle erhållas i samtliga våningsplan. En dylik höjning av källarplanet medför emellertid, att källarens överskottsytta måste iordningställas, och att källarvåningen i sin helhet måste ges ett mera påkostat utförande. Kostnaden härför skulle bli så stor att den icke ens skulle vägas upp av det ökade rumsantalet utan skulle resultera i en ökning av rums-kostnaden. Kan man hyra ut överskottsytan i källaren, kommer hyresinkomsten sannolikt att förränta merkostnaden. Om överskottsytan förräntar merkostnaden för källarvåningen, sjunker rums-kostnaden med 3 procent på grund av det ökade antalet rum.

Under dessa förutsättningar synes emellertid kostnaderna per rum i huset med mörk trappa och i huset med ljus trappa kunna sägas vara i stort desamma. Någon påtagligt lägre kostnad för rummen i det tjocka huset går icke att påvisa.

Tvättställ i rummet

Som inledningsvis redovisats har i samtliga gruppumsobjekt tvättstället placerats i det för gruppen gemensamma badrummet. Utredningen har emellertid ansett det vara av intresse att undersöka storleken av den kostnadsökning som inredning av tvättställ i varje rum skulle medföra.

Tvättställ i varje rum innebär, att rumskostnaden ökar dels med kostnaden för tvättstället, dels med kostnaden för stamdragningen. Den senare kostnaden är i sin tur beroende av möjligheten att koppla ihop ett eller flera tappställen. Kostnadsökningen per rum blir emellertid relativt konstant och kan beräknas till ca 4—7 procent av rumskostnaden. Som ett grovt genomsnitt kan fördyringen av rumskostnaden på grund av installation av tvättställ anges till omkring 5 procent. Detta resultat kan synas strida mot resultatet av motsvarande undersökning i korridorhuset, som visade att kostnaden var i stort sett densamma, oavsett om tvättrummet placerades i rummet eller i ett gemensamt tvättrum. Detta beror emellertid på att en jämförelse mellan de båda undersökningsresultaten knappast är möjlig med hänsyn till att standarden i de undersökta planlösningarna inte är densamma. I korridorhusets grupp om 10 rum måste den för samtliga rum gemensamma tvätt- och badavdelningen ökas till sin yta vid inredning av för våningsplanet gemensamma tvättställ. I gruppnummen delar ett betydligt färre antal rum ett gemensamt tvätt- och badrum, vilket innebär en högre standard än i korridorhuset. Emellertid innebär det också, att varje rums andel i det gemensamma bad- och tvättrumets yta kan hållas lägre än i korridorhuset, varför någon möjlighet till minskning av detta utrymmes yta vid inredning av tvättställ i rummet icke finns.

Sammanfattning

För att skapa större överskådlighet över resultaten av gruppumsundersökningen har utredningen gjort en sammanställning av skillnaden i kostnad mellan olika rum. Som utgångspunkt för jämförelsen (relationstal 100) har här liksom i det föregående valts korridorhusrummet med tvättställ i tamburen. För att även få med en grupp om två rum har korridorhusets dubblett med kokvrå medtagits i jämförelsen. Kostnadsvärdet för gruppnummen utgör ett medelvärde av de i det föregående redovisade relationstalen.

Rumstyp	Relationstal
1. <i>Korridorhus</i> (våning om 10 rum) <i>Gemensamt:</i> Kök, bad, wc <i>Till lägenheten:</i> Tambur, inredd med garderober och tvättställ	100
2. <i>Korridorhus</i> (dublett) <i>Gemensamt:</i> Tambur, inredd med tvättställ, wc, bad, kokskåp och garderober <i>Till lägenheten:</i> —	93
3. <i>Trerumsgruppen</i> <i>Gemensamt:</i> Tambur, tvättställ, wc, bad och kök <i>Till lägenheten:</i> Garderober	100
4. <i>Fyrrumsgruppen</i> <i>Gemensamt:</i> Tambur, tvättställ, wc, bad, och kök <i>Till lägenheten:</i> Garderober	94
5. <i>Femrumsgruppen</i> <i>Gemensamt:</i> Tambur, tvättställ, wc, bad och kök <i>Till lägenheten:</i> Garderober	90

Lägenhetsytans kostnad

Liksom i fråga om korridorhusrummen har utredningen ansett det värdefullt att komplettera gruppundersökningen med en redovisning av kostnaden per m² lägenhetsyta.

Varje grupp av rum har betraktats som en lägenhet vars yta uppmätts i enlighet med 1953 års fastighetsnomenklatur. Till lägenhetsytan har sålunda räknats rum, kök, wc och tambur.

Kostnader per m² lägenhetsyta inom en och samma grupp kan variera högst avsevärt, vilket framgår av nedanstående undersökningsresultat avseende fyra- och femrumsgrupperna. Uteslutes loftgångshuset vid jämförelserna erhålles för objekten inom de olika grupperna följande relationstal:

<i>Fyrrumsgruppen</i>	100	110	111	112	114
<i>Femrumsgruppen</i>	100	102	105	107	

I båda fallen har det lägsta värdet per m² lägenhetsyta satts till 100 inom varje grupp. Om man ur fyrrumsgruppen utesluter byggnaden med mörk trappa erhålles serien 100, 101, 102, 104, och om man ur femrumsgruppen utesluter byggnaden med den ljusa trappan erhålles serien 100, 102, 105.

Av det begränsade undersökningsmaterialet framgår att skillnader i kostnad på ca 5 procent kan uppstå inom grupper med samma antal rum, samma standard och belägna i byggnader av likartat slag. Förändras även byggnadstypen kan skillnaderna uppgå till ca 15 procent av priset per m² lägenhetsyta. Undersökningen av lägenhetsytans kostnad inom korridorhuset visade, att skillnader om ca 10 procent av priset per m² kunde uppstå på grund av olika rumsstorlek eller rumsform (jfr sid. 83). Variationer av priset per m² lägenhetsyta kan givetvis även uppstå inom gruppnummen på grund av olika rumsform eller olika rumsstorlek. Däremot torde för gruppnummens del kostnadsvariationerna på grund av olikheter i rummens form

icke bli så påtagliga som för korridorhuset. Rumsformen förändras nämligen inom gruppumslägenheten på grund av byggnadernas planform eller olika rumskombinationer. En del av kostnadsvariationen på grund av olikheter i fråga om rumsform ligger således från början inbakad i planlösningen för hela gruppumslägenheten. Det är dock troligt att olika planlösningalternativ inom gruppumslägenheten kan ge större utslag än de här redovisade kostnadsvariationerna.

Däremot gäller även för gruppummens del, att en förändrad rumsstorlek kan medföra kostnadsvariationer om ca 10 procent av priset per m². Den sammanlagda kostnadsvariationen kan man därför med all sannolikhet uppskatta till *minst* 20 procent av priset per m² inom en och samma grupp på grund av olikheter i fråga om hustyp, planlösning av lägenheten och rummens storlek.

Jämför man skillnaden i kostnad per m² lägenhetsyta mellan tre-, fyra- och femrumsgrupperna kan man av mera lättförstådda skäl konstatera vissa olikheter, vilka sammanhänger med att gemensamhetsutrymmena betjänar ett olika antal rum. Relationstalen har beräknats efter ett medelvärde avseende undersökningsobjekten med ljusa trappor. Undersökningen har givit följande resultat.

Typ	Relationstal
Trerumsgrupp.....	100
Fyrrumsgrupp.....	94
Femrumsgrupp.....	91

Både här ifrågavarande undersökning samt motsvarande undersökning för korridorhusets del har visat, att det är förenat med stora svårigheter att med utgångspunkt från kostnaden per m² lägenhetsyta ange om ett rum, en lägenhet eller ett hus är »billigt» eller »dyrt». Nedanstående sammanställning, i vilken kostnaden per m² och kostnaden per rumsenhet ställs mot varandra, belyser ytterligare denna svårighet.

Rumstyp	Relationstal	
	Kostnad per m ² lägenhetsyta	Kostnad per rumsenhet
1. <i>Korridorhus</i> <i>Gemensamt:</i> Kök, bad, wc <i>Till lägenheten:</i> Tambur, inredd med garderob och tvättställ.....	100	100
2. <i>Korridorhus (dublett)</i> <i>Gemensamt:</i> Tambur, inredd med tvättställ, wc, bad, kokskåp och garderob <i>Till lägenheten:</i> —.....	96	93
3. <i>Korridorhus</i> <i>Gemensamt:</i> Kök, wc, tvättställ, bad <i>Till lägenheten:</i> Garderob i rummet (tambur saknas).....	108	92
4. <i>Trerumsgrupp</i> <i>Gemensamt:</i> Tambur, tvättställ, wc, bad och kök <i>Till lägenheten:</i> Garderob.....	96	101

Rumstyp	Relationstal	
	Kostnad per m ² lägenhetsyta	Kostnad per rums- enhet
5. <i>Fyrrumsgrupp</i>		
<i>Gemensamt: Tambur, tvättställe, wc, bad och kök</i>		
<i>Till lägenheten: Garderob.....</i>	91	95
6. <i>Femrumsgrupp</i>		
<i>Gemensamt: Tambur, tvättställe, wc, bad och kök</i>		
<i>Till lägenheten: Garderob.....</i>	88	88

I flertalet fall sammanfaller som synes icke kostnaden per m² lägenhetsyta och kostnaden per rumsenhet. I synnerhet gäller detta det tredje exemplet i sammanställningen. I detta fall sammanhänger den stora skillnaden i kostnad med att ett korridorhusrum utan tambur ger en liten våningsyta per rum. Kostnaden per m² lägenhetsyta blir därigenom hög i motsats mot kostnaden per rumsenhet, som är låg. Det fordras dock en mycket ingående kännedom om orsakerna till förändringar av priset per m² för att kunna avgöra huruvida en lägenhetskostnad är hög eller låg. Vid planering och projektering av studentbostäder torde därför kostnaden per rum vara den lämpligaste enheten för kostnadsberäkningar.

KAPITEL 9

Övriga kostnadsfrågor

1. Källaren

I det normalstandardhus, som använts som utgångspunkt för utredningens kostnadsberäkningar, har källarvåningen endast upptagit utrymmen, vilka betraktats som nödvändiga för husets funktion. Återstoden av källaren har betraktats som outhägnad (jfr sid. 42). I studentbostadsproduktionen utnyttjas dock i allmänhet hela källarvåningen. De delar som inte outhägnligen behöver tagas i anspråk för husets och lägenheternas behov använder hyresgästerna antingen till motionsrum eller till samlingslokaler. I en del fall uthyres lokaler till annat ändamål.

Det är således av intresse att undersöka storleken av de kostnader, som uppstår då hela det återstående källarutrymmet disponeras av hyresgästerna. Då inredningen av utrymmena är beroende av det sätt på vilket de utnyttjas, har inredningskostnaden därför inte medtagits i de kostnadsberäkningar, som redovisas i det följande. Det har emellertid förutsatts, att en utvändigt trappa utförts, att lokalerna försetts med fönster och dörrar, samt att ventilation och sanitär utrustning installerats. De lokaler som kostnadsberäknats kan med avseende på standard närmast sägas motsvara ett enkelt bordtennisrum eller ett motionsrum i nuvarande studentbostadsbyggnad.

Helt naturligt kommer kostnadsökningens storlek att bli beroende av storleken på de lokaler som kan utvinnas. Lokalernas yta i sin tur är beroende av dels den våningsyta varje rum disponerar, dels av byggnadens våningsantal. Om studentrummets andel i den totala våningsytan är större i en planlösning än i en annan kommer detta att medföra att även rummets andel i källarplanets yta blir större. Vidare erhåller exempelvis ett tvåvåningshus självfallet en större överskottsytta i källaren än ett hus med flera våningar. I ett hus med ett mycket stort antal våningar kan t. o. m. uppstå underskott på källaryta för husets och lägenheternas outhägnliga behov.

Överskottsytans storlek är även beroende av storleken av den källaryta, som anses nödvändig för lägenheternas (rummens) och husets behov. Erfarenheten visar, att det vid knapphet på källaryta föreligger en tendens att vilja inskränka på hyresgästernas förrådsutrymmen. Samma tendens gör sig gällande när källarlokalerna är attraktiva från uthyrningssynpunkt.

Samtliga här redovisade omständigheter gör det svårt att exakt beräkna storleksordningen av den kostnadsökning som inträffar då samtliga källarutrymmen utnyttjas. De kostnadsvärden, som utredningen i det följande redovisar, bör därför användas med stor försiktighet. De bör ses mot bakgrunden av att undersökningshuset är uppfört i tre våningar samt även mot det utrymmesbehov i källarplanet som utredningen tillmätt studentrummen och huset. De torde dock ge en viss föreställning om de ekonomiska följderna av att den totala källarytan utnyttjas.

Från dessa utgångspunkter kan för korridorhusets del kostnaderna för ett fullständigt utnyttjande av källarytan beräknas minst till 250 kronor per rum eller omkring 2 procent av rumskostnaden, samt högst till 450 kronor per rum eller omkring 3 procent av rumskostnaden. Motsvarande kostnad kan för grupprumshusens del beräknas minst till 200 kronor per rum eller omkring 1,5 procent av rumskostnaden, samt högst till 420 kronor per rum eller omkring 3 procent av rumskostnaden. Grovt räknat kan man således säga att om källaren till ett trevånings studentbostadshus utöver de utrymmen som är nödvändiga för husets funktion inredes med ett enkelt bordtennisrum stiger rumskostnaden med ca 2,5 procent. Givetvis bör i detta sammanhang rumskostnaden som sådan beaktas med tanke på att en hög rumskostnad ger en mindre procentuell ökning än en låg.

Lägenhetsytans kostnader ökar i runt tal med 15—20 kronor per m², vilket utgör ca 2,5 procent av kostnaden per m² lägenhetsyta.

Ett annat sätt att mäta kostnadsökningen är att fördela kostnaden över hela den utvunna källarytan. Kostnadsökningen vid användande av denna metod är av ungefär samma storleksordning inom samtliga undersökta alternativ, oavsett om byggnaden är ett korridorhus eller ett grupprumshus. Medelvärdet för kostnaden per m² källaryta utgör ca 170 kronor. Utredningen har inte undersökt huruvida detta värde är representativt för överskottsytan i källarvåningen till hus som är lägre eller högre än tre våningar.

Det har redan framhållits, att ovan redovisade värden icke avser inredningskostnader. En inredningskostnad av ca 300 kronor per m² lokalyta kommer — tillsammans med kostnaden i övrigt — att innebära en kostnadsökning av 6—7 procent av rumskostnaden i trevåningshuset i jämförelse med om källarutrymmena endast begränsas till det nödvändiga. En inredningskostnad av 300 kronor per m² lokalyta kan icke betraktas som exceptionellt hög utan torde vara en relativt normal kostnad för inredning av ett mindre tekök, inläggning av något bättre golvbeläggning med isolering och bättre behandling av vägg- och takytor än den i källare gängse.

Av undersökningarna framgår med all tydlighet att ett utnyttjande av källarens överskottsyta alltid kommer att medföra en höjning av rumskostnaden, även om inredningen av de utnyttjade lokalerna är den enklast tänkbara. Förhållandet kan emellertid bli det motsatta, om källarens överskottsyta går att använda för kommersiellt ändamål. För att lokalerna skall vara

lönsamma, fordras givetvis, att inkomsterna av dem täcker omkostnaderna (räntor, avskrivningar, driftkostnader), vilka kan variera med hänsyn till det sätt varpå lokalen användes. Av utredningsmaterialet kan man emellertid få en uppfattning om storleksordningen av de minimiinkomster, som krävs för att med nuvarande lånemöjligheter få täckning för omkostnaderna för överskottsytan.

Utgår man från den ovan redovisade kostnaden av 170 kronor per m² källaryta och antar att en enkel lokal därutöver fordrar någon inredning, torde den lägsta kostnaden för en sådan lokal kunna beräknas till 200 kronor per m². Kapitalkostnaden kan under nuvarande förhållanden beräknas till 13 kronor per m² och driftkostnaderna till ca 7 kronor per m². Om lokalen göres användbarare genom förbättrad och ökad inredning, stiger även kapital- och driftkostnaderna. Om man såsom skett i det föregående antar att en förbättrad inredning kostar ca 300 kronor per m², kommer den totala kostnaden för lokalen att uppgå till 450—500 kronor per m². Kapitalkostnaden blir under sådana omständigheter beroende av hur lokalen bedömes i lånehänseende men torde komma att uppgå till 32—35 kronor per m². Driftkostnaden kan beräknas till minst 10 kronor per m².

Med utgångspunkt från ovanstående beräkningar bör hyresinkomsten för den enklare lokalen icke vara lägre än 20 kronor per m² lokalyta. För lokalen med den högre standarden får hyran icke understiga 45 kronor per m². Om det icke är möjligt att hyra ut lokalerna till dessa priser, kommer kostnaderna för lokalerna att delvis belasta studentrummen. Det bör beaktas, att i här angivna hyresvärden någon kostnad för marken icke ingår.

Slutligen bör det understrykas, att problemställningarna kring frågan om utnyttjandet av källarens överskottsytta medvetet har förenklats. Sålunda förutsättes plan mark och idealiska grundförhållanden. Terrängens topografi kan i sig själv innebära att en avgränsning av källarytan till ett minimum överhuvud icke är möjlig. I sådant fall kommer kostnaden för den helt utnyttjade källaren under alla omständigheter att belasta studentrummen såsom en del av byggnadskostnaden. Om det är möjligt att hyra ut lokaler i detta fall, kommer varje uthyrningsobjekt, vars hyresinkomst överstiger driftkostnaden och i förekommande fall kapitalkostnaden för extrainredningen att nedbringa hyran för studentrummen. Minimiinkomsten från överskottsutrymmena i källaren kommer i så fall att utgöra 10 kronor per m² för en enklare lokal och 35 kronor per m² för en lokal med högre inredningsstandard. Sämre grundläggningsförhållanden kan påverka de här redovisade beräkningarna, så att överskottsytan blir dyrare att utföra, vilket får till följd att kostnadsbelastningen på studentrummen blir högre samt att en högre hyresinkomst erfordras. Jfr även bilaga 4: 3.

Enligt utredningens uppfattning visar resultatet av undersökningen av dispositionen av källaren, att man för varje enskilt studentbostadsprojekt bör göra en noggrann kalkyl med hänsyn till grundförhållanden, driftkost-

nader, möjliga hyresinkomster etc., innan ställning toges till frågan hur källaren skall utnyttjas.

2. Förlängning av huskroppen

Utredningen har i sina undersökningar utgått från ett hus innehållande 60 rum. I gruppundersökningen kunde detta jämna antal rum inte erhållas i samtliga hus (jfr sid. 87). För att få till stånd en någorlunda enhetlig bedömning av undersökningsresultaten i dessa fall, måste medelvärdet mellan ett hus med ett färre antal och ett hus med ett större antal rum än 60 användas. Undersökningsresultaten visade härvidlag, att husen med det mindre antalet rum alltid hade en högre rumskostnad än husen med det större antalet rum. Samma resultat visade sig, när jämförelsen gällde kostnaden per m² lägenhetsyta. Utredningen har därför ansett det vara angeläget att undersöka de kostnadsförändringar, som kan uppstå om rumsantalet i en byggnad ökas.

Undersökningarna har fortfarande gällt byggnader om tre våningar; ökningen av rumsantalet har således tänkts äga rum genom en förlängning av huskroppen. En ökning av rumsantalet genom påbyggnad av ytterligare våningar har inte undersökts — utredningen vill härvidlag hänvisa till de undersökningar i ämnet som utförts av bl. a. statens institut för byggnadsforskning och vilka kan återfinnas i institutets årligen publicerade litteraturförteckning. Utredningen vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att institutet utfört även andra utredningar av värde för studentbostadsbyggare samt rekommendera studentbostadsföretagen att vid planeringen av ett nytt projekt ta kontakt med institutet för att erhålla kännedom om de publikationer som kan vara av intresse eller för diskussion av speciella problem.

Det ökade antalet rum och den större byggnaden aktualiserar frågan om storleken av vissa för samtliga rum gemensamma utrymmen, t. ex. tvättstugan och pannrummet. Byggnadens källarutrymmen kommer att påverkas olika av förändringar av husets storlek och av antalet rum. I vissa fall beror graden av denna påverkan på hur hårt man kan belasta ett källarutrymmes kapacitet utan att ifrågasätta dess funktionsduglighet. Beräkningen av källarvåningens storlek i normalstandardhuset är mycket schematisk (jfr sid. 42). Utredningen har ansett sig kunna bibehålla denna schematiska utformning. Ett undantag har dock gjorts i fråga om tvättstugan. När antalet rum i ett hus uppgår till 150 eller mer har ytterligare en tvättstuga förutsatts inredd i källaren, eftersom det kan ifrågasättas om endast en tvättstuga tillfredsställande kan fungera för ett så stort antal rum.

Vid ökningen av *korridorhusets* rumsantal föreligger alternativa möjligheter. Det ursprungligen av utredningen kostnadsberäknade huset om 60

rum kan fördubblas med bibehållande av ett trapphus för 60 rum, men en fördubbling kan också komma till stånd utan att ytterligare ett trapphus behöver byggas. Med ett för samtliga rum gemensamt trapphus har hus med rumsantal av 90, 120 och 180 undersökts. Vidare har ett hus med 180 rum och två trapphus undersökts. I de förstnämnda alternativen har antalet rum per våning valts så, att fördelningen per rum av gemensamhetsutrymmena i våningsplanet blir densamma som i det ursprungligen undersökta huset med 60 rum. Om man tar den genomsnittliga kostnaden per rum i korridorhuset med 60 rum till utgångspunkt för en jämförelse och åsätter det relationstalet 100, erhålles följande jämförelsevärden.

Antal rum och trapphus	Kostnad per rum Relationstal
<i>Korridorhus:</i> 60 rum, 1 trapphus.....	100
90 rum, 1 trapphus.....	96
120 rum, 1 trapphus.....	94,5
180 rum, 1 trapphus.....	93
180 rum, 2 trapphus.....	96,5

Rumsantalet i *gruppumshusen* bestämmes av trapphuset och av det antal rum som trappan betjänar. Någon likhet mellan korridorhuset och gruppumshuset med avseende på antalet rum kan därför ej uppnås. Ej heller kan likhet i rumsantal uppnås mellan de olika gruppumshusen (jfr sid. 87).

Kostnaden per rum i *trerumsgruppen* har i det föregående endast undersökts med avseende på en planlösning, betecknad G 3: 1 och G 3: 2 (jfr sid. 89). Antalet rum i huset, som i denna undersökning uppgick till 54 respektive 72 har i nu förevarande undersökning utökats till 90, 126 och 180. Kostnaden per rum har i det föregående redovisats som ett medelvärde mellan 54 och 72 rum. Om detta medelvärde toges till utgångspunkt för en jämförelse och åsattes relationstalet 100, erhålles följande jämförelsetal för husen med det utökade rumsantalet.

Antal rum och trapphus	Kostnad per rum Relationstal
<i>Trerumsgrupp:</i> medelvärde av 54 och 72 rum	100
90 rum, 5 trapphus.....	98,5
126 rum, 7 trapphus.....	97,5
180 rum, 10 trapphus.....	97

För *fyrarumsgruppen* har tidigare flera alternativa planlösningar undersökts med avseende på rumskostnad (jfr sid. 91). Det har ansetts tillräckligt, att ett av alternativen medtagits i nu förevarande undersökning. Som undersökningsobjekt har valts alternativen G 4: 15 och G 4: 16 (jfr sid. 88). Antalet rum, som uppgick till 48 respektive 72, har utökats till att omfatta 96, 120 och 168. Liksom för *trerumsgruppen* har resultatet av den föregående undersökningen av kostnaden per rum i *fyrarumsgruppen* redo-

visats som ett medelvärde, denna gång mellan 48 och 72 rum. Om detta medelvärde toges till utgångspunkt för en jämförelse och åsattes relations-talet 100 erhålles för husen med utökat rumsantal följande jämförelsetal.

Antal rum och trapphus	Kostnad per rum Relationstal
<i>Fyrrumsgrupp:</i> medelvärde av 48 och 72 rum.....	100
96 rum, 4 trapphus.....	98
120 rum, 5 trapphus.....	97,5
168 rum, 7 trapphus.....	97

De tidigare undersökningarna av *femrumsgruppen* omfattade ett flertal undersökningsobjekt (jfr sid. 95). Av dessa har för nu ifrågavarande under-sökning utvalts alternativet G 5: 102. Antalet rum i de i det föregående undersökta gruppumshusen med femrumsgrupper är detsamma som i korridorhuset, nämligen 60, vilket antal nu utökats till 90, 120 och 180. Sättes kostnaden per rum för undersökningsobjektet G 5: 102 i ett hus med 60 rum till 100 erhålles för husen med det utökade rumsantalet följande jäm-förelsetal.

Antal rum och trapphus	Kostnad per rum Relationstal
<i>Femrumsgrupp:</i> 60 rum, 2 trapphus.....	100
90 rum, 3 trapphus.....	98
120 rum, 4 trapphus.....	96,5
180 rum, 6 trapphus.....	96

Undersökningresultaten beträffande såväl korridor- som gruppums-husen kan sammanfattas så att en viss kostnadsminskning per rumsenhet kan uppnås, om antalet rum utökas genom förlängning av huskroppen. För ett litet undersökningsobjekt med ett mindre antal rum i våningsplanet, synes kostnadsminskningen bli relativt kraftig även vid en ringa utökning av byggnadens totala antal rum, men ju fler rum det finns i våningsplanet desto mindre påtaglig blir kostnadsminskningen. I fråga om de stora under-sökningsobjekten synes kostnadsminskningen rent av kunna ifrågasät-tas med hänsyn till undersökningarnas osäkerhetsmarginal. Härtill kom-mer att det på grund av terrängförhållanden eller av estetiska skäl i prak-tiken inte är möjligt att bygga hur långa hus som helst utan avbrott.

När man uppnår den storleksgräns för ett hus, där en ytterligare för-längning av huskroppen knappast kan anses vara lönande, synes vara be-roende av antalet trapphus och antalet rum trapphuset betjänar. Ju mindre en rumsgrupp är desto snabbare uppnås denna gräns. Sålunda visar under-sökningen av *trerumsgruppen*, att kostnadsminskningen är mycket måttlig redan vid en utökning av byggnadens totala rumsantal från 54 eller 72 rum till omkring 100 rum, medan i fråga om korridorhuset med *tiorumsgrupper* inträffar denna relativt måttliga kostnadsökning vid drygt 200 rum.

Det bör slutligen understrykas, att undersökningen inte beaktat de eventuella kostnadsminskningar, som kan uppstå beträffande ett stort byggnadsobjekt på grund av entreprenadupphandlingarnas storlek eller för att byggherrens administrativa kostnader kan pressas. Undersökningarna har utförts med utgångspunkt från samma enhetspriser och samma procentuella ökning i fråga om omkostnaderna som i övriga undersökningar utredningen utfört (jfr kap. 6).

En fullständig redovisning av undersökningsresultaten återfinnes i bilaga 4: 4.

KAPITEL 10

Insprängda rum

Genom beslut av 1957 års riksdag (jfr prop. 1957: 100) utvidgades det statliga stödet till studentbostäder till att omfatta även studentbostadsrum i vanliga flerfamiljshus, s. k. insprängda rum. Subventionen utgår i form av ett tilläggs lån om 3 000 kronor per sådant rum (jfr sid. 14 f.).

Per den 1 juli 1960 hade sammanlagt 792 insprängda rum uppförts i Uppsala, Göteborg och Umeå. I tab. 10—11 (bil. 1) redovisas samtliga dessa rum med avseende på storlek, utrustning och belåningsvärden. Av de 792 rummen är 256 byggda som enkelrum, 530 byggda i enheter om två rum och 6 i enheter om tre rum. Enkelrummen är i regel utrustade med kokskåp och duschrum, tvårumsenheterna med kokvrå och badrum.

Den av utredningen i det föregående begagnade kostnadsberäkningsmetodiken går ej att tillämpa för de insprängda studentbostädernas del, på grund av svårigheten att beräkna fördelningen av husets totala kostnad mellan familjelägenheter och studentbostäder. Exempelvis blir osäkerhetsmarginalen vid ett försök att beräkna storleken av studentbostadsrummets andel i husets gemensamhets- och kommunikationsutrymmen så stor att de erhållna värdena ej kan anses tillförlitliga. Utredningen har därför fått nöja sig med att granska belåningsvärdena för de rum som hittills producerats och använda dessa som mätare för storleksordningen av kostnaderna för de olika rummen. Gällande regler angående beräkning av belåningsvärden för flerfamiljshus är emellertid konstruerade på så sätt, att belåningsvärdena ej är fullt jämförbara beträffande bostäder på olika orter. I Uppsala och Umeå ingår värdet av tomten i belåningsvärdet, medan detta i Göteborg, där marken upplåtits mot tomträttsavgäld, har räknats bort. I vissa fall har även s. k. lägestillägg utgått för gott bostadsläge och i några fall har kompensation erhållits för arbete vintertid.

I syfte att få fram jämförbara belåningsvärden för de olika insprängda rummen har utredningen räknat om de värden som redovisas i tab. 10—11. Tillvägagångssättet härvid har varit följande.

1) Belåningsvärdena har omräknats efter de nya bestämmelser, som gäller fr. o. m. den 1 juli 1959. Denna omräkning har ansetts nödvändig eftersom utredningens kostnadsberäkningar i övrigt gäller för tiden 1 juli 1959. De äldre reglerna utformades 1956 och baserades på värden från bostadsproduktionen före detta år.

2) Belåningsvärdena har justerats så att tomtvärdet i samtliga fall ingår, under det att lägestillägg och kompensation för vinterarbete frånräknats.

3) Utredningen har i sina tidigare kostnadsberäkningar utgått från melansvensk prisnivå, vilken närmast kan jämföras med prisnivån i Uppsala. Belåningsvärdet för de insprängda rummen har därför omräknats efter prisläget i Uppsala den 1 juli 1959.

Efter dessa omräkningar utgör det genomsnittliga belåningsvärdet per rum 14 894 kronor. I detta värde ingår ett genomsnittligt tomtvärde av 1 286 kronor per rum. Frånräknas detta uppgår det genomsnittliga byggnadslånevärde per rum till 13 608 kronor. De omräknade värdena redovisas i tab. 12—13 (bil. 1).

Det är nu möjligt att jämföra belåningsvärdena för de olika insprängda rummen. I första hand synes en jämförelse mellan det insprängda enkelrummet och den insprängda tvårumsenheten vara av intresse. Om man från de 792 insprängda rummen utesluter dels de två trerumsenheterna, dels även de rum, vilka är byggda i hus som innehåller både enkelrum och tvårumsenheter, återstår 229 enkelrum och 504 rum i tvårumsenheter.

En jämförelse mellan de omräknade lånevärdena för dessa tvårumstyper ger följande resultat.

	Belåningsvärde per rum, kronor	Belåningsvärde per rum för tomt kronor	Belåningsvärde per rum för byggnad, kronor
Enkelrum med kokskåp och dusch.....	16 109	1 383	14 638
Rum i tvårumsenhet med delad kokvrå och delat badrum.....	14 316	1 233	13 082

Den genomsnittliga lägenhetsytan är för enkelrummet ca 22 m² och för tvårumsenheten ca 39 m². Den fria rumsytan är i enkelrummet omkring 13 m² och i tvårumsenhetens rum omkring 14,5 m². Med hänsynstagande till den justering som måste göras på grund av olikheterna i rumsstorlek utgör skillnaden i belåningsvärde mellan de två rumstyperna ca 16 procent. Denna skillnad är ett mått på det lånebeviljande organets värdesättning av de två olika lägenhetstyperna. Teoretiskt skall den svara mot skillnaden i verklig kostnad, men det kan diskuteras om så är fallet. Det är därför av intresse att som kontroll jämföra skillnaden i kostnad mellan de insprängda rumstypernas närmaste motsvarighet i korridorhuset, nämligen å ena sidan enkelrummet vars tambur är inredd med badrum och kokskåp och å den andra dubbletten, vars tambur är inredd med badrum, wc, kokskåp och garderob (jfr sid. 83). Ifrågakarande skillnad utgör 20 procent. Orsaken till

att kostnadsskillnaden här ligger högre än skillnaden mellan de insprängda rummens belåningsvärden kan bl. a. bero på att kostnadsskillnaderna mellan olika lägenhetstyper är större i korridorhus än i vanliga familjebostäder, men orsaken kan också tänkas vara att belåningsvärdet inte tar tillräcklig hänsyn till skillnaden i kostnader mellan de två lägenhetstyperna.

Utredningen har även tagit lånevärdet för de insprängda rummen till utgångspunkt för en jämförelse med de i kapitel 7 och 8 redovisade beräkningarna av kostnaderna för rum i korridor- och grupprumshus. Utredningen är väl medveten om vanskligheterna med en sådan jämförelse. Kostnadsberäkningarna syftar till att mäta skillnaderna i kostnad för rum med olika planlösningar och husformer. Principerna för beräkningen av lånevärdet per rum tar däremot icke hänsyn till olikheter i planlösning eller husform, endast till lägenhetens storlek. Ej heller tar de hänsyn till hur lägenheterna i planlösningen placerats kring trapphuset, vilket är en omständighet som uppenbart påverkar rumskostnaden. Utredningen har emellertid icke ansett det möjligt att göra ingående undersökningar av olika planlösningar för insprängda rum. Variationsmöjligheterna är nämligen alltför stora; härtill kommer den inledningsvis berörda svårigheten att fördela husets fasta kostnader mellan familjelägenheter och studentbostäder. Belåningsvärdena är emellertid avsedda att med utrymme för vissa variationer, som kan härledas till reglernas schematiska konstruktion, återspegla den faktiska byggnadskostnaden. Med hänsyn härtill har utredningen trots allt ansett en jämförelse mellan de insprängda rummens belåningsvärden och korridor- och grupprumshusens kostnader per rumsenhet meningsfull. Härvid bör emellertid beaktas den svårighet som föreligger vid jämförelse mellan korridorhusrum och insprängda rum genom att i korridorhuset ett antal av i allmänhet 10 rum delar vissa förnödenheter, medan för de insprängda rummens del gäller att antalet rum per motsvarande förnödenheter är begränsat till ett eller två. En ojämförbar standard föreligger således.

Den metodik som tillämpats vid jämförelsen är densamma som i föregående kapitel. Korridorhusets rum med tambur, inredd med tvättställ och garderob, har således även här åsatts relationstalet 100 som utgångspunkt för jämförelsen. Vidare har värdena för de korridor- och grupprum, vilkas rumsbredd uppgår till 3,6 m, korrigerats med hänsyn till att rumsbredden för det övervägande flertalet av de insprängda rummen är 3 m.

Rumstyp	Relationstal
1. Korridorhus (serie 14: B.3.2.) Gemensamt för 10 rum: Kök, bad, wc Till lägenheten: Tambur, inredd med garderob och tvättställ Storlek: 13,4 m ²	100
2. Korridorhus (dubblett, serie 18: B.3.3.) Gemensamt för två rum: Tambur, inredd med badrum, wc, kokskåp och och garderob Till lägenheten: — Storlek: 13,4 m ²	93

Rumstyp	Relationstal
3. <i>Insprängt rum</i> <i>Gemensamt: —</i> <i>Till lägenheten:</i> Tambur, inredd med tvättställ, bad, wc, kokskåp, garderob <i>Storlek:</i> 14 m ² , inkl. garderoben	112
4. <i>Insprängt rum</i> <i>Gemensamt för två rum:</i> Tambur, bad, tvättställ, wc, kokvrå <i>Till lägenheten:</i> Garderob <i>Storlek:</i> 14 m ² , inkl. garderoben	87
5. <i>Grupprum (trerumsgrupp G.3: 1 och 2)</i> <i>Gemensamt:</i> Kök, bad, tvättställ, wc <i>Till lägenheten:</i> Garderob <i>Storlek:</i> 14 m ² , inkl. garderoben	101

Av ovanstående jämförelser torde man under alla omständigheter våga dra följande slutsatser. Insprängda enkelrum synes bli dyrare att producera än både enkelrum i korridorhus och rum i trerumsgrupper. Däremot synes rum i insprängda tvårumsenheter vara billigare att producera än nämnda rum i korridor- och grupprumshus.

Dessa slutsatser bör emellertid ses mot bakgrunden av olikheterna i standardhänseende. Korridor- och grupprumshusens kök fungerar även som matplats och avlastar således rummen i detta avseende. I kategorihuset föreligger dessutom möjlighet att utnyttja sekundära överskottsutrymmen till gemensamhetslokaler (jfr kap. 9).

Dessa möjligheter saknas helt för de insprängda rummens del. Rummens storlek är densamma som jämförelseobjektens i korridor- och grupprumshusen, men rummen måste även fungera som matplats. Om tvårumsenhetens kokvrå utökades till att även inrymma matplats skulle rumskostnaden komma att stiga. Redan en relativt måttlig ökning av ytan innebär förmodligen en sådan höjning av rumskostnaden, att det insprängda rummet skulle bli dyrare än rummen i korridor- och grupprumshusen.

Denna skillnad i standard sammanhänger med att de insprängda rummen representerar en annan boendeform än rummen i kategorihus.

Utredningen har därför med stort intresse tagit del av resultaten av en enkätundersökning som Uppsala studentkårs sociala utskott anordnade 1959 i syfte att närmare utreda boendeförhållandena i de insprängda studentrummen i Västra Eriksberg i Uppsala. Undersökningen vände sig till 224 studenter, vilka vid tidpunkten för utdelning av frågeformuläret (febr. 1959) under någorlunda lång tid bebott rummen ifråga (de första rummen stod färdiga hösten 1957). Svarsfrekvensen utgjorde ca 90 procent. Frågeformulären anslöt till stora delar till det studentbostadsutredningen begagnade i 1957 års studentbostadsenkät. Även resultaten ansluter i dessa delar i det stora hela till studentbostadsenkätens (jfr bil. 2), varför det icke finns anledning att här närmare dröja vid dem. Däremot är det av intresse att granska resultaten av de delar av enkätundersökningen, som mer eller mindre direkt står i samband med den speciella boendeform som de in-

sprängda rummen representerar. Härvid bör man emellertid hålla i minnet, att samtliga de tillfrågade bor i tvårumsenheter, varför enkäten inte ger upplysning om boendeförhållandena för dem som bor i insprängda enkelrum. Standard m. m. i dessa tvårumsenheter, av vilka det finns två typer, är följande. Rumsytan i den ena typen uppgår till 14 m² för båda rummen, i den andra till 14 m² i det ena rummet och 12 m² i det andra. Till rummen hör en gemensam tambur, garderober, badrum samt en kokvrå med en yta av 3,2 m².

Genom 1957 års studentbostadsenkät kunde konstateras, att flyttningsbenägenheten bland studenterna inte är hög. Detsamma gäller i ännu högre grad för de insprängda rummens del, där endast 11 procent av de tillfrågade studenterna uttrycker flyttningsönskemål. Av dessa vill flertalet flytta på grund av giftermål.

Mer än 50 procent av studenterna tillredde så gott som samtliga måltider själva; endast en av de tillfrågade använde överhuvud taget icke köksutrustningen. 56 procent av studenterna åt mer eller mindre regelmässigt tillsammans med sin granne i tvårumsenheten. I stort sett var studenterna nöjda med köksutrymmena, ett önskemål var dock att spisen hade varit utrustad med ugn. På frågan om man ansåg sig ha tillräcklig och ändamålsenlig plats för intagande av måltiderna ansåg 80 procent att så var fallet, medan 18 procent uttryckte önskemål om matplats i kokvrån.

Över hälften av studenterna begagnade minst en gång i månaden en för samtliga hyresgäster gemensam veckotvättstuga, utrustad med två mindre tvättmaskiner, centrifug och torktumlare.

Knappt 10 procent av studenterna hade någon egentlig kontakt med grannarna i familjelägenheterna, och över 40 procent hade ingen kontakt alls.

Förvaringsutrymmena utanför tvårumsenheter består av ett till varje enhet hörande källarutrymme om ca 1,5 m². Därutöver finns ett cykelstall i varje hus. 82 procent av studenterna ansåg dessa utrymmen tillräckliga, medan 10 procent uttryckte önskemål om matkällare.

På frågan om vilka av vissa angivna gemensamhetsutrymmen studenterna ansåg det angelägnast att få tillgång till uttryckte det stora flertalet önskemål om klädvårnadsrum (utrustat med sömnads- och strykturustning), sällskapsrum och hobbyrum (utrustat med arbetsbänk och verktyg för trä- och metallarbeten). Åtskilliga svarande ansåg emellertid varje form av gemensamma trivsel- eller hobbylokaler onödiga. Anmärkningsvärt är att lokaler för praktiskt bruk (hobby- och klädvårnadsrum) samlat många röster.

Slutligen fick studenterna tillfälle att med egna ord uttala sig om de insprängda studentrummens för- och nackdelar. Flertalet uttrycker en positiv inställning. Några anför, att hänsynstagandet till övriga grannar tvingar studenten från att avstå från de mera högljudda yttringarna av samvaron studenter emellan, och att detta verkar befrämjande för studieron. Många

understryker vikten av att man trivs med sin granne inom tvårumsenheten samt angelägenheten av att man beredes möjlighet att själv välja denne, något som även är fallet enligt nuvarande regler.

Enligt utredningens uppfattning visar enkätresultatet med all tydlighet att studenterna i de insprängda rummen trivs med denna boendeform. Tendenserna i svaren är genomgående desamma som i 1957 års studentbostadsenkät och överhuvud får man ett starkt intryck av att sättet att bo i och utnyttja dessa insprängda tvårumsenheter föga skiljer sig från boendesättet i kategorihusen. Kontakten med de grannar som icke är studenter synes vara av liten omfattning och förlöpa friktionsfritt. Studenterna synes med andra ord icke sticka av i husen utan strävar efter att inrätta sig på samma sätt som i »vanliga» hyreshus. En viss önskan efter fler gemensamhetsutrymmen i form av sällskaps- eller hobbyrum kan dock spåras; mot detta står emellertid avsaknaden av mera markerade missnöjesyttringar mot tvårumsenheterna i deras nuvarande utformning. Angelägenheten av att studenterna har tillgång till fullgoda matlagnings- och tvättmöjligheter bestyrkes ytterligare.

Utredningens försök till kostnadsanalys av de insprängda rummen tydde på att insprängda enkelrum ställde sig direkt oförmånliga i kostnadshänseende, medan den insprängda tvårumsenheten ställde sig ekonomiskt fördelaktig. Som ett komplement till studentbostadsrummen i kategorihus synes därför denna tvårumsenhet vara utomordentligt lämplig. Stadsplanemässiga skäl kan stundom framtvunga husformer, vilka väl lämpar sig för kombination av familjelägenheter och studentbostadsrum. På de orter där det råder brist på centralt belägen tomtmark i rimlig närhet till läroanstalterna synes det även lämpligt att vid saneringsbebyggelse hålla möjligheten av insprängd studentbostadsbebyggelse i minnet. Utredningen vill därför rekommendera de kommunala myndigheterna att i förekommande fall fästa studentbostadsföretagens eller studentorganisationernas uppmärksamhet på bostadsprojekt vilka lämpar sig för insprängda studentrum.

KAPITEL 11

Utformningen av enkelrum.

Sammanfattande synpunkter och rekommendationer

De konferenser studentbostadsutredningen haft med hyresgäster i studentbostadshusen och med företrädare för studentkårernas bostadsorgan har i förening med resultaten av studentbostadsenkätens omröstning rörande olika planlösningsalternativ givit klart belägg för angelägenheten av att studentbostädernas planlösning och standard inte låses i vissa givna mallar. Studenternas boendevanor och bostadsbehov är beroende av sådana faktorer som ålder, studieinriktning, studieort, närheten till läroanstalten etc. En humanist kan tänkas vistas mer på sitt rum än en naturvetare, som kanske under vissa perioder tillbringar större delen av dagen på ett laboratorium. En medicinare har under stora delar av studietiden föga behov av matlagningsutrustning, eftersom han kan antagas inta flertalet måltider på undervisningssjukhuset. Licentianden eller doktoranden kan tänkas ha högre standardkrav än den unge studenten, som just påbörjat sina studier, etc. Att härav draga några generella slutsatser rörande behovet av den ena eller den andra rumstypen är naturligtvis inte möjligt. Däremot vill utredningen kraftigt understryka behovet och angelägenheten av en studentbostadsbyggelse som är varierad både med hänsyn till planlösning och till standard. Utredningens kostnadsanalyser bör härvid i förening med resultaten av studentbostadsenkäten kunna vara vägledande vid planeringen.

Utredningen vill dock i detta sammanhang peka på vissa planlösningar, som visar en kombination av god standard och låg rumskostnad. Ett exempel på en sådan planlösning är dubletter, utrustade med bad och kokskåp, vilka är billiga att bygga såväl i korridorhus som insprängda i vanliga flerfamiljshus. En given förutsättning är dock att dessa dubletter inte bebos av gifta studenter, för vilka de måste betecknas som direkt olämpliga (jfr sid. 133). Ett annat exempel på en förmånlig planlösning är fyrrumsgruppen. En jämförelse mellan å ena sidan en av de vanligaste av nu förekommande typer av enkelrum, nämligen korridorhusrummet med tambur, garderob och tvättställ, samt å andra sidan planlösningarna i gruppumshus talar enligt utredningens uppfattning till förmån för fyrrumsgruppen. I den senare har enkelrummet visserligen inte eget tvättställ, men å andra sidan delas bad och kök med matrum av endast fyra studenter, något som inte är möjligt i korridorhuset utan att kostnaderna avsevärt stiger. Från

kostnadssynpunkt ställer sig fyrarumsgruppen i regel förmånligare än korridorhusrummen. Än förmånligare i detta hänseende ställer sig femrumsgruppen; dock finns det anledning att ifrågasätta om inte antalet studenter som delar gemensam utrustning här är i största laget. Jämfört med korridorhusets tamburlösa rum är dock femrumsgruppen att föredraga både från kostnads- och standardsynpunkt.

Vid planeringen bör sambandet mellan planlösning och husform noga studeras. De kostnadsberäkningar utredningen redovisat i det föregående kan härvid vara vägledande under förutsättning att man håller i minnet att dessa endast är exempel på hur kostnaderna för vissa planlösningar varierar under vissa förutsättningar. En »billig» planlösning kan således under andra förutsättningar än de av utredningen angivna vara »dyr». En och samma planlösning påverkas t. ex. av husformen och kan därmed kraftigt komma att variera i pris. Vidare finns det ett tydligt samband mellan kostnad och våningsyta per rum. Den allmänna slutsatsen härav — nämligen att kostnads- och planlösningsfrågor noggrant bör studeras vid projekteringen — kan inte tillräckligt kraftigt understrykas.

I övrigt vill utredningen framhålla följande beträffande enkelrummen.

Studentbostadsenkäten visade, att enkelrummet fyller en flerfaldig uppgift såsom arbetsrum, fritidsrum och sovrum samt därtill ofta även som matrum. Detta ställer givetvis vissa krav på *rummens storlek* och möblerbarhet. Vid bedömningen av rummens storlek framkom i enkäten ett utbrett missnöje med rum, vilkas yta var mindre än 12 m². De i kapitel 7 redovisade kostnadsberäkningarna visade en mindre besparing vid en minskning av rumsytan från 14 m² till 12 m². Enligt utredningens uppfattning är det dock i det närmaste ogörligt att anpassa alla studentbostadsrummets skiftande funktioner till en rumsyta av 12 m², bl. a. på grund av de begränsade möbleringsmöjligheterna på denna yta. Med hänsyn till den obetydliga kostnadsstegring, som en ökning av rumsytan från 12 m² till 14 m² innebär, bör därför den av studentsociala utredningen angivna standarden — en rumsyta av 14 m² — inte frångås. I detta sammanhang bör det dock betonas, att en ökning av den rena rumsytan inte behöver åtföljas av en ökning av sekundära utrymmen såsom tambur, garderober etc.

Tamburen—ljudslussen spelar en stor roll i kostnadssammanhangen. Den påverkar även rummets möblerbarhet samt dess *hygieniska standard*. I utredningens exempel på kostnadsberäkningar sjönk rumskostnaden med 10 procent, då en tambur, inredd med tvättställ och garderob, slopades och ersattes med ljudisolerad dörr samt tvättställ och garderob i rummet. En dylik planlösning utesluter möjligheten att förse rummet med eget wc. Om man likväl anser att rummet skall förse med tambur och inreder tvättställ i denna, blir kostnadsstegringen förhållandevis obetydlig om man även inreder wc. Däremot stiger kostnaden avsevärt, om man inreder dusch eller badrum invid tamburen (jfr fig. 45—47).

Ett totalt slopande av individuell hygienisk utrustning i rummet till förmån för en gemensam tvätt-, wc- och badavdelning i korridorhusets våningsplan är inte lönande och kan inte rekommenderas från vare sig ekonomiska eller funktionella synpunkter. Helt annorlunda ställer det sig naturligtvis i detta hänseende med grupprummen, där ett fåtal studenter delar gemensamma standardförnödenheter. Som utredningen redan framhållit synes dock inte fler än fyra studenter böra inrymmas i en grupp. För detta talar bl. a. även planlösningsmässiga skäl: det är lättare att skapa en funktionell enhet av fyra än av fem rum.

Studentbostadsenkäten visade en utbredd önskan efter tillgång till *matlagningsutrustning*. Utredningen kommer i det följande (kapitel 13) att särskilt behandla den för studentbostadshus lämpliga köksutrustningen. I förevarande sammanhang bör emellertid kostnaderna vid inredning av kokskåp beröras. Ett kokskåp i tamburen till ett enkelrum kräver ett ganska stort tamburdjup. Den relativa kostnadsökningen blir därför mindre, om man inreder kokskåp i en tambur försedd med dusch eller bad, vilka även de kräver stort tamburdjup, än om man inreder kokskåp i en tambur, som endast inrymmer tvättställ och wc. Ett dylikt rum — med eget bad och kokskåp — kommer givetvis att bli ganska kostnadskrävande.

Studentbostadsenkäten gav klart belägg för önskemålet att *städning* av rummen endast behöver ske en gång i veckan. I detta sammanhang bör understrykas angelägenheten av att golv, väggar och målning utföres så att de tål hårt slitage och är lätta att underhålla. Med relativt enkla medel — såsom väggskydd på utsatta ställen, t. ex. vid väggkontakter och dörrhandtag — kan skydd mot slitage erhållas. I fråga om val av städningsutrustning samt planering av städningens organisation vill utredningen rekommendera studentbostadsföretagen att inhämta råd av statens institut för konsumentfrågor.

Beträffande lämpligheten av *hotellrörelse* sommartid ger studentbostadsenkäten knappast något entydigt besked. Det är givet att inkomsten av en hotellrörelse i studentbostadshuset kan bidra till att sänka rumshyran. Mot hoteldrift talar emellertid den omständigheten att hotellplaneringen kan påverka husets planlösning i kostnadsstegrande riktning. Härtill kommer de nackdelar, som sammanhänger med att allt fler studenter numera har anledning att stanna på studieorten under en stor del av sommaren till följd av att undervisning ofta förekommer såväl under juni som augusti. Om emellertid andra än studentsociala synpunkter talar för hoteldrift sommartid bör de studenter som önskar stanna på studieorten erhålla en säker garanti att rum kan beredas dem i någon del av studentbostadshuset eller anläggningen, som inte utnyttjas för hotelländamål.

Behovet av *sällskapsrum* är enligt utredningens uppfattning beroende av närheten till nationshus eller kårhus. Dylika lokaler torde därför vara mindre angelägna att bygga i Uppsala och Lund än i Stockholm och Göte-

borg, där avstånden mellan kårhus och bostäder i allmänhet kan beräknas bli stora.

I fråga om övriga gemensamma lokaler vill utredningen peka på det starka önskemål om *klädvårdsrum*, som framkom i studentbostadsenkäten. Ett dylikt utrymme torde vara möjligt att inreda i anslutning till tvättstugan genom utnyttjande av källarens överskottsytta.

Tvättstugans utrustning samt studentbostadshusens telefonanläggning kommer utredningen att i det följande behandla för sig (kapitel 14).

Studentbostadsenkäten gav även vissa uppgifter om *studenternas fordons-innehav*. Varje hus bör förses med cykelstall i form av skyddstak eller särskilt utrymme i källaren. Det tilltagande innehavet av motorfordon medför ett behov av parkeringsplatser, vilket torde böra tillgodoses enligt gällande parkeringsnormer.

I detta sammanhang vill utredningen även peka på möjligheten av att sänka husets omkostnader genom att affärsmässigt hyra ut källarens överskottsytta för lämpligt ändamål (jfr kapitel 9).

KAPITEL 12

De gifta studenternas bostadsfråga

De gifta studenternas bostadsfråga har under senare år upprepade gånger uppmärksammats i framställningar till Kungl. Maj:t och annorledes. Sålunda överlämnade Sveriges Förenade Studentkårer (SFS) den 15 juni 1956 till Kungl. Maj:t en promemoria angående finansieringen av genomgångsbostäder för gifta studerande, vari framhölls, att svårigheterna för gifta studerande att erhålla tillfredsställande bostäder på studieorten under årens lopp blivit alltmer påtagliga. I denna promemoria påpekades bl. a.:

»Genom att studentfamiljerna i regel stannar på studieorten endast under ett fåtal år och genom att de under studieåren i övervägande antalet fall har svag ekonomi, har de nästan undantagslöst betydligt svårare än övriga kategorier att hävda sig på den allmänna bostadsmarknaden på studieorten. Det är vidare känt och även naturligt, att hyresvärdarna inte är entusiastiska över att få studerande som hyresgäster, då de i så fall måste räkna med ett utbyte av hyresgäst inom relativt kort tid och därmed förenade olägenheter.»

I promemorian underströks vidare, att även om besvärliga bostadsförhållanden för de gifta studenterna kanske mera sällan ledde till definitiva studieavbrott före primärexamen, de dock sannolikt ofta ställde hinder för studier för högre examina.

»Det torde bli allt mera vanligt, att akademisk arbetskraft stimuleras att tidigt söka sig ut i förvärvslivet, genom att familjebostäder tillhandahålls i samband med anställningen. Helt naturligt är detta, då behovet av akademisk arbetskraft inom de flesta områden är stort och bostadsbristen på de flesta håll i landet är mindre än i universitets- och högskolestäderna. Den betydelse tillgången på familjebostäder för de studerande i dessa städer har för forskarrekruteringen synes därför väl värd att uppmärksammas.»

Till detta kan fogas den reflexionen, att en konflikt mellan intresset av familjebildning och intresset av avancerade studier — när förutsättningar för sådana i övrigt föreligger — kan på ett olyckligt sätt skärpas, om bostadsfrågan på studieorten icke kan lösas på ett med hänsyn till familjens behov någorlunda tillfredsställande sätt.

Liknande synpunkter som i ovan citerade promemoria framföres i en skrivelse från SFS till studentbostadsutredningen den 10 februari 1958. SFS rekommenderar självfallet icke åtgärder, som skulle gynna de gifta studenterna framför andra grupper på universitets- och högskoleorterna, men hävdar, att studentfamiljernas bostadsbehov bör uppmärksammas som en sär-

skild fråga, och detta främst på grund av två omständigheter, som skiljer studentfamiljernas bostadssituation från unga bostadsbehövande familjers i allmänhet, nämligen att de studerande i regel saknar tillräckliga egna inkomster samt att deras behov av en bostad på studieorten i de flesta fall är endast temporärt.

»På grund av sämre ekonomi än de flesta andra bostadssökande har de gifta studenterna ofta svårt att hävda sig på den allmänna hyresmarknaden, vartill kommer att studentfamiljerna, i den mån de inte är mantalsskrivna på studieorten, i åtminstone vissa av de kommunala bostadsköerna kommer i en sämre ställning än de grupper av medborgare som är fast bosatta i universitets- och högskolestäderna. Studentfamiljerna riskerar alltså att på ofördelaktiga villkor få konkurrera med övriga grupper på bostadsmarknaden först på studieorten och sedan på den ort, där de söker sin utkomst som yrkesverksamma. Att väntetiderna för hyreslägenheter i universitets- och högskolestäderna synes vara approximativt lika med studietiderna för flertalet akademiska examina belyser väl studentfamiljernas dåliga utgångsläge i konkurrensen på bostadsmarknaden.»

Vid remissbehandlingen av den departementspromemoria om lån och bidrag till uppförande av studentbostadshus av den 27 november 1956, vilken lades till grund för riksdagsbeslut angående omläggning av det statliga stödet till studentbostäder, framhölls från vissa remissinstanser, däribland bostadsstyrelsen och SFS, särskilt de gifta studenternas svåra situation på bostadsmarknaden.

En sammanfattande framställning rörande de gifta studenternas förhållanden finns ej. Utredningen har därför — för att kunna bilda sig en uppfattning om dessa — granskat material ur de studentsociala undersökningar i vilka de gifta studenternas förhållanden behandlas. De viktigaste källorna är enkätundersökningar 1955, 1956 och 1957 i respektive Uppsala, Stockholm och Göteborg,¹ vilka företagits på initiativ av de lokala studentorganisationerna, samt 1957 års studentekonomiska undersökning utförd av Statistiska centralbyrån.² Av ifrågasvarande undersökningar framgår bl. a. följande.

Antalet gifta studenter

Omkring 25 procent av samtliga studenter är gifta. Detta innebär, att det f. n. finns nära 10 000 gifta studenter med ett annat bostadsbehov än den ogifte studentens. Studenttäktenskap har under de senaste årtiondena blivit allt vanligare. 1945 års akademikerutredning visade i sitt betänkande (SOU 1947: 25), att av inskrivningsårgångarna 1920—30 blott 2 procent var gifta vid tidpunkten för inträdet i förvärvslivet. Av årgångarna 1936—40 var vid 1944 års utgång 12 procent gifta. Enligt en undersökning i Uppsala 1946, vars resultat redovisas i Studentsociala utredningens betänkande (SOU 1948: 42), utgjorde de gifta studenterna 18 procent av det sammanlagda an-

¹ Studentfamiljsundersökningen 1955, Uppsala 1955, stencil. Stockholmsstudenternas bostadsförhållanden, Stockholm 1956, stencil. Göteborgsstudenternas bostads- och sociala förhållanden, Göteborg 1957, stencil.

² 1957 års studentekonomiska undersökning, Statistiska Centralbyrån 1960, stencil.

talet studenter i Uppsala höstterminen 1946. Av männen var 20 procent och av kvinnorna 14 procent gifta. De studentäktenskap, där båda parterna var aktivt studerande, uppgick till 22,4 procent av samtliga äktenskap; studenterna i dessa äktenskap representerade 6,9 procent av det totala antalet studenter.

De studentstatistiska undersökningar, som företagits under 1950-talet visar att antalet gifta studenter successivt har ökat. Detta framgår bl. a. av en av professor Carl Erik Quensel år 1952 företagen undersökning av inskrivningsårgångarna 1948 och 1951.¹ Av de år 1951 inskrivna studenterna var vårterminen 1952 8,5 procent av de manliga och 5,7 procent av de kvinnliga studenterna gifta. Av de år 1948 inskrivna utgjorde antalet gifta vid samma tidpunkt 23,3 procent av de manliga samt 22,7 procent av de kvinnliga studenterna.

1957 års studentekonomiska undersökning visar samma tendens. Denna undersökning, som berör inskrivningsårgångarna 1953 och 1956, visar att 23,7 procent av studenterna i den äldre årgången och 11 procent av studenterna i den yngre årgången vid undersökningstillfället var gifta. Könsfördelningen framgår av nedanstående sammanställning:

Årgång 1953		Årgång 1956	
Gifta män	Gifta kvinnor	Gifta män	Gifta kvinnor
22,9 %	25,7 %	12,6 %	8,4 %

De lokala undersökningarna ger, som framgår av nedanstående sammanställning, ungefär samma utslag:

Studieort	I resp. undersökning redovisad andel gifta studerande			Andel av de gifta, som är gifta med annan aktivt studerande %
	Män o. kvinnor %	Män %	Kvinnor %	
Uppsala 1955.....	22,6	22,5	22,7	29,5
Stockholm 1956.....	31	33	26	13
Göteborg 1957.....	23,9	24,4	22,1	—

Någon särskild undersökning av antalet gifta studenter i Lund existerar ej. Med hänsyn till Lunds och Uppsala studentkårers i övrigt likartade struktur är det dock rimligt att antaga, att äktenskapsbildningen är ungefär lika frekvent i Lund som i Uppsala.

Av skäl som kommer att redovisas nedan har de äktenskap där båda kontrahenterna är aktivt studerande ett speciellt intresse. Enligt ovanstående redovisning var 29,5 procent av de gifta studenterna i Uppsala 1955 och 13 procent av de gifta studenterna i Stockholm 1956 gifta med annan aktivt studerande. Att procenttalet för Stockholm är lägre torde bl. a. samman-

¹ Carl-Erik Quensel: Studentekonomi, Lund 1957.

hänga med förekomsten av ett flertal fackhögskolor med klart manlig dominans. Det torde även ha att göra med att många av de gifta i Stockholm är förvärvsarbetande eller hemmafruar, vilka studerar vid sidan om sitt dagliga arbete.

Enligt 1957 års studentekonomiska undersökning utgjorde de som var gifta med annan universitets- eller högskolestuderande 25,8 procent av de gifta studenterna i den årgång som inskrevs 1953 och 9,7 procent av de gifta studenterna i 1956 års inskrivningsårgång.

Vid beräkningen av det totala antalet studentäktenskap (studentäktenskap = äktenskap där en av parterna är aktivt studerande) har med hjälp av ovanstående procenttal följande antaganden tagits till utgångspunkt. Andelen gifta studenter utgör ca 24 procent av det totala studentantalet i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå samt ca 30 procent av det totala studentantalet i Stockholm. Det är från dessa utgångspunkter som det i det föregående (sid. 21) redovisade antalet ogifta och gifta studenter på de olika studieorterna höstterminen 1960 uppskattats. Vidare har andelen gifta studenter, som är gifta med andra studenter, med en avrundning uppåt antagits vara 30 procent av de gifta studenterna i Uppsala, Lund och Umeå samt 15 procent av de gifta studenterna i Stockholm och Göteborg. Med hjälp av dessa procenttal har utredningen därefter gjort efterföljande uppskattning av antalet studentäktenskap höstterminen 1960.

	Totala antalet gifta studenter ca	Därav gifta med annan student ca		Antal äktenskap där båda parter studerar ca	Antal äktenskap där ena parten studerar ca	Sammanlagt antal äktenskap ca
		%	Antal			
Uppsala.....	2 065	30	620	310	1 445	1 755
Lund-Malmö....	1 750	30	525	260	1 225	1 485
Stockholm.....	4 470	15	670	335	3 800	4 135
Göteborg.....	1 430	15	215	105	1 215	1 320
Umeå.....	50	30	15	5	35	40
Summa	9 765	21	2 045	1 015	7 720	8 735

1955 års universitetsutredning har i sitt betänkande, Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle (SOU 1959:45), beräknat det totala antalet studerande vid universitet och högskolor år 1965 till över 45 000 samt — såsom redovisats i det föregående — till över 53 000 år 1970. Den i kapitel 2, sid. 22, framlagda beräkningen av antalet ogifta och antalet gifta studenter år 1970 har utgått från universitetsutredningens beräkning. Härvid har antagits en oförändrad relation mellan antalet gifta och antalet ogifta studenter. Vidare har antagits att även relationen mellan å ena sidan antalet studentäktenskap, där båda parter studerar, och å den andra antalet studentäktenskap, där endast ena parten studerar, förblir oförändrad. Detta inne-

bär att antalet studentäktenskap skulle stiga från omkring 8 700 höstterminen 1960 till omkring 10 500 år 1965 och till nära 12 500 år 1970. Fördelningen på studieort år 1970 framgår av efterföljande sammanställning.

	Totala antalet gifta studenter	Därav gifta med annan student ca		Antal äktenskap där båda parter studerar ca	Antal äktenskap där ena parten studerar ca	Sammanlagt antal äktenskap ca
		ca	%			
Uppsala.....	2 680	30	800	400	1 880	2 280
Lund-Malmö....	2 840	30	850	425	1 990	2 415
Stockholm.....	5 390	15	810	405	4 580	4 985
Göteborg.....	2 825	15	420	210	2 405	2 615
Umeå.....	140	30	40	20	100	120
Summa	13 875	21	2 920	1 460	10 955	12 415

Det bör understrykas, att ovanstående beräkningar inte kan göra anspråk på exakthet. De torde även vara tilltagna i underkant. Skäl talar för att den totala ökningen av antalet studenter kan bli större än den av universitetsutredningen förutsedda. Vidare innefattas inte vissa elevgrupper, t. ex. de studerande vid socialinstituten. Slutligen har vid studentbostadsutredningens beräkning av andelen gifta den nuvarande relationen mellan antalet gifta och antalet ogifta studenter antagits vara konstant. I själva verket har emellertid antalet gifta studenter ökat både absolut och relativt under senare år, och det finns ingenting som talar för en ändrad utveckling härvidlag. Det förhållandet, att numera ungefär var fjärde student är gift, medan ännu för ett par tre årtionden sedan en gift student var ett kuriöst undantag, som föll utom ramen för en normal studenttillvaro, är ett led i en utveckling som icke endast berör studentbefolkningen. Ett av de viktigaste dragen i de senaste två decenniernas befolkningsutveckling över huvud taget — av särskilt genomgripande betydelse för bostadsmarknaden — är en obruten tendens till sänkt ålder vid familjebildningen. Internationella statistiska undersökningar har visat, att denna tendens allmänt gjort sig gällande i olika delar av världen men framträtt starkare i Sverige än på något annat håll. Om denna utveckling fortsätter — och ingenting tyder på att den sjunkande tendensen skulle avstanna i nära framtid — skulle detta betyda, att växande andelar av just de åldersgrupper, inom vilka flertalet universitets- och högskolestuderande befinner sig, skulle komma att vara gifta. Det är därför sannolikt, att antalet gifta studenter efter hand kommer att relativt sett växa starkare än studentantalet totalt. Såsom framgår av det föregående (sid. 39) visade studentbostadsenkäten, att ett stort antal av studentbostadsrummens ogifta hyresgäster angivit giftermål som motiv för önskan att flytta. Detta torde förmodligen innebära, att en stegrad produktion av bostäder för gifta

studenter även kommer att bidra till en ökning av antalet studentäktenskap.

Barnantal

Antalet barn i studentäktenskapen kan utläsas i nedanstående tabell, som redovisar resultaten av de ovan nämnda undersökningarna i Uppsala, Stockholm och Göteborg:

Barn i studentäktenskapen enligt lokala undersökningar

	Uppsala 1955 %	Stockholm 1956 %	Göteborg 1957 %
Inga barn	49	48	55
Ett barn.....	33	30	33
Två barn.....	14	17	11
Tre barn eller fler.....	4	5	1
Summa	100	100	100

En undersökning av antalet studenter i den kommunala bostadskön i Uppsala 1956/57 och deras förhållanden ger även besked om hur barnen fördelar sig på äktenskap där endast ena parten studerar och där båda parterna studerar.

Barn i studentäktenskapen enligt undersökningen av bostadskön i Uppsala, 1956/57

	Maken/makan studerar %	Maken/makan studerar ej %	Samtliga %
Inga barn.....	60	48	53
Ett barn.....	31	42	37
Två barn.....	8	8	8
Tre barn eller flera.....	1	2	2
Summa	100	100	100

Sammanfattningsvis torde man av det redovisade materialet kunna dra följande slutsatser. Knappt hälften av de gifta studenter, som undersökningarna omfattade, hade barn vid respektive undersökningstillfällen. Ungefär en tredjedel av studenterna hade ett barn, och uppemot 15 procent av dem två eller flera barn. Det synes ha varit vanligare med barn i de studentäktenskap, där endast en av parterna vid undersökningstillfället studerade.

De gifta studenternas ekonomiska förhållanden

Samtliga undersökningar av de gifta studenternas situation tyder på att familjebildningen medför starkt ökade utgifter med ökad skuldsättning

och/eller studiehindrande förvärvsarbete som resultat. Detta gäller naturligtvis i särskilt hög grad barnfamiljerna. Den dåliga ekonomin medför även sämre möjligheter att hävda sig på bostadsmarknaden, inte minst på de orter där en stor del av nyproduktionen av familjelägenheter utgöres av insatslägenheter.

Av Uppsalaundersökningen 1955 framgår att av så gott som samtliga ogifta utan barn hade över 50 procent utgifter på 600—899 kronor i månaden. Av de gifta med barn hade omkring 60 procent av dem som inskrivits före 1950 och omkring 40 procent av dem som inskrivits 1950 eller senare utgifter för familjen som översteg 900 kronor i månaden.

1957 års studentekonomiska undersökning visar ett liknande resultat. I 1953 års inskrivningsårgång utgjorde de genomsnittliga utgifterna för hela familjen för en gift student, som var 25 år eller yngre vid inskrivningen, 14 400 kronor per år, samt för en gift student, som var 26 år eller äldre vid inskrivningen, 16 720 kronor per år. Motsvarande utgifter för ogifta, ej hemmaboende studenter uppgick till 5 890 respektive 7 635 kronor per år. Av de olika utgiftsposterna intresserar i detta sammanhang hyreskostnaderna. Den studentekonomiska undersökningen visar att den genomsnittliga bostadskostnaden per år för de gifta studenterna av 1953 års inskrivningsårgång uppgick till mellan 2 064 och 2 457 kronor per år. För de ogifta icke hemmaboende studenterna av samma årgång uppgick den till mellan 1 098 och 1 143 kronor. Det bör då understrykas att de ogiftas bostäder i allmänhet hyrs möblerade, vilket även slår igenom i hyrorna. De gifta torde däremot i allmänhet hyra omöblerade bostäder.

Kostnaderna för dagliga resor mellan bostad och studieplats är även en utgift av intresse. Nedanstående sammanställning är hämtad ur 1957 års studentekonomiska undersökning och visar andelen studerande med utgifter för dagliga resor:

Studieort	Ogifta		Gifta	
	Andel med utgifter för dagliga resor %	Medelbelopp per år kr	Andel med utgifter för dagliga resor %	Medelbelopp per år kr
Uppsala	27	151	50	272
Lund-Malmö	33	226	66	361
Stockholm	67	252	78	408
Göteborg	64	187	67	462
Hela landet	52	223	69	391

Sammanställningen visar, att de gifta oftare har resekostnader samt att dessa är högre än de ogiftas, vilket tyder på att de gifta bosatt sig i städernas ytterområden med de nackdelar detta kan innebära för studierna.

Granskar man hur de gifta studenterna finansierat sina omkostnader visar samtliga undersökningar icke oväntat, att det stora flertalet till skillnad från de ogifta ägnar sig åt förvärvsarbete vid sidan av studierna. Detta synes i sin tur medföra längre studietider, något som bland annat bestyrkes av en av statsstipendienämnden i Uppsala på initiativ av Sveriges Förenade Studentkårer våren 1958 företagen undersökning rörande studieskuldssättningen bland de gifta studenterna. Undersökningen visade, att de gifta hade ett väsentligt större antal närvarotermener än de ogifta. Vidare hade de gifta vid ett lika antal närvarotimmar en avsevärt större skuldbörda än de ogifta.

De gifta studenternas möjlighet att få familjebostadsbidrag

En fråga av intresse för bedömningen av de gifta studenternas bostads-sociala situation är deras möjlighet att få familjebostadsbidrag.

Dylika bidrag kan utgå till familjer med ett eller flera barn under 16 år. Från att bidragsgivningen tidigare endast omfattade familjer med två eller flera barn utvidgades den år 1958 även till ettbarnsfamiljerna. Dessa familjers möjligheter att få bidrag är emellertid mera begränsade än övriga familjers.

För att bidrag skall kunna beviljas får inkomsten inte överstiga vissa s. k. inkomststreck, d. v. s. inkomstbelopp avseende beskattningsbar inkomst enligt de för den statliga inkomstskatten gällande reglerna. För ettbarnsfamiljerna är detta inkomststreck för närvarande 5 000 kronor, medan det för en tvåbarnsfamilj är 8 500 kronor och för större familjer nämnda belopp ökat med 1 000 kronor för varje ytterligare barn i familjen utöver två, dock högst 12 500 kronor.

Det årliga bidragsbeloppet för en ettbarnsfamilj är för närvarande 285 kronor (för norra Sverige gäller något högre belopp) men kommer fr. o. m. 1 juli 1961 att höjas till 345 kronor. Bidragsbeloppen för övriga familjer är graderade med hänsyn till inkomsten: förhöjt, helt och reducerat bidrag. I tablån nedan anges bidragsbeloppen och inkomststrecken för familjer med två respektive tre barn från och med den 1 juli 1961.

För familjer med två eller flera barn ökar det förhöjda och det hela bidraget med 180 kronor och det reducerade bidraget med 90 kronor för

Bidragstyp	2 barn		3 barn	
	Inkomststreck (beskattningsbar inkomst)	Bidragsbelopp, kr per år	Inkomststreck (beskattningsbar inkomst)	Bidragsbelopp, kr per år
Förhöjt.....	—5 000	1 020	—6 000	1 200
Helt.....	5 100—7 000	690	6 100—8 000	870
Reducerat.....	7 100—8 500	345	8 100—9 500	435

varje ytterligare barn i familjen utöver två. (I norra Sverige är bidragsbeloppen något högre än de i tablån angivna.)

Som villkor för bidrag gäller vidare, att lägenheten skall ha färdigställt tidigast år 1942, och att den innehåller minst två rum och kök med en lägenhetsyta ej understigande 50 m². Är antalet boende i lägenheten högst två, d. v. s. en ensamstående med ett barn, godtages ett rum och kokvrå eller kök med en lägenhetsyta ej understigande 30 m². Därutöver finns bestämmelser om maximiyta, antal boende i förhållande till antal rum, antal inneboende och lägenhetens utrustning. Under förutsättning att dessa och övriga villkor uppfylles torde intet hinder föreligga mot att bidrag utgår till hyresgäster i de typer av lägenheter för gifta studenter, vilka utredningen i det följande kommer att redovisa (sid. 139).

De inkomststoppgifter, som redovisas i föreliggande undersökningar — i första hand 1957 års studentekonomiska undersökning — tyder på att möjligheterna för de gifta studenter, som har barn, att få familjebostadsbidrag är förhållandevis goda.

De gifta studenternas bostadsförhållanden

De gifta studenternas bostadsförhållanden uppmärksammades för första gången på allvar i en promemoria som upprättades av Sveriges Förenade Studentkårers sociala utskott på grundval av förhållanden som uppdragades vid ledigförklarandet av de första 28 lägenheterna om 2 rum och kök i studentstaden i Uppsala 1952. Till dessa lägenheter inkom 130 ansökningar, varav 45 från barnfamiljer. Samtliga dessa familjers bostadsförhållanden var otillfredsställande; somliga saknade helt bostad medan flertalet av de övriga bodde i möblerade rum, lägenheter utan vatten, avlopp och värme eller icke vinterbonade sommarstugor.

Enligt vad utredningen erfarit är situationen alltjämt mycket allvarlig. Även efterföljande fördelningar av ledigförklarade lägenheter har givit en mörk bild av de gifta studenternas bostadsförhållanden, trots att det t. o. m. höstterminen 1960 tillkommit ytterligare nära 450 bostäder för gifta studenter i Uppsala.

1957 års studentekonomiska undersökning visar, att omkring 80 procent av de gifta studenterna bor i egen lägenhet, något som i stort sett bekräftas av de lokala undersökningarna. Undersökningen ger emellertid ej besked om kvaliteten på dessa lägenheter. En uppfattning härom får man emellertid av de lokala undersökningarna. Uppsalaundersökningen 1955 visade, att endast 68 procent av de gifta med lägenhet hade tillgång till kök och endast 65 procent tillgång till badrum. 1956 års Stockholmsundersökning visade, att 10 procent av de gifta med barn och 12 procent av de gifta utan barn bodde i helt omoderna eller utdömda lägenheter. Göteborgsundersökningen 1957 visade, att 68 procent av de gifta med lägenhet bodde i helt tillfredsställande lägenheter (centralvärme, wc, tillgång till bad). Omkring

65—70 procent av dem som har lägenhet synes i allmänhet disponera minst två rum och kök (73 procent enligt Uppsalaundersökningen, 65 procent

Ett antal bostäder avsedda för gifta studenter har emellertid producerats sedan 1950. Dessa är antingen egentliga familjelägenheter om minst två rum och kök eller också s. k. studentdubletter, vilka utnyttjas som bostäder för studentfamiljer. Dessa dubletter har uppförts med anlitande av det särskilda stöd som utgår för studentbostadsbyggande, och detta förhållande har även satt sin prägel på deras utformning. Det stora flertalet har nämligen planerats på så sätt som redovisats i kapitel 7 (sid. 80 f.) och kan knappast anses utgöra ändamålsenliga familjebostäder i gängse mening.

Utredningen har i det föregående beräknat antalet studentäktenskap höstterminen 1960 till ca 8 120. En jämförelse mellan antalet äktenskap och antalet bostäder för gifta höstterminen 1960 ger följande resultat.

Studieort	Antal student- äktenskap ht 1960, ca	Bostäder för gifta studenter	
		Antal	%
Uppsala.....	1 755	477	27
Lund-Malmö.....	1 485	414	28
Stockholm.....	4 135	68	2
Göteborg.....	1 320	113	9
Umeå.....	40	12	27
Summa	8 735	1 084	12

Ovanstående sammanställning lider emellertid av den svagheten, att studentdubletterna, vilka erhållit studentbostadssubvention, endast upplåtes åt två aktivt studerande, d. v. s. sådana äktenskap där båda parterna studerar. I det följande visas dels relationen mellan antalet studentdubletter och antalet äktenskap där båda parterna studerar, dels relationen mellan antalet familjelägenheter och antalet äktenskap där endast ena parten studerar.

Sammanställningarna visar, att behovet av bostäder för de äktenskap där båda parter studerar synes — med undantag för Stockholm — väl täckt. Att antalet dubletter i Lund och Göteborg t. o. m. överstiger antalet äktenskap

Studieort	Antal student- äktenskap där båda parter stu- derar ht 1960, ca	Studentdubletter för dessa äktenskap	
		Antal	%
Uppsala.....	310	235	76
Lund-Malmö.....	260	302	100
Stockholm.....	335	68	20
Göteborg.....	105	113	100
Umeå.....	5	—	—
Summa	1 015	718	71

¹ Endast i Lund.

Studieort	Antal äktenskap där endast ena parten studerar, ht 1960, ca	Familjelägenheter ht 1960	
		Antal	%
Uppsala.....	1 445	242	17
Lund-Malmö.....	1 225	112	9
Stockholm.....	3 800	—	—
Göteborg.....	1 215	—	—
Umeå.....	35	12	34
Summa	7 720	366	5

¹ Endast i Lund; av dessa är en del uppförda med stöd av studentbostadssubvention men upplåtes enligt särskilda regler till äktenskap där endast ena parten studerar.

betyder naturligtvis inte, att vissa dubbletter står tomma utan endast att utredningens grova uppskattning av antalet äktenskap endast kan ge en ungefärlig bild av situationen. Man bör vidare hålla i minnet, att det stora flertalet av dessa dubbletter inte fyller de krav, som bör ställas på familjebostäder. Av sammanställningarna framgår dessutom, att tillgången på normala familjebostäder inte är särskilt god. Sålunda existerar i Göteborg och Stockholm för närvarande inga som helst sådana bostäder för äktenskap där endast ena parten studerar, således det stora flertalet gifta studenter. Den totala tillgången på ändamålsenliga bostäder för gifta studenter kan således inte betecknas som god.

Man kan invända att de gifta studenterna här står inför en svårighet som drabbar alla unga äktenskap. Emellertid kan, som framhålles i den ovan refererade skrivelsen från SFS av den 10 februari 1958, studentfamiljernas konkurrensläge på den allmänna bostadsmarknaden på studieorten betecknas som särskilt svagt. Detta beror främst på många familjers avsaknad av förvärvsinkomster samt även på bostadsbehovets ofta utpräglat temporära karaktär. Till detta kommer, att studenternas möjligheter att hävda sina intressen vid den kommunala bostadsförmedlingen på studieorten i vissa hänseenden är sämre än för flertalet bostadssökande. En studerande som i och för studier flyttat från annan ort till universitets- och högskolestaden och där ingått äktenskap, har i regel icke haft den möjlighet att anmäla sig vid bostadsförmedlingen »i god tid» enligt numera vanligt bruk på orter med utpräglad bostadsbrist. Han eller hon har som regel inte heller möjlighet till interlokala bostadsbyten, som särskilt vid flyttningar mellan de största städerna förekommer i viss utsträckning. Hans ställning är — bortsett från inkomstlösheten och bostadsbehovets temporära art — närmast jämförlig med en tvångsförflyttad tjänstemans eller arbetares.

Studentfamiljernas ställning i bostadskön växlar på olika universitets- och högskoleorter. I Uppsala, Lund och Göteborg registreras de studerandes ansökan om bostad vid den kommunala bostadsförmedlingen, även om de icke är mantalsskrivna på studieorten. Väntetiderna i bostadskön är emellertid så långa att studenterna i bästa fall kommer i tur ungefär samtidigt

som de enligt studieplanerna bör avlägga sina examina. Enligt praxis vid bostadsförmedlingen i Uppsala lär dock studenter, som på grund av giftermål tvingas lämna enkelrum i studentbostadshus, behandlas som »katastroffall», vilket betyder, att de jämställs med andra helt bostadslösa familjer på orten. I Stockholm är de gifta studenternas ställning vid bostadsförmedlingen avgjort sämre än på övriga universitets- och högskoleorter (vilket givetvis bör ses mot bakgrunden av det faktum att bostadsbristen i Stockholm är långt mera svårartad än på andra håll). För bostadssökande gifta gäller, att någondera parten skall vara mantalsskriven i Stockholm sedan 4 till 6 år, och något undantag för personer, som i och för studier lever i staden, göres inte. För en utsocknes studerande, som genom ödets skickelse gifter sig med annan utsocknes person, synes möjligheterna att före studietidens utgång få bostad genom den kommunala bostadsförmedlingen vara små intill obefintlighet.

Ännu en särskild omständighet försvårar den inkomstlösa eller inkomstsvaga studentfamiljens ställning på bostadsmarknaden. Dess möjlighet att skaffa bostad genom förvärv av bostadsrätt är begränsad eller ingen alls. Enligt utlåtande av garantilånenämnden kan studielån med statlig kreditgaranti icke ges för att täcka insatsen för en bostadsrättslägenhet. Det kan för övrigt ifrågasättas, om det är lämpligt, att en familj, som sannolikt efter relativt kort tid kommer att flytta från orten, skaffar en lägenhet, som naturligen avses att mera varaktigt besittas. Hur därmed än må förhålla sig, innebär dock avstängning från den betydande del av bostadstillgången, som utgöres av bostadsrättslägenheter, en begränsning i möjligheten att skaffa bostad över huvud för många studentfamiljer.

Sammanfattning

Utredningen anser, att de gifta studenternas bostadsfråga bör ägnas mera uppmärksamhet och mera aktiva åtgärder än hittills varit fallet. Studentfamiljernas bostadsförsörjning har ej tillräckligt tillgodosetts genom de senare årens studentbostadsbyggande, och i den mån så över huvud har skett (främst genom dubletter) har det ofta varit i en form av för ändamålet tvivelaktig lämplighet. Att så blivit fallet beror på en rad omständigheter, som skall beröras i fortsättningen. Utredningen instämmer i SFS:s uttalande i ovannämnda skrivelse till studentbostadsutredningen av den 10 februari 1958, att med hänsyn till att studentantalet väntas öka kraftigt under de kommande åren och till att andelen gifta studenter sedan länge befinner sig i stigande, uppförande av bostäder för studentfamiljerna måste bli en huvudpunkt i studentbostadsprogrammet.

Det är givet, att de nuvarande, av initierade iakttagare vitsordade speciella svårigheterna för studentfamiljer att på tillfredsställande sätt ordna bostad till avsevärd del sammanhänger med den allmänna bostadsbristen.

Om denna lättade, skulle otvivelaktigt många studentfamiljer med därför tillräckliga ekonomiska resurser inte bara få möjlighet utan också självfallet föredraga att söka sig bostad på den öppna bostadsmarknaden på orten, även om vistelsen där är begränsad i tiden. (Detta belyses bl. a. av 1955 års Uppsalaundersökning). Men kvar står det faktum, att många gifta studenter i försörjningshänseende är likställda med eller sämre ställda än flertalet ogifta studenter, för vilka byggandet av studentbostäder med rätta anses vara en angelägen studentsocial uppgift, och att för många en självständig bosättning i egen lägenhet på öppna marknaden under en återstående studietid av kanske 1 till 3 år innebär stora olägenheter. Även frånsatt den akuta bostadsbristen är det därför av stor vikt, att det inom studentbostadsbeståndet på universitets- och högskoleorterna finns ett inslag av genomgångsbostäder för familjer.

Eftersättandet av studentfamiljernas bostadsbehov vid studentbostadsbyggandet står säkerligen i sammanhang med att familjebostäder har behandlats på annat sätt än studentrum för ogifta studenter i den statliga låne- och bidragsverksamheten för ändamålet. Intresse för saken har ingalunda saknats från de bostadsstiftelsers och studentorganisationers sida, som haft att ombesörja planeringen av studentbostadsbyggandet. Såsom antytts i det föregående har detta intresse tvärtom varit mycket stort, i synnerhet i Uppsala och Lund. Praxis i fråga om låne- och bidragsverksamheten för studentbostäder har emellertid varit, att de särskilda studentbostadsbidragen icke beviljats för familjebostäder, varigenom den studentsociala förmån, som dessa bidrag utgör, icke varit tillgänglig för gifta studenter i egentliga familjebostäder. Studentbostadsföretagens specifika uppgift att utnyttja och förvalta de särskilda studentsociala bostadsbidragen har därför icke förelegat i fråga om produktion och förvaltning av familjebostäder för gifta studenter. Dessa företag har visserligen såsom likställda med allmännyttiga bostadsföretag haft möjlighet bygga hus med familjebostäder med stöd av statliga tertiärlån, men stimulansen av de särskilda bidragen har därvid saknats. Vidare har sådana hus haft en annan ställning än de övriga studentbostadshusen i fråga om kvoteringen för bostadsbyggandet. Såsom naturligt är med hänsyn till att studentbostadsbyggande är en angelägenhet, som går utöver den särskilda universitets- eller högskoleortens intressen, har de studentbostadshus, som belånats i särskild ordning, avräknats på en central kvot, respektive låneram, men familjebostadshus för gifta studenter har haft att konkurrera med alla andra bostadsbyggnadsföretag om det alltid knappa utrymmet inom den särskilda ortens kvot, respektive låneram.

Vidare har svårigheterna att i studentbostadsföretagens regi bygga familjebostäder ytterligare accentuerats i och med tillkomsten av det s. k. lånetaket. I ovannämnda promemoria, överlämnad av SFS till Kungl. Maj:t den 15 juni 1956, angående finansieringen av genomgångsbostäder för gifta studenter göres i denna fråga bl. a. följande anmärkningar:

»För studentbostadsföretagen torde det — — icke vara möjligt att påbörja byggnadskap, om därför skulle erfordras egna kapitalinsatser. Själva saknar dessa företag eget kapital, och de skulle med största sannolikhet aldrig ha kommit till stånd, om eget rörelsekapital varit erforderligt för uppförande av studentbostäder. Möjligheten att anskaffa erforderligt kapital genom insatser av de blivande hyresgästerna står givetvis icke heller till buds, då hyresgästerna i detta fall utgöres av studerande med generellt sett mycket svag ekonomi, och då man i detta fall vill och bör skapa lägenheter av just genomgångskaraktär och icke permanenta familjebostäder.»

Det finns visserligen ingen anledning att räkna med att ett bostadshus med familjebostäder i ett studentbostadsföretags regi i och för sig skulle ha sämre utsikter att bli byggt till kostnader, som ej överstiger »lånetaket», än ett bostadshus byggt med ett kommunägt, kooperativt eller privat företag som byggherre. Den avgörande skillnaden ligger däri, att studentbostadsföretaget icke har något eget kapital att arbeta med. Det saknar de möjligheter att inom vissa gränser klara underfinansiering av ett projekt, som förefinnes för ett kommunägt företag, som förvaltar ett stort bestånd av bostadsfastigheter och driver kontinuerlig husproduktion, eller ett kooperativt företag, som kan höja insatserna för bostadsrättslägenheter. Då det är känt, att flertalet flerfamiljshusprojekt icke får full täckning för faktiska byggnadskostnader genom belåningsvärden enligt nu gällande maximibestämmelser, är det begripligt att risken för ett företag utan eget kapital och utan möjligheter att räkna med tillskott från blivande bostadsinnehavare verkat hämmande på produktionen.

Den skillnad som gjorts i låne- och bidragsverksamheten för studentbostadsbyggande mellan vanliga studentrum å ena sidan och familjebostäder för gifta studenter å den andra har haft olyckliga konsekvenser i olika hänseenden. Den har verkat diskriminerande mot den stora och växande gruppen av gifta studenter, i synnerhet sådana som lever i äktenskap, där endast den ena maken är aktivt studerande och kanske allra mest mot studentfamiljer med barn. Den har vidare verkat snedvridande på planlösningarna och drivit fram »belåningsarkitektur».

Som ovan redovisats fanns ht. 1960 endast 379 bostäder just för gifta studenter i form av egentliga familjelägenheter om minst två rum och kök. Dessutom har uppförts 706 studentdubletter, vilka huvudsakligen utnyttjas som bostäder för gifta studenter. För ogifta studenter har däremot uppförts ca 6 750 enkelrum; till detta bör anmärkas, att behovet av studentrum ingalunda blivit tillgodosett till mättnad. Mot bakgrunden härav synes ovedersägligt, att bland studenterna de gifta, omkring 25 procent av samtliga, utgör en i bostadshänseende eftersatt grupp.

Störningar i studiearbetet, äventyrande av forskarrekyteringen och andra för den högre utbildningen ogynnsamma verkningar måste bli följderna av nuvarande tillstånd — bortsett från de rent sociala aspekterna på problemet. Härtill kommer de speciella ekonomiska problem i form av ökad

skuldsättning och studiestörande förvärvsarbete som de gifta ofta drabbas av. De gifta studenternas bostadsproblem kan få en tillfredsställande lösning endast om man i universitets- och högskolestäderna uppför ett tillräckligt antal genomgångsbostäder just för studentfamiljerna och därvid också sörjer för studentfamiljer med barn.

Det lär finnas delade meningar om lämpligheten att bilda familj och sätta barn till världen, innan studierna avslutats och en varaktig försörjning tryggats. Det är å ena sidan givet, att studentsociala åtgärder icke bör så utformas, att de stimulerar till familjebildning på lösliga grunder. Å andra sidan är en moraliserande attityd i frågan meningslös eller i varje fall verkningslös. Man har rätt och slätt att acceptera faktum; som redan berörts är ju den växande andelen gifta studerande icke någon för studentvärlden unik företeelse utan ett led i den under de senaste decennierna fortskridande allmänna utvecklingen mot sänkt ålder för äktenskapsbildning.

Underförsörjningen med familjebostäder för gifta studenter har vid planeringen av studentbostadsbyggen känts som ett med åren allt starkare verkande tryck och lett till försök att provisoriskt i någon mån tillgodose behovet av bostäder för gifta studenter i former, som möjliggjort utnyttjande av de särskilda studentbostadsbidragen. Detta har lett till en kombination av enkelrum i s. k. studentdubletter, som alltmer utvecklats i riktning mot en förkrympt familjebostad om två rum. En stor del av de hittills uppförda studentdubletterna har nämligen med avseende på utformningen mera anpassats efter gällande belåningspraxis än efter de skäliga anspråk man kan ställa på en ändamålsenlig studentbostad. Detta gäller i särskilt hög grad de fall, där man utnyttjat enheter om två enkelrum utan tillgång till egentligt kök och badrum som bostäder för familjer. Otvivelaktigt kan för en ung familj utan barn, där båda makarna studerar, en sådan dublett ge en någorlunda tillfredsställande lösning under en övergångstid — en första etapp på vägen till en mera familjemässig bosättning. För en familj med barn — och omkring hälften av studentfamiljerna har barn och ännu fler av familjerna får barn innan studierna avslutats — är den däremot alltid olämplig. Lämpligheten av en särskild bostadsform för barnlösa studentäktenskap kan starkt ifrågasättas.

Under hänvisning till att staten genom reglerna för tilläggslånen främjat en för studentfamiljerna mindre lycklig inriktning av studentbostadsproduktionen har chefen för socialdepartementet därför i 1961 års statsverksproposition föreslagit, att tilläggslånet i fortsättningen må kunna utgå även för familjebostäder som uppföres av studentbostadsföretag. Riksdagen har numera fattat beslut i enlighet med detta förslag. Man kan räkna med att detta beslut kommer att ha en starkt stimulerande verkan på produktionen av bostäder för gifta studenter.

De familjer, där endast ena parten är aktivt studerande, har tidigare icke

kunnat komma ifråga som hyresgäster i studentbostäder som uppförts med anlåtande av det särskilda studentbostadsstödet. Det nu fattade riksdagsbeslutet måste enligt utredningens uppfattning innebära en förändring i detta hänseende. Själva behovet av en ändamålsenlig familjebostad på studieorten kan icke anses vara mindre för den familj, där blott ena parten studerar, än för den familj, där båda studerar. Även från andra utgångspunkter ter det sig betänkligt att uppföra familjebostäder, som måste förbehållas den senare kategorien. Det måste nämligen tillhöra undantagen, att två studerande, som är gifta med varandra, också avslutar sina studier på en och samma gång. Däremot måste det vara relativt vanligt, att endera eller båda parterna på grund av förvärvsarbete, barnsbörd, hushållsarbete e. d. endast tidvis kan betecknas som aktivt studerande. Från rent praktiska synpunkter måste det sålunda vara ytterst olämpligt att som villkor för bostadsinnehavet stipulera krav på att båda kontrahenterna i äktenskapet skall vara aktivt studerande, i synnerhet som ett dylikt krav i sin tillämpning sannolikt skulle få ett drag av godtycke över sig.

Avsikten med vad som här sagts är icke att uttala en förkastelsedom över de studentdubletter som hittills uppförts. Avsikten är endast att klargöra att studentfamiljernas bostadsproblem varken kan eller bör lösas enligt riktlinjer som främst förestavats av tidigare gällande belåningspraxis vid uppförande av enkelrum. De konsekvenser av låne- och bidragspraxis som här behandlats, diskrimineringen av de gifta studenterna och snedvridningen av planlösningssarbetet med mindre ändamålsenliga lägenhetstyper som följd, har inneburit en frestelse till nödlösningar av problemen för dem som har ansvaret för planering och projektering av studentbostadsbyggen och innebär det alltjämt för de gifta studenter, som trots allt får rum i studentbostadshusen. Om olämpligheten härav torde ingen meningsskiljaktighet råda.

Däremot är det naturligt att man vid försöken att lösa studentfamiljernas bostadsproblem tar fasta på det särskilda studentbostadsstödet. De gifta studenterna har otvivelaktigt i praktiken undandragits de förmåner som de ogifta studenterna åtnjuter i bostadshänseende. Så länge det icke kan visas att studentfamiljerna har ett mindre behov av ekonomiskt stöd från det allmännas sida ter detta sig orimligt. Därmed är det ingalunda givet att studentbostadsstödet bör utformas på samma sätt för gifta som för ogifta studenter. Kravet på likställighet mellan de två studentkategorierna gäller sålunda endast omfattningen icke utformningen av stödåtgärder från det allmännas sida.

Utredningen har därför ansett att studentfamiljernas bostadsfråga bör lösas från följande förutsättningar:

1. De gifta studenternas bostadsfråga bör lösas genom uppförande av familjelägenheter av genomgångskaraktär inom studentbostadsanläggningarnas ram.

2. Vid planeringen av lägenheter för studentfamiljerna bör ändamålssynpunkten sättas i främsta rummet.

3. Såväl familjer, där båda kontrahenterna studerar, som familjer där blott ena parten är studerande, har behov av en studentbostad. Av praktiska skäl är det väsentligt, att man icke uppför bostäder, som förbehålles endast endera av dessa kategorier.

4. Vid avpassningen av de studentsociala stödåtgärderna måste likställighet mellan gifta och ogifta studenter så tillvida eftersträvas att en studerande genom själva giftermålet icke praktiskt diskvalificeras från möjligheterna att åtnjuta en studentsocial förmån.

Förslag rörande utformningen av bostadsstödet till gifta studenter

Den praxis som gällt under senare år i fråga om låne- och bidragsvillkor för studentfamiljebostäder och som synes ha utformats i samband med det första ärendet rörande sådana, som ställdes under Kungl. Maj:ts prövning år 1952 (studentstaden i Uppsala) är icke direkt grundad på regler, föreslagna av studentsociala utredningen samt underställda och godtagna av 1950 års riksdag.

Studentsociala utredningens allmänna princip i fråga om de studentsociala stödåtgärdernas tillgänglighet för gifta studenter angavs i följande ord (SOU 1948: 42, s. 223):

»Givet är, att de studentsociala stödåtgärder, som utredningen — — — föreslagit, också skola komma sådana studerande till del, som ingått äktenskap. Stödåtgärderna måste därför få sådan utformning, att gifta studenter icke komma i ett sämre läge än ogifta, när det gäller att vara berättigad till olika stödåtgärder. Som allmän princip bör gälla, att det statliga stödet utgår oberoende av den enskildes civilstånd. Detta innebär å andra sidan, att gifta studenter ej skola tilldelas större förmåner än ogifta. Det studentsociala stödet bör alltså utgå individuellt.»

Eftersom tillämpningen av den i detta uttalande framställda principen knappast kan innebära några komplikationer, då fråga är om stipendier eller studielån, synes det rimligt att antaga, att uttalandet främst har avseende just på de förmåner som är förbundna med det statliga stödet åt studentbostäder. Att studentsociala utredningen räknat med att dessa förmåner också skulle utgå till gifta studenter är uppenbart, och lika uppenbart är att utredningen även räknat med att familjebostäder skulle ingå i den särskilda produktion av studentbostäder, vilkas finansiering utredningens förslag i denna del avser. I fråga om standardkraven på studentbostäder säger utredningen exempelvis (s. 193): »För familjebostäder bör — gälla den standard, som är gängse i motsvarande lägenhetstyper av medelgod standard.»

Däremot torde kunna sägas att studentsociala utredningen icke beaktade vissa komplikationer vid tillämpningen av principen, att det studentsociala

stödet skulle utgå individuellt och oberoende av civilstånd just i fråga om familjebostäder och särskilt familjebostäder bebodda av »blandade» studentfamiljer. Då det av utredningen föreslagna stödet fick formen av en kapitalsubvention till *fastigheten*, skulle det ofrånkomligen — om ingen särskild anpassning gjordes — komma att verka *individuellt* ojämnt, t. ex. därigenom att de individuella rummens bihang i form av matlagnings- och hygienutrymmen o. s. v. skulle bli olika vid olika lägenhetstyper. Visserligen kunde hänsyn till denna olikhet tagas vid hyressättningen, men hela denna fråga liksom också frågan om hur det skulle förfaras, då lägenhet uppläts till studentfamilj, där den ena kontrahenten icke var aktivt studerande och alltså icke berättigad till den studentsociala förmånen, blev icke beaktad, vilket lämnade en viss oklarhet för tillämpningen att klara upp. Över huvud var ju studentsociala utredningens förslag i dessa ämnen med avsikt mycket skissartad (s. 189):

»Det torde — knappast kunna bli fråga om och icke heller vara lämpligt att fastställa generella regler för en statlig subventionering av studentbostäder på samma sätt som exempelvis bestämmelserna om subventionering av pensionärs-hem. Varje konkret projekt måste i princip på ett eller annat sätt bli föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Då verksamheten sannolikt kommer att få en väsentligt större omfattning än vad som framgår av de nu aktuella projekten, är det å andra sidan angeläget, att bestämmelserna angående uppförande av studentbostäder om möjligt göras så generella att de åtminstone utan större modifieringar kunna komma till användning även vid framtida ansökningar om statsbidrag till uppförande av studentbostäder.»

Den kasuistiska behandling, som i förra delen av detta uttalande rekommenderas, var i dåvarande läge helt naturlig. Men med den omfattning och kontinuitet som studentbostadsbyggandet nu erhållit är det givetvis nödvändigt med fastare regler, såsom också framhäves i uttalandets senare del. Sådana fastare regler har ju också vuxit fram, inte minst genom 1957 års riksdagsbeslut i ämnet. Men i fråga om den sida av saken, som gäller de gifta studenternas bostadsförsörjning och byggandet av familjebostäder inom studentbostadsanläggningarnas ram, har den praxis som utbildats, såsom i det föregående visats, lett till olyckliga konsekvenser. Och dessa konsekvenser är icke givna utifrån de av studentsociala utredningen föreslagna principerna för studentbostadsstödet och icke heller utifrån 1950 och 1957 års riksdagars beslut i ämnet.

Som förut nämnts fixerades de senare årens praxis ifråga om låne- och bidragsverksamheten för familjebostäder, uppförda av studentbostadsföretag, vid behandlingen år 1952 av en låneansökan från Studentstaden i Uppsala. I det komplex av bostadshus, som ansökan gällde, ingick hus med familjebostäder av ordinär utformning, avsedda för gifta studenter; för detta hus beviljades icke studentbostadsbidrag, men väl tertiär- och tilläggs-lån enligt samma ordning som gällde för statsbelånade bostadshus i kommunägda företags regi.

Denna särbehandling av familjebostadshuset, som i fortsättningen verkat normerande — och bindande — för utvecklingen av studentbostadsbyggandet med här ovan diskuterade resultat, torde få ses mot bakgrunden av vid tillfället rådande förutsättningar för bostadsfinansieringen över huvud. Den starka byggnadskostnadsstegringen under inflationen 1950—52 hade mötts av ökade generella subventioner för det allmänna, statslånefinansierade bostadsbyggandet, för flerfamiljshus i form av den provisoriska s. k. 4-kronorssubventionen, varom höstriksdagen 1951 fattade beslut. Möjligen ansågs denna som en i sig själv så betydande subvention, att det var motiverat att begränsa stödet till familjebostäder i studentbostadsanläggningarna därtill. Dessa blev sålunda likställda i fråga om offentligt finansiellt stöd med bostäder i den allmänna produktionen, men i förhållande till studentbostäder i övrigt reducerades subventionen till mindre än hälften (räknat på kapitalkostnaden). Den likställighet mellan olika grupper av studenter, oavsett civilstånd, i åtnjutande av studentsociala förmåner, som studentsociala utredningen angivit som en grundläggande princip, blev därmed uppgiven.

Genom tillkomsten av 1957 års riksdagbeslut om ett fast kapitalbidrag per studentbostadsrum har ett eventuellt ytterligare motiv, innebärande att familjebostäder för studenter drager större subvention per rum och student, bortfallit. Denna övergång har skapat betingelser för realiserandet av studentsociala utredningens princip, att de studentsociala förmånerna skall utgå individuellt, oavsett civilstånd. Då bidraget utgår med ett fast belopp per studierum, kan den enkla regeln: en aktivt studerande — ett studierum — ett studentbostadsbidrag, bringas i konsekvent tillämpning. Olika grad av utrustning med i förhållande till studierummen sekundära utrymmen, kök, badrum o. s. v., skapar inga kostnadsmissiga komplikationer; sådana utrymmen, liksom gemensamhetslokaler o. dyl. i studentbostadsanläggningarna, blir belånade efter samma villkor som det allmänna, statslånefinansierade bostadsbyggandet. Studentbostadsbidraget, med visst standardbelopp utmätt per studierum, bör nu med hänsyn till det av 1961 års riksdag fattade beslutet kunna utgå oberoende av i vilka lägenhetsplaner studierummen är infogade, och oberoende av om dessa bebos av studentäktenskap, där endast den ena parten är aktivt studerande.

I konsekvens härmed har — som redan nämnts — i årets statsverksproposition föreslagits, att från och med budgetåret 1961/62 tilläggs lån må kunna utgå även för familjebostäder, som uppföres av studentbostadsföretag.

När detta förslag realiserats behöver inga hinder möta för att lägenheter utformas enligt ändamålsenlighetens krav och utan påtvungen, från rationell planlösningssynpunkt ovidkommande hänsyn till belåningsregler. Förekomsten av barn i studentfamiljerna kan då också på rimligt sätt beaktas. Detta betyder dock icke, att familjebostäder för studentfamiljer alltid och i alla stycken bör utformas som ordinära familjelägenheter på

den allmänna bostadsmarknaden. Dessa senare bör planeras med tanke på definitiv bosättning och varaktigt beboende. För studentfamiljebostaden påverkas ändamålsenlighetskravet av karaktären av genomgångsbostad för en familj med från vanliga familjer i vissa hänseenden avvikande levnadsföreling. Hur detta bör inverka på planlösningen av familjebostäder kommer utredningen att behandla i det följande. Givet är att lägenheterna bör utformas så, att de fyller kraven för familjebostadsbidrag, vilket bl. a. innebär att de inte bör vara mindre än 50 m².

Full likställighet mellan olika grupper av aktivt studerande, oavsett civilstånd, enligt studentsociala utredningens riktlinjer och enligt ett allmänt rättvisekrav, förutsätter sålunda, att även studentfamiljer, där enbart den ena kontrahenten är aktivt studerande, skall kunna få bostad inom en studentbostadsanläggning. Detta innebär, att rum för vilket studentbostadsbidrag utgått kan komma att utnyttjas av person, som icke är bidragsberättigad. Rent bidragstekniskt sett kan man tänka sig en omläggning av bidragen till löpande bidrag, d. v. s. viss årlig hyresrabatt för varje aktivt studerande. Såväl fastighetsförvaltningsmässiga som psykologiska skäl talar emellertid mot en sådan omläggning. Däremot förefaller inga vägande skäl tala mot följande anordning: Då efter prövning av vederbörande, för fastighetsförvaltningen och statslånet ansvarigt organ rum upplåtits åt icke bidragsberättigad göres ett tillägg till hyran, motsvarande det årliga värdet av studentbostadsbidraget (ca 250 kronor), för vilket belopp studentbostadsförelaget är redovisningsskyldigt gentemot statsverket.

I fråga om det statliga bidragsstödet torde detta förelaringsätt knappast möta större administrativa svårigheter, då ju studentbostadsförelagen ändå har att vid vissa termlner redovisa och reglera låneannuiteter och familjebostadsbidrag. Utredningen vill dock rekommendera en ännu enklare om än mindre exakt metod, nämligen att från början beräkna summan av rumsbidrag under ett statistiskt grundat antagande rörande den andel av rum i en studentbostadsanläggning, som kommer att bebos av aktivt studerande och sålunda är bidragsberättigade, respektive icke aktivt studerande. De »fel» som härvid kan uppkomma torde bli av ytterst ringa betydelse. När det gäller beräkningen av det kommunala bidraget (jfr sid. 163), synes den senare metoden under alla omständigheter vara att föredraga.

Planlösningar av bostäder för gifta studenter

Som redan nämnts kan det vara lämpligt att åtminstone i vissa fall låta utformningen av studentfamiljens bostad påverkas av dess karaktär av genomgångsbostad. Normalt skall bostaden av varje familj utnyttjas under en förhållandevis kort period, som ofta sammanfaller med de första åren av äktenskapet. Vanligen är det fråga om en liten familj med begränsade anspråk på utrustning för mathushållning och representation men med stora behov av ostörda arbetsutrymmen inom lägenheten. I synnerhet gäl-

ler detta de äktenskap där båda parter studerar. Vid de konferenser utredningen haft med företrädare för gifta studenter på de olika studieorterna och vid studiet av tillgängligt material rörande de gifta studenternas levnadsvillkor har utredningen bibringats uppfattningen att bostadsbehovet för de studentfamiljer, som har barn och där båda parter studerar kännetecknas av önskemål om fler än två rumsenheter, vilka dock inte behöver vara utslagna på något större yta. Det dominerande önskemålet är nämligen inte att få en stor yta att breda ut sig på utan att kunna skapa sig varsin ostörd studievrå samt tillgång till ett rum för barnet eller barnen. Detta pekar hän mot trerumslägenheter; mot sådana talar emellertid med hänsyn till studentfamiljernas ofta begränsade inkomster den förhållandevis höga hyran.

Från dessa utgångspunkter vill utredningen först och främst framhålla, att det även när det gäller bostäder för gifta studenter synes angeläget att variera lägenheternas utformning både med hänsyn till planlösning och till standard. Utredningen finner det i och för sig inte orimligt att i en studentbostadsanläggning uppföra trerumslägenheter för att tillgodose flerbarnsfamiljernas behov. Hyran för sådana lägenheter kommer emellertid att i jämförelse med tvårumslägenheterna ligga högt med hänsyn till att endast tvårumslägenheter tidigare kunnat bli delaktiga av den särskilda studentbostadssubventionen. Utredningen har därför låtit rita och kostnadsberäkna ett antal tvårumslägenheter med trerumsfunktion. Detta innebär, som framgår av de i det följande redovisade planskisserna, att lägenheten — i stället för två rum och kök av gängse typ — inrymmer tre rum, där det största rummet — »vardagsrummet» — inretts med en minimiköksenhet, bestående av spis, diskbänk, kylskåp samt förvaringsskåp. En närmare beskrivning av denna köksenhet återfinnes i kapitel 13 (sid. 150). Fördelen med planlösningen är enligt utredningens uppfattning, att man i stället för en vanlig tvårumslägenhet, bestående av vardagsrum (minst 18 m²), sovrum (ca 12 m²) och kök (ca 10 m²), får två sovrum (10—15 m²) samt ett »samvarorum» eller »allkök» (16—17 m²). Man har med andra ord kombinerat vardagsrum och kök, vilket medför att de båda andra rummen kan användas som sov- eller studierum. Tvårumslägenheten har därmed fått den önskade trerumsfunktionen. En dylik planlösning representerar givetvis inte den saliggörande lösningen av studentfamiljernas bostadsproblem men utgör enligt utredningens uppfattning ett gott alternativ till lägenheter av vanlig typ, vilket med fördel torde kunna användas i en varierad studentfamiljebostadsbebyggelse.

Utredningen har kostnadsberäknat dels ett antal planlösningar av tvårumslägenheter med trerumsfunktion, dels även en planlösning av en något krympt vanlig tvårumslägenhet, vilken utförts i ett redan uppfört studentbostadshus. Utredningen har härvid utgått från samma grunder som varit vägledande vid kostnadsberäkningarna av enkelrum (kapitel 7 och

8). Dock har det inte varit möjligt att i de kostnadsberäknade husen fastställa det totala antalet rum till 60 såsom i korridorhuset. För att komma så nära detta rumsantal som möjligt har utredningen kostnadsberäknat varje planlösning, inrymd dels i ett hus med 27 lägenheter eller 54 rum, dels i ett hus med 36 lägenheter eller 72 rum. I ett fall (fig. 63) har kostnadsberäkningen avsett hus med 23, 34 och 46 lägenheter eller sålunda 46, 68 och 92 rum. Utredningen har dock inte — såsom framgår av det följande — ansett det möjligt att jämföra de sålunda framräknade lägenhets- och rumskostnaderna med de förut redovisade kostnaderna för olika slag av enkelrum med hänsyn till att rummets yta i de olika tvårumslägenheterna varierar. I det följande anges lägenhetskostnaden i texten till varje figur. För närmare mått- och kostnadsuppgifter hänvisas till bilaga 4: 5.

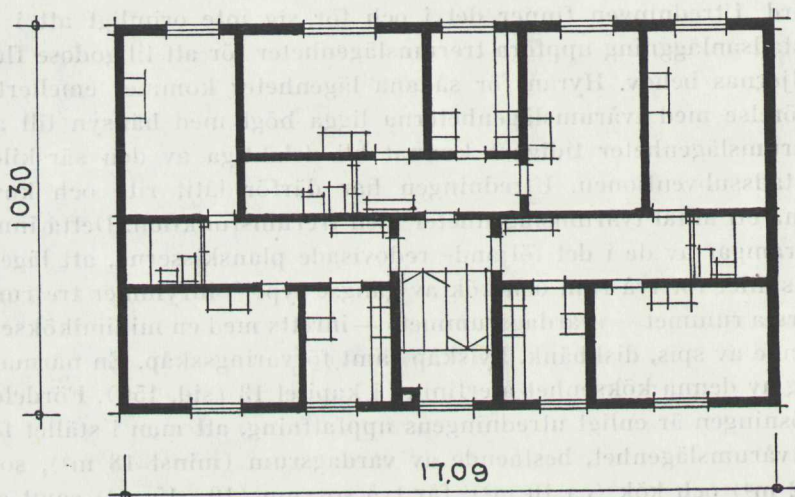

Fig. 60. Tvårumslägenhet typ 1. Exempel på tvårumslägenhet av gängse typ ehuru med krympt yta ($47,2 \text{ m}^2$), vilken kommit till utförande i ett redan uppfört studentbostadshus.

Kostnad per lägenhet i hus med 27 lägenheter: 31 550 kr.;
i hus med 36 lägenheter: 31 020 kr.

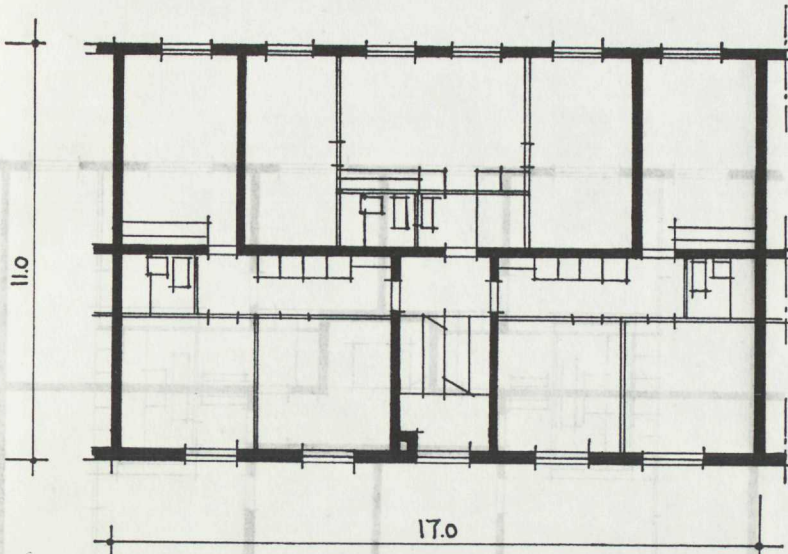

Fig. 61. Tvårumslägenhet typ 2. Exempel på tvårumslägenhet med trerumsfunktion. Yta 51,5 m².

Kostnad per lägenhet i hus med 27 lägenheter: 31 020 kr.;
i hus med 36 lägenheter: 30 510 kr.

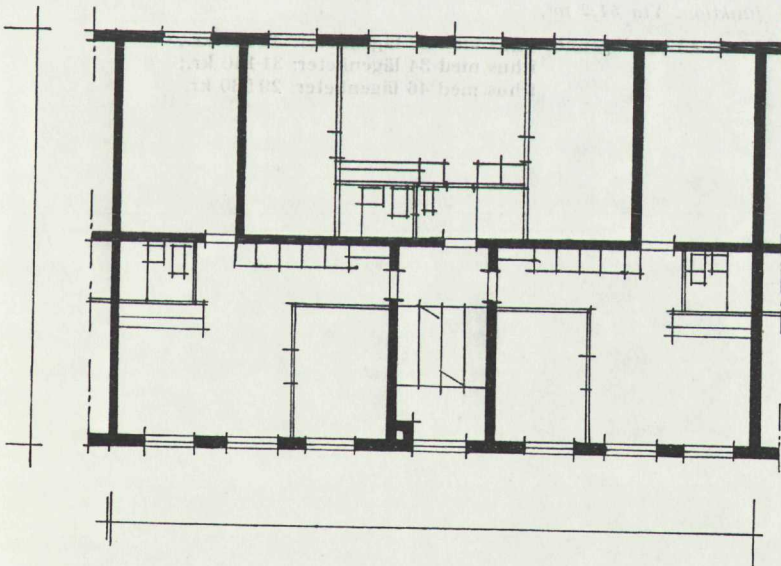

Fig. 62. Tvårumslägenhet typ 3. Exempel på tvårumslägenhet med trerumsfunktion. Yta 51,4 m².

Kostnad per lägenhet i hus med 27 lägenheter: 31 120 kr.;
i hus med 36 lägenheter: 30 580 kr.

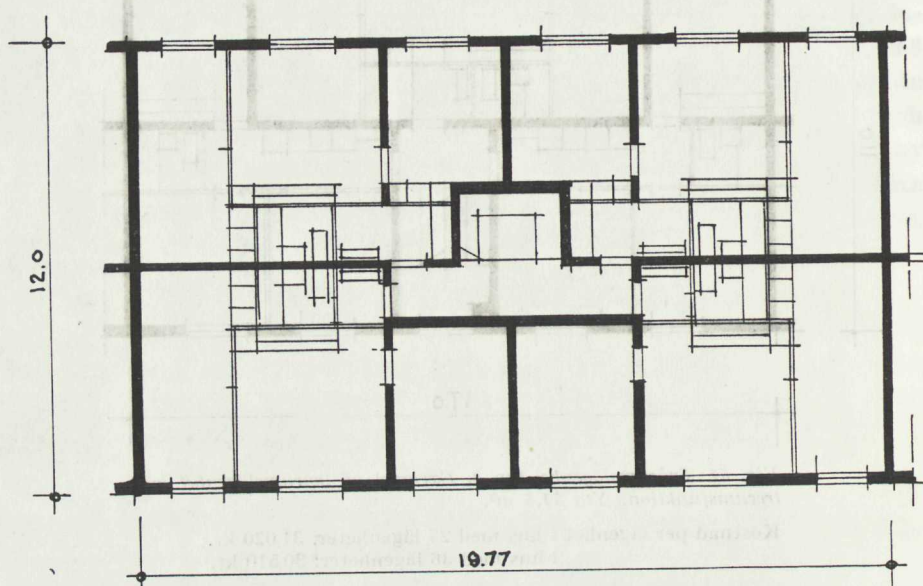

Fig. 63. Tvårumslägenhet typ 4. Exempel på tvårumslägenhet med trerumsfunktion. Yta 51,2 m².

Kostnad per lägenhet i hus med 23 lägenheter: 32 020 kr.;
 i hus med 34 lägenheter: 31 140 kr.;
 i hus med 46 lägenheter: 29 530 kr.

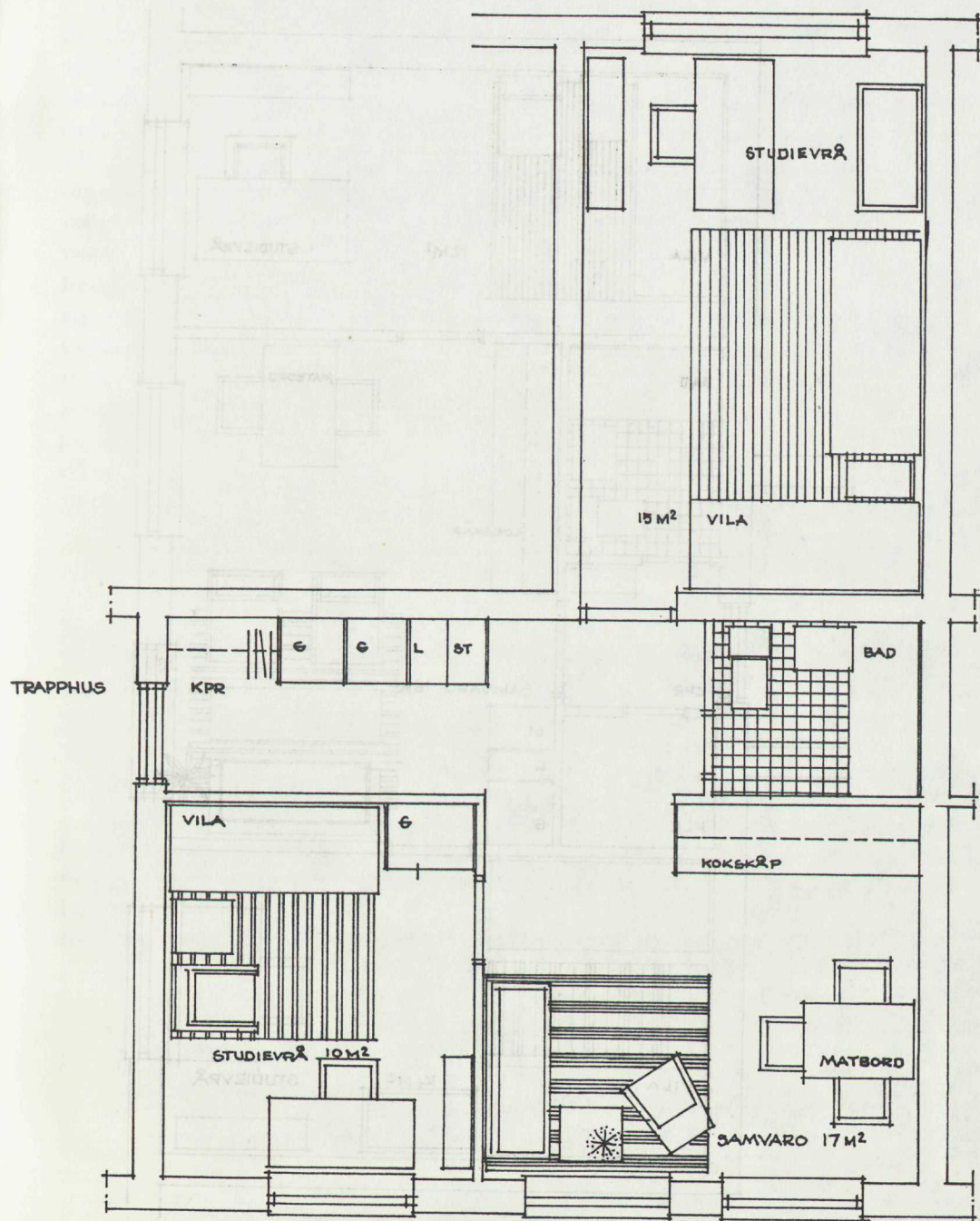

Fig. 64. Exempel på hur tvårumslägenhet typ 3 (fig. 62; sidolägenhet) kan utnyttjas.

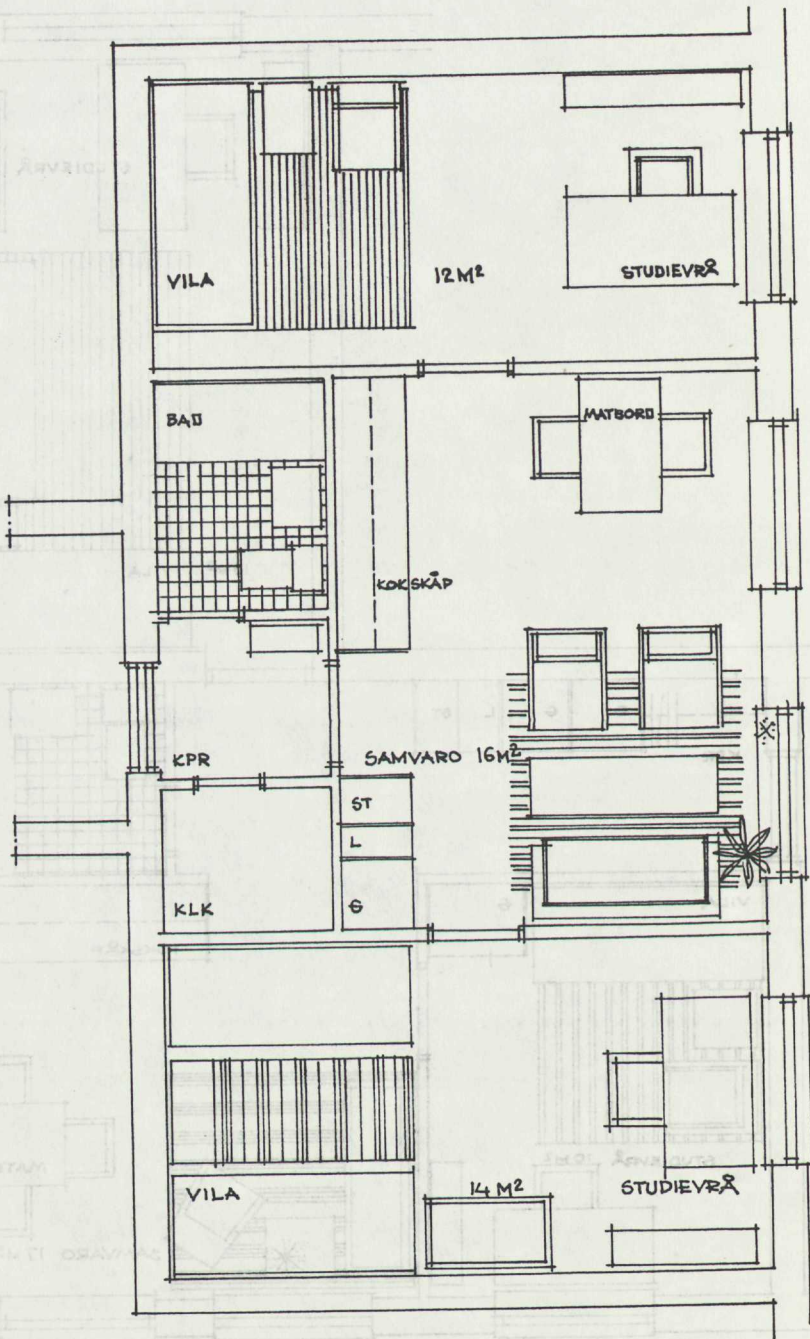

Fig. 65. Exempel på hur tvårumslägenhet typ 3 (fig. 62; mittlägenhet) kan utnyttjas.

Som redan nämnts har utredningen inte ansett det möjligt att jämföra kostnaderna mellan rum i tvårumslägenheter och de i kapitel 7 och 8 redovisade enkelrummen. Härtill kommer att det torde vara intressantare att jämföra kostnaderna mellan de av utredningen redovisade tvårumslägenheterna och en tvårumslägenhet av gängse slag, vars yta vanligen uppgår till ca 58 m². En direkt kostnadsjämförelse mellan en normal tvårumslägenhet och de planlösningar som redovisats i det föregående är dock inte möjlig på grund av svårigheten att fastställa kostnaden för en normal tvårumslägenhet i den löpande produktionen, vilket sammanhänger med olikheter i planlösningar, husform m. m. Utredningen har därför fått nöja sig med att jämföra belåningsvärdet för en dylik lägenhet med belåningsvärdena för de av utredningen redovisade planlösningarna. Belåningsvärdet utgör en normal produktionskostnad men tar endast hänsyn till lägenhetens storlek, varför det värde som erhålles endast kan betraktas som ett mått på storleksordningen av lägenhetskostnaden. Belåningsvärdet har beräknats efter 1959 års regler enligt Uppsalas prisnivå. I samtliga fall har tomtvärdet frånräknats. Jämförelsen har givit följande resultat.

	Belåningsvärde kronor
Tvårumslägenhet, gängse typ. Yta 58 m ²	32 372
Tvårumslägenhet, typ 1 (fig. 60). Yta 47,2 m ²	28 183
Tvårumslägenhet, typ 2 (fig. 61). Yta 51,5 m ²	29 844
Tvårumslägenhet, typ 3 (fig. 62). Yta 51,4 m ²	29 787
Tvårumslägenhet, typ 4 (fig. 63). Yta 51,2 m ²	29 671

Resultatet av jämförelsen visar, att en viss krympning av tvårumslägenheternas yta medför en icke oväsentlig kostnadsbesparing. Enligt utredningens uppfattning är en sådan krympning rimlig med tanke på studentbostädernas karaktär av genomgångslägenheter, särskilt om man vid planlösningen kan åstadkomma en trerumsfunktion.

KAPITEL 13

Förslag till köksinredning

Studenternas möjlighet att ha sin matfråga tillfredsställande löst är väsentlig från hygieniska, ekonomiska och trivselsynpunkter. Utredningen har därför ägnat frågan om studenternas matvanor och önskemål om mathållningens organisation stor uppmärksamhet. Något material som mera ingående belyser studenternas kostförhållanden ur näringshygienisk synvinkel och kostens samband med deras hälsotillstånd föreligger inte. Det har heller inte varit utredningens uppgift att belysa den sidan av studenternas kostfrågor. Däremot har utredningen inom ramen för enkäten med de ogifta studenterna sökt klarlägga hur studenterna nu ordnar mathållningen, kostnaderna vid olika alternativ och deras önskemål i fråga om studentbostädernas utformning i detta hänseende. Vidare har frågan om de gifta studenternas mathållning behandlats mot bakgrund av den allmänna kännedomen om småhushållens behov av utrustning för måltider. På grundval av resultaten från bearbetningen av enkäten har förslag uppgjorts till inredning för olika alternativ i fråga om studentbostädernas disposition. Utredningen har därefter uppdragit åt Statens institut för konsumentfrågor att granska förslagen och att utföra funktionella prov i full skala. Konsumentinstitutet utförde detta under ledning av utredningens arkitekt- och hushållstekniska experter.

Med ledning av de resultat som därvid nåddes samt av erfarenheter från kökstyper för skilda typer av hushåll har utredningen kommit fram till vissa riktlinjer för utformningen av kök för olika alternativ av studentbostäder.

Vid detaljutformning av inredningen måste man räkna med att studenterna använder lättlagade rätter, som inte kräver mycket förberedelser. Det vore önskvärt om livsmedelsindustrien mer än nu är fallet uppmärksammar behovet av produkter, som lämpar sig för en-personshushåll, där man gärna vill ha hela måltider så färdiga för konsumtion som möjligt. För närvarande tillverkas en-portionsförpackningar endast för ett fåtal produkter.

Ogifta studenter

I kapitlen 7 och 8 har utredningen diskuterat kostnaderna för olika planlösningar av studentbostäder. Härvid räknades i korridorhuset med ett kök per tio rum samt i gruppumhuset med ett kök per grupp om tre, fyra eller

fem rum. Att utredningen räknat med tio rum per kök innebär som förut nämnts ett avsteg från den av studentsociala utredningen beskrivna studentbostadsstandarden, vilken i övrigt användes som utgångspunkt för kostnadsberäkningarna. Studentsociala utredningen räknade nämligen med ett kök per tjugo rum. Ett bibehållande av denna standard hade emellertid omöjliggjort realistiska kostnadsjämförelser med andra slag av planlösningar. Utredningen stannade därför för tio rum per kök i korridorhuset.

Studentbostadsenkäten i förening med erfarenheterna från redan existerande studentbostadshus ger klart belägg för att studentbostadshusens kök användes i mycket stor omfattning. Med utgångspunkt bland annat från de synpunkter på matkollektivets storlek som studentbostadsenkäten redovisar, vill utredningen emellertid ifrågasätta om icke en standard av tio rum per kök även den är i lägsta laget. Utredningen har därför ansett det lämpligast att i korridorhus räkna med två kök per tio rum. Den stegring av byggnadskostnaderna som denna standard kan medföra kan väl motverkas av den minskning av studentens totala levnadskostnader, som tillgången till kök kan medföra (jfr studentbostadsenkäten, tab. 18, sid. 189).

I grupprumshuset bör ett kök betjäna en rumsenhet om tre—fem rum.

Vid de funktionsstudier som utförts vid Konsumentinstitutet har man räknat med att studenterna skall kunna:

1. laga till fullständiga måltider av ordinärt förberedda råvaror;
2. göra inköp av hållbarare varor för ca 1 veckas förbrukning och av ömtåliga färskvaror för varje dag;
3. disponera individuella förrådsskåp för specerier och andra torra varor samt gemensamt kylt utrymme;
4. arbeta samtidigt till ett antal av 4 varvid man dock förutsätter att inte alla sysslar med samma arbetsmoment på en gång;
5. äta samtidigt i köket (4—5 personer).

För funktionsstudierna av den i det följande redovisade inredningen för gruppkök byggdes denna inredning upp inom institutet. Vid studierna deltog 5 manliga och 7 kvinnliga studenter som försökspersoner. De arbetade i lag om 4 studenter och lagade därvid till en huvudmåltid bestående av två rätter, åt måltiden och diskade. Serien upprepades 3—4 gånger. Under dessa arbetsstudier gjordes iakttagelser rörande försökspersonernas sätt att ordna arbetet, arbetsgången, vilka ytor som behövdes etc. Studenterna gav sina synpunkter dels på hela uppläggningsen av gruppköksidén, dels på de enskilda detaljerna i fråga om inredningens dimensionering, placering, val av material etc. Dessa studier ledde till viss revision av det ursprungliga förslaget. Fig. 66 visar inredningsförslaget, vilket redovisas i det följande.

Förvaring av livsmedel

För varje student beräknas ett väggskåp på 40 cm för specerier och övriga varor som kan förvaras vid rumstemperatur. Behovet av svalt ($+5^{\circ}$ — $+10^{\circ}$)

resp. kallt ($0^{\circ} - + 4^{\circ}$) förvaringsutrymme kan lämpligen tillgodoses med ett elkylt skafferikylskåp. Vid funktionsstudierna provades en typ av skåp på totalt 310 l, vilket visade sig utrymmesmässigt lämpligt. Man kan alternativt välja två 78 l kylskåp per 4—5 studenter men det förstnämnda alternativet torde vara att föredra.

Förvaring och utrustning för tillagning av måltiden

För förvaring av olika grupper av utrustning beräknas:

För handredskap 1 bänkhurts på 40 cm,

för kokkärl 1 bänkhurts på 80 cm,

för servis 1 väggskåp på 80 cm,

för bestick samt övriga kärl 1 bänkhurts på 40 cm. Därtill kommer som reservutrymme 1 bänkhurts på 40 cm.

Arbetsytor för rensning, beredning, diskning

Det är önskvärt att kunna utnyttja 3 arbetsytor samtidigt, varav en bör förläggas vid sidan av spisen med optimalt mått 80 cm (min. 60 cm). Diskbänken bör vara 200 cm varvid man får två arbetsytor på 52 resp. 83 cm på vardera sidan om disklådorna. Bänkhöjden för arbetsyta 1 bör vara 85 cm och för diskbänken 90 cm.

Spis

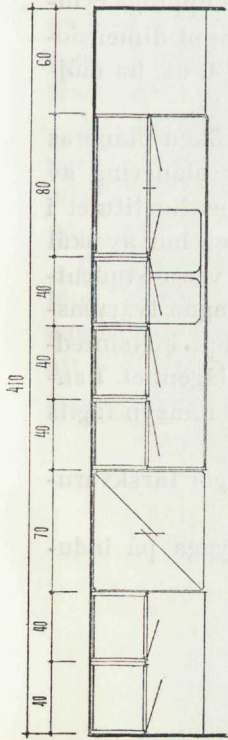
Det har visat sig önskvärt med tillgång till 4 kokställen och 1 ugn. Minst utrymmeskrävande blir en konventionell spis (70 cm). Om utrymmet tillåter kan kokställena delas upp på 2 tvåplattshällar med separat ugn eller på 1 tvåplattshäll och en tvåplattsbänkspis. Något direkt belägg för att ugnen används särskilt ofta i de fall den hittills förekommit finns inte. Det är dock motiverat att ge tillfälle till ugnsmatlagning, som ofta passar djupfrysta rätter, billiga rätter och sådana med lång uppvärmningstid. Användning av ugn minskar också matoset i jämförelse med t. ex. stekning på platta. Höjden på spisen bör vara 85 cm.

Matplats

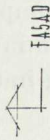
Det tycks vara ett önskemål att studenterna skall kunna äta sina måltider i köket. Det kommer sannolikt också att utnyttjas för gemensamt bruk vid festligare tillfällen. Utrymme bör alltså ges för matplats för minst 4—5 personer. Bordsuppställningen kan antingen göras efter vägg, vilket tar minst utrymme eller med 2 bord.

Kökets totalmått

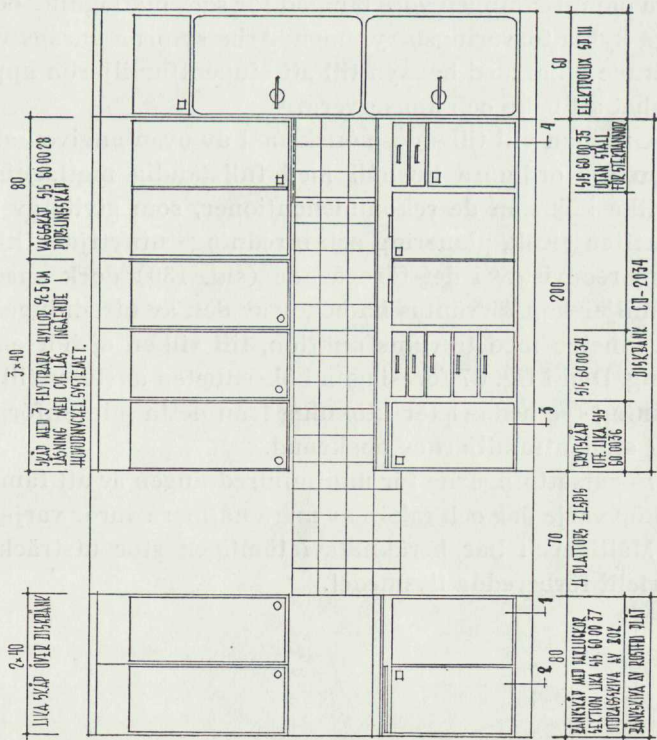
För arbetsinredningen enligt ovan erfordras en vägglängd på 4,10 m. Denna bör helst placeras sammanhängande. Om man vill dela upp inredningen bör

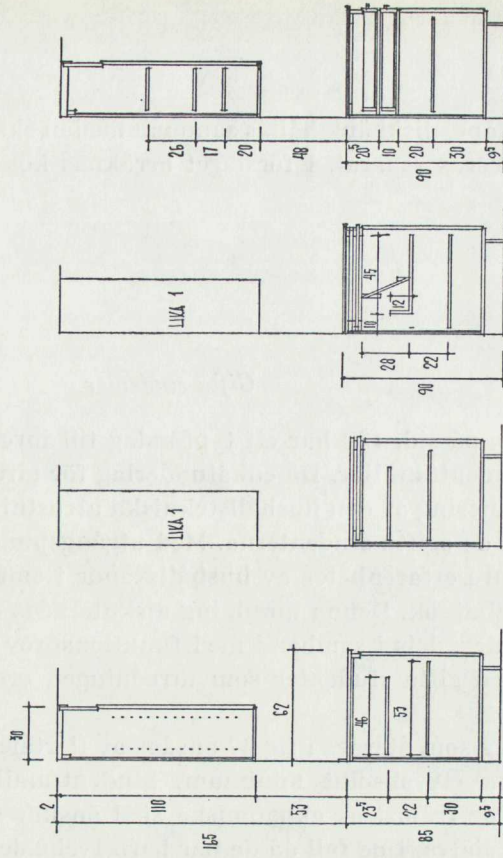
PLAN

FÄSAD

FÄSAD

SEKTION 1
SEKTION 2
SEKTION 3
SEKTION 4

Fig. 66. Förslag till utrustning av kök för högst 5 rum.

spis—grytskåp—diskbänk hållas samman medan skafferienhet och en arbetsyta kan placeras separat. I förslaget beräknas kökets yta till $4,10 \times 3,3$ m.

Gifta studenter

Som nämnts på sid. 139 har ett typförslag till inredning av kök utvecklats även för studentfamiljer. Då enkätunderlag för gifta studenter inte förelåg, utfördes planering av den hushållstekniska utrustningen på ett annat sätt än beträffande de ogifta studenterna. Med utgångspunkt från Konsumentinstitutets tidigare erfarenheter av hushållsvanor i småhushåll uppgjordes förslag till minimikök. Denna inredning diskuterades därefter med grupper av gifta studenter, dels i samband med funktionsprov på institutet dels vid de hearings med gifta studenter som utredningen ordnade på de skilda kårorterna.

Det förslag som återges i fig 67 ansågs av flertalet av studentrepresentanterna utgöra ett absolut minimum. Studentfamiljerna framhöll genomgående, att de främst av ekonomiska skäl önskar sköta huvuddelen av sin matlagning själva. I de fall då de har barn tycks det vara vanligt att endera av föräldrarna förlägger större delen av studierna hemma för att kunna se till barnet. Studenterna ansåg, att det då var lämpligt att kombinera detta med tämligen omfattande matlagning. I flera fall framhölls, att det vore bra om inredningen vore lämpad för seriematlagning och alltså upptog rymliga kylda förvaringsutrymmen. Arbetsytorna ansågs vara knappt dimensionerade bl. a. med hänsyn till att studentfamiljerna uppger sig t. ex. ha möjlighet att baka och konservera.

Om man vill tillgodose önskemål av ovan angiven art bör köken planeras som för ordinära hushåll med fullständig matlagning. För planering av dylika kök kan de rekommendationer, som givits av konsumentinstitutet i skriften »Kök, planering och inredning» utnyttjas. Utredningen har av skäl som redovisats i det föregående (sid. 139) dock ansett, att vissa studentfamiljer kan förväntas ha behov av den av utredningen föreslagna tvårumslägenheten med trerumsfunktion, till vilken ej hör en komplett köksinredning. Den i fig. 67 föreslagna köksenheten ansluter till denna lägenhet. I anvisning (se nedan) för utökning från detta minimiförslag har hänsyn tagits till studentfamiljernas önskemål.

Förutsättningarna för minimiinredningen är att familjerna gör färskvaruinköp varje dag och inköp av mera hållbara varor varje vecka.

Måltiderna har beräknats i tämligen stor utsträckning bygga på industriellt förberedda livsmedel.

Förvaring av livsmedel

För matförvaring beräknas ett 48 l kylskåp samt väggskåp på 60 cm kompletterat med ett specerifack på 40 cm. Övre delen av väggskåpet bör ha ett djup på 65 cm, för att öka förvaringsutrymmet för specerier.

Förvaring av utrustning för tillagning av måltider

För förvaring av olika grupper av utrustning beräknas:

För handredskap och bestick, en bänkhurts på 40 cm,

för kokkärl, placerat under bänkspisen ett grytskåp på 44 cm,

för servis och beredningskärl ett väggskåp på 120 cm.

Övre delen av väggskåpet bör ha ett djup på minst 65 cm för att kunna rymma större fat och kärl.

Arbetsytor för rensning, beredning och diskning

Diskbänken bör vara 120 cm och på en sida om disklådorna ge en arbetsyta på 78 cm. Avställningsytan bredvid spisen beräknas till 40 cm. Bänkhöjden för diskbänken och avställningsytan bör vara 90 cm.

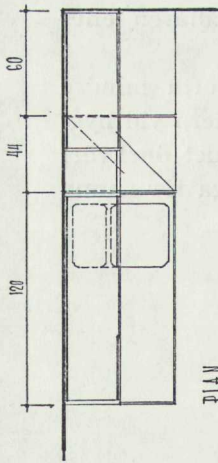
Spis

Det begränsade utrymmet ger endast möjlighet att inplacera en tvåplattsbänkspis. Arbetshöjden bör vara 90 cm för att undvika nivåskillnader mellan spisen och övriga arbetsytor.

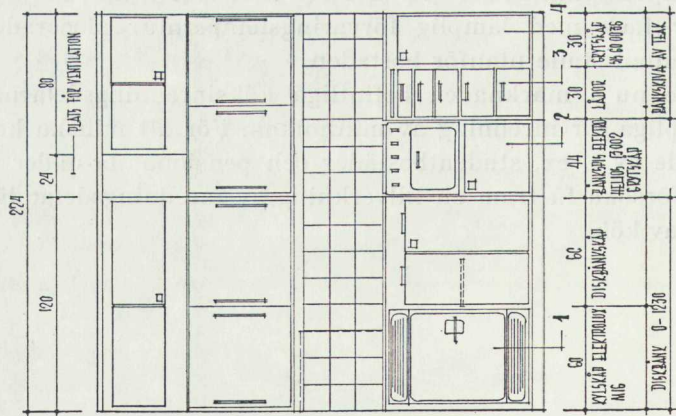
Kökets totala vägglängd har beräknats till 2,25 m för att ge en möjlighet till smidig anpassning till olika planlösningar. Om möjligt ges för en ökning av inredningsmängden bör följande i första hand komma i fråga: 3-platts spis, diskbänkbeslag, som medger sidledes placering av disklåda och slasktratt, 78 l kylskåp, väggskåp på 80 cm för specerier, specerifack på 60 cm.

Det vore önskvärt att de studentfamiljer, som har behov av större förvaringsutrymmen för rotsaker och konserver, hade möjlighet att hyra skåp eller fack med lämplig förvaringstemperatur placerade i källaren eller på annat ställe utanför bostaden.

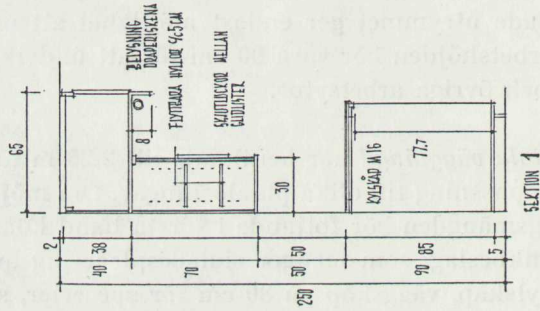
De nu i marknaden befintliga köksinredningsdelarna är ofta mindre lämpliga för inredning av minimikök. För att minska kostnader vid byggande av t. ex. studentbostäder och pensionärsbostäder vore det önskvärt att försöka få fram en tillverkning av inredningsdelar lämpliga för denna typ av kök.

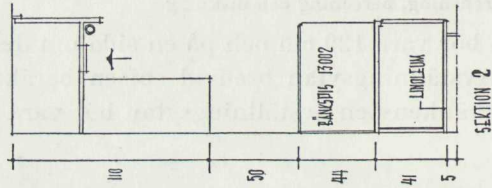
PLÅN

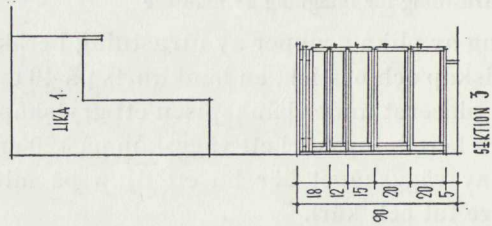
FÄSAD

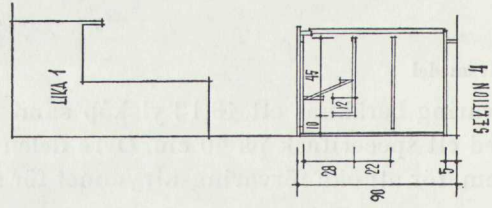
SEKTION 1

SEKTION 2

SEKTION 3

SEKTION 4

Fig. 67. Förslag till minimitöbaksenhet för gifta studenter.

KAPITEL 14

Övrig utrustning

Tvätt

Resultaten av studentbostadsenkäten och senare hearings med studentfamiljer gav vid handen, att det föreligger ett stort intresse för att få lämpligt inredda trättutrymmen, och att man kan räkna med att tvättstugorna utnyttjas i hög grad. Goda tvätt- och efterbehandlingsutrymmen skulle innebära en ekonomisk fördel för studenterna och vara ägnade att höja hygien och trivsel — inte minst genom att utrustningen för personlig hygien i anslutning till rummen inte behövde belastas med klädtvätt och klädtorkning.

I det följande diskuteras hur en gemensam tvättstuga bör planeras under de förutsättningar som kan antas vara realistiska beträffande tvättgods-sammansättning, tvättgodsmängd och tvättfrekvens.

Förutsättning: Gemensam tvättlokal i källaren för samtliga studenter. Tvättlokalen, vars totala yta bör vara ca 50 m², antages användas huvudsakligen för bomullstvätt och ylletvätt och endast i mindre utsträckning för nylontvätt, som beräknas ske i bostäderna. Den nylontvätt som är aktuell vid tvätttillfället antages tvättas i tvättlokalen men torkas på galge över studentrummets tvättställ. Studenterna antages utnyttja tvättstugan för en maskinfyllning var 14:e dag.

Tvättning

- 1) *Handtvättbänk* för nylon och ylletvätt, t. ex. i form av en diskbänk med 2 st. 35 cm:s hoar med ett djup av minst 30 cm.
- 2) *Tvättmaskin* (1 per 100 studenter)
Kapacitet: En students tvättmängd på 14 dagar (ca 4—5 kg)
Skötselkrav: Minimal tillsyn och servicebehov, d. v. s. automatisk och robust.

Torkning

- 3) *Centrifug* för att minska torktid och värmebehov (1 per 500 studenter)
Kapacitet: En tvättmaskinsfyllning
Skötselkrav: Robust, svår att snedbelasta, d. v. s. minsta möjliga diameter för den givna kapaciteten och väl utbalanserad upphängningsanordning.

- 4) *Torktumlare* för att minska torktid och utrymmesbehov (1 per 300 studenter)
Kapacitet: En tvättmaskinsfyllning.

Efterbehandling

- 5) *Termostatstrykjärn* och *strykbräda* i tvättlokalen.
6) *Extra strykbräda* och termostatjärn att användas på tillklippningsbordet i eventuellt klädvårdsrum.

Telefon

Hur man på ändamålsenligaste sätt skall organisera studentbostadshusets telefonsystem är en fråga som diskuterats mycket inom studentbostadsföretagen.

Det vanligaste sättet att ordna husets telefonservice är att rummen delar på en gemensam apparat, som är installerad i en samtalshytt i korridoren eller annat gemensamhetsutrymme. Erfarenheten visar, att systemet fungerar tillfredsställande om antalet rum som delar telefonen icke är för stort. Detta bekräftas även av de önskemål på telefonförsörjning, som kom till uttryck i studentbostadsenkäten (tab. 35, sid. 199) där majoriteten ansåg att mer än 10 rum per telefon icke var önskvärt. I en grupp om ca 10 rum per telefon uppstår emellertid lätt svårigheter med indrivning av abonnemangsavgifter och avgifter för rikssamtal. Den höga samtalsfrekvensen är dessutom störande för många av hyresgästerna, särskilt för dem som bor närmast apparaten, vilka ofta riskerar att få fungera som »springpojkar».

Ett annat system, som praktiserats inom den grupprumsbebyggelse, som kommit till stånd under senare år, är att jackar för telefon installeras i samtliga rum och i den gemensamma tamburen. Apparaten kan sedan flyttas mellan rummen. Enligt uppgift fungerar systemet någorlunda friktionsfritt.

I de studentbostadshus, vilka sommartid användes som hotell finns i allmänhet en telefonväxel, som betjänar en eller två apparater i samtalshytt i korridoren. Systemet kompletteras dels med en lokaltelefonanläggning med telefon på varje rum genom vilken växeltelefonisten aviserar inkommande samtal till apparaten i korridoren, dels även med ett antal 10-öres automater för utgående samtal efter det att växeln stängt för dagen. Fördelen med systemet är framför allt lättheten att rättvist fördela samtalskostnaden mellan hyresgästerna. Mot detta står emellertid systemets osmidighet (växeln stängd nattetid) samt de dryga omkostnaderna (lön till telefonister).

Stockholms studentkårer anordnade 1959 en enkät bland hyresgästerna i studenthemmen Domus och Nyponet i syfte att skaffa underlag för planeringen av telefonorganisationen i framtida studentbostadshus. Studen-

terna fick välja mellan och angelägenhetsgradera fyra alternativa lösningar, nämligen 1) myntapparat för utgående samtal, kostnad 10 öre/samtalsmarkering; 2) telefonhytt i korridor plus lokaltelefon på rummet genom vilken växeln anmäler inkommande samtal, inga samtal nattetid, kostnad 11:50 /månad + 7 öre/samtalsmarkering; 3) egen telefon på rummet, ansluten till växel, ett fåtal apparater kan erhålla nattkoppling, kostnad 15:—/månad + 7 öre/samtalsmarkering; 4) egen telefon på rummet, ansluten till det allmänna nätet, kostnad 14:—/månad + 7 öre/samtalsmarkering.

Av de tillfrågade valde 90 procent icke helt överraskande det fjärde alternativet. Från studenternas synpunkt är detta system givetvis det fördelaktigaste, även om det ställer sig relativt kostsamt med tanke på den höga inträdesavgiften för varje apparat, 300 kronor. Däremot är systemet behäftat med vissa nackdelar om studentbostadshuset skall kunna fungera såsom hotell.

Utredningen har ansett det vara av intresse att summariskt granska inträdes- och anläggningskostnader samt abonnemangs- och betjäningkostnader för olika alternativ av telefonservice. Billigast ställer sig en nätansluten apparat i samtalshytt i korridoren. I ett hus med 60 rum, där gruppen om tio rum delar på en apparat skulle inträdesavgiften uppgå till 1 800 kronor. Därefter kommer systemet med en mindre grupp av rum som delar på en apparat, som kan flyttas från rum till rum (jack i varje rum samt i gemensam korridor eller tambur). Inträdesavgiften skulle om fem delar på en apparat uppgå till 2 380 kronor för jackarna samt 3 600 kronor för apparaterna, allt i ett hus med 60 rum. Enligt utredningens uppfattning är dessa två system klart att föredraga framför övriga, dock synes installationskostnaden för jackarna vara i största laget. Båda systemen innebär att omkostnaderna icke belastar huset utan faller direkt på hyresgästerna. Kostnaderna för installation och inträdesavgifter för en manuell växel till 60 anknäringar är betydligt dyrare än kostnaderna för systemet med jackarna; i runt tal uppgår det till 12 000 kronor. Likaledes blir driftkostnaderna betydligt högre. Inträdeskostnaderna för nätansluten apparat på varje rum, slutligen, uppgår för 60 rum till 18 000 kronor.

I en stor studentbostadsanläggning med stora rumsgrupper, kan svårigheter föreligga att använda nätanslutna apparater, som delas av hyresgästerna. Valet kommer då att stå mellan systemet med nätansluten telefon till varje rum eller växel. Härvid bör man komma ihåg att abonnemangs- och omkostnaderna för en växelanläggning kan beräknas bli högre än abonnemangskostnaderna för de nätanslutna telefonerna i studentbostadshus med mindre än 200 rum men lägre i större anläggningar, såvida inte samtalsintensiteten blir så stor att växelbetjäningen (1 telefonist) måste utökas.

Slutligen vill utredningen rekommendera att oavsett vilket telefonsystem som väljes rör för telefonledning drages till varje rum, när huset bygges.

KAPITEL 15

Studentbostädernas driftkostnader

Då studentbostadsutredningen i de föregående kapitlen diskuterat studentbostädernas »kostnader» har det praktiskt taget uteslutande varit fråga om byggnads- eller produktionskostnader. Att utredningen ägnat så stor uppmärksamhet däråt är dels en följd av utredningsdirektiven, dels beroende av den allmänt rådande föreställningen om att det bör vara möjligt att genom rationella byggmetoder och omsorgsfull planering begränsa produktions- och därmed boendekostnaden. I detta kapitel vill emellertid utredningen fästa uppmärksamheten på andra faktorer, som även de spelar en betydelsefull roll för bostadskostnaden. Det faller utom ramen för utredningens uppdrag att närmare analysera dessa faktorer. Den följande framställningen måste därför bli i hög grad översiktlig och kortfattad.

I vanliga hyreshus med omöblerade familjelägenheter brukar man normalt kunna räkna med att ca 60 procent av hyresintäkterna tas i anspråk för att täcka fastighetens kapitalkostnader, d. v. s. räntor och amorteringar. Omkring 40 procent av hyran förbrukas således för fastighetens driftkostnader; fastighetsskötsel, värme, vatten, skatter, försäkringar, avsättningar för yttre och inre reparationer m. m. Även om denna relation mellan kapital- och driftkostnader kan förskjutats från tid till tid och från fastighet till fastighet, synes det ändå klart, att åtminstone hyresgästerna själva har all anledning att intressera sig för icke blott bostädernas finansiering utan även deras förvaltning och drift. Man kan här tillägga, att intresset för fastighetens driftkostnader ständigt förblir aktuellt, medan intresset för produktions- och kapitalkostnaderna på ett helt annat sätt i huvudsak anknyter till fastighetens tillblivelse. Litet tillspetsat kan man säga, att misstag vid byggandet ofta är irreparabla medan misstag vid förvaltningen vanligen kan rättas till.

Vad här sagts om de vanliga hyreshusen gäller i ännu högre grad om studentbostadshusen. I en studentbostadsanläggning blir nämligen med nödvändighet driftkostnadsandelen relativt sett exceptionellt stor. I runt tal kan man här räkna med att $\frac{2}{3}$ av de totala utgifterna belöper sig på driftkostnader. Endast $\frac{1}{3}$ hänför sig sålunda till kapitalkostnaderna. Detta förhållande är dock i och för sig icke anmärkningsvärt, då studentbostadsanläggningen belastas med kostnader, som icke alls förekommer vid förvaltningen av vanliga hyresfastigheter. I första hand gäller detta om kostna-

derna för rumsstädning och möbelunderhåll. Utgifterna enbart härför torde i en studentbostadsanläggning — med städning en gång per vecka — normalt utgöra 20 à 25 procent av anläggningens totala driftkostnader. Även andra för studentbostadsanläggningarna specifika omständigheter bidrar verksamt till dessa företags höga driftkostnadsnivå. Utredningen vill härvidlag främst framhålla de kostnader, som följer av att studentbostadsanläggningarna är uppdelade i så många små hyresenheter. På flera sätt belastar detta förhållande administrationsapparaten. Flera hyreskontrakt skall tecknas, flera syner hållas, hyresdebitering och bokföring blir mera omfattande, flera kontakter mellan hyresvärd och hyresgäster äger rum etc. Härtill kommer, att omsättningen av hyresgäster är betydligt större i studentbostadsanläggningarna än i övriga hyreshus (jfr tab. 5, sid. 185). Det är oundvikligt, att de täta skiftena av hyresgäster ökar behovet av inre reparationer, även om man släpper efter på kravet, att lägenheten skall vara i alldeles fullgott skick, då ny hyresgäst tillträder. I detta sammanhang må också erinras om att själva tillsättningen av hyresgäster med nödvändighet blir en förhållandevis tidskrävande procedur, då det gäller studentbostäder. I fråga om vanliga hyreshus ombesörjer ju bostadsförmedlingarna normalt anvisningen av hyresgäster. Studentbostäder däremot måste regelmässigt på lämpligt sätt ledigförklaras bland studenterna och därefter måste, vilka tillsättningsprinciper man än tillämpar, ett urval göras bland de sökande av hyresvärderna eller hans representanter.

Studentbostadsutredningen har på grundval av de årsredogörelser, vinst- och förlusträkningar och balansräkningar, som de olika studentbostadsföretagen har att ingiva till bostadsstyrelsen sökt skaffa sig en uppfattning om skötseln av de existerande studentbostadsföretagen. På grund av de ovan berörda förhållandena har jämförelser med bostadsföretag av annat typ varit praktiskt taget omöjliga att göra. Även jämförelser olika studentbostadsföretag inbördes har emellertid visat sig synnerligen svåra att företa. Dels sammanhänger detta med att dessa företag uppvisar stora inbördes olikheter ifråga om förvaltningsmässig struktur. Så t. ex. är förvaltningen av många studentbostadshus sammankopplad med förvaltningen av nationshus eller andra studentkårslokaler. Andra åter har sin ekonomiska förvaltning sammankopplad med restaurang- och/eller hotelldrift. Dels hänger svårigheterna att åstadkomma jämförelser samman med att studentbostadsföretagen tillämpar vitt skilda bokföringsprinciper och kontoplaner.

Dessa svårigheter till trots har studentbostadsutredningen genom sina undersökningar bibragts den bestämda uppfattningen, att de redan existerande studentbostadsanläggningarna förvaltas såsom välskötta företag. Icke i något fall har utredningen eller bostadsstyrelsen kunnat spåra några påtagliga och allvarliga missförhållanden i fråga om företagets ekonomiska skötsel. Därmed är emellertid icke sagt, att driftkostnaderna och därmed studenternas hyror icke skulle kunna ytterligare nedbringas på många

håll. Utredningen är efter sina konferenser med representanter för studentbostadsanläggningar på de olika studieorterna medveten om, att företagen och studentorganisationerna själva i stigande utsträckning börjat ägna uppmärksamhet åt driftkostnadsproblemen. Det kan nämnas, att både i Uppsala och Lund vissa studentbostadsföretag etablerat samarbete för att mera rationellt lösa en del gemensamma problem, som rör förvaltning och administration av studentbostäderna. Det synes utredningen sannolikt, att man på denna väg kan nå påtagliga resultat. Ett gemensamt uppträdande, grundat på frivilliga överenskommelser mellan företagen, kan vara av stort värde exempelvis då det gäller inköp av olika förnödenheter, förhandlingar, ledigförklarande av rum och tillsättning av hyresgäster m. m. Icke minst de mycket små företagen torde ha åtskilligt att vinna, därest de i större utsträckning än hittills kan få till stånd ett samarbete med övriga studentbostadsföretag på orten. Även ifråga om de ideligen förekommande småreparationerna på en fastighet — t. ex. måleri, snickeri, rörmokeri — borde man undersöka, huruvida inte kostnaderna skulle kunna nedbringas, därest samtliga företag på orten kunde sluta sig samman och gemensamt anställa egna hantverkare. Under alla omständigheter måste det ställa sig mycket dyrbart, att exempelvis för ompackning av en vattenkran leja arbetskraft från utomstående företag.

Utredningen vill i detta kapitel även fästa uppmärksamhet vid ett annat samband mellan drift- och kapitalkostnader. På många sätt kan man nämligen påverka de framtida driftkostnaderna redan vid planeringen av byggnadsprojekten. En alltför långt driven sparsamhet ifråga om byggnadsstandard kan skjuta driftkostnaderna i höjden och på flera sätt stå företagen dyrt på lång sikt. Härvidlag får studentbostadsutredningen i huvudsak hänvisa till de undersökningar, som utförts av statens institut för byggnadsforskning och statens byggnadsbesparingsutredning rörande värmeekonomi, val av byggnadsmaterial etc. En annan omständighet, som torde påverka driftkostnadsnivån i hög grad, är anläggningens storlek. Ofta har väl företagen i detta hänseende mycket små valmöjligheter till följd av den för dem begränsade tilldelningen av lämplig tomtmark. Helt allmänt kan dock sägas, att det från driftkostnadssynpunkt vore fördelaktigare med större förvaltningsobjekt än som hittills varit vanligt på studentbostadsmarknaden.

Som en mera generell regel vill utredningen rekommendera studentbostadsföretagen, att redan på planeringsstadiet ta kontakt med sådana centrala expertorgan som bostadsstyrelsen, statens institut för byggnadsforskning och statens institut för konsumentfrågor. Icke minst sistnämnda organ torde kunna lämna värdefulla råd och upplysningar ifråga om tvättanläggningar, köksplanering och städorganisation.

Det torde vara ofrånkomligt, att studentbostadsföretagen i betydande utsträckning även i framtiden ledes och förvaltas av lekmän. Utredningen vill

icke betrakta detta som ett missförhållande, vilket borde rättas till. Tvärtom torde däri ligga betydande värden, som det finns skäl att på bästa sätt tillvarata. Otivelaktigt har de flesta studentbostadsanläggningarna här i landet både tillkommit och sedan skötts av frivilliga och i stort sett oavlönade krafter. Studentorganisationerna och enskilda intresserade lärare har här visat sig kunna uträtta mycket för studenternas allmänna bästa. Ett gott stöd såväl vid byggande som förvaltning har de så småningom funnit hos de kommunala företrädare, vilka numera i enlighet med gällande bestämmelser ingår i företagens styrelser.

Med hänsyn icke minst till det stora lekmannainslaget på detta område har studentbostadsutredningen kommit till den uppfattningen, att det vore önskvärt, om företrädarna för de olika studentbostadsföretagen regelbundet kunde samlas för gemensamma konferenser kring frågor om både byggande och förvaltning. Att dylika konferenser kan få stort och bestående värde har redan visat sig genom de två konferenser, som Sveriges förenade studentkårer (SFS) arrangerat 1954 och 1957. Utredningen vill för sin del föreslå, att dylika konferenser i framtiden kommer till stånd med viss regelbundenhet, och att det uppdrages åt bostadsstyrelsen att i samarbete med SFS ansvara härför. Förutom diskussioner och överläggningar mellan företagen inbördes och företrädare för olika offentliga myndigheter och organ bör konferensprogrammen kunna uppta mera kursliknande inslag i form av föredrag och information i mindre cirklar under ledning av experter på skilda avsnitt inom byggnads- och bostadsforskningen. Därest dylika konferenser kommer till stånd, vill utredningen redan nu påpeka, att det synes särskilt angeläget, att redan från början undersöka företagens möjligheter och intresse av att vid förvaltningen tillämpa någorlunda enhetliga bokföringsprinciper och kontoplaner. En större enhetlighet härvidlag skulle nämligen i hög grad medverka till att utbytet av erfarenheter företagen emellan skulle kunna bli reellt mycket betydelsefullt. Utredningen vill härvidlag erinra om att de allmännyttiga bostadsföretagen i övrigt i mycket stor utsträckning — vare sig de varit anslutna till Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO) eller icke — anlitat SABO:s företagsekonomiska avdelning.

SABO:s företagsekonomiska avdelning verkar nämligen i främsta rummet som samordnare av de anslutna bostadsföretagens ekonomiska verksamhet. Det är fråga om en ren serviceverksamhet. Således lämnar man på begäran direkt rådgivning till de företag som så önskar. Vidare sammanställer avdelningen och bearbetar material och erfarenheter, som ställes till förfogande av de anslutna företagen; dessa sammanställningar distribueras därefter till medlemmarna. I verksamheten ingår även sådana uppgifter som att upprätta organisationsplaner åt företagen, analysera kostnaderna, beräkna administrationskostnadernas storlek, upprätta hyreskalkyler etc. Kon-

takten med medlemmarna upprätthålles bland annat genom årliga besök av tjänstemännen på avdelningen.

SABO:s företagsekonomiska avdelning har för studentbostadsutredningens räkning utarbetat ett förslag till normalkontoplan för studentbostadsföretag, vilket jämte kommentarer återfinnes som bilaga 3 till betänkandet. Kontoplanen hör närmast betraktas som en principskiss, som förmodligen behöver vidareutvecklas, därest det bland studentbostadsföretagen föreligger intresse av att tillämpa enhetliga bokföringsprinciper och kontoplaner.

Enligt vad utredningen erfarit har de företag som anlitat SABO:s företagsekonomiska avdelning genomgående ansett sig ha fått gott ekonomiskt utbyte därav. Med anledning härav har utredningen tagit kontakt med avdelningen och efterhört, huruvida företaget vore intresserat av att även stå studentbostadsföretagen till tjänst. SABO:s företagsekonomiska avdelning har därvid bekräftat, att så är fallet. Längre än till en dylik preliminär kontakt har utredningen icke velat sträcka sig. Däremot vill utredningen bestämt rekommendera, att denna kontakt vidareutvecklas vid de av utredningen föreslagna studentbostadskonferenserna.

KAPITEL 16

Kommuns ekonomiska medverkan

De direktiv, som givits utredningen, innefattar inga synpunkter på frågor rörande tomtanskaffning och den därmed förbundna kommunala medverkan i det ekonomiska stödet för studentbostäder. Utredningen har emellertid under sitt arbete funnit, att vissa frågor, som utredningen haft att behandla, icke kan rationellt lösas utan modifikationer i nu gällande regler för finansiering av tomt för studentbostadsprojekt. Det gäller här huvudsakligen två frågor. Den ena, som angår likställighet mellan ogifta och gifta studenter, har i det föregående berörts i kapitel 12. Den andra rör villkoren för tomtanskaffning för studentbostadsbyggen i storstadsregionerna.

Villkor om kommuns ekonomiska medverkan i form av gratis upplåtelse av tomt var ej innefattat i studentsociala utredningens förslag. Det infördes på förslag av bostadsstyrelsen i dess remissyttrande över utredningens betänkande. Denna form för kommunal ekonomisk medverkan i bostadsociala stödåtgärder var vanlig i 30- och 40-talens bostadspolitik, så i samband med hyreshusbyggen för barnrika familjer och pensionärshem; även i den under krigsåren växande allmänna tertiär- och tillägglåneverksamheten hade kravet på kommunal medverkan ofta tillgodosetts genom gratis eller rabatterad tomtupplåtelse. Särskilt i fråga om sådana speciella, socialpolitiskt motiverade verksamhetsgrenar som bostadsanskaffning för barnrika familjer och pensionärer tedde sig denna form för kommunal medverkan naturlig, då kommunens aktiva insatser för själva tomtanskaffningen var nödvändiga. — I den följande utvecklingen och i och med omläggningen av de statliga låne- och bidragsreglerna har också formerna för kommunal ekonomisk medverkan förändrats; deras bundenhet till tomtanskaffning har alltmer upphävts.

I den praktiska tillämpningen av låne- och bidragsbestämmelserna för studentbostäder har villkoret om gratis upplåtelse av tomt icke kunnat strikt upprätthållas. I Uppsala, där markbeskaffenhetsen ofta nödvändiggör kostsamma grundförstärkningsarbeten, har under senare år kommunen tillstyrkt studentbostadsföretags ansökningar om lån och bidrag endast under förutsättning att kommunen icke belastas med kostnader för sådana arbeten utan att dessa får inräknas i den produktionskostnad, för vars täckande lån av statsmedel beviljas. Detta har medgivits av Kungl. Maj:t och kan numera sägas vara allmän regel. I vissa fall har, såväl i Uppsala som i Lund, vid

byggnad på mera centralt belägna tomter med förhållandevis höga tomtvärden en reduktion av den kommunala tomtsubventionen gjorts till en nivå, som beräknats motsvara värdet i mera ordinärt läge för ny bebyggelse. I Stockholm, där vid de två första företagen Stockholms stad upplåtit tomträtt med en blott formell avgäld, har i fråga om det tredje projektet staden bidragit med omkring halva tomtkostnaden. I Solna, där uppgörelse träffats för ett projekt, har Solna stad förbundit sig att svara för omkring två tredjedelar av tomtkostnaden. Även i dessa senare fall torde reduktionen av den kommunala subventionen till del av den faktiska tomtkostnaden ha ansetts motiverad genom lägesfördelar — jämfört med perifera lägen för ordinär ny bebyggelse — vilka gör det skäligen, att en del av tomtkostnaden får belasta hyran. — Det kan sålunda konstateras, att utvecklingen pressat fram väsentliga modifikationer i den ursprungliga, till synes enkla men i praktiken svårtillämpade regeln angående kommunens ekonomiska medverkan genom tomtupplåtelse utan kostnad för studentbostadsföretagen.

Ett avsteg från regeln om kommunal gratisupplåtelse av tomt av principiellt annan innebörd än i de fall, som motiverats av extraordinära grundläggningskostnader eller av lägesfördelar, har i den praktiska tillämpningen av låne- och bidragsbestämmelserna gjorts beträffande studentbostäder för gifta, dock ingalunda konsekvent. Såsom närmare utvecklats i kapitel 10 har på sätt, som icke förutsattes i studentsociala utredningens förslag och i den av riksdagen år 1950 accepterade propositionen i ämnet, bostäder för gifta studenter i praxis givits en särbehandling, varigenom det särskilda studentbostadsbidraget icke kommit i familjebostäder boende gifta studenter tillgodo. Denna särbehandling gäller dock icke sådana med kokmöjligheter utrustade dubletter, som faktiskt i stor utsträckning bebos av studerande äkta makar; häri ligger, som förut påpekats, en inkonsekvens, som haft olyckliga följder såväl för de gifta studenternas bostadsförsörjning som för planlösningen av studentbostäderna. Genom att familjebostäder inom studentbostadsanläggningarna hänvisats till belåning enligt den allmänna tertiärlåneanordningen, i vilken intet villkor angående kommunal gratisupplåtelse av tomt gäller, har även förmånen av det kommunala stödet bortfallit för dessa bostäder. Ingen invändning lär kunna göras mot den tolkningen av studentbostadsstödet, att det särskilda statliga studentbostadsbidraget och den kommunala tomtsubventionen är förbundna med varandra. Fullt konsekvent har i berörda kommuner den uppfattningen stadgats, att kommunens skyldighet att svara för tomtkostnaden endast gäller sådan bebyggelse, som uppföres med anlitan av det särskilda statliga stödet för studentbostäder. I vissa fall under senare år har tveksamhet och svårigheter att nå överenskommelser uppkommit, då studentbostadsstiftelser projekterat hus med rumsgrupper av lägenhetskaraktär, som visserligen icke uppfyller sedvanliga krav på ordinära familjelägenheter men som otvivelaktigt väl lämpar sig som genomgångsbostäder för unga stu-

dentfamiljer. (I här åsyftade fall har statliga studentbostadsbidrag beviljats av Kungl. Maj:t.) Man har från kommunalt håll velat se detta som försök att kringgå gällande praxis och att lägga en ekonomisk börda på kommunen, som denna enligt den sedan 1952 tillämpade ordningen icke har att svara för. Hur oklart läget är i denna fråga framgår av att samma invändning i princip skulle kunna anföras i fråga om det icke ringa antal dubbletter, som inlagts i studentbostadshusen, otvivelaktigt med avsikt att där kunna hysa studentfamiljer.

I de synpunkter på utformning av studentbostäder, illustrerade av planlösningsskisser, som utredningen framlagt i det föregående, har utredningen som ett väsentligt syfte satt upp att undanröja den diskriminering av de gifta studenterna, som hittills varit rådande, därigenom att gällande praxis verkat hämmande på tillkomsten av lägenheter, tjänliga som bostäder för studentfamiljer. Det är givet, att det krav på likställighet för aktivt studerande, oavsett civilstånd, som utredningen i kapitel 10 hävdade beträffande det statliga bidraget till studentbostäder, även bör eftersträvas när det gäller kommuns ekonomiska medverkan i verksamheten.

För att i fortsättningen undvika den här påtalade oklarheten i gällande praxis och undanröja särbehandlingen av bostäder, lämpliga för gifta studenter, synes det naturligt att även i fråga om det kommunala bidraget tillämpa samma enkla regel, som diskuterats i kapitel 12 beträffande det statliga bidraget. Om det kommunala bidraget beräknas som visst belopp per studierum, använt av aktivt studerande, bortfaller anledningen att söka upprätthålla en svårbestämbar gräns mellan familjebostäder och bostäder för ensamstående studenter, vilket är så mycket mera angeläget som enligt utredningens förhoppning i den fortsatta studentbostadsbebyggelsen större utrymme än hittills kommer att beredas sådana plantyper som ger ändamålsenliga genomgångsbostäder för gifta studenter. Fixering av bidraget till visst belopp per studierum innebär ju en tillämpning på det kommunala bidraget av samma regel, som enligt 1957 års riksdagsbeslut genomförts i fråga om det statliga bidraget.

Full likställighet mellan ogifta och gifta studenter i fråga om möjlighet att få del av studentbostadsstödet kräver, såsom utvecklats i kapitel 10, att även studentfamiljer, där endast den ena maken är aktivt studerande i bidragsordningens mening, kan få sitt behov av bostad i en studentbostadsanläggning tillgodosett. För sådana fall har utredningen i det föregående (sid. 138) skisserat två tänkbara metoder att bestämma summan av bidragsberättigade rum i ett studentbostadshus, när det gäller de statliga bidragen. I fråga om de kommunala bidragen torde den metod, som går ut på en årlig avräkning med hänsyn till faktiska upplåtelseförhållanden, knappast löna mödan. Den enklare metoden att från början beräkna summan av rumsbidrag under ett statistiskt grundat antagande rörande den andel av rum, som kommer att användas som studierum för aktivt studerande och sålunda

är bidragsberättigade, synes beräffande de kommunala bidragen vara att föredraga.

I fråga om tomtanskaffning för studentbostadshus och villkoren därför har enligt mångårig erfarenhet svårigheterna för de vid Stockholms universitet och likställda högskolor arbetande studenterna varit ojämförligt mycket större än på övriga universitets- och högskoleorter.

I en skrivelse till Kungl. Maj:t av den 28 januari 1958 angående upplåtelse av mark för studentbostäder i Stockholm anförde utredningen efter en redogörelse för studentbostadssituationen i Stockholm bl. a. följande:

»Läget i övriga universitetsstäder ter sig vad beträffar tillgång på tomtmark för studentbostäder relativt ljus i jämförelse med Stockholm. Stockholms stad har ej i större utsträckning kunnat ställa tomtmark till studenternas förfogande inom rimligt avstånd från högskolorna. Härtill kommer att studentbostadsfrågan delvis kommit att sammankopplas med frågan om planeringen av det framtida Stor-Stockholm. Härigenom har frågan om mark i förortskommunerna aktualiserats.»

Storstadsstudentens bostadsproblem är, såsom erfarenheter från många länder visar, i väsentliga hänseenden annorlunda än i mindre universitetsorter, där avstånden är kortare och kontakterna med institutioner och inte minst med studiekamrater är lättare att nå och upprätthålla. Med hänsyn till den växande roll, absolut och relativt, som storstadsuniversiteten fått, förefaller de angeläget att mycken omsorg ägnas frågan om hur en för studier fruktbar miljö kan åstadkommas under storstadsvillkor; härvidlag har sättet att planera och bygga studentbostäder enligt utredningens mening den största betydelse. I ovannämnda skrivelse tangerade utredningen detta problem:

»Det är utredningens uppfattning, att studentbostäder under alla omständigheter bör ligga inom rimligt avstånd från läroanstalterna. Bostaden är ofta även studentens arbetsplats. Möjligheten att effektivt tillvarataga håltimmar begränsas ofta av lokalbrist på läroanstalten eller studentkåren. Restiderna mellan bostad och högskola innebär därför en avsevärd förlust av studietid och pengar. Studentbostäder belägna på billigare och lättåtkomligare mark i Stockholms ytterområden skulle därför te sig mycket oförmånliga för den enskilde studenten.»

De särskilda förhållanden, som gäller för storstadshögskolornas och speciellt Stockholms akademiska institutioners studentbostadsfrågor har icke blivit tillräckligt beaktade:

»Enligt utredningens uppfattning har man vid utformningen av reglerna angående kostnad för upplåtelse av mark ej tagit tillräcklig hänsyn till de problem detta medför i en stad av Stockholms storlek med hänsyn till behovet av centralt belägen mark för studentbostäder. Det är betecknande att den kostnadsfria upplåtelsen från kommunens sida går lättast att genomföra i Lund och Uppsala, där avstånd och restider inom staden är korta, och det ej är lika problematiskt att finna mark belägen inom rimligt avstånd från läroanstalterna. Det är även förståeligt om förortskommunerna ej visar samma intresse för markupplåtelse som de städer, där universiteten och studenterna spelar en traditionellt viktig roll i stadens liv.»

Utredningen har ingen anledning att här närmare diskutera Stockholmsstudenternas speciella bostadsproblem i annan mån än de är beroende av här behandlade fråga om kommunens ekonomiska medverkan i studentbostadsstödet. Sedan ovan citerade framställning från utredningen avgavs, har tillgången på studentrum i Stockholm ökat med nära 500 rum genom tillkomsten läsåret 1960/61 av studenthemmet Jerum i kvarteret Våbeln. Samtidigt har emellertid antalet studenter ökat, varför situationen icke förbättrats. Å andra sidan har planering och projektering för nya företag fortskridit. Stockholmsstudenterna har framlagt en »katastrofplan», i vilken visas på de möjligheter, som enligt planförfattarnas mening föreligger att under följande år väsentligt utöka studentbostadsbeståndet. Enligt vad utredningen erfarit har på senaste tid ytterligare projekt tagits upp till diskussion.

I det besvärliga läge som råder i fråga om stockholmsstudenternas bostadsfråga är det givet, att alla möjligheter att öka tillgången på studentbostäder måste tillvaratagas och därvid också möjligheten att erhålla insprängda rum såväl i saneringsbyggen som i den ordinära nyproduktionen. Inom Stockholms stad har även intresse ådagalagts för att genom bostadsförmedlingens försorg ordna genomgångsbostäder för studenter under studietiden i smålägenheter såväl i det äldre, men välutrustade bostadsbeståndet som i nybyggda fastigheter. Med hänsyn till konkurrensen om smålägenheter för ensamstående i Stockholmsområdet — 65 procent av all vid landets bostadsförmedlingar anmäld efterfrågan på bostäder för ensamstående hänför sig till Stockholm med inre förortskrets — synes det utredningen uppenbart, att lösningen av Stockholmsstudenternas bostadsproblem till väsentlig del måste ske genom att särskilda studentbostadsanläggningar bygges.

Markresurser härför finns också, i det de områden inom Stockholm och angränsande kommuner, dit högskoleinstitutionerna är och inom närmaste utbyggnadsperiod kan väntas bli lokaliserade, nämligen nordöstra Stockholm och södra Solna, rymmer mark, som synnerligen väl lämpar sig för en sammanhållen studentbostadsbebyggelse (i första hand Frescatiområdet inom Stockholms stad, Västra skogen och Södra skogen inom Solna stad), där de önskemål beträffande avstånd till institutioner och över huvud lämplig studiemiljö, som kan ställas på studentbostadsanläggningar, kan tillgodoses. Dessa områden är praktiskt taget helt i Kronans ägo, vilket bör vara en gynnsam förutsättning för att där en väsentlig del av Stockholmsstudenternas bostadsbehov skall kunna tillgodoses.

Tomtprisnivån inom dessa välbelägna områden är naturligen hög, och det synes utredningen orimligt att beträffande den hävda kravet, att kommunen skall svara för hela tomtkostnaden enligt det ursprungliga, summariska villkoret för statliga studentbostadsbidrag. Vid den uppgörelse som träffats mellan Stockholms stad och Stiftelsen Stockholms studentbostäder om förvärv av tomt i kvarteret Våbeln har stadens bidrag beräknats mot-

svara värdet av en tomt av liknande storlek inom stadens ytterområden. Från stadens sida motiveras detta med att den höga tomtkostnaden, som betingas av det centrala läget, omöjliggjort kostnadsfri upplåtelse av marken så som förutsatts, när bestämmelserna för det statliga stödet till studentbostadsbyggandet ursprungligen fastställdes. Det synes även finnas risk för att ett rigoröst hävdande av dessa bestämmelser kan leda till att studentbostadsföretagen blir hänvisade till och nödgade att acceptera ogynnsamma tomtlägen med splittring av bebyggelsen och men för studierna som följd. För studenternas del beräknas den hyreshöjning, som följer av att del av tomtkostnaden skall förräntas, vara fördelaktigare i jämförelse med reskostnader och andra olägenheter, som en förläggning av det planerade studentbostadshuset till något ytterområde hade medfört.

Med tanke på de speciella tomtanskaffningssvårigheterna inom Stockholmsområdet gjorde i propositionen nr 119 till 1958 års riksdag departementschefen följande uttalande, som lämnades utan erinran av riksdagen:

»Vid införande av möjligheten att utlämna tertiärlån och tilläggs lån till studentbostäder förutsattes, att vederbörande kommun skulle tillhandahålla tomtmark utan kostnad. Syftet härmed var närmast, att sådan tomtsubvention skulle utgöra ersättning för det kommunala bidrag, som eljest gällde såsom förutsättning för tilläggs lån. Angivna villkor har inte ansetts utgöra hinder för att vissa tomtkostnader fått inräknas i produktionskostnaden vid statlig belåning då fråga varit om lägestillägg för särskilt välbelägen tomtmark eller kostnader för grundförstärkning. Med hänsyn till den ringa tillgången på outnyttjad tomtmark i Stockholm har det emellertid övervägts att uppföra studentbostadsrum i förortskommuner. I sådant fall kan knappast förväntas att kommunen skulle vilja göra en ekonomisk insats motsvarande den som förutsatts — — —. Med hänsyn härtill utgår jag ifrån att Kungl. Maj:t — — — i angivna fall skall äga göra avsteg från förenämnda krav på kommunal subvention. I mån så sker bör tomtkostnad givetvis kunna inräknas i produktionskostnaden vid statlig belåning.»

Med den struktur som Stor-Stockholm som bostadssamhälle har erhållit och än mer kommer att erhålla, är det naturligt att studenterna, och kanske framför allt de gifta, till betydande del kommer att bo i förortskommuner, som icke inom sina gränser har akademiska institutioner. Såsom framgår av det föregående finns dock enligt utredningens mening förutsättningar för att huvudparten av de studenter, som icke har sina föräldrahem inom Stor-Stockholm, skall kunna beredas bostäder inom de två städer, som f. n. hyser akademiska institutioner, nämligen Stockholm och Solna. Det synes även utredningen naturligt, att kravet på kommunal ekonomisk medverkan i studentbostadsbyggena i princip knytes till förekomsten inom kommunen av akademiska institutioner. I den mån man vid den fortsatta utvecklingen av studentbostadsbyggandet i Stor-Stockholm finner det nödvändigt och lämpligt att taga i anspråk mark utanför de nämnda kommunerna förutsätter utredningen, att frågan om samhällets ekonomiska medverkan i här berört avseende blir föremål för särskilda förhandlingar i varje särskilt fall. Utredningen förutsätter, att omfattningen av det stöd, som härigenom kom-

mer studentbostäder till godo i kommuner, som inte hyser akademiska institutioner inom sina gränser, inte blir mindre än stödet till studentbostäder i kommuner med sådana institutioner.

För att i görligaste mån undvika de hinder mot en med hänsyn till studiemiljö och studieeffektivitet ändamålsenlig lokalisering, som enligt många erfarenheter de ursprungliga reglerna för kommunal tomtupplåtelse ställer, och sådana förhandlingssvårigheter, som torde följa av att reglerna lämnas obestämda, synes det utredningen lämpligt, att det kommunala bidraget till studensbostadshus fixeras till visst belopp per rum, för vilket studentbostadsbidrag utgår, oberoende av tomtens läge, beskaffenhet och pris. Därigenom skulle vinnas, att det kommunala bidraget ställdes i fix relation till det statliga och framför allt att friare spelrum gavs åt hänsynen till en från studiesynpunkt ändamålsenlig lokalisering av studentbostadsbebyggelsen.

När det gäller att bestämma detta belopp, synes det naturligt att anknyta till förhållandena och hittills utbildad praxis i Uppsala och Lund, där man har stadgad erfarenhet att bygga på. Även om omständigheterna från fall till fall varit något växlande, kan man dock säga, att en av alla parter accepterad nivå utbildats. I Lund har beloppet av kommunalt bidrag i projekt, utförda under senare år, varit omkring 570 kronor per rum. I Uppsala har i på senaste år behandlade låneärenden den kommunala tomtsubventionen uppgått till omkring 610 kronor per rum. Det synes med hänsyn härtill utredningen lämpligt, att den kommunala subventionen bestämmes till 600 kronor per rum.

KAPITEL 17

Sammanfattning av utredningens rekommendationer och förslag

Den i huvudsak nya utveckling av studenternas bostadsförsörjning, som kommit till uttryck under efterkrigstiden, har ägt rum mot bakgrunden av en allmän bostadsbrist i förening med ett starkt växande studerandeantal vid våra universitet och högsolor. Den pågående och förestående utbyggnaden av den högre utbildningen kommer att ställa ytterligare krav i fråga om bostäder för de studerande. En upprustning med avseende på lärarkrafter och undervisningslokaler blir naturligtvis verkningslös, om inte samtidigt bostäder på studieorten tillhandahålls de studerande. Viktiga och naturliga led är härvid att de gifta studenterna helt likställas med de ogifta i bostadshänseende, samt att formerna för den kommunala subventionen av studentbostäder ändras så som utredningen i det föregående föreslagit. Att rekommendera en för varje ort bestämd relation mellan antalet studenter och antalet särskilda studentbostäder har utredningen däremot inte ansett vara önskvärt. Den optimala relationen måste på varje studieort bestämmas efter de rent lokala förutsättningarna att erhålla ändamålsenliga studentbostäder inom det normala bostadsbeståndet.

Studentbostadsutredningens betänkande har till syfte att framlägga råd och anvisningar för uppförande av ändamålsenliga studentbostäder till lägre kostnader än tidigare gängse. Utgångspunkten för utredningens arbete har varit en granskning av kostnaderna för vissa redan uppförda studentbostäder samt av deras utformning och standard. Utredningen har härvid inte kunnat finna att dessa präglas av en omotiverat hög standard eller lyx. Detta gäller även i jämförelse med studentbostäder i utlandet. Utredningen har därför inte funnit anledning att på någon punkt rekommendera en nedskärning av nu gängse standard inom studentbostadshusen. Däremot finner utredningen det angeläget att olika boendeönskemål tillgodoses genom variation av planlösningar och standard. Vidare har utredningen vid sina jämförelser mellan kostnaderna för olika studentbostadsrum kunnat påvisa möjligheter att sänka byggnadskostnaden per rum. Utredningen vill betona det angelägna i att studentbostadsföretagen vid planeringen av nya studentbostäder tillvaratager de möjligheter till besparingar, som utredningen kunnat anvisa.

a) Utredningens rekommendationer

Under hänvisning till vad som anförts i kapitlen 1 och 7—15 rekommenderar utredningen studentbostadsföretagen

- att* både för gifta och ogifta studenter variera studentbostäderna såväl med hänsyn till planlösning som till standard (kapitlen 11 och 12);
- att* härvid beakta de möjligheter som kan föreligga att komplettera kategoribusbebyggelse med s. k. insprängda studentbostäder (kapitel 10);
- att* redan på ett tidigt skede av planeringen och projekteringen taga kontakt med bostadsstyrelsen, statens institut för byggnadsforskning och statens institut för konsumentfrågor för inhämtande av råd och anvisningar (kapitlen 11 och 15);
- att* vid planeringen och projekteringen ägna kostnads- och planlösningsfrågor ett ingående studium med beaktande av det av utredningen redovisade materialet (kapitlen 7—14);
- att* uppmärksamma de av utredningen framlagda principförslagen till planlösningar samt till köksinredning och övrig utrustning (kapitlen 7—13);
- att* taga hänsyn till de synpunkter på studentbostäders utformning, som framkom i 1957 års studentbostadsenkät (kapitel 5, bilaga 2);
- att* med utgångspunkt från bl. a. de i studentbostadsenkäten redovisade synpunkterna inte annat än i undantagsfall bygga enkelrum med mindre yta än 14 m² samt familjebostäder med mindre yta än 50 m² (kapitlen 11 och 12);
- att* undersöka möjligheterna till rationalisering av inköp av möbler och övriga förnödenheter, av löpande underhåll, förhandlingar, ledigförklaring av rum m. m. genom samgående mellan studentbostadsföretagen (kapitlen 1 och 15);
- att* undersöka möjligheterna att tillämpa enhetliga bokföringsprinciper och kontoplaner (kapitel 15);

b) Utredningens förslag

På grundval av vad som anförts i kapitlen 2, 12, 15 och 16 hemställer studentbostadsutredningen

- att* de studerande vid de högre konstnärliga utbildningsanstalterna måtte bli delaktiga av det särskilda studentbostadsstödet (kapitel 2);
- att* frågan om särskilt stöd till uppförande av elev- och ungdomsbostäder göres till föremål för utredning (kapitel 2);
- att* studentbostäder för gifta studerande även upplåtes åt studentfamiljer där endast den ena parten studerar (kapitel 12);
- att* det uppdrages åt bostadsstyrelsen att i samarbete med Sveriges förenade studentkårer med viss regelbundenhet anordna konferenser mellan företrädare för berörda myndigheter och studentbostadsföretagen rörande byggande och förvaltning av studentbostäder (kapitel 15);

att principen för kommunal upplåtelse av tomt till studentbostäder utformas på så sätt att kommunalt bidrag till studentbostäder framdeles bestämmes till ett belopp av 600 kronor per rum för vilket statliga tilläggs-lån utgår (kapitel 16).

BILAGA 1

Tabellbilaga

Tabell 1. Färdigställda studentbostadshus per den 1 juli 1960. Uppsala

Fastighet	Byggår	Byggnaden innehåller			Produktionskostnad	
		stud.- rum antal	familje- bostäder antal	uthyrn.- lokaler m ²	uppgiven	godtagen
Kaniken 22	1948	35	1	164	566 500	566 263
Observatoriet 1	1952	200	30	25	4 480 470	4 389 800
Observatoriet 2	1953	225	18	331	4 196 435	4 165 435
Luten 3	1953	22	1	75	526 500	523 000
S:t Britta I	1955	51	13	379	1 867 845	1 839 800
Sigar 9	1956	36	9	—	1 030 000	1 013 000
Fågelsången 6	1956	86	1	593	2 032 223	2 004 000
S:t Britta II	1956	8	6	282	958 000	958 000
Klostret 14	1956	8	5	632	1 141 000	1 124 000
Observatoriet 3	1957	6	12	—	622 660	622 700
Rinda 11	1957	86	10	84	1 798 000	1 798 000
Kandidaten 1	1957	78	—	409	1 551 000	1 522 000
Kandidaten 2	1957	39	—	150	726 000	714 000
Kandidaten 4	1958	278	—	330	4 784 000	4 663 000
S:t Niklas	1958	92	1	53	1 674 000	1 625 500
Tirfing 12	1958	87	1	—	1 766 000	1 740 000
Triangeln	1959	270	10	124	4 660 000	4 648 000
Summa		1 607	118	3 631	34 380 633	33 916 498
Genomsnittlig kostnad per rum					21 394	21 105

Tabell 2. Färdigställda studentbostadshus per den 1 juli 1960. Lund

Fastighet	Byggår	Byggnaden innehåller			Produktionskostnad	
		stud.- rum antal	familje- bostäder antal	uthyrn.- lokaler m ²	uppgiven	godtagen
Föreningen 5.....	1947	17	—	—	146 045	146 045
Grynmalaren 30.....	1949	28	—	—	248 000	248 000
Thomander 14 o. 26..	1951	71	—	—	940 985	940 985
Thomander 6.....	1952	20	3	—	510 070	417 200
S:t Thomas 36.....	1953	89	—	—	1 396 000	1 396 000
S:t Thomas 10.....	1953	47	—	—	896 070	763 187
Föreningen 5.....	1953	42	1	—	781 000	731 000
Tuna äng 1.....	1954	48	1	—	890 000	855 000
Tuna äng 2.....	1955	38	—	—	575 000	575 000
Tegelbruket 1.....	1957	48	—	—	802 000	784 000
Tegelbruket 2.....	1957	55	—	—	910 000	900 000
Tegelbruket 3.....	1957	125	1	1 037	2 919 600	2 850 000
Hävdaryggen 2.....	1957	228	1	—	3 433 800	3 433 800
Grynmalaren 11....	1958	44	—	—	650 000	650 000
Benzelius 2.....	1958	304	2	—	4 700 000	4 650 000
Kollegiet 3.....	1958	94	1	—	1 690 950	1 600 000
Påskalyckan 1.....	1958	37	—	—	614 000	614 000
Benzelius 1.....	1959	160	—	275	3 145 000	3 145 000
Tuna äng 7.....	1959	42	—	—	874 911	740 000
Tuna äng 6.....	1959	36	—	—	630 000	630 000
Tegnér 2.....	1959	40	—	—	876 978	855 000
S:t Thomas 35.....	1959	116	—	432	1 940 000	1 940 000
Kolonien.....	1959	192	—	—	3 300 000	3 300 000
Summa		1 921	10	1 744	32 870 409	32 164 217
		Genomsnittlig kostnad per rum			17 111	16 743

Tabell 3. Färdigställda studentbostadshus per den 1 juli 1960. Stockholm, Göteborg, Umeå

Fastighet	Byggår	Byggnaden innehåller			Produktionskostnad	
		stud.- rum antal	familje- bostäder antal	uthyrn.- lokaler m ²	uppgiven	godtagen
<i>Stockholm</i>						
Körbärsbladet 2 ...	1953	265	—	2 671	6 080 000	6 080 000
Körbärsbladet 3 ...	1957	278	1	814	6 450 000	6 300 000
Summa		543	1	3 485	12 530 000	12 380 000
		Genomsnittlig kostnad per rum			23 076	22 800
<i>Göteborg</i>						
Tornsvalan 1.....	1954	105	2	115	1 848 400	1 848 400
		Genomsnittlig kostnad per rum			17 604	17 604
<i>Umeå</i>						
Ötorpet.....	1959	110	—	—	1 475 000	1 475 000
		Genomsnittlig kostnad per rum			13 410	13 410

Tabell 4. Studentbostadshus under uppförande per den 1 juli 1960

Fastighet	År för beslut	Byggnaden innehåller			Produktionskostnad	
		stud.-rum antal	familje-bostäder antal	uthyrn.-lokaler m ²	uppgiven	godtagen
<i>Uppsala</i>						
S:t Britta 17	1959	43	1	246	902 500	808 000
Triangeln	1959	464	—	—	6 970 000	6 690 000
Kandidaten 5	1959	310	—	200	5 140 000	5 140 000
Kandidaten 6	1959	200	—	150	3 045 000	3 045 000
Kandidaten 7	1959	110	—	75	1 750 000	1 750 000
Kandidaten 8	1959	127	1	174	2 445 000	2 170 000
Rackarberget	1960	495	17	—	8 228 000	7 404 700
Åsen 1—Stg. 2780...	1960	32	16	—	1 189 800	1 189 800
Summa		1 781	35	845	29 670 300	28 197 500
		Genomsnittlig kostnad per rum			16 659	15 832
<i>Lund</i>						
Stg 1397	1959	106	—	—	1 598 000	1 500 000
Stg 489 och 1397...	1959	260	54	194	5 986 000	5 986 000
Stg 892 I	1959	192	2	—	2 970 000	2 760 000
Stg 892 II	1959	128	—	—	1 984 000	1 830 000
Stg 892 III	1959	64	—	—	992 000	920 000
Summa		750	56	194	13 530 000	12 996 000
		Genomsnittlig kostnad per rum			18 040	17 328
<i>Stockholm</i>						
Väbeln 1	1960	494	3	1 455	11 000 000	10 600 000
		Genomsnittlig kostnad per rum			22 267	21 457
<i>Göteborg</i>						
Gårdsmygen	1959	725	2	651	12 325 000	12 325 000
		Genomsnittlig kostnad per rum			17 000	17 000
<i>Umeå</i>						
Ötorpet	1960	110	—	—	1 540 000	1 540 000
		Genomsnittlig kostnad per rum			14 000	14 000

Tabell 5. Byggnadskostnad per studentrum i uppförda hus. Uppsala

Fastighet	År	Stud.- rum	Byggnadskostnad		Omräknad byggnads- kostnad per 1/7 1959	
			kronor	per rum kronor	kronor	per rum kronor
Observatoriet 2.....	1953	225	3 096 390	13 762	3 279 077	14 574
Luten 3.....	1953	22	430 100	19 550	455 476	20 703
S:t Britta I.....	1955	51	932 000	18 274	969 280	19 005
Sigar 9.....	1956	36	604 000	16 777	611 852	16 995
Fågelsången 6.....	1956	86	1 450 000	16 860	1 468 850	17 079
S:t Britta II.....	1956	8	133 000	16 625	134 729	16 841
Observatoriet 3.....	1957	6	99 300	16 550	99 002	16 500
Rinda 11.....	1957	86	1 217 000	14 151	1 213 349	14 109
Kandidaten 1.....	1957	78	1 421 300	18 221	1 417 036	18 166
Kandidaten 2.....	1957	39	669 000	17 154	666 993	17 102
Kandidaten 4.....	1958	278	4 378 200	15 749	4 378 200	15 749
S:t Niklas 30.....	1958	92	1 573 000	17 098	1 573 000	17 098
Tirfing 12.....	1958	87	1 525 000	17 529	1 525 000	17 529
Triangeln.....	1959	270	4 142 000	15 341	4 142 000	15 341
Summa		1 364	21 670 290	15 887	21 933 844	16 081

Tabell 6. Byggnadskostnad per studentrum i uppförda hus. Lund

Fastighet	År	Student- rum	Byggnadskostnad		Omräknad byggnads- kostnad per 1/7 1959	
			kronor	per rum kronor	kronor	per rum kronor
Thomander 6.....	1952	20	382 800	19 140	389 308	19 465
S:t Thomas 36.....	1953	89	1 310 000	14 719	1 387 290	15 587
S:t Thomas 10.....	1953	47	731 000	15 553	774 129	16 471
Tuna äng 1.....	1953	48	805 000	16 771	852 495	17 760
Tuna äng 2.....	1954	38	575 000	15 132	619 275	16 297
Tegelbruket 1.....	1955	48	784 000	16 334	823 200	17 151
Tegelbruket 2.....	1957	55	873 600	15 884	870 979	15 836
Tegelbruket 3.....	1957	125	2 350 000	18 800	2 342 950	18 744
Hävdaryggen 2.....	1957	228	3 400 000	14 912	3 389 800	14 867
Grynmalaren 11.....	1958	44	650 000	14 773	650 000	14 773
Benzelius 2.....	1958	304	4 576 000	15 053	4 576 000	15 053
Kollegiet 3.....	1958	94	1 600 000	17 021	1 600 000	17 021
Benzelius 1.....	1959	160	2 815 000	17 594	2 815 000	17 594
Tuna äng 7.....	1959	42	695 000	16 548	695 000	16 548
Tuna äng 6.....	1959	36	630 000	17 500	630 000	17 500
Tegnér 2.....	1959	40	785 000	19 625	785 000	19 625
S:t Thomas 35.....	1959	116	1 824 000	15 724	1 824 000	15 724
Kolonien.....	1959	192	3 300 000	17 188	3 300 000	17 188
Summa		1 726	28 086 400	16 273	28 324 426	16 410

Tabell 7. Byggnadskostnad per studentrum i uppförda hus. Stockholm, Göteborg, Umeå

Fastighet	År	Stud.- rum	Byggnadskostnad		Omräknad byggnads- kostnad per 1/7 1959	
			kronor	per rum kronor	kronor	per rum kronor
<i>Stockholm</i>						
Körsbärsbladet 2 ...	1953	265	4 700 000	17 736	4 977 300	18 782
Körsbärsbladet 3 ...	1957	278	5 560 000	20 000	5 543 320	19 940
Summa		543	10 260 000	18 895	10 520 620	19 375
<i>Göteborg</i>						
Tornsvälan 1	1954	105	1 719 000	16 371	1 851 363	17 632
<i>Umeå</i>						
Ötorpet	1959	110	1 475 000	13 410	1 475 000	13 410

Tabell 8. Byggnadskostnad per studentrum i hus under uppförande

Fastighet	År	Stud.rum	Byggnadskostnad	
			kronor	per rum kronor
<i>Uppsala</i>				
S:t Britta 17	1959	43	680 000	15 814
Triangeln	1959	464	6 500 000	14 000
Kandidaten 5	1959	310	4 857 000	15 668
Kandidaten 6	1959	200	2 830 000	14 150
Kandidaten 7	1959	110	1 643 000	14 936
Kandidaten 8	1959	127	1 850 000	14 570
Rackarberget	1960	495	7 080 000	14 303
Åsen 1— Stg 2780	1960	32	441 800	13 807
Summa		1 781	25 881 800	14 532
<i>Lund</i>				
Stg 1397	1959	106	1 500 000	14 150
Stg 489 och 1397	1959	260	4 030 000	15 500
Stg 892 I	1959	192	2 725 000	14 193
Stg 892 II	1959	128	1 830 000	14 294
Stg 892 III	1959	64	920 000	14 375
Summa		750	11 005 000	14 673
<i>Stockholm</i>				
Väbeln 1	1960	494	9 531 000	19 294
<i>Göteborg</i>				
Gårdsmygen	1959	725	11 950 000	16 480
<i>Umeå</i>				
Ötorpet	1960	110	1 540 000	14 000

Tabell 9. Planeringskostnader för färdigställda studentbostadshus

Fastighet	Stud.- rum antal	I bygg- kostnad ingående plane- rings- kostnad	Plane- rings- kostnad omräk- nad per 1/7 1959	Fastighet	Stud.- rum antal	I bygg- kostnad ingående plane- rings- kostnad	Plane- rings- kostnad omräk- nad per 1/7 1959
<i>Uppsala</i>				Benzelius 2.....	304	95 000	95 000
Observatoriet 2...	225	128 975	140 454	Kollegiet 3.....	94	17 000	17 000
Luten 3.....	22	10 460	11 391	Benzelius 1.....	160	65 000	65 000
S:t Britta I.....	51	4 300	4 601	Tuna äng 7.....	42	5 000	5 000
Sigar 9.....	36	13 000	13 364	Tuna äng 6.....	36	25 000	25 000
Fågelsången 6....	86	22 000	22 616	Tegnér 2.....	40	13 000	13 000
S:t Britta II.....	8	4 500	4 626	S:t Thomas 35 ¹ ...	116	—	—
Observatoriet 3....	6	4 000	6 042	Kolonien.....	192	30 000	30 000
Rinda.....	86	19 000	19 133	Summa	1 726	422 984	428 690
Kandidaten 1....	78	31 000	31 217	Kostnad per rum		245	248
Kandidaten 2....	39	14 500	14 602	exklusive S:t Thomas 35.....		263	266
Kandidaten 4....	278	77 000	77 000	<i>Stockholm</i>			
S:t Niklas 30.....	92	19 500	19 500	Körsbärsbladet 2..	265	50 000	54 450
Tirfing 12.....	87	9 000	9 000	Körsbärsbladet 3..	278	30 000	30 210
Triangeln.....	270	135 000	135 000	Summa	543	80 000	84 660
Summa	1 364	492 235	508 546	Kostnad per rum..		148	156
Kostnad per rum..		361	373	<i>Göteborg</i>			
<i>Lund</i>				Tornsvalan 1.....	105	33 671	37 105
Thomander 6.....	20	4 000	4 208	Kostnad per rum		321	354
S:t Thomas 36...	89	5 132	5 589	<i>Umeå</i>			
S:t Thomas 10...	47	1 752	1 908	Ötorpet.....	110	9 000	9 000
Tuna äng 1.....	48	20 000	21 780	Kostnad per rum		92	92
Tuna äng 2.....	38	9 000	9 918				
Tegelbruket 1....	48	20 800	22 256				
Tegelbruket 2....	55	15 000	15 105				
Tegelbruket 3....	125	57 500	57 903				
Hävdaryggen 2...	228	31 800	32 023				
Grynmalaren 11..	44	8 000	8 000				

¹ Har helt underbyggt gård.

Tabell 10. Insprängda studentbostäder per den 1 juli 1960

Ort	Fastighet	Rums- antal	Lägenhetsyta		Rums- yta per rum	Utrustning						Godkänt belä- nings- värde	Godkänd produk- tions- kostnad	Genom- snittligt belänings- värde eller produk- tions- kostnad per rum	I beläningsvärdet eller produktionskostnaden ingår värdet av				Anmärk- ningar			
			m ²	m ²		Varje utrustning delas av		Dusch		Toa- lett					Tomt- kost- nad	En- dast e.o. grund- först.	Extra kostn. för gott läge					
		st	m ²	m ²		Kok- vrå	Kok- skåp	Bad	Dusch	Toa- lett	antal rum	antal rum	antal rum	kronor	kronor	kronor	Vin- ter- kost- nad	En- dast e.o. grund- först.	Extra kostn. för gott läge			
Uppsala	Moränen 1 ..	168	3 289	19,6	13,1	2		2					2 137 600	12 724		×					Samtl. Upp- sala ärenden slutbelånade Vintertillägg har utgått i ett fall. Ej medtaget	
	Moränen 2 ..	112	2 193	19,6	13,1	2		2					1 425 000	12 724		×						
	Lågberget 2.	112	2 193	19,6	13,1	2		2					1 425 000	12 724		×						
	Lågberget 3.	112	2 193	19,6	13,1	2		2					1 425 000	12 724		×						
		504	9 868	19,6	13,1								6 412 600	12 724								
Göteborg	Fjällskäran...	67	1 490	22,2	13,4		1		1				906 000	13 522		×			×		Samtl. i Gö- teborgsären- den prelimi- nära låne- beslut	
	Fjällskäran...	54	1 205	22,3	13,4		1		1				730 000	13 519		×			×			
	Fjällskäran...	48	1 068	22,3	13,4		1		1				647 000	13 479		×			×			
	Ångsskäran...	17	381	22,4	13,4		1		1				233 000	13 706		×			×			
	Ångsskäran...	18	401	22,3	13,4		1		1				240 000	13 333		×			×			
	Ångsskäran...	21	1 021	22,1	13,4		1		1				576 000	12 255		×			×			
		26		21,4	11,8	2		2														
		251	5 566	21,8	13,2								3 332 000	13 275								
Umeå	Målet och Starten ...	15	270	18,0	12,1		1			1				191 000	12 733		×			×	Slutligt lånebeslut Slutligt lånebeslut Preliminärt lånebeslut Slutligt lånebeslut	
	Dalen 4.....	4	87	21,7	13,9		1						61 500	15 367		×			×			
	Dalen 5.....	4			14,8		1		1						14 167					×		
	Dalen 5.....	2	259	21,6	10,4		1		3						14 209					×		
	Dalen 5.....	6			12,9		1		3													×
	Målet 12.....	6	125	20,7	12,5		1		1					85 300								×
		37	741	20,0	12,7								316 800	191 000	13 724							

Tabell 11. Insprängda studentbostäder. Sammandrag

Ort	Rums- antal	Lägenhetsyta		Rums- yta per rum	Utrustning					Godkänt belånings- värde	Godkänd produk- tions- kostnad	Genom- snittligt belånings- värde eller produk- tions- kostnad per rum kronor
		m ²	Genom- snittlig yta per rum m ²		Kök- vrå	Kök- skåp	Bad	Dusch	Toa- lett			
	st			m ²	antal st	antal st	antal st	antal st	antal st	kronor	kronor	kronor
Uppsala.	504	9 868	19,6	13,1	252		252			6 412 600		12 724
Göteborg	251	5 566	21,8	13,2	13	225	13	225		3 332 000		13 275
Umeå...	37	741	20,0	12,7	2	31	8	10	17	316 800	191 000	13 724
	792	16 175	20,4	13,1	267	256	273	235	17	10 061 400	191 000	12 945

Tabell 12. *Insprängda studentbostäder omräknade efter bestämmelserna den 1 juli 1959*

Ort	Fastighet	Rums- antal	Godkänt belåningsvärde eller produktionskostnad		Omräknet belåningsvärde efter bestämmelserna den 1. 7. 1959				Värdet omräknat till Uppsalanivå Exklusive värde för gott läge och vinterkostnad						
			kronor	Inkl. tomtvärde exkl. värde för gott läge och vinterkostnad	Exklusive värde för gott läge och vinterkostnad		Härav tomt- värde		Härav tomt- värde		Härav byggnads- värde				
					kronor	kr/rum	kronor	kr/rum	kronor	kr/rum	kronor	kr/rum	kronor	kr/rum	
Uppsala	Moränen 1	168	2 137 600	2 137 600	12 724	2 405 000	14 316	207 200	1 233	2 405 000	14 316	207 200	1 233	2 197 800	13 082
	Moränen 2	112	1 425 000	1 425 000	12 724	1 603 400	14 316	138 100	1 233	1 603 400	14 316	138 100	1 233	1 465 300	13 082
	Lågberget 2	112	1 425 000	1 425 000	12 724	1 603 400	14 316	138 100	1 233	1 603 400	14 316	138 100	1 233	1 465 300	13 082
	Lågberget 3	112	1 425 000	1 425 000	12 724	1 603 400	14 316	138 100	1 233	1 603 400	14 316	138 100	1 233	1 465 300	13 082
			504	6 412 600	6 412 600	12 724	7 215 200	14 316	621 500	1 233	7 215 200	14 316	621 500	1 233	6 593 700
Göteborg	Fjällskäran	67	906 000	991 000	14 791	1 109 700	16 563	101 300	1 512	1 089 500	16 261	93 900	1 401	995 600	14 860
	Fjällskäran	54	730 000	799 000	14 796	898 500	16 639	82 000	1 519	882 100	16 335	75 900	1 406	806 200	14 929
	Fjällskäran	48	647 000	708 000	14 750	794 000	16 542	72 600	1 513	779 600	16 242	67 300	1 402	712 300	14 840
	Ängsskäran	17	233 000	253 000	14 882	281 300	16 565	25 900	1 524	276 100	16 241	24 000	1 412	252 100	14 829
	Ängsskäran	18	240 000	268 000	14 889	292 300	16 239	27 300	1 517	287 000	15 944	25 300	1 406	261 700	14 539
	Ängsskäran	47	576 000	655 000	13 936	741 000	15 766	69 400	1 477	727 500	15 479	64 300	1 368	663 200	14 111
		251	3 332 000	3 647 000	14 530	4 116 800	16 402	378 500	1 508	4 041 800	16 103	350 700	1 397	3 691 100	14 706
Umeå	Målet och Starten	15	191 000	189 400	12 627	188 000	12 533	6 800	453	193 400	12 893	17 000	1 133	176 400	11 760
	Dalen 4	4	61 500	59 900	14 978	66 300	16 575	2 200	550	68 200	17 050	5 500	1 375	62 700	15 675
	Dalen 5	12	170 000	166 600	13 833	179 500	14 959	6 500	542	184 600	15 383	16 300	1 358	168 300	14 025
	Målet 12	6	85 300	83 400	13 900	90 400	15 066	3 100	517	93 000	15 500	7 800	1 300	85 200	14 200
		37	507 800	499 300	13 495	524 200	14 168	18 600	503	539 200	14 573	46 600	1 259	492 600	13 314

Tabell 13. Insprängda studentbostäder omräknade till samma jämförelsenivå och efter bestämmelserna den 1 juli 1959.

Sammandrag

Ort	Rums- antal	Godkänt belåningsvärde eller produktionskostnad		Omräknat belåningsvärde efter bestämmelserna den 1. 7. 1959										
		kronor	Inkl. tomtvärde exkl. värde för gott läge och vinterkostnad	Exklusive värde för gott läge och vinterkostnad		Exklusive värdet för gott läge och vinterkostnad		Härad byggnads- värde						
				kronor	kr/rum	kronor	kr/rum	kronor	kr/rum	kronor	kr/rum			
Uppsala.....	504	6 412 600	6 412 600	12 724	7 215 200	14 316	621 500	1 233	7 215 200	14 316	621 500	1 233	6 593 700	13 082
Gröteborg.....	251	3 332 000	3 647 000	14 530	4 116 800	16 402	378 500	1 508	4 041 800	16 103	350 700	1 397	3 691 100	14 706
Umeå.....	37	507 800	499 300	13 495	524 200	14 168	18 600	503	539 200	14 575	46 600	1 259	492 600	13 314
	792	10 252 400	10 558 900	13 332	11 856 200	14 970	1 018 600	1 286	11 796 200	14 894	1 018 800	1 286	10 777 400	13 608

BILAGA 2

Studentbostadsenkäten 1957

För att få en uppfattning om hur de hittills byggda studentbostadshusen fungerat, boendevanor, önskemål m. m. verkställde utredningen hösten 1957 en enkät bland hyresgästerna. Resultaten av denna enkät har sedan legat till grund vid utarbetandet av de olika planlösningalternativen.

Studentbostadsutredningens enkätformulär omfattade 12 sidor med 47 frågor. Formulären utsändes till, utdelades och insamlades av särskilda ombud som studentkårerna utsett på varje kårort. Av utredningen har svaren sedan översatts till numeriska koder, varvid även infogats koder som beskriver det enskilda rummets storlek, utrustning och tillgång till kollektiva anordningar i huset. Bearbetningen av dessa numeriska data har utförts med elektronisk databehandlingsmaskin (FACIT EDB).

Undersökningen vände sig endast till ogifta studenter, bosatta i särskilda studentbostadshus eller insprängda studentbostadsrum, vilka byggts efter 1930 samt blivit färdiga för inflyttning före den 1 oktober 1957. Antalet rumsenheter som omfattades av undersökningen uppgick till 1 257 i Uppsala, 610 i Lund, 265 i Stockholm samt 166 i Göteborg eller sammanlagt 2 298.

Antalet utdelade frågeformulär var dock något mindre — 2 258, vilket beror på att helt nyinflyttade hyresgäster eller tillfälliga hyresgäster icke tilldelades frågeformulär. Härtill kom även ett visst bortfall på grund av hyresgästernas bortresa eller sjukdom.

Svarsfrekvensen per kårort och sammanlagt framgår av tabell 1. Materialet har i bearbetningen delats i fem grupper med följande beteckningar:

Uppsala, Studentstaden	Us
Uppsala, övriga studentbostadsrum	U
Lund	L
Stockholm, (endast Domus)	S
Göteborg	G

Frågeformulären delades ut vid månadskiftet november—december 1957 och insamlingsarbetet var i huvudsak avslutat den 15 december; viss indrivning pågick dock även i januari. Det är möjligt att svarsfrekvensen kunnat bli något högre vid en annan tidpunkt på året; bortfallet på grund av hyresgästernas hemresa för julferier synes nämligen ha varit relativt stort.

Under bearbetningen av de insamlade formulären sållades vissa formulär ut, i första hand svaren från sådana hyresgäster vilka flyttat in i rummet efter den 1 november 1957 och vilka knappast kunde anses ha hunnit skaffa sig någon nämnvärd erfarenhet av rummets och husets funktion. Denna kategori utgjorde det stora flertalet av de utsorterade — härtill kom några formulär besvarade av utlänningar vilka delvis missuppfattat frågorna. Det sammanlagda bortfallet uppgick av dessa orsaker i Uppsala till 25, i Lund till 24, i Stockholm till 5 samt

Tabell 1. Utdelade och insamlade formulär

Ort	Antal utdelade formulär	Antal insamlade formulär	Svarsfrekvens %
Us.....	434	363	84
U.....	802	685	86
L.....	601	508	85
S.....	264	244	92
G.....	157	153	98
Summa	2 258	1 953	87

i Göteborg till 17 formulär — eller sammanlagt 71. Vid kodningen för maskinbearbetning måste ytterligare några formulär kasseras på grund av ofullständighet. Några rums-kategorier, som genom tidigare bortfall blivit alltför fåtaligt företrädade uteslöts helt ur materialet. Slutligt återstående och maskinbearbetade formulär redovisas i tabell 2.

Tabell 2. Utdelade och bearbetade formulär

Ort	Antal utdelade formulär	Antal bearbetade formulär	Slutlig svarsfrekvens %
Us.....	434	356	82
U.....	802	626	78
L.....	601	462	77
S.....	264	229	87
G.....	157	135	86
Summa	2 258	1 808	80

De bearbetade formulärens svarande kallas i fortsättningen *studenterna*. Deras fördelning på kön redovisas i tabell 3. Andelen kvinnliga studenter är störst i Uppsala och Lund, minst i Göteborg — totalt utgör de kvinnliga studenterna en tredjedel.

Tabell 3. Fördelning på manliga och kvinnliga studenter

Ort	Män	Kvinnor	Summa	Andel kvinnor %	Total andel på orten
Us.....	217	139	356	39	39
U.....	375	251	626	40	39
L.....	292	170	462	37	38
S.....	180	49	229	21	27
G.....	116	19	135	14	22
Summa	1 180	628	1 808	35	31

Studenternas fördelning på födelseår, år för studentexamen (el. motsv.) samt inskrivningsår vid nuvarande läroanstalt redovisas i tabell 4. Studentkullarna 1949—54 dominerar — motsvarande inskrivningsår är 1952—57. Uppsala studentstaden redovisar något större andel äldre studenter än övriga orter. Vi använder i fortsättningen *inskrivningsåret* som åldersvariabel vid analysen av enkätsvaren. När intet annat anges avser tabellerna *procentuella fördelningar*.

Tabell 4. År för födelse (f), studentexamen (s) och inskrivning (i)

År	Us			U			L			S			G		
	f	s	i	f	s	i	f	s	i	f	s	i	f	s	i
—1919	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1920—1922	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—
1923—1925	1	—	—	2	—	—	1	—	—	1	—	—	2	—	—
1926—1928	8	—	—	5	—	—	7	—	—	3	—	—	7	—	—
1929—1931	27	—	—	14	—	—	18	—	—	17	—	—	19	—	—
1932—1934	41	—	—	37	—	—	42	—	—	53	—	—	43	—	—
1935—1937	19	—	—	38	—	—	26	—	—	24	—	—	29	—	—
1938—1940	3	—	—	3	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—
1940—1942	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
1943—1945	—	1	—	—	1	1	—	1	—	—	1	—	—	2	—
1946—1948	—	8	2	—	4	1	—	5	3	—	1	1	—	2	1
1949—1951	—	29	22	—	14	7	—	24	15	—	16	4	—	24	4
1952—1954	—	44	45	—	45	38	—	47	49	—	60	40	—	49	38
1955—1957	—	18	29	—	35	53	—	21	33	—	21	55	—	24	57

Boendetiden i de nuvarande studentbostadsrummen är för flertalet mindre än 1 år — endast en femtedel har bott mer än 2 år (tabell 5).

Tabell 5. Boendetid i nuv. studentbostadsrum

	Us	U	L	S	G
Mindre än 1 år.....	58	65	61	58	40
Mer än 1 år.....	21	22	15	27	32
» » 2 år.....	9	8	10	9	17
» » 3 år.....	5	2	6	6	11
» » 4 år.....	5	1	5	1	1
» » 5 år.....	2	1	4	—	—

En femtedel av studenterna har statligt naturastipendium eller motsvarande förmåner — flest är de i Uppsalas »övriga» studentbostadsrum, av vilka vissa är reserverade för stipendiater, samt i Stockholm (tabell 6).

Tabell 6. Innehav av naturastipendium el. motsvarande

	Us	U	L	S	G
Intet.....	82	73	88	71	81
Statligt naturastip....	13	23	10	21	16
Annan motsv. förmån.	4	4	2	7	3

Studenternas tidigare boendesätt i studiestaden är mycket enhetligt: två tredjedelar kom till nuvarande studentbostadsrum direkt från hyrt möblerat rum. I Uppsala och Lund har en viss andel tidigare haft annat studentbostadsrum vilket tyder på en viss omflyttning mellan rummen. I Stockholm lägger man märke till en rätt stor andel som flyttat till studentbostadsrummen direkt från föräldrahem i staden, medan i Göteborg en avsevärd andel av rummen hyrts ut till studenter som ej bott i staden tidigare (tabell 7).

Tabell 7. Boendesätt i studiestaden före inflyttning i nuv. studentbostadsrum

	Us	U	L	S	G
Bodde ej i staden tidigare.....	6	8	7	8	18
I föräldrahem.....	2	3	3	12	2
Hos släktingar.....	—	—	2	2	3
Hyrde annat studentbostadsrum.....	13	13	10	4	7
Hyrde annat möblerat rum.....	64	64	73	67	67
Hyrde omöblerat rum.	1	1	3	1	2
Hyrde egen lägenhet..	2	2	2	—	1
Annat sätt.....	11	9	1	6	1

Flyttningsbenägenheten bland studenterna är inte hög (jämfört med flyttningsbenägenheten i det vanliga moderna bostadsbeståndet), (tabell 8). Att boendetiden likväl är kort beror sannolikt dels på att här ingår ett antal helt nya studentbostadshus, dels på att väntetiderna är sådana att man får sitt rum först i slutet av studieperioden. Motivet för flyttningsbenägenheten är endast undantagsvis den att man över huvud taget ej vill bo i studentbostadsrum. Det dominerande flyttningsmotivet är förestående familjebildning, men även önskan om annat studentbostadsrum är utbredd (tabell 9). Av de flyttningsbenägna står flertalet anmälda på bostadsförmedlingen, särskilt i Stockholm och Göteborg — man kan förmoda att även en stor andel av dem som här ej anmält flyttningsönskan står anmälda på bostadsförmedling.

Tabell 8. Flyttningsönskan

	Us	U	L	S	G
Vill bo kvar.....	74	80	79	91	84
Vill flytta.....	26	20	21	8	16

Tabell 9. De flyttningstvilligas motiv

	Us	U	L	S	G
Avser flytta till annan ort.....	15	10	3	9	10
Giftermål förestår....	30	39	53	48	33
Vill ej bo i studentbostadsrum.....	3	7	2	—	—
Trivs ej med detta studentbostadsrum....	27	28	15	13	33
Annan anledning.....	25	16	26	30	24

I den fortsatta analysen kommer vi bl. a. att relatera dessa data — kön, ålder, innehav av naturastipendium samt flyttningsbenägenhet — till uppgifterna om studenternas användning och bedömning av studentbostadsrum av olika beskaffenhet.

Studenternas dagsrutin

För att ge en allmän bakgrund till bedömningen av studentbostadsrummets betydelse för studentens arbete och fritid fick studenterna ange den ungefärliga,

genomsnittliga tidsfördelningen på fyra grupper av sysslor. En klar skillnad finns mellan å ena sidan Uppsala och Lund, å andra sidan Stockholm och Göteborg — i de senare är arbetstiden på läroanstalten genomsnittligt längre, förmodligen beroende på fackhögskolornas mer bundna studieordning. Genomsnittet för de båda grupperna är följande:

	Us+U+L	S+G
Arbete på läroanstalt, bibliotek etc.....	3,5 tim	6,0 tim
Arbete på rummet.....	5,5 »	5,0 »
Fritid, måltider ute.....	3,5 »	3,5 »
Fritid, måltider på rummet.....	11,5 »	9,5 »
	<hr/> 24,0 »	<hr/> 24,0 »

Förutom av orten är tidsdispositionen beroende av studentens måltidsordning: de studenter som har och utnyttjar egna matlagingsmöjligheter i studentbostadshuset får längre tid i rummet och kortare »ute». Detta bidrar också till genomsnittsskillnaderna mellan Uppsala—Lund och Stockholm—Göteborg då studentbostadshusen i den senare gruppen saknar egna matlagingsmöjligheter. Av övriga faktorer som prövats visar sig åldern ha betydelse för arbetstidens förläggning så att de yngre (= kortare studietid) har genomsnittligt mer arbetstid på rummet än de äldre, vilka senare i gengäld har längre tid på läroanstalt och bibliotek — skillnaderna är dock små och påverkar ej fritiden. Tabell 10 ger en sammanfattning av tidssiffrorna för de olika kårorterna.

Tabell 10. Studenternas tidsfördelning

	Us	U	L	S	G
<i>Arbete på universitet eller högskola, bibliotek och andra lokaler</i>					
— 2 tim.....	52	54	48	24	16
3—5 ».....	31	31	35	34	59
6—8 ».....	13	11	13	32	17
9— ».....	5	4	5	10	8
<i>Arbete på rummet</i>					
— 2 tim.....	21	22	22	28	13
3—5 ».....	49	50	48	47	54
6—8 ».....	24	24	23	20	24
9— ».....	6	4	6	4	7
<i>Fritid, måltider ute</i>					
— 2 tim.....	56	51	53	67	58
3—5 ».....	38	42	42	28	39
6— ».....	6	7	5	5	4
<i>Fritid, måltider på rummet</i>					
— 8 tim.....	17	17	20	38	36
9—11 ».....	48	52	47	50	60
12—14 ».....	30	28	28	12	3
15— ».....	6	3	6	1	1

Tidsuppgifterna visar, att studentbostadsrummet fyller en stor uppgift som arbetsrum — ungefär halva arbetstiden om ca 10 tim/dag förläggs genomsnittligt på rummet. Ungefär hälften av övrig tid, sovtiden oräknad, tillbringas på rummet.

Studentbostadsrummens storlek och möblering

Flertalet av de undersökta studentbostadsrummen har en yta på ca 12 m². I Lund ligger genomsnittstorleken högre, ca 15 m², och även i Uppsala finns ett stort antal rum i storleksklassen 13—15 m² (tabell 11). Studentens åsikt om sitt rums storlek är direkt beroende av dess storlek — missnöjet är starkt för de minsta rummen (under 11 m²) men redan 11—13 m² är tillfredsställande för det stora flertalet (tabell 12). Denna bedömning visar vidare starkt samband med flyttningsviljan: av dem som vill flytta anser 28 % sitt rum vara för litet mot endast 10 % av dem som vill bo kvar. Detta samband förklarar den höga andelen »flyttningsvilja p. g. a. vantrivsel med rummet» i Göteborg, där flertalet små rum finns.¹ De som anser rummet för litet finns särskilt bland dem som har egna möbler i rummet. En viss tendens till ökat missnöje med rummets storlek kan iaktas hos de äldre studenterna.

Tabell 11. Studentbostadsrummens storlek, %

	Us	U	L	S	G	Antal
Mindre än 11 m ²	—	4	3	—	36	93
11—13 m ²	60	52	16	100	64	912
13—15 ».....	32	43	35	—	—	564
15—17 ».....	4	1	43	—	—	214
17 m ² och större.....	3	—	3	—	—	25

Tabell 12. Rummens storlek och bedömningen av deras tillräcklighet

För litet	
Mindre än 11 m ²	67
11—13 m ²	14
13—15 m ²	9
15—17 m ²	4
17 m ² och större.....	—

Studentbostadsrummen är regelmässigt möblerade med säng, arbetsbord, arbetsstol, bokhyllor och en bekväm stol (saknas i de mindre rummen i Göteborg). I ungefär hälften av rummen har studenterna egna möbler. Andelen studenter med egna möbler ökar i de större rummen: i de minsta rummen (11 m²) är andelen 46 %, i de större (17 m² eller mer) är den 67 %. Däremot synes möbelinnehavet ej bero av rummets fasta inredning med förvaringsutrymmen. En genomgång av uppgifterna på vilka möbler studenterna själva har i sina rum visar att de vanligast förekommande egna möblerna är stolar (»bekväma stolar» samt ett fåtal skrivbordsstolar) och bord (läsbord, radiobord, soffbord). Bokhyllor förekommer också i stor omfattning, liksom belysningsarmatur och mattor. Förvaringsmöbler (byrå, skåp, kista) finner man ungefär fjärdedelen så ofta som bord och stol. Till studentrummets rekvisita hör ofta också en tidningskorg.

Studenterna fick uppge hur många hyllmeter böcker (egna och lånade) de förvarade i sina rum. Fördelningen blev följande:

¹ Att flertalet små rum finns i Göteborg sammanhänger med att 56 rum i Hotel Hedens byggnad, vilken uppfördes strax efter krigsslutet, upplåtits som studentrum under vinterhalvåret. Dessa rum är således från början ej avsedda till studentbostäder.

mindre än 1 m.....	7
1—2 m.....	18
2—3 m.....	21
3—4 m.....	18
4—5 m.....	14
5—7 m.....	12
7—9 m.....	6
9—11 m.....	2
mer än 11 m.....	2

Två tredjedelar av studenterna klarar alltså sin bokförvaring på 4 m bokhylla. Bokbestånden är större i Uppsala och Lund (median ca 4 m) än i Stockholm och Göteborg (median ca 2,5 m).

Förekomsten av vissa egna lösa utrustningsdetaljer studerades (tabell 13). Radio har nästan alla. Elektrisk vattenvärmare och elektrisk kokplatta förekommer i stor utsträckning och beror av rummets tillgång till andra matlagingsmöjligheter, vilket närmare skall redovisas i samband med mathållningsfrågorna. Strykjärn finns i vart fjärde rum i Uppsala men är sällsynt på övriga kårorter. Strykbräda och symaskin finns sällan. Vi återkommer till detta under klädvärden.

Tabell 13. Förekomsten av vissa lösa utrustningsdetaljer i rummet

	Us	U	L	S	G
Radio.....	92	90	92	86	90
Skivspelare.....	20	18	20	17	13
El. vattenvärmare ...	19	26	26	64	66
El. kokplatta.....	20	18	7	33	12
Strykjärn.....	28	27	9	6	2

Studentens mathållning

Av största intresse för planeringen av studentbostadsanläggningar är detaljerade upplysningar om studenternas matvanor och deras önskemål på mathållningens organisation. Rummets tillgång till matlagingsutrustning redovisas i tabell 14.

Tabell 14. Studentbostadsrummets tillgång till matlagingsutrustning, %

	Us	U	L	S	G
Rummet har egen köksinredning	25	4	2	—	—
Kök delas av två rum.	—	13	—	—	—
Kök delas av 3—5 rum	28	8	—	—	—
Kök delas av 6—10 rum.....	47	30	39	—	—
Kök delas av 11 rum eller fler.....	—	16	50	—	—
Köksinredning saknas	—	29	9	100	100

Önskan att ha tillgång till matlagingsutrustning är utbredd. I en del hus har man inrett något utrymme, som avsetts för andra ändamål, t. ex. en städskrubb, med kokplattor och andra tillbehör och utnyttjar dem livligt.

De som ej har tillgång till matlagingsutrustning i huset kompenserar detta med egna elektriska apparater: 66 % av dem har elektrisk vattenvärmare, 31 %

elektrisk kokplatta. Kokplattor förekommer även hos dem som har tillgång till kök, men bara i omfattningen 4—7 %. Elektrisk vattenvärmare ökar i förekomst med antalet studenter som delar kök: 8 % av dem som har kokskåp, kokvrå eller där 2 rum delar kök, 17 % där 3—10 studenter delar kök och 28 % där 11 eller fler delar kök.

Hur matlagningens omfattning beror av matlagningsutrustningen redovisas (för Uppsala och Lund) i tabell 15 och 16.

Tabell 15. Husets matlagningsutrustning och matlagningens omfattning (Uppsala och Lund)

Äter hemma	egen	Rummets matlagningsmöjlighet				saknas
		delas av 2	delas av 3—5	delas av 6—10	delas av 11 eller fler	
Intet	—	—	—	1	2	8
Kaffe-té-choklad	25	11	19	19	32	64
Lunch	17	9	17	22	16	17
Middag	58	80	64	58	50	11

Tabell 16. Husets matförvaringsmöjligheter och matlagningens omfattning (Uppsala och Lund)

Äter hemma	Matförvaring i			saknas
	oventilerat matskåp	ventilerat skafferier	kylskåp	
Intet	1	1	2	7
Kaffe-té-choklad	29	19	22	64
Lunch	16	18	19	18
Middag	54	62	57	11

Vi har frågat vilka måltider studenten själv brukar tillreda på rummet eller i de gemensamma matlagningsutrymmena och vilka måltider han/hon brukar »äta ute». Sambandet mellan måltider hemma och ute redovisas i tabell 17 (1 701 svarande).

Tabell 17. Samband mellan måltider »hemma» och »ute»

Lagar hemma	Äter ute				
	intet	kaffe	lunch	middag	summa
Intet	0	0	0	3	3
Kaffe	1	0	4	37	42
Lunch	0	0	1	15	16
Middag	22	2	4	11	39
Summa	23	2	9	66	100

Vi har tydligen att göra med 3 vanliga mathållningssystem:

- middag ute — kaffe, te, choklad hemma,
- middag ute — lunch hemma,
- middag (och ev. övriga mål) hemma — intet ute.

System a) dominerar helt Stockholm och Göteborg, men är vanligt även i Uppsala och Lund; system b) förekommer mest i Uppsala; system c) i Uppsala och Lund. De två systemen b) och c) kräver matlagingsutrustning i studentbostadsanläggningen, vilket alltså husen i Stockholm och Göteborg helt saknar.

För att studera kostnaderna för de olika mathållningssystemen väljer vi den största orten i materialet, Uppsala (Us + U) och undersöker först sambandet mellan »hemmakostnader» och »utekostnader» för mat enligt tabell 18 (645 svarande).

Tabell 18. Samband mellan matkostnader (30 kronors intervall) »hemma» och »ute»

Hemma	Ute									kr/ mån.
	0—30	30—60	60—90	90— 120	120— 150	150— 180	180— 210	210— 240	240— 270	
0—30.....	—	—	—	1	1	—	2	—	—	4
30—60.....	—	1	2	14	4	7	4	1	1	34
60—90.....	1	3	2	14	4	2	—	—	—	26
90—120.....	3	5	2	6	1	—	—	—	—	17
120—150.....	3	5	1	—	1	—	—	—	—	10
150—180.....	2	3	—	1	—	1	—	—	—	7
180—210.....	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
	9	19	7	36	11	10	6	1	1	100

Följer man diagonalerna nedifrån vänster och summerar cellernas procenttal får man följande fördelning av studenternas totala matkostnader per månad:

90 (\pm 30) kr/mån.....	2 %
120 » »	9 %
150 » »	25 %
180 » »	27 %
210 » »	23 %
240 » »	9 %
270 » »	3 %
300 » »	1 %
330 » »	1 %
	100 %

Tre fjärdedelar av dessa uppsalastuderter har alltså månatliga matkostnader mellan 150 (— 30) och 210 (+ 30) kr.

Två tredjedelar av studenterna har större utgifter på »ute»-posten än på »hemma»-posten — deras totala kostnader blir därigenom också högre. De tre mathållningssystem som visade sig vanligast har följande mediankostnader för mat »hemma» resp. »ute».

	mediankostnader		
	hemma	ute	summa
a) middag ute — kaffe hemma.....	30—60	120—150	ca 180
b) middag ute — lunch hemma.....	60—90	90—120	ca 180
c) middag hemma — intet ute.....	120—150	0—30	ca 150

Uppläggningsen av mathållningen visar inte något samband med studenternas ålder (tabell 19). De kvinnliga studenterna utnyttjar möjligheten till självhushåll i högre grad än de manliga (tabell 20). De studenter som innehar naturastipendier, ofta bl. a. i form av matkuponger, lagar mindre mat själva än övriga (tabell 21). Detta betyder, vilket kontrollerats i de båda Uppsala-materialen, att manliga studenter har mindre matkostnader »hemma» än kvinnliga och omvänt

beträffande mat »ute», att några kostnadsskillnader för olika åldrar icke märkes samt att stipendiaterna har lägre »hemma»-kostnader än övriga (tabell 22).

Tabell 19. Matlagningens omfattning och studenternas ålder (Uppsala och Lund)

Äter hemma	Inskrivningsår vid läroanstalten		
	1951 o. tidigare	1952—54	1955—57
Intet.....	3	2	2
Kaffe-té-choklad.....	27	28	31
Lunch.....	20	19	17
Middag.....	50	51	50
Summa	100	100	100

Tabell 20. Matlagningens omfattning för kvinnliga och manliga studenter (Uppsala och Lund)

Äter hemma	Män	Kvinnor
Intet.....	4	—
Kaffe-té-choklad.....	40	12
Lunch.....	19	16
Middag.....	37	72
Summa	100	100

Tabell 21. Matlagningens omfattning och studenternas innehav av naturstipendium el. motsvarande (Uppsala o. Lund)

Äter hemma	Stipendiaterna	Övriga
Intet.....	4	2
Kaffe-té-choklad.....	45	26
Lunch.....	19	18
Middag.....	32	54
Summa	100	100

Tabell 22. De månatliga matkostnadernas fördelning hemma/ute för tre kategoriindelningar (Us + U)

Kr/mån	Män		Kvinnor		—1951		1952—54		1955—57		stip.		Övriga	
	h	u	h	u	h	u	h	u	h	u	h	u	h	u
0—30.....	6	7	1	14	4	11	3	9	4	8	8	5	2	10
30—60.....	33	12	15	30	22	18	24	18	25	17	30	8	24	20
60—90.....	23	6	18	12	16	7	22	9	22	6	29	1	19	10
90—120.....	14	32	22	38	16	27	17	33	19	38	12	52	19	29
120—150.....	9	14	20	3	15	8	13	13	14	9	13	9	13	10
150—180.....	9	14	17	2	18	18	14	8	10	9	5	6	15	12
180—210.....	3	11	6	1	5	5	5	7	4	11	2	18	5	6
210—.....	3	4	1	—	4	6	2	3	2	2	1	1	2	3

En mera detaljerad granskning av mathållningen har utförts för studenter utan naturstipendium. Därvid har varje studentbostad redovisats för sig. Bostäder utan måltidsutrustning i eller i anslutning till rummet har sammanställts i tabell 23 och bostäder med tillgång till måltidsutrustning i tabell 24.

Tabell 23. Antal studenter i procent, som uppgivit resp. måltidskombination för hemmamåltider

Ort	Hus	Antal		Kaffemål		Ett huvudmål		Ett huvudmål + kaffemål		Två huvudmål + kaffemål		Ett huvudmål + kaffe + annat		annat		intet		Summa	
		m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k
Stockholm	Domus	131	46	86	72	1	6	17	7	—	—	—	2	5	2	2	100	100	
		40	1	65	—	2	5	—	—	—	—	—	—	28	9	—	100	—	
Göteborg	Viktor Rydberg.	60	15	88	73	—	3	13	7	—	—	—	—	6	—	100	100		
		31	0	68	—	—	22	—	3	—	—	—	—	3	—	100	—		
Uppsala	Övre Slottsgatan	29	6	55	—	—	31	—	14	—	—	—	—	—	—	100	—		
		57	0	74	—	2	17	—	—	—	—	—	—	—	7	—	100	—	
Lund	Aspengr.	13	0	62	—	8	15	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—		
		11	0	73	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	18	—	100	—	

Tabell 24. Antal studenter i procent, som uppgivill resp. måltidskombination för hemmamåltider

Ort	Hus	Antal		Kaffemål		1 huvudmål		1 huvudmål + kaffemål		2 huvudmål + kaffemål + annat		annat		intet		Summa	
		m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k
Lund	Smålandsgården...	34	21	59	29	3	5	5	33	30	33	—	—	3	—	100	100
	Helsingb.....	61	20	26	5	3	—	34	20	31	15	—	—	2	—	100	100
	Göteborgs nat....	22	8	23	—	5	—	36	—	32	—	—	—	4	—	100	—
	Sydsånska.....	12	9	58	—	—	—	33	—	9	—	—	—	—	—	100	—
	Västgöttagården...	15	7	33	—	—	—	40	—	27	—	—	—	—	—	100	—
	Studentskegården.	—	38	—	5	—	3	—	40	—	—	52	—	—	—	100	—
	Tomegapsgården..	35	19	—	5	—	—	—	42	—	—	53	—	—	—	100	—
	Kalmargården....	11	1	36	—	—	—	—	27	—	37	—	—	—	—	100	—
	Värmlands nat....	10	6	10	—	—	—	—	20	—	70	—	—	—	—	100	—
	Akad. för. söder...	10	9	50	—	10	—	20	—	20	—	—	—	—	—	100	—
Uppsala	Hallandsgården...	11	8	36	—	—	—	—	—	46	—	—	—	18	—	100	—
	Snapphanegården..	21	8	24	—	5	—	48	—	19	—	—	—	4	—	100	—
	Parthenon.....	—	32	—	3	—	—	—	59	—	38	—	—	—	—	100	—
	Västgöttagården...	10	8	10	—	10	—	40	—	30	—	—	10	—	—	100	—
	Upplands nation...	8	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Östgöttagården....	32	25	38	4	—	—	34	32	25	64	—	—	3	—	100	100
	Studentst.....	190	124	19	6	4	1	34	32	42	61	—	0,5	—	—	100	100
	Värml. nat. nya....	20	13	55	6	—	1	35	32	10	61	—	—	—	—	100	100
	Smålandsgården...	25	18	44	17	—	—	40	56	12	27	—	—	4	—	100	100
	Värml. nat. gamla.	14	7	43	—	—	—	50	—	—	—	—	—	7	—	100	—
Stockholms nat...	Stockholms nat....	18	11	9	—	—	—	30	77	61	83	—	—	—	—	100	100
	Gästrike nat.....	26	30	6	9	—	—	33	27	50	55	5	9	6	—	100	100
	Eriksbergstr.....	26	30	31	—	4	—	27	27	38	73	—	—	—	—	100	100
	Nykterhetsv.	23	21	44	5	—	—	17	38	35	57	4	—	—	—	100	100

Måltiderna har grovt indelats i »kaffemål» vanligen någon dryck och bröd ev. smörgås, och huvudmål (dit har måltider av mera lagat slag räknats). Kombinationerna av måltider är: intet — kaffemål — 1 huvudmål — huvudmål + kaffemål — 2 huvudmål + kaffemål. I en grupp »annat» har förts udda måltider som inte kunnat placeras in i de övriga grupperna — bjudningar etc.

Tyvärr ger enkäten inte svar på frågan om hur många måltider och av vilket slag, som studenterna brukar äta dagligen. Vi vet inte om de, som äter 1 huvudmål + kaffemål begränsar sig till detta eller ev. äter ytterligare måltider ute. Däremot kan man anta att den grupp, som uppger 2 huvudmål + kaffemål ordnar praktiskt taget hela mathållningen själv.

Som framgår av tabell 23 är det ytterst få av de studenter (för övrigt bara manliga) som har tillgång till kök som underlåter att utnyttja dem. De manliga studenterna är i stort sett fördelade med $\frac{1}{3}$ på resp. kaffemål — 1 huvudmål + kaffemål — 2 huvudmål + kaffemål. De kvinnliga studenterna däremot har en övervikt för 2 huvudmål + kaffemål ca 50 % medan ca 40 % lagar 1 huvudmål + kaffemål. De återstående redovisar bara kaffemål. Någon skillnad mellan kårorterna tycks inte föreligga. Däremot ser man en tendens till mindre fullständig matlagning ju fler som delar på köket.

De, som inte har någon matlagingsutrustning, vilket gäller 8 studenthus — lagar i hög grad kaffemål på rummen — trots att det i flera fall som t. ex. Domus och Heden inte är meningen. Det förekommer i tämligen stor utsträckning att de även ordnar huvudmål. Det gäller t. ex. 17 % av de kvinnliga studenterna på Domus.

Materialet ger även vissa uppgifter om livsmedelsförvaringen. Sålunda har studenterna uppgivit förekomst i matförrådet av 28 skilda matvaror. Detta ger dels en viss uppfattning om typen av mathållning, dels underlag för att bedöma behovet av förvaringsutrymme.

Man får inte någon enhetlig bild av matförrådets utseende. Vanorna tycks växla tämligen starkt. Studentskorna redovisar ett rikhaltigare sortiment. Rangordningen mellan vissa livsmedel är dock i stort sett oförändrad i de olika grupperna. Ingredienser till småmål — bröd, smör, socker, mjölk, ost, te eller kaffe — förekommer regelbundet. Torrmjölk redovisas mycket sällan. Det tycks som om färskvaror dominerade över det som betecknats som »burkmat». Det förekommer alltså mindre »burkmat» av kött, fisk, frukt, grönsaker än av motsvarande färska produkter. En ojämn frekvens har burksoppor, som i vissa grupper tycks användas flitigt, i andra inte alls. Fiskkonserver förekommer mycket sällan. Intresset för pulverrätter och »torkad» mat tycks också vara mycket litet.

Det är alldeles uppenbart att studenterna i stor utsträckning vill ha tillgång till matlagingsutrustning och att de utnyttjar den när den förefinns.

I enkäten har studenterna ombetts ge en del omdömen om anordningarna för måltider och uttala önskemål. Det är sannolikt att flertalet studenter har haft tämligen liten möjlighet att bedöma och jämföra funktionsdugligheten hos olika sätt att lösa måltidsanordningarna. Vidare är omdömena om enskilda utrustningsdetaljer — förvaringsutrymme, diskbank etc. av begränsat intresse, då man inte har möjlighet att relatera omdömet till de aktuella fallen i frågornas dimensionering, placering etc. Det synes ej befogat att utnyttja dessa omdömen siffermässigt utan endast att utläsa vissa tendenser. Så önskar t. ex. två tredjedelar av dem som nu saknar matlagingsutrymmen att de hade tillgång till sådana. Här föreligger ingen skillnad mellan äldre och yngre eller manliga resp. kvinnliga studenter.

På frågan »Vilket anser Du vara det högsta antalet studenter, som kan dela kokskåp eller kök med matplats?» visar svarsfördelningen stark dragning åt det alternativ man själv närmast har (tabell 25).

Tabell 25. Studenternas synpunkter på köskollektivets storlek

Har nu själv	Kokskåp kan delas av högst			Kök med matplats kan delas av högst		
	1	2	5	5	10	20
Eget kokskåp.....	61	37	2	72	26	2
Egen kokvrå.....	58	37	5	63	34	3
Kokvrå delad av 2.....	18	79	3	81	15	4
Kök delat av 3—5.....	34	45	21	85	14	1
» » » 6—10.....	36	47	17	45	51	4
» » » 11 o. fler...	29	51	20	18	70	12
Saknar sådan utrustning...	19	48	33	43	45	12

Av dem som har kokskåp eller kokvrå föredrar majoriteten ensambruk därav, de som delar kokvrå på två tycker det är bäst. Av dem som har gemensamt kök anser många att ett kokskåp kan delas av 2, och en tredjedel av dem som nu saknar kök anser att ända upp till 5 studenter borde kunna dela kokskåp. Mer än 10 som delar kök med matplats anser ingen av grupperna lämplig, och de som är vana vid små kollektiv för matlagning och måltider föredrar i hög grad dessa. De matplatser som ger plats för tämligen få (3—5 st) bedöms avsevärt sämre än de rymliga.

Studenterna frågades också om de ansåg att studentbostadshuset eller de själva skulle hålla service och bestick, kärl och redskap för matlagning och måltider. Hälften av studenterna ansåg att huset skulle hålla med redskap för matlagning och studenterna själva med service och bestick för måltiderna — en tredjedel ansåg att studenterna skulle hålla allt själva. De senare fanns särskilt bland dem som föredrog de små köskollektiven, medan de som accepterade större kollektiv också i högre grad ansåg att huset borde hålla med köks- och måltidsredskap.

Studenternas klädförvaring

Rummens förvaringsutrymmen visar stora variationer i storlek, dock inte mellan de olika kårorterna. Av garderober har 40 % mindre än 7 dm stånglängd, 40 % har 7—9 dm och 20 % har mer än 9 dm. Backskåp eller motsvarande saknas i 15 % av rummen, har mindre bredd än 5 dm i 50 % och större i 27 %. Övriga förvaringsutrymmen finns i 17 % av rummen — särskilt förekommer de i Uppsala studentstaden, där en del av rummen har fast bänk- och bokhyllsinredning.

Studenternas bedömning av tillräckligheten av förvaringsutrymmen för kläder och skor visar samband med garderobens storlek enligt tabell 26.

Tabell 26. Garderobsstorlek och missnöjesprocent

Garderobsbredd (stånglängd)	Missnöjda
5—7 dm.....	37
7—9 ».....	15
9—11 ».....	12
11—13 ».....	15

Men även andra faktorer har samband med denna bedömning; kvinnliga studenter är mer negativa (31 %) än manliga (19 %) och äldre mer negativa (33 %) än yngre (18 %). Vi kan också konstatera, att de som är missnöjda med sina förvaringsmöjligheter oftare har egna möbler (70 % av dem har egna) i rummet än de som är nöjda (44 %).

Studenternas tvättförsörjning

Andelen rum med tillgång till olika gemensamma utrymmen för tvätt är följande på de olika orterna:

	Us	U	L	S	G
Tvättstuga.....	100	74	87	100	—
Torkrum	100	74	56	—	—
Mangel och/eller strykrum	100	66	77	100	64

Studenternas sätt att sköta sin tvätt och utnyttja de olika anläggningarnas tvättförsörjning har studerats genom en serie detaljerade frågor. 14 % av studenterna sänder bort (ofta = hem) all sin tvätt, 78 % sänder bort en del och tvättar en del själva medan 8 % tvättar allt själva. Åldern synes ej spela någon roll för valet av tvättform. Av de manliga studenterna sänder 21 % bort all tvätt, av de kvinnliga 1 %, 4 % av männen tvättar allt själva och 15 % av kvinnorna. Där tvättstuga finns sänder 12 % bort all tvätt, där den inte finns sänder 22 % bort.

Vissa plagg, t. ex. nylonkläder och strumpor, tvättar nästan alla själva, medan andra, trikå och bomull, varierar. Sänglinne tvättas endast av ett fåtal. Andelarna av studenterna som själva tvättar resp. plaggtyp redovisas i tabell 27.

Tabell 27. Studenter som själva tvättar vissa plaggtyper

	Manliga	Kvinnliga	utan tillgång till tvättstuga	med tillgång till tvättstuga
	Nylonplagg o. likn. — skjortor, blusar, underkläder.....	98	100	95
Strumpor.....	92	99	92	96
Trikå.....	35	87	34	61
Bomullsplagg — skjortor, blusar ...	15	80	17	47
Andra bomullskläder, t. ex. nattkläder, klänningar.....	15	58	10	30
Sänglinne.....	7	15	2	12

Tillgång till tvättstuga är sålunda betydelsefull för skötseln av trikå och bomullsplagg — man kan räkna med att isynnerhet kvinnliga studenter med sådana möjligheter i stort sett är självförsörjande vad tvätt beträffar.

För ytterligare upplysningar väljer vi nu att studera de båda mellersta plagggrupperna; de som tvättar trikå och mindre bomullsplagg. De utgörs av studenter som förutom nylon- och strumptvätten har en mer krävande tvätt, utan att därför ha den hittills rätt sällsynta fullständiga tvättorganisation i vilken även lakan- och handdukstvätt ingår. I den valda gruppen utnyttjar ungefär hälften av studenterna tvättstuga medan andra hälften klarar även bomulls- och trikåtvätten i det egna tvättstället. (Av dem som enbart har nylon- och strumptvätt klarar 85 % tvätten i tvättstället.) Tvättfrekvensen i tvättstall resp. i tvättstuga är givetvis olika; i tvättstället tvättar man minst en gång i veckan — hälften ett par gånger i veckan. I tvättstugan är spridningen större, men 1 gång i månaden synes

vara den genomsnittliga frekvensen. Tvätt torkas dels i det egna tvättrummet, dels i tvättstugans torkrum och den strykes antingen i rummet på skrivbordet eller strykbräda eller i husets särskilda strykrum (tabell 28).

Tabell 28. Vissa uppgifter beträffande de studenter som tvättar bomull (B) och trikå (T) själva

	T	B
<i>Tvättar i:</i>		
egget tvättställ.....	55	49
husets badrum.....	5	7
husets tvättstuga.....	40	44
	100	100
<i>Tvätt i eget tvättställ eller husets badrum förekommer:</i>		
varje dag.....	12	13
ett par ggr i veckan.....	50	2
en gång i veckan.....	31	9
var fjortonde dag.....	6	5
en gång i månaden.....	1	1
	100	100
<i>Tvätt i husets tvättstuga förekommer:</i>		
minst en gång i veckan....	20	12
var fjortonde dag.....	21	17
en gång i månaden.....	33	37
mera sällan.....	26	34
	100	100
<i>Tvätt torkas i:</i>		
rummet.....	19	21
egna tvättrummet.....	42	30
husets badrum.....	9	8
torkrum.....	27	37
annanstans.....	3	4
	100	100
<i>Tvätten strykes i:</i>		
egna rummet på skrivbordet	22	17
egna rummet på strykbräda	13	16
gemensamma köket.....	6	5
annanstans.....	57	54
stryker ej.....	2	8
	100	100

Tabell 29. Innehav av strykJärn och strykningens plats

Stryker i	Har strykJärn	Har ej strykJärn
Egna rummet — skrivbordet.....	43	4
" " — strykbräda.....	25	6
gemensamma köket.....	6	2
annanstans.....	20	46
stryker ej.....	6	42
	100	100

33 % av de kvinnliga studenterna har strykjärn mot 11 % av de manliga — av dem som har strykjärn stryker tre fjärdedelar på rummet medan de som inte har låter bli att stryka (och tvätta) eller stryker »annanstans», d. v. s. i husets ev. strykrum (tabell 29).

Personlig hygien

Studentbostadsrummens standard vad beträffar utrustning för personlig hygien varierar starkt även inom kårorterna, vilket visas i tabell 30.

Tabell 30. Rummens tillgång till utrustning för personlig hygien

	Us	U	L	S	G
<i>Rummets utrustning</i>					
Ingen sanitär utrustning	—	112	1	—	—
Enbart tvättställ	42	22	66	—	36
Tvättställ och dusch	—	16	—	—	—
Tvättställ och wc	38	16	21	—	64
Tvättställ + dusch + wc	19	33	12	100	—
Tvättställ + wc + badkar	1	—	—	—	—
<i>Wc i våningen</i>					
Eget wc	58	50	34	100	73
Delas av 2 rum	—	16	1	—	—
Delas av 3—5 rum	35	18	37	—	—
delas av 6—10 rum	7	17	28	—	—
Delas av 11—20 rum	—	—	—	—	27
<i>Dusch i våningen</i>					
Egen dusch	20	47	12	100	—
Delas av 2 rum	—	14	1	—	—
Delas av 3—5 rum	24	23	7	—	—
Delas av 6—10 rum	30	6	70	—	—
Delas av 11—20 rum	—	9	6	—	64
Delas av 21 eller fler	—	—	—	—	36
Dusch saknas	26	—	5	—	—
<i>Badkar i våningen</i>					
Delas av 2 rum	—	12	—	—	—
Delas av 3—5 rum	4	—	—	—	—
Delas av 6—10 rum	11	6	8	—	—
Delas av 11—20 rum	—	—	29	—	64
Delas av 21 eller fler	—	—	—	—	36
Bad saknas	84	82	56	100	—

¹ Avser insprängda dubletter, jfr »badkar i våningen».

På frågan »Tycker Du att avvägningen mellan 'egen' och 'gemensam' utrustning för den personliga hygien är lämplig eller ej där Du bor», har studenterna svarat *olämplig* i följande omfattning (tabell 31).

Tabell 31. Bedömning av nuvarande »egen» resp. »gemensam» hygienisk utrustning

Rummet har:	Missnöjesprocent
tvättställ + dusch + wc	5
tvättställ + dusch	15
tvättställ + wc	12
enbart tvättställ	19

Missnöjesprocent

WC:		
eget.....		8
delas av 2 rum.....		2
» » 3—5 rum.....		18
» » 6—10 rum.....		21
» » fler än 10 rum.....		25
Dusch:		
egen.....		7
delas av 2 rum.....		2
» » 3—5 rum.....		15
» » 6—10 rum.....		15
» » 11—20 rum.....		18
» » fler än 20 rum.....		26
saknas i våningen.....		20
Badkar:		
delas av 2 rum.....		1
» » 3—5 rum.....		8
» » 6—10 rum.....		6
» » 11—20 rum.....		10
» » fler än 20 rum.....		25
saknas i våningen.....		14

Tvättstall, wc och dusch i det egna rummet (eller delat med 1 annat rum i dubletterna) ger låg missnöjesprocent. Om wc eller dusch saknas ökar andelen missnöjda till det tredubbla och om båda dessa detaljer saknas till det fyrdubbla. Ett annat uttryck för denna inställning ger fördelningen av svaren på tre frågor om högsta antal som kan dela viss utrustning, nämligen tvättrum, wc och badrum (tabell 32).

Tabell 32. Önskemål på hygienisk utrustning

	Tvättrum	WC	Badrum
Ej delas.....	80	49	4
Kan delas av högst 2.....	13	14	11
» » » » 5.....	6	30	35
» » » » 10.....	1	7	36
» » » » 20.....	—	—	14
	100	100	100

Önskemålen på eget tvättrum är starka, oberoende av vilken tvättrumsstandard man nu har. Önskemålen på wc speglar direkt nuvarande förhållanden: majoriteten anser att det kan delas av just så många som nu delar wc i den svarande studentens hus. Samma är förhållandet med badrummen, där dock fler än 10 rum per badrum ej anses önskvärt. Genomgående lägger man märke till att de som nu har dubletter på dessa frågor svarat att 2 rum lämpligen kan dela tvättrum, wc och bad. Någon skillnad mellan manliga och kvinnliga studenter i önskemålen på hygienisk utrustningsstandard finns ej.

Till de studenter som i huset har tillgång till bastu ställdes frågan hur många gånger de besökt den under höstterminen 1957 (tabell 33).

Tabell 33. Antal bastubesök ht 57

Inget besök.....	56 %
1—5 »	22 %
6—10 »	11 %
fler »	11 %
	100 %

Telefon

Studentbostadsrummen har i allmänhet tillgång till telefon, gemensam för flera rum — endast i Heden i Göteborg har rummen egna utgående telefoner och i Uppsala har de insprängda dubbletterna i Eriksbergsområdet en telefon var (tabell 34). Åsikterna om hur telefonfrågan bör lösas framgår av tabell 35.

Tabell 34. Rummens tillgång till telefon

	Us	U	L	S	G
Egen telefon.....	—	—	—	—	36
Delas av 2 rum.....	—	12	—	—	—
3—5 rum.....	28	2	—	—	—
6—10 rum.....	64	70	33	100	—
11—20 rum.....	6	16	55	—	7
21 eller fler.....	—	—	12	—	57
Telefon saknas helt.....	2	—	—	—	—

Tabell 35. Önskemål på telefonförsörjning

Önskat antal rum per telefon	Nuvarande antal rum per telefon						Summa
	1	2	3—5	6—10	11—20	21—	
1.....	—	—	—	7	2	1	10
2.....	—	2	—	1	—	—	3
—5.....	—	2	4	23	2	1	32
—10.....	1	1	1	26	12	4	45
—20.....	1	—	—	2	5	2	10
	2	5	5	59	21	8	100

Mer än 10 rum per telefon vill man ogärna ha. De som är vana att vara många om telefonen accepterar dock ofta stora telefonkollektiv.

Ljudisolering

I de fria kommentarer som många studenter lämnat i enkäten förekommer klagomål på ljudisoleringen tämligen ofta. En särskild fråga sökte klarlägga hur studenten uppfattade ljudstörningarna (tabell 36).

Tabell 36. »Besvärar Du av störande ljud?»

	Us	U	L	S	G
Besvärar ej.....	60	54	48	53	52
Besvärar av ljud från grannar ovanpå .	11	17	18	11	9
vid sidan om.....	7	6	7	8	12
under.....	5	3	4	3	4
Rörledning.....	6	5	8	1	14
Hiss.....	—	1	3	4	1
Korridor, trappor, gemens. utrymmen .	7	6	6	8	3
Gatan, gården.....	2	6	3	8	3
Annat håll.....	3	2	7	3	2

Ungefär hälften anser sig alltså besväras av ljudstörningar, där särskilt de uppifrån kommande ljuden (sannolikt stegljud) dominerar som störningskälla, men även grannarna vid sidan om och korridoren uppmärksammas (Obs. att många i materialet saknar grannar ovanpå eller under).

Husets service

Rummen har städning i följande utsträckning (tabell 37).

Tabell 37. Rummens städning

	Us	U	L	S	G
Varje dag.....	—	11	3	—	36
Varannan dag.....	—	15	—	—	—
2 ggr/vecka.....	—	5	—	—	—
1 gg/vecka.....	100	69	89	100	64
Aldrig.....	—	—	8	—	—

Åsikterna om lämpliga städningsintervall redovisas i tabell 38.

Tabell 38. Lämpliga städningsintervall

Anser att rummet bör ha städning	Har nu städning					Summa
	varje dag	varannan dag	2 ggr i veckan	1 gång i veckan	aldrig	
Varje dag.....	1	—	—	—	—	1
varannan dag.....	2	1	—	1	—	4
2 ggr i veckan.....	3	2	1	17	—	23
1 gg i veckan.....	1	2	1	63	1	68
aldrig.....	—	—	—	3	1	4
	7	5	2	84	2	100

I Göteborg håller husen (Heden och Viktor Rydberg) med sänglinne och handdukar. 6 % av göteborgarna anser att studenterna bör hålla linne själva. 13 % av övriga anser att huset bör hålla med sänglinne och handdukar.

Fordon

Tabell 39. Studenternas innehav av fordon

Fordon	Us	U	L	S	G
Intet.....	8	21	21	41	34
Cykel.....	79	68	59	34	31
Moped.....	1	1	1	1	2
Scooter.....	4	4	7	13	19
Motorcykel.....	2	2	1	4	3
Bil.....	5	4	10	6	11

Studenterna i Stockholm och Göteborg är mer motoriserade än i Uppsala och Lund. Hälften av cyklarna förvaras i cykelstall i källarna, resten står ute eller under skyddstak. Av motorcyklar och scooters står nära hälften ute och resten i cykelstall, annan källarlokal eller garage. 6 % av bilarna har garage.

Hotellrörelse och rumsuthyrning

Till dem som bor i studentbostadshus som sommartid obligatoriskt används för hotellrörelse ställdes frågan: »Anser Du att detta sätt att minska studentens bostadskostnader är lämpligt eller olämpligt?» Sådan uthyrning förekommer i Stockholm och Göteborg samt i Laurentiistiftelsen i Lund. Åsikterna fördelas enligt tabell 40.

Tabell 40. Åsikter om rumsuthyrning

	L	S	G
Ingen åsikt.....	17	8	7
Lämpligt.....	51	52	78
Olämpligt.....	29	39	14

Kommentarerna från dem som anser hotelldriften lämplig är att det är bra att rummet inte står tomt samt att hyran blir lägre. De som anser hotelldriften olämplig fäster sig främst vid att de behöver rum i staden även sommartiden då de studerar, praktiserar eller har förvärvsarbete. Ett fåtal anser att rummen far illa av sommaranvändningen som hotellrum.

Till övriga studenter ställdes i stället frågan: »I övriga studentbostadshus brukar man ibland frivilligt hyra ut rummen under sommarmånaderna. Har Du själv någon sommar hyrt ut eller låtit hyra ut Ditt rum?» (tabell 41).

Tabell 41. Sommaruthyrning av rum

	Us	U	L
Har ännu ej haft rummet någon sommar.....	31	39	25
Har ej hyrt ut.....	57	56	41
Har hyrt ut.....	12	5	33

Åsikterna om sommaruthyrningens lämplighet fördelas enligt tabell 42.

Tabell 42. Åsikter om sommaruthyrning

	Har ej haft rummet någon sommar	Har ej hyrt ut	Har hyrt ut
Ingen åsikt.....	27	24	5
Lämpligt.....	48	35	78
Olämpligt.....	25	41	17

Motivet för att man tycker det är lämpligt med sommaruthyrning är i första hand det ekonomiska. Man anger dock frivillighet och rätt att själv välja hyresgäst som villkor. De som ansett sommaruthyrningen olämplig pekar mest på att de behöver rummet sommartid, att det är besvärligt att flytta och ordna förvaring av ägodelarna. Några anför »hygieniska» skäl och befarar åverkan och slitage.

Omröstning om studentbostadsanläggningens beskaftenhet

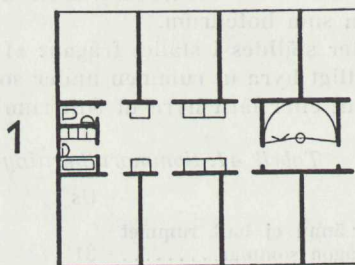
Enkäten avslutades med en »omröstning» om hur studenten ansåg att studentbostadshuset borde vara beskaftat beträffande planering, utrustning och service.

För några av dessa frågor har redogjorts under respektive avsnitt. Här skall lämnas en redogörelse för fördelningen av röster på 6 alternativa lösningar av rumskollektivet och dess komplettering med vissa för huset gemensamma utrymmen. Valet ställdes på följande sätt:

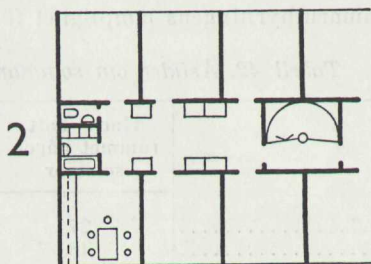
I följande frågeavsnitt ber vi Dig ta ställning till några alternativ som är rimliga vid planeringen av de studentbostäder som skall byggas inom de närmaste åren. Det ligger både i studenternas och det allmännas intresse att byggnads- och driftskostnader hålles låga. Genom att ange ungefärliga erforderliga hyror för de olika alternativen lämnar vi Dig möjlighet att själv väga standard mot kostnad. I kalkylerna har vi förutsatt det nu utgående räntefria statsbidraget om 5 000 kr. per rum samt att tomtmark kostnadsfritt upplåtes av staden.

I följande sex planeringsalternativ är själva rummen genomgående av samma mått, ca 14 m², men deras utrustningsstandard varieras. De angivna hyror är månadshyror under nio månader och har beräknats efter Uppsalaförhållanden. Skillnaderna mellan alternativen blir dock desamma på alla fyra kårorterna. I hyran förutsättes ingå städning 1 gång i veckan samt del av kostnader för några gemensamhetslokaler.

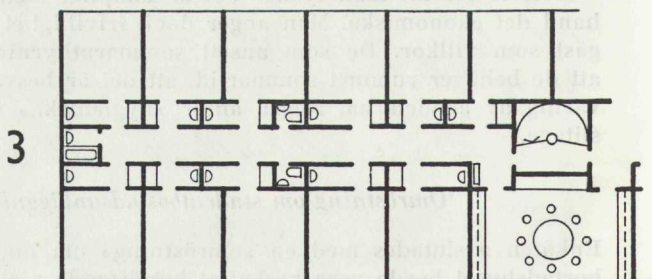
Här är sex rum sammanförda till en »lägenhet». Rummen har ingen egen fast utrustning, men i den gemensamma hallen finns garderob, städkåp och kapphylla, och därifrån når man också ett wc-rum med tvättställ och ett badrum med tvättställ. Hyran för ett rum i denna grupp ligger vid 90 kr/mån.

Detta är precis samma »lägenhet» som i förslag 1, men ett av de sex rummen har intretts till gemensamt kök med matplats. Hyran för vart och ett av de fem rummen blir här 115 kr/mån.

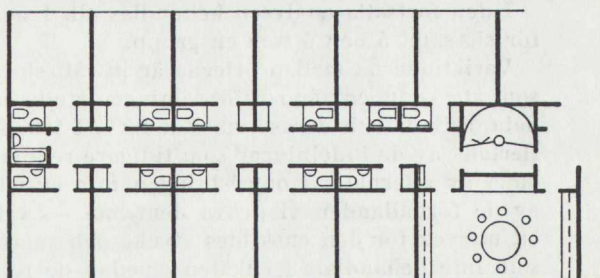

Ett korridorhus av nu vanlig typ. Varje rum har här en förstuga med garderob, kapphylla och tvättställ. 5—6 rum delar på ett wc-rum, 11 rum delar badrum, och köket med matplats är gemensamt för två korridorer, alltså för 22 studenter. Rumshyran blir 135 kr/mån.

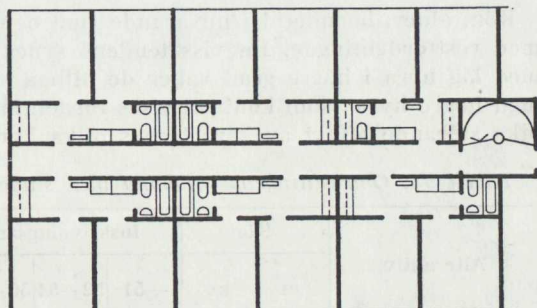
Samma hus som förslag 3 — enda skillnaden är att *varje* rum försetts med toaletter med tvättställ och wc. Rumshyran 140 kr/mån.

4

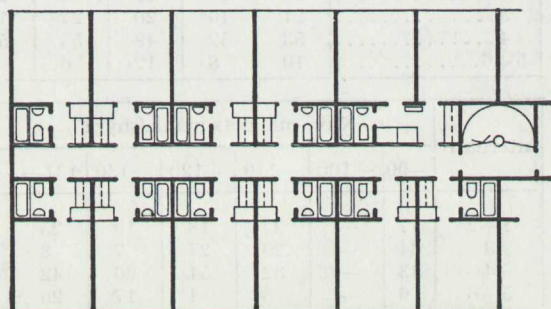
Här har rummen slagits ihop två och två till dubletter. Varje dubblett har en hall med garderober och kapphylla. Där finns också ett kokskåp med diskbänk, spis och förvaringsplats, samt ett badrum med tvättställ, badkar och wc. Ingen gemensam utrustning i korridoren. Varje rum får här en hyra på 155 kr/mån.

5

Samma hus som förslag 5, men här har *varje* rum kokskåp och badrum. Ingen gemensam utrustning i korridoren. Hyran 170 kr/mån.

6

Vilket av de ovan angivna 6 förslagen motsvarar bäst Dina åsikter om vad studentbostadsrummet får kosta och hur det bör vara beskäffat?

förslag 1— 90 kr/mån

2—115 » »
3—135 » »
4—140 » »
5—155 » »
6—170 » »

Röstfördelningen på de 6 alternativen blev följande:

	Us	U	L	S	G	Total
Alternativ 1.....	2	2	1	2	6	} 19
» 2.....	32	21	8	1	11	
» 3.....	11	19	34	8	15	19
» 4.....	42	45	54	77	62	53
» 5.....	6	9	1	5	1	} 9
» 6.....	6	4	3	7	5	

I den fortsatta analysen behandlas alt. 1 och 2 som en grupp, 3 och 4 var för sig samt 5 och 6 som en grupp.

Variationerna mellan orterna är ju rätt stora, och det är sannolikt delvis dessa som återkommer när röstfördelningen studeras i relation till studenternas sociala data, åsikter och deras rumsstandard. I tabell 43 visas dessa röstfördelningar på flertalet av de indelningar som tidigare redovisats. I stort sett kan konstateras, att valet av alternativ i omröstningen inte entydigt kan förklaras av ett eller flera av de förhållanden vi pröva dem mot — valet kan alltså sägas vara obetingat, ett uttryck för den enskildes »tycke och smak», eller betingat av sådana faktorer som inte behandlats i enkäten emedan de på förhand bedömts vara minde relevanta. En genomgång av tabellmaterialet ger dock anledning till vissa kommentarer.

Kön, ålder, boendetid i nuvarande rum och flyttningsvilja visar inga samband med röstfördelningen. En viss tendens synes föreligga att de, som nu har rum med låg hyra i högre grad väljer de billiga alternativen än de som nu har rum med högre hyra (som kontroll visas fördelningen på enbart Uppsala för att undvika störande effekt av kårorternas olika hyresnivåer).

Tabell 43. Omröstningens samband med studerade egenskaper och omdömen

Alternativ	Kön		Inskrivningsår			Boendetid i rummet			Vill	
	m	kv	—51	52—54	55—57	1 år	2 år	längre	bo kvar	flytta
1+2.....	16	24	19	17	21	19	18	14	18	21
3.....	21	16	20	24	16	17	23	18	20	18
4.....	53	52	49	53	56	54	51	61	54	47
5+6.....	10	8	12	6	7	10	8	7	8	14

Alternativ	Nuv. rummets månadshyra						Nuv. rummets månadshyra (Us+U)					
	—90	—100	—110	—120	—130	131—	—90	—100	—110	—120	—130	131—
1+2	17	—	37	18	10	25	22	—	50	28	15	29
3	34	—	26	24	7	8	20	—	25	25	7	8
4	43	—	32	54	66	42	49	—	19	43	58	40
5+6	6	—	5	4	17	25	9	—	6	4	20	23

Alternativ	Rummets storlek i m ²				Besväras av störande ljud	
	—11	11—13	13—15	15—	nej	ja
1+2.....	18	22	17	11	20	18
3.....	22	13	30	19	20	19
4.....	51	54	45	65	51	54
5+6.....	9	11	8	5	9	9

Alternativ	Garderob			
	—7 dm	7—9	9—11	11—
1+2.....	24	13	26	12
3.....	27	16	30	17
4.....	45	57	35	62
5+6.....	4	14	9	9

Alternativ	Kokvr./ koksk.	Matlagningsutrustning					Vill sköta mer mathållning	
		delas av: 2	3—5	6—10	11—	saknas	nej	ja
1+2	23	30	48	18	15	12	18	19
3	8	4	18	21	31	16	23	17
4	45	18	26	55	50	63	52	53
5+6	24	48	8	6	4	9	7	11

Alternativ	Sanitär utrustning i rummet				
	Ingen	Tvättställ	Tvättställ + dusch	Tvättställ + wc	Tvättställ + dusch + wc
1+2	28	28	23	13	9
3	3	37	39	6	10
4	23	30	35	74	69
5+6	47	5	3	7	12

Alternativ	Wc				Bad			
	eget	delas av			eget + delas av 2	delas av		saknas
		2	3—5	6—		3—10	11—	
1+2	11	27	32	23	23	31	12	19
3	8	6	38	38	6	25	17	20
4	71	26	25	36	36	39	68	52
5+6	10	41	5	3	35	5	3	9

Det nuvarande rummets storlek, dess utrustning för klädförvaring och personlig hygien samt dess ljudisolering inverkar inte heller på valet av alternativ. Matlagningsutrustningens beskaffenhet synes ha viss betydelse: de som saknar köksinredning med spis, diskbänk och förvaringsutrymmen väljer i högre grad än övriga alternativ 4 — dessa detaljer saknas ju helt i Stockholm och Göteborg, där också andelen röster på 4 är störst. F. ö. återfinner vi de samband som gav sig tillkänna vid jämförelse mellan alternativval och nuvarande hyra, nämligen att de som nu har rum med hög utrustningsstandard även väljer motsvarande standard. De som har wc till rummet eller dubbletten väljer sålunda i högre grad än övriga alternativen 4, 5 och 6, och de som har kokvrå eller kokskåp väljer oftare än andra alternativen 5 och 6. Dessa, som tydligen vant sig vid visst oberoende av andra, står också för de relativt sett flesta rösterna på alternativen 1 och 2, de små kollektiven.

Studentbostadsanläggningens gemensamma lokaler

Efter omröstningsalternativen angavs, att de hyror som där beräknats även kunde räknas täcka kostnaderna för vissa gemensamma lokaler i anläggningen. Studenterna fick ange vilket av 7 förtecknade utrymmen de ansåg vara viktigast, näst viktigast och därefter viktigast. Fördelningen redovisas i tabell 44.

Tabell 44. Viktighetsgradering av gemensamma lokaler

	Us	U	L	S	G	Total
<i>Viktigast</i>						
Sällskapsrum	12	22	30	41	65	26
Gymnastik-pingpong	8	7	3	7	9	6
Hobbyrum	1	1	1	2	—	1
Klädvårdsrum	16	13	6	6	7	12
Tvättstuga	16	15	30	32	3	20
Gemensamt förrådsutrymme	15	27	16	8	7	18
Individuellt förrådsutrymme	28	13	8	2	7	14
Annat utrymme	4	2	6	4	2	3
<i>Näst viktigast</i>						
Sällskapsrum	9	14	18	19	17	14
Gymnastik-pingpong	11	11	9	13	23	12
Hobbyrum	2	2	1	—	—	1
Klädvårdsrum	23	16	14	17	6	16
Tvättstuga	18	19	21	23	9	20
Gemensamt förrådsutrymme	27	21	24	20	28	22
Individuellt förrådsutrymme	10	14	10	4	13	11
Annat utrymme	1	3	3	4	4	3
<i>Därnäst viktigast</i>						
Sällskapsrum	13	14	17	19	9	15
Gymnastik-pingpong	16	14	13	10	21	14
Hobbyrum	3	4	4	4	3	3
Klädvårdsrum	16	15	9	22	9	15
Tvättstuga	16	17	14	10	11	14
Gemensamt förrådsutrymme	20	20	21	21	25	21
Individuellt förrådsutrymme	12	15	17	10	20	14
Annat utrymme	3	3	6	5	2	4

Jämförs dessa val av kompletterande lokaler med den standard som studenterna nu har så finner man, att valet endast på en punkt väsentligt påverkats av nuvarande förhållanden: av de studenter, som nu har tillgång till sällskapsrum — gillestuga sätter 40 % ett sällskapsrum som viktigaste komplementlokal (jfr totalt 26 %).

Det synes finnas anledning att betrakta sällskapsrum, tvättstuga, klädvårdsrum samt förrådsutrymmen som önskvärda komplementlokaler i studentbostadsanläggningar.

Rummens nuvarande tillgång till komplementlokaler utöver dem som tidigare behandlats är:

	Us	U	L	S	G
Sällskapsrum	—	36	23	100	100
Gillestuga	—	7	69	100	—
Pingpongtrum	100	23	18	100	—
Gymnastiktrum	—	—	8	—	64
Syrum	100	24	13	100	—
Individuella förråd	100	75	74	—	64
Cykelstall	100	95	58	100	64
Övr. gemensamt förråd	100	58	65	100	36

BILAGA 3

Enhetspriser vid jämförande kostnadsberäkningar

I det följande redovisas ett urval av de enhetspriser, vilka använts vid de jämförande kostnadsberäkningarna. Priserna gäller per den 1 juli 1959.

<i>Byggnadsarbeten inkl. målning</i>	Enhet	Pris kronor
Markarbeten	m ²	30
Källargolv	m ²	15
Yttergrundmur	m	166
Fönster i yttergrundmur	st.	92
Innergrundmur	m	107
Dörrar i innergrundmur	st.	172
Bjälklag över källare	m ²	70
Bjälklag över mellanvåningar	m ²	74
Bjälklag över vindsvåning	m ²	45
Yttervägg i våningen i våningshöjd	m	157
Fönster i yttervägg	st.	200
Innervägg, bärande	m	126
Dörrar i bärande innerväggar	st.	134
Innerväggar, lätta	m	91
Dörrar i lätta innerväggar	st.	105
Taklag	m	16
Taktäckning	m ²	24
Duschrum	st.	600
Badrum	st.	600
Toalett	st.	80
Trappa mellan våningarna	vån.	2 550
Entré med portar	st.	2 050
Kök	st.	6 360
Kökskåp	st.	1 200
Kombinerad garderob och linneskåp	st.	420
Pannrum och skorsten	st.	8 000
Tvättstuga med torkrum och strykrum	st.	8 000
<i>Sanitära installationer</i>		
Tvättställ i rum	st.	310
WC med tvättställ	st.	560
Badrum med WC och tvättställ	st.	1 030
Kök, exkl. diskbänk	st.	110
Stamledningar för tvättställ, inkl. slitsar	vån.	320
Stamledningar för WC	vån.	430
Stamledningar för badrum	vån.	460
Stamledningar för kök	vån.	430

	Enhet	Pris kronor
<i>Elektriska installationer</i>		
Ljuspunkt	st.	42
Rör för telefoninstallation	st.	20
Uttag för centralantenn	st.	50
Uttag för el.spis	st.	145
Uttag för kylskåp	st.	62
Fast armatur	st.	20

Kostnaden för projektering, arkitekter, konsulter, kontroll, räntor under byggnadstiden och avgifter till myndigheter etc. har antagits uppgå till 15 procent av den sammanlagda kostnaden för byggnads- och elektriska arbeten samt värme och sanitära installationer.

Mått- och kostnadsuppgifter avseende av utredningen kostnadsberäknade undersökningsobjekt

Bilaga 4:1. Sammanställning av mått- och kostnadsuppgifter. Korridorhus och loftgångshus innehållande 60 rum och 1 trapphus

Serie	Typ	Yttermått			Våningsyta			Lägenhetsyta		Byggnadskostnaden				Gemensam utrustning					Fig. hänvisning			
		Bredd	Längd	Byggnadsyta	Volym	totalt	per rum	relat. jämför. objekt	totalt	per rum	totalt i tusental kronor	Per rum	Per m ² ly	Kök	WC	Dusch	Bad	Bad i källare				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	
1	A 1	14,86		581,5	5 986,1	744,4	29,1	100,0	1 221,6	20,4	849,1	14 160	99,5	695,6	99,0	×						
	B 1	14,46		565,8	5 850,1	697,5	28,3	97,3	1 181,2	19,7	839,6	13 990	98,3	710,8	101,2	×			×			Sid. 56
	C 1	14,18	39,13	554,9	5 754,1	664,6	27,7	95,2	1 153,0	19,2	831,8	13 860	97,4	721,5	102,7							
	D 1	13,52		529,0	5 530,1	587,1	26,5	91,1	1 086,3	18,1	814,0	13 570	95,4	749,4	106,7							
2	A 2	14,00		588,2	6 131,1	794,7	29,9	102,8	1 255,1	20,9	863,9	14 400	101,2	688,3	98,0	×						
	B 2	13,64		582,8	5 998,1	748,5	29,1	100,0	1 214,9	20,2	853,5	14 230	100,0	702,6	100,0							
	C 2	13,40	42,73	572,6	5 908,1	717,7	28,6	98,3	1 188,1	19,8	847,3	14 120	99,2	713,2	101,5	×			×			Sid. 56
	D 2	12,80		546,9	5 685,1	640,8	27,3	93,8	1 121,0	18,7	830,1	13 840	97,3	740,4	105,4							
3	A 3	13,30		616,2	6 289,1	848,6	30,8	105,9	1 289,6	21,5	878,9	14 650	103,9	681,5	97,0	×						
	B 3	12,96		600,4	6 151,1	801,3	30,0	103,1	1 248,0	20,8	869,5	14 490	101,8	696,7	99,2							
	C 3	12,74	46,33	590,2	6 062,1	770,7	29,5	101,4	1 221,0	20,4	861,6	14 360	100,9	705,7	100,4	×			×			Sid. 56
	D 3	12,18		564,3	5 836,1	692,9	28,2	96,9	1 152,3	19,2	845,1	14 090	99,0	733,4	104,4							
4	A 4	12,70		634,1	6 444,1	902,3	31,7	108,9	1 322,4	22,0	896,2	14 940	105,0	677,7	96,5	×						
	B 4	12,40		619,1	6 313,1	857,4	31,0	106,5	1 282,4	21,3	886,5	14 780	103,9	691,3	98,4							
	C 4	12,18	49,93	608,2	6 218,1	824,5	30,4	104,5	1 253,0	20,9	879,8	14 660	103,0	702,2	100,0	×			×			Sid. 56
	D 4	11,68		583,2	6 001,1	749,5	29,2	100,3	1 186,3	19,8	863,6	14 390	101,1	727,9	103,6							
5	A 3	13,30		616,2	6 288,1	848,6	30,8	105,9	1 293,9	21,6	875,8	14 600	102,6	676,7	96,3	×						
	B 3	12,96		600,4	6 151,1	801,3	30,0	103,1	1 252,3	20,9	865,4	14 420	101,3	690,8	98,3							
	C 3	12,74	46,33	590,2	6 062,1	770,7	29,5	101,4	1 225,7	20,6	858,6	14 310	100,6	700,4	99,7	×			×			Sid. 56
	D 3	12,18		564,3	5 836,1	692,9	28,2	96,9	1 157,4	19,3	841,8	14 030	98,6	727,5	103,5							
6	A 2	14,00		595,8	6 111,1	787,4	29,8	102,4	1 250,5	20,8	863,9	14 400	101,2	690,8	98,3	×						
	B 2	13,64		582,8	5 998,1	748,5	29,1	100,0	1 214,9	20,2	853,5	14 230	100,0	702,6	100,0							
	C 2	13,40	42,73	574,4	5 924,1	723,1	28,7	98,6	1 191,1	19,9	850,6	14 180	99,6	714,1	101,6	×			×			Sid. 58
	D 2	12,80		553,2	5 740,1	659,6	27,7	95,2	1 131,7	18,9	837,4	13 960	98,1	739,9	105,3							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
7	A 3	13,30		610,7	6 240	1 832,2	30,5	104,8	1 275,2	21,3	868,7	14 480	101,8	681,3	97,0	×	×	×	×		Sid. 58
	B 3	12,96	45,73	597,7	6 127	1 793,1	29,9	102,8	1 238,5	20,6	860,5	14 340	100,8	694,8	98,9						
	C 3	12,74		589,7	6 058	1 769,2	29,5	101,4	1 214,7	20,2	855,5	14 260	100,2	704,3	100,2						
	D 3	12,18		567,8	5 867	1 703,5	28,4	97,6	1 154,2	19,2	844,3	14 070	98,9	731,5	104,1						
8	A 2	14,00	42,65	596,1	6 113	1 788,2	29,8	102,4	1 250,5	20,8	863,1	14 380	101,1	690,2	98,2	×	×	×	×		Sid. 59
	B 2	13,64	42,73	582,8	5 998	1 748,5	29,1	100,0	1 214,8	20,2	853,8	14 230	100,0	702,6	100,0						
	C 2	13,40	42,88	573,9	5 920	1 721,6	28,7	98,6	1 191,0	19,9	849,1	14 150	99,4	712,9	101,5						
	D 2	12,80	43,29	551,6	5 726	1 654,7	27,5	94,5	1 131,8	18,9	834,6	13 910	97,8	737,4	105,0						
9	A 3	13,30	45,94	610,1	6 235	1 830,2	30,5	104,8	1 274,9	21,3	875,7	14 600	102,6	686,9	97,8	×	×	×	×		Sid. 59
	B 3	12,96	46,17	596,4	6 116	1 789,2	29,8	102,4	1 237,9	20,6	866,8	14 450	101,5	700,2	99,7						
	C 3	12,74	46,33	587,6	6 039	1 762,7	29,4	101,0	1 214,0	20,2	861,1	14 350	100,8	709,3	101,0						
	D 3	12,18	46,76	564,6	5 839	1 693,7	28,2	96,9	1 153,2	19,2	847,1	14 120	99,2	734,6	104,6						
10	A 2	14,00		598,2	6 132	1 794,7	29,9	102,8	1 250,5	20,8	863,5	14 390	101,1	690,5	98,3	×	×	×	×		Sid. 59
	B 2	13,64	42,73	582,8	5 998	1 748,5	29,1	100,0	1 214,9	20,2	853,5	14 230	100,0	702,6	100,0						
	C 2	13,64		582,8	5 998	1 748,5	29,1	100,0	1 191,1	19,9	852,7	14 210	99,9	715,9	101,9						
	D 2	13,64		582,8	5 998	1 748,5	29,1	100,0	1 131,7	18,9	850,8	14 180	99,6	751,7	107,0						
11	A 3		45,73	623,8	6 354	1 871,3	30,8	105,9	1 275,2	21,3	883,8	14 730	103,5	693,0	98,6	×	×	×	×		Sid. 59
	B 3	13,64							1 238,5	20,6	882,7	14 710	103,3	712,7	101,4						
	D 3								1 214,7	20,2	881,9	14 700	103,3	726,1	103,3						
12	A 2								1 154,2	19,2	880,1	14 670	103,1	762,5	108,5	×	×	×	×		Ej möjl. Sid. 60
	B 2	13,64	42,73	582,8	5 998	1 748,5	29,1	100,0	1 214,9	20,2	853,5	14 230	100,0	702,6	100,0						
	C 2	13,40	42,88	574,6	5 926	1 723,8	28,7	98,6	1 191,0	19,9	848,9	14 150	99,4	712,7	101,4						
	D 2	12,80	43,29	554,1	5 748	1 662,3	27,7	95,2	1 131,8	18,9	837,1	13 950	98,0	739,6	105,3						
13	A 3	13,30	45,94	611,1	6 243	1 833,2	30,6	105,2	1 274,9	21,3	875,6	14 590	102,6	686,8	97,8	×	×	×	×		Sid. 60
	B 3	12,96	46,17	598,4	6 133	1 795,3	29,9	102,8	1 237,9	20,6	867,8	14 460	101,6	701,0	99,8						
	C 3	12,74	46,33	590,3	6 062	1 770,8	29,5	101,4	1 214,0	20,2	862,6	14 380	101,1	710,6	101,1						
	D 3	12,18	46,76	569,6	5 882	1 708,8	28,5	97,9	1 153,2	19,2	851,4	14 190	99,7	738,3	105,1						
14	B 3,1	12,76	46,33	591,2	6 070	1 773,5	29,6	101,7	1 228,2	20,5	846,7	14 110	99,2	689,4	98,1	×	×	×	×		Sid. 61- 62
	B 3,2	12,76	45,73	590,1	6 060	1 770,2	29,5	101,4	1 221,2	20,4	848,6	14 140	99,4	694,9	98,9						
	B 3,3	12,76	46,32	588,4	6 046	1 765,1	29,4	101,0	1 221,2	20,4	846,3	14 110	99,2	693,3	98,7						
	B 3,4	12,76	46,33	581,9	5 990	1 745,7	29,1	101,7	1 248,0	20,8	864,9	14 340	100,8	693,0	98,6						

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	
15	B 3,1	12,76	45,13	575,9	5 988	1 727,6	28,8	99,0	1 202,4	20,0	862,6	14 380	101,1	717,4	102,1								
	B 3,2	12,76	45,45	577,6	5 952	1 732,9	28,9	99,3	1 208,4	20,1	855,5	14 260	100,2	708,0	100,8					×			
	B 3,3	12,76	45,73	571,9	5 903	1 715,8	28,6	98,3	1 204,0	20,1	855,9	14 270	100,3	710,9	101,2					×			
	B 3,4	12,76	46,32	568,2	5 975	1 740,6	29,0	99,7	1 207,9	20,1	861,9	14 370	101,0	713,6	101,6					×			
	B 3,5	12,76	45,73	583,5	6 003	1 750,5	29,2	100,3	1 204,0	20,1	860,7	14 350	100,8	714,8	101,7					×			
	B 3,6	12,76	46,32	591,0	6 069	1 800,0	29,6	101,7	1 207,9	20,1	868,2	14 470	101,7	718,8	102,3					×			
16	B 3,1	13,76	43,13	588,7	6 099	1 766,0	29,4	101,0	1 266,5	21,1	903,6	15 060	105,8	713,5	101,6						×		
	B 3,2	13,76	43,13	588,7	6 048	1 766,0	29,4	101,0	1 266,5	21,1	906,0	15 100	106,1	715,4	101,8								
	B 3,3	13,76	44,53	605,0	6 191	1 815,1	30,3	104,1	1 293,2	21,6	927,0	15 450	108,6	716,8	102,0								
	B 3,4	13,76	44,53	597,3	6 123	1 791,8	29,9	102,8	1 293,2	21,6	916,1	15 270	107,3	708,4	100,8								
	B 3,5	13,76	44,79	598,9	6 137	1 796,6	29,9	102,8	1 293,6	21,6	916,7	15 280	107,4	708,7	100,9								
17	A 3,1	14,10	41,30	561,9	5 866	1 685,6	28,1	96,6	1 222,2	20,4	946,7	15 780	110,9	774,6	110,2							×	
	A 3,2	14,10	41,30	561,9	5 815	1 685,6	28,1	96,6	1 222,2	20,4	952,1	15 870	111,5	779,0	110,9								
18	B 3,1	12,76	46,32	580,2	5 975	1 740,6	29,0	99,7	1 216,0	20,3	800,9	13 350	93,8	658,3	93,7								
	A 3,2	14,10	41,30	561,9	5 815	1 685,6	28,1	96,6	1 234,3	20,6	797,7	13 300	93,5	646,3	92,0					×			
	B 3,3	13,76	41,30	548,3	5 697	1 644,8	27,4	94,2	1 197,6	19,9	785,3	13 090	92,0	663,9	94,5								
19	A 3,1	10,64	46,32	493,0	5 216	1 478,9	24,7	84,9	963,4	16,1	771,5	12 860	90,4	800,7	114,0								
	A 3,2	10,64	45,73	508,9	5 354	1 526,6	25,4	87,3	996,3	16,6	781,4	13 020	91,5	784,3	111,6					×			
	A 3,3	10,64	48,27	504,2	5 313	1 512,6	25,2	86,6	996,3	16,6	777,1	12 950	91,0	779,9	111,0					×			
	A 3,4	10,64	48,27	513,6	5 396	1 540,9	25,7	88,3	996,0	16,6	781,0	13 020	91,5	783,9	111,6					×			
20	A 3,1	10,64	49,76	508,4	5 400	1 525,0	25,4	87,3	996,0	16,6	774,0	12 900	90,7	777,1	110,6					×			
	A 3,2	10,64	49,76	520,3	5 505	1 560,9	26,0	89,3	1 026,5	17,1	781,6	13 030	91,0	761,4	108,4					×			
	A 3,3	10,64	50,92	529,6	5 535	1 588,8	26,5	91,1	1 044,3	17,4	780,8	13 010	91,0	747,7	106,4					×			
21 ¹	A 3,1	7,00	64,97	471,7	5 132	1 415,0	23,6	81,1	1 152,0	19,2	914,7	15 240	107,1	805,2	114,6							×	
	A 3,2	7,00	67,60	473,2	5 145	1 419,6	23,7	81,5	1 152,0	19,2	915,2	15 250	107,2	794,0	113,0							×	
	A 3,3	6,22	79,60	495,1	5 314	1 485,3	24,8	85,2	1 213,9	20,2	977,5	16 290	114,5	794,5	113,1							×	
	A 3,4	6,22	79,60	495,1	5 234	1 485,3	24,8	85,2	1 213,9	20,2	991,7	16 530	116,2	817,0	116,3								
	A 3,5	6,22	76,97	495,6	5 239	1 486,8	24,8	85,2	1 213,9	20,2	991,9	16 530	116,2	817,1	116,3								
	A 3,6	6,22	79,60	495,1	5 234	1 485,3	24,8	85,2	1 226,0	20,4	846,0	14 100	99,1	690,1	98,2								
A 3,7	6,05	79,60	481,6	5 117	1 444,7	24,1	82,8	1 189,3	19,8	835,6	13 930	97,9	702,6	100,0									

¹ Loftgångshus, innehållande 60 rum och ett trapphus.

Bilaga 4:2. Sammanställning av mått- och kostnadsuppgifter. Grupprumshus

Serie	Typ	Rums- antal per grupp	Varje bygg- nad har		Ytermått			Våningsyta			Lägenhets- yta		Byggnadskostnad							
			rum	st	trapp- hus	st	bredd	längd	bygg- nads- yta	Volym	totalt	per rum	rela- tionstal jämfö- relse- objekt 2.B2	totalt i tusen- tal kronor	per m ² ly.	per m ² kronor	rela- tionstal jämfö- relse- objekt 2.B2	per rum	rela- tionstal jämfö- relse- objekt 2.B2	per rum
		st	st	st	m	m	m ²	m ³	m ²	m ²	m ²	m ²	m ²	kronor	rela- tionstal jämfö- relse- objekt 2.B2	kronor	rela- tionstal jämfö- relse- objekt 2.B2	vid 60 stud.rum	rela- tionstal jämfö- relse- objekt 2.B2	
30	3: 1	54	3	3	10,44	46,33	483,7	5 085	1 451,1	26,9	92,4	1 146,6	21,2	774,4	675,4	96,1	14 340	100,8	14 190	99,7
	3: 2	72	4	4	10,44	61,65	643,6	6 624	1 930,9	26,8	92,1	1 528,8	21,2	1 013,2	662,8	94,3	14 070	98,9	14 070	98,9
	3: 3	54	1	1	8,50	50,95	447,3	4 776	1 341,8	24,9	85,6	1 140,2	21,1	766,6	672,3	95,7	14 200	99,8	14 200	99,8
	3: 4	63	1	1	8,50	59,38	518,9	5 465	1 556,8	24,7	84,9	1 330,4	21,1	873,7	656,7	93,5	13 870	97,5	14 020	98,5
	4: 11	48	2	2	11,60	37,93	439,6	4 651	1 318,9	27,5	94,5	1 033,2	21,5	675,4	653,7	93,1	14 070	98,9	13 810	97,0
	4: 12	72	3	3	11,60	56,71	657,8	6 748	1 973,5	27,4	94,2	1 549,8	21,5	982,2	633,8	90,2	13 640	95,9	13 640	95,9
	4: 13	48	2	2	9,35	46,33	433,2	4 568	1 299,6	27,1	93,1	1 073,6	22,3	676,1	629,7	89,6	14 090	99,0	13 810	97,0
	4: 14	72	3	3	9,35	69,31	648,1	6 662	1 944,2	27,0	92,9	1 610,5	22,3	980,8	609,0	86,7	13 620	95,7	13 810	97,0
	4: 15	48	2	2	10,49	38,67	405,7	4 356	1 217,0	25,4	87,3	993,2	20,7	636,9	641,2	91,3	13 270	93,3	12 990	91,3
	4: 16	72	3	3	10,49	57,82	606,5	6 300	1 819,6	25,3	86,9	1 489,9	20,7	922,1	618,9	88,1	12 810	90,0	12 990	91,3
	4: 17	48	2	2	11,22	36,27	407,0	4 367	1 220,9	25,4	87,3	993,4	20,7	633,6	637,9	90,8	13 000	92,8	12 990	90,9
	4: 18	72	3	3	11,22	54,22	608,4	6 317	1 825,1	25,3	86,9	1 490,0	20,7	918,4	616,4	87,7	12 760	89,7	12 990	90,9
4: 19	47	1	1	13,20	34,01	423,8	4 504	1 271,4	27,1	93,1	1 068,1	22,7	613,9	574,7	81,8	13 060	91,8	13 010	91,4	
4: 20	60	1	1	10,17	47,32	495,4	5 237	1 486,3	24,8	85,2	1 284,8	21,3	780,7	607,7	86,5	13 010	91,4	13 010	91,4	
4: 21	60	1	1	8,61	55,92	495,7	5 239	1 487,0	24,8	85,2	1 279,5	21,3	789,3	616,9	87,8	13 160	92,5	13 160	92,5	
5: 101		58	2	11,54	42,73	493,5	5 199	1 480,5	25,5	87,6	1 236,2	21,3	739,0	597,8	85,1	12 740	89,5	12 740	89,5	
5: 102		60	2	10,64	46,33	493,0	5 216	1 478,9	24,7	84,9	1 225,6	20,4	746,4	609,1	86,7	12 440	87,4	12 440	87,4	
5: 103		58	2	13,15	39,13	514,6	5 386	1 543,7	26,6	91,4	1 273,9	22,0	742,6	582,9	83,0	12 800	90,0	12 800	90,0	
5: 104		58	2	11,65	46,33	539,7	5 605	1 619,2	27,9	95,9	1 337,7	23,1	764,9	571,8	81,4	13 190	92,7	13 190	92,7	

Bilaga 4:3. Sammanställning av mått- och kostnadsuppgifter. Fullt utnyttjad källarvåning

Serie	Typ	Yttermått			Volym m ³	Vånings- yta m ²	Lägen- hetsyta m ²	Den till- kom- mande källa- rens bygg- nads- yta m ²	Byggnadskostnad											
		bredd m	längd m	bygg- nads- yta m ²					per rum		per m ² ly.		totalt i tusental kronor	kronor	kost- nadsök- ning på grund av den utökade källaren kronor	pro- centu- ell ökning %	kronor	Kost- nadsök- ning på grund av den utökade källaren kronor	pro- centu- ell ökning %	per m ² utökad källaryta brutto kronor
									kronor	utökade källaren kronor	pro- centu- ell ökning %	kronor								
40	1: A1	14,86	39,13	581,5	6 368	1 744,4	1 221,6	173,8	872,5	14 540	380	2,7	714,2	18,6	2,7	131,2				
	1: D1	13,52	39,13	529,0	5 797	1 587,1	1 086,3	121,4	832,0	13 870	300	2,2	765,9	16,5	2,2	148,6				
	4: A4	12,70	49,93	634,1	6 942	1 902,3	1 322,4	226,4	924,7	15 410	440	2,9	699,2	21,5	3,2	125,8				
	4: D4	11,68	49,93	583,2	6 387	1 749,5	1 186,3	175,5	887,6	14 790	400	2,8	748,2	20,3	2,9	136,8				
	16: B3,6	13,76	44,79	598,9	6 558	1 796,6	1 293,6	191,2	940,7	15 680	400	2,6	727,2	18,6	2,6	125,7				
	19: A3,3	10,64	48,27	504,2	5 526	1 512,6	996,3	96,5	791,7	13 200	250	1,9	794,6	14,7	1,9	151,3				
	30: 3: 1	10,44	46,33	483,7	5 302	1 451,1	1 146,6	98,7	784,5	14 530	190	1,3	684,2	8,8	1,3	102,2				
	30: 3: 2	10,44	61,65	643,6	7 046	1 930,9	1 528,8	191,6	1 040,9	14 460	380	2,7	680,9	18,1	2,7	144,5				
	31: 4: 11	11,60	37,93	439,9	4 822	1 318,9	1 033,2	77,6	690,1	14 380	310	2,2	668,0	14,2	2,2	189,3				
41	31: 4: 12	11,60	56,71	657,8	7 200	1 973,5	1 549,8	205,8	1 012,3	14 060	420	3,1	653,2	19,4	3,1	146,2				
	31: 4: 17	11,22	36,27	407,0	4 466	1 220,9	993,4	643,6	643,6	13 410	210	1,6	647,9	10,0	1,6	221,0				
	31: 4: 18	11,22	54,22	608,4	6 661	1 825,1	1 490,0	156,4	941,3	13 070	320	2,5	631,7	15,3	2,5	146,2				
	32: 5: 101	11,54	42,73	493,5	5 409	1 480,5	1 236,2	93,6	753,1	12 990	240	1,9	609,2	11,4	1,9	150,7				
	32: 5: 102	10,64	46,33	493,0	5 403	1 478,9	1 225,6	85,3	760,2	12 670	230	1,9	620,3	11,2	1,8	161,0				

Bilaga 4:4. Sammanställning av mått- och kostnadsuppgifter. Förtäring av huskroppen

Serie	Typ	Varje byggnad har		Yttermått			Volym m ³	Vånings- yta m ²	Lägen- hetsyta m ²	Byggnadskostnad:				
		rum	trapp- hus	bredd m	längd m	byggnadsyta m ²				per rum		per m ² ly.		
										st	st	kronor	procentuell minskning på grund av den för- storade byggnaden	kronor
										Totalt i tusental kronor	kronor	procentuell minskning	kronor	procentuell minskning
		st	st	m	m	m ²	m ³	m ²	m ²	kronor	kronor	%	kronor	%
50	14: B3.3.1	120	2	12,76	92,26	1 172,0	11 620	3 516,1	2 442,5	1 630,8	13 590	3,7	667,7	3,7
	14: B3.3.2	90	1	12,76	68,93	871,0	8 752	2 613,0	1 831,9	1 218,3	13 540	4,0	665,1	4,1
	14: B3.3.3	120	1	12,76	91,90	1 153,7	11 461	3 461,0	2 442,5	1 598,6	13 320	5,6	654,5	5,6
	14: B3.3.4	180	1	12,76	135,21	1 722,7	17 080	5 168,1	3 663,8	2 355,9	13 090	7,2	643,0	7,3
51	30: 3: 1/2: 1	90	5	10,44	76,97	803,6	8 166	2 410,7	1 911,0	1 254,5	13 940	1,8	656,5	1,8
	30: 3: 1/2: 2	126	7	10,44	107,61	1 123,5	11 248	3 370,0	2 675,4	1 738,1	13 790	2,8	649,7	2,8
	30: 3: 1/2: 3	180	10	10,44	153,57	1 603,3	16 041	4 809,8	3 822,0	2 475,4	13 750	3,1	647,7	3,1
	31: 4: 15/16: 1	96	4	10,49	76,97	807,4	8 249	2 422,3	1 986,5	1 222,2	12 730	2,0	615,3	2,0
52	31: 4: 15/16: 2	120	5	10,49	96,12	1 008,3	10 196	3 024,9	2 483,1	1 521,0	12 680	2,5	612,5	2,4
	31: 4: 15/16: 3	168	7	10,49	134,42	1 410,1	14 260	4 230,2	3 476,3	2 116,9	12 600	3,0	608,9	3,0
	32: 5: 102: 1	90	3	10,64	69,31	737,5	7 590	2 212,4	1 838,4	1 093,4	12 150	2,4	594,8	2,4
53	32: 5: 102: 2	120	4	10,64	92,29	982,0	9 967	2 945,9	2 451,1	1 438,9	11 990	3,6	587,0	3,6
	32: 5: 102: 3	180	6	10,64	138,25	1 471,0	14 890	4 412,9	3 676,7	2 146,1	11 920	4,2	583,1	4,2

Bilaga 4: 5. Sammanställning av mått- och kostnadsuppgifter. Familjebostäder om 2 rum och kök

Typ	Yttermått		Byggnadsyta m ²	Volym m ³	Våningsyta		Lägenhetsyta		Antal trapp- hus st.	Antal lägen- heter st.	Byggnadskostnad			Be- lånings- värde
	Bredd m	Längd m			Totalt m ²	Per lägenhet m ²	Totalt m ²	Per lägenhet m ²			Totalt i tusental kronor	Per lägenhet kronor	Per kvadrat- meter ly	
1	10,30	51,64	531,9	5 504	1 595,7	59,1	1 275,4	47,2	3	27	854,6	31 652	670,0	28 183
1	10,30	68,73	707,9	7 184	2 123,7	59,0	1 700,5	47,2	4	36	1 116,8	31 020	656,8	
2	11,00	51,37	565,1	5 792	1 695,3	62,8	1 389,2	51,5	3	27	837,6	31 020	602,9	29 844
2	11,00	68,37	752,1	7 568	2 256,3	62,7	1 852,2	51,5	4	36	1 098,3	30 510	593,0	
3	11,00	51,37	565,1	5 792	1 695,3	62,8	1 388,8	51,4	3	27	840,2	31 120	604,9	29 787
3	11,00	68,37	752,1	7 568	2 256,3	62,7	1 851,7	51,4	4	36	1 100,8	30 578	594,5	
4	12,00	40,37	484,4	5 023	1 453,2	63,2	1 177,9	51,2	2	23	736,5	32 022	625,3	29 671
4	12,00	60,37	724,4	7 308	2 143,2	63,0	1 766,8	51,2	3	34,5	1 074,3	31 139	608,0	
4	12,00	80,37	964,4	9 585	2 893,3	62,9	2 355,8	51,2	4	46	1 358,6	29 534	576,7	

BILAGA 5

Förslag till »normalkontoplan» för studentbostadsföretag

Utarbetad inom SABO:s företagsekonomiska avdelning

Kontoklass 0. Tillgångar, eget kapital, skulder

00 Anläggningstillgångar

- *000 Fastigheter
- *001 Inventarier
- 002 Maskiner, verktyg
- 004 Kontorsinventarier

01 Omsättningstillgångar

- 013 Diverse fordringar
- 014 Hyresavräkningar
- 017 Banktillgodohavanden
- 018 Postgiro
- 019 Kassa

04 Eget kapital

- 040 Grundfond
- 044 Underhållsfond

05 Värdeminskning

- *050 Värdeminskning, fastigheter

06 Långfristiga skulder

- *060 Intecknings- och reverslån
- 065 Byggnadskreditiv

07 Kortfristiga skulder

- 071 Diverse skulder
- 072 Bostadsrabatter
- 073 Personalens skattemedel

08 Interimsposter

- 080 Ej betalda kostnader och i förskott influtna intäkter
- 082 Förskottsbetalda kostnader och ej influtna intäkter

09 Resultat

- 090 Årets resultat
- 091 Balanserat resultat

Kontoklass 1. Nybyggnadsverksamheten**10 Fastigheter under byggnad**

- 100 Byggnadsarbeten inkl. målning
- 101 Tapeter
- 102 Värme- och sanitetsinstallation
- 105 Elinstallation inkl. servisavgift
- 106 Planerings- och planeringsarbeten

11 Fastigheter under byggnad, diverse installationer

- 111 Tvättstugeutrustning
- 116 Spisar, kylskåp
- 119 Ej specificerade diverse installationer

12 Fastigheter under byggnad, övriga byggnadskostnader

- 120 Ränte- och kreditivkostnader
- 121 Lagfarts- och inteckningskostnader
- 122 Projekteringskostnader
- 123 Kontrollantkostnader
- 124 Byggherrens administrationskostnader
- 125 Uttorkningskostnader
- 129 Ej specificerade övriga byggnadskostnader

13 Fastigheter under byggnad, tomtkostnader

- 139 Ej specificerade tomtkostnader

14 Fastigheter under byggnad, diverse inventarier

- 140 Möbler, textilier
- 141 Köksutrustning

Kontoklass 2. Centraladministration**20 Löner och arvoden**

- 200 Personallöner
- 202 Styrelse- och revisionsarvoden
- 208 Ej specificerade löner och arvoden

21 Resor och transporter

- 219 Kostnader för resor och transporter

22 Lokaler

- 229 Kostnader för lokaler

23 Kontorsmateriel och kontorsinventarier

- 239 Kostnader för kontorsmateriel och kontorsinventarier

24 Porto och telefon

- 249 Kostnader för porto, telefon och frakter

25 Avskrivningar

- 254 Avskrivningar, kontorsinventarier

26 *Diverse kostnader för centraladministrationen*

- 269 Diverse kostnader för centraladministration (representation, tidskrifter, böcker, föreningsavgifter m. m.)

Kontoklass 3. Kostnader för fastighetsförvaltningen, kapitalkostnader30 *Räntekostnader*

- *309 Räntekostnader å in-teckningslån

35 *Avskrivningar*

- *350 Avskrivningar, fastigheter
*351 Avskrivningar, inventarier

Kontoklass 4. Kostnader för fastighetsförvaltningen, underhållskostnader

- *409 Målningsarbeten inkl. tapeter
*419 Byggnadsarbeten, inkl. golvarbeten
*429 Inredningsdetaljer
*439 Elinstallationer
*449 Värme- och sanitetsinstallationer
*459 Tvättutrustning
*469 Planteringsarbeten
*479 Underhåll av inventarier
*489 Återanskaffning av inventarier
*499 Ej specificerade underhållsarbeten

Kontoklass 5. Kostnader för fastighetsförvaltningen, övriga driftkostnader50 *Administration*

- *500 Andel i centraladministration

51 *Skatter*

- *510 Skatt på garantibelopp för fastigheten

52 *Försäkringar*

- *529 Försäkringar

53 *Hyresförluster*

- *539 Hyresförluster

54 *Fastighetsskötsel, löner*

- *540 Fastighetsskötare inkl. eldningsarvode
*544 Trappstädning exkl. material
*545 Städning av lägenheter och rum

55 *Fastighetsskötsel, övriga kostnader*

- *551 Renhållning, bortforsling av sopor, slagg och aska
*555 Sotning
*556 Material och övriga kostnader för trappstädning

- *557 Förbrukningsmateriel
- *558 Redskap och verktyg
- *559 Ej specificerade övriga kostnader för fastighetsskötsel

56 *Värme och varmvatten*

- *569 Kostnader för värme och varmvatten

57 *Vattenförbrukning*

- *579 Vattenförbrukning

58 *Elförbrukning*

- *589 Elförbrukning

59 *Ej specificerade övriga driftkostnader*

- *599 Ej specificerade övriga driftkostnader

Kontoklass 8. Intäkter

80 *Hyror*

- *800 Hyror för omöblerade lägenheter
- *801 Hyror för möblerade lägenheter
- *802 Hyror för omöblerade rum
- *803 Hyror för möblerade rum
- *804 Hyror för lokaler

82 *Bränsleavgifter*

- *829 Bränsleavgifter för bostadslägenheter och lokaler

83 *Trappstädningsavgifter*

- *839 Trappstädningsavgifter

84 *Tvättavgifter*

- *849 Tvättavgifter

88 *Ränteintäkter*

- 889 Ränteintäkter

Kontoklass 9, Bokslutskonton

- 979 Vinst & Förlust
- 989 Ingående Balans
- 999 Utgående Balans

»Lokaliseringsbeteckning»

De med * märkta kontona erhålla följande lokaliseringsbeteckning för de olika fastighetsenheterna:

- 11 kv. A
- 12 » B

- 13 » C
 14 » D
 15 » E

Kommentar till förslag till »normalkontoplan» för studentbostadsföretag

Förslaget till kontoplan för studentbostadsföretag grundar sig helt på den av Statens nämnd för byggnadsforskning framlagda kontoplanen för fastighetsförvaltningar. Ifrågavarande förslag kan sägas vara en i alla delar långt specificerad plan, som sedan måste tillämpas på varje speciellt företag efter företagets storlek och struktur och egna önsknningar. Det normala är härvidlag, att företagets egen kontoplan krympes i förhållande till det framlagda förslaget, eftersom ett företag av normalstorlek icke har behov av så långt gående specificeringar. Uppdelningen i byggforskningens kontoplan kan därför snarare betraktas som en innehållsförteckning, en anvisning på vilka typer av kostnader och intäkter som hör till respektive kontogrupper.

I förslaget till »normalkontoplan» för studentbostadsföretag har således en uppdelning skett, som i stort torde överensstämma med bostadsföretagets behov. Det har visat sig, att ett företag av normalstorlek icke bör gå längre i komprimeringen, men att icke heller någon större utbyggnad är erforderlig.

Principen i kontoplanen är den s. k. decimalmetoden, alltså en huvuduppdelning i tio klasser, vilka vardera sedan delas upp i tio grupper, och dessa grupper i vardera tio konton med möjligheter till ytterligare uppdelning i underkonton. Kontoklass 0 omfattar företagets tillgångar, eget kapital och skulder. Kontoklass 1 kallas för nybyggnadsverksamheten. Här föres alltså kostnaderna för en fastighet under byggnad, och vid fastighetens färdigställande aktiveras dessa sedan i klass 0 på konto Fastigheter respektive Inventarier.

Vissa studentbostadsföretag omfattar flera fastigheter eller förvaltningsenheter, vars resultat bör redovisas var för sig. Administrationen för dessa enheter är dock gemensam, och kostnaderna härför föres i kontoklass 2 Centraladministration. Dessa kostnader bör vid årets slut fördelas på de olika förvaltningsenheterna efter någon lämplig norm, t. ex. antalet uthyrningsenheter.

Under kontoklasserna 3, 4 och 5 återfinnes de direkta förvaltningskostnaderna, således Kapitalkostnader, Underhållskostnader och Övriga driftkostnader.

Kontoklasserna 6 och 7 har i den av Byggforskningen framlagda normalkontoplanen lämnats öppna för annan verksamhet, som kan bedrivas av fastighetsförvaltande företag, t. ex. nyproduktion i egen regi, tvätterier och dylikt. I analogi med detta har även i förslaget till normalkontoplan för studentbostadsföretag dessa klasser lämnats fria.

Under kontoklass 8 återfinnes företagets intäkter, fördelade på hyror och bränslevgifter, trappstädningsavgifter, tvättavgifter, ränteavgifter.

Kontoklass 9 omfattar slutligen bokslutskonton.

Som ovan nämnts kan ett bostadsföretag omfatta flera fastigheter eller förvaltningsenheter, för vilka resultatet var för sig bör redovisas. De med kryss märkta kontona är sådana, som omedelbart kan hänföras till en viss förvaltningsenhet. Förutom kontobeteckningen erhåller dessa konton då även en lokaliseringsbeteckning, som sättes antingen före eller efter kontonumret, beroende på vilket bokföringssystem som användes. För de med kryss märkta kontona läggs således ett kontokort upp för varje förvaltningsenhet.

Med hänsyn till studentbostadsföretagens delvis speciella struktur, har i förslaget vissa kompletteringar till den »ursprungliga» normalkontoplanen gjorts.

Sålunda har under kontoklass 1, Nybyggnadsverksamheten, en särskild kontogrupp upplagts, kontogrupp 14, Fastigheter under byggnad, diverse inventarier. Här bokföres således kostnader för möbler, textilier, köksutrustning o. dyl. i samband med uppförandet av studentbostaden. Underhåll respektive återanskaffning av dylika inventarier återfinnes under kontoklass 4, kontona 479 respektive 489. Under kontogrupp 54 Fastighetsskötsel, löner har ett konto, 545, städning av lägenheter och rum upplagts. I kontoklass 8 Intäkter, har hyrorna delats upp på såväl omöblerade som möblerade lägenheter och rum, vilket framgår av kontona under kontogrupp 80, Hyror.

Det här framlagda förslaget till normalkontoplan för studentbostadsföretag binder icke redovisningen vid något speciellt redovisningssystem. Det är helt företagets storlek, som bör avgöra vilket system som användes. För de små studentbostadsföretagen kan med fördel den av Statens nämnd för byggnadsforskning utarbetade dagboken för mindre fastighetsägare användas. Det finnes möjligheter att i denna dagbok tillgodose de speciella aspekter, som bör läggas just på studentbostadsföretag. För medelstora företag kan t. ex. genomskriftsmetoden rekommenderas, och för de större företagen kan det visa sig att maskinbokföring är lämplig.

BILAGA 6

Studentbostäder i utlandet

De studier av utländska studentbostadsförhållanden, som studentbostadsutredningen företagit har huvudsakligen avsett Norge och Danmark. I samband med resor som företagits i annat syfte har dock studentbostäder i vissa andra länder, bl. a. Finland, Sovjetunionen och USA studerats. Föreliggande redogörelse beträffande studentbostäder i utlandet kan följaktligen inte göra några som helst anspråk på fullständighet. Den avser huvudsakligen att redovisa vissa iakttagelser av intresse för svenskt studentbostadsbyggande.

Behov. Finansiering

I flertalet länder står man inför samma problematik som i Sverige vad avser det högre utbildningsväsendet. Växande ungdomskullar i förening med ökad utbildningsvilja ställer allt större krav på samhällets utbildningsresurser med bl. a. brist på studentbostäder som följd. I åtskilliga länder — framför allt de anglosaxiska — har man en studentbostadstradition att falla tillbaka på. Universiteten är sedan gammalt uppbyggda kring ett »campusområde» med föreläsningssalar, bibliotek, institutioner och studentbostäder. Det kanske svåraste problemet i dessa länder har ofta varit att finna mark för studentbostäder i anslutning till universitetsområdet. I andra länder — t. ex. de nordiska — är de särskilda studentbostäderna en ganska ny företeelse, eftersom man tidigare kunnat lita till den allmänna bostadsmarknaden även för studenternas del.

Gemensamt för så gott som samtliga universitet världen runt är emellertid, att man under efterkrigstiden tvingats att intensifiera produktionen av studentbostäder kraftigt. I flertalet länder har detta skett med hjälp av särskilt statligt stöd. Ett nytt inslag i studentbostadsbebyggelsen är även de särskilda bostäderna för gifta studenter.

Formerna för den statliga subventionen av studentbostäder varierar givetvis från land till land. I Danmark utgår särskilda stödlån till ungdomsbostäder, till vilken kategori även studentbostäder hänföres. Dessa lån utgår inte med 100 procent av produktionskostnaden, varför studentbostadsföretagen är hänvisade till att själva skaffa viss del av kapitalet. Enligt vad utredningen erfarit överväges emellertid att införa särskilt ekonomiskt stöd till studentbostäder. I Norge har statligt sådant stöd nyligen införts; dessförinnan utgick lån inom ramen för den statliga långivningen till bostadsbyggande. Liksom i Danmark har en stor del av erforderligt kapital anskaffats genom insamlingar. I båda länderna har man härvid med framgång vänt sig till kommunerna, som erbjudits att »köpa» studentbostadsrum, vilka stundom reserverats för studenter från den kommun som står som »ägare» till rummet. I Finland utgår det statliga stödet inom ramen för övrig statlig långivning till bostadsbyggande.

I bl. a. Frankrike, Tyskland, Polen, Sovjetunionen och USA utgår statligt stöd till studentbostadsbyggande i form av bidrag eller för studentbostadsföretagen

förmånliga lån. I åtskilliga av dessa länder får emellertid företagen själva investera en mindre del av det erforderliga kapitalet. Denna del tillhandahålles ofta av vederbörande universitet.

Av särskilt intresse i sammanhanget är det federala lånestöd till studentbostäder, som finns i USA. Detta infördes 1950 och motiverades då med att studentbostäder är dyrare att bygga än andra bostäder. Lånen är hundraprocentiga och räntan är subventionerad. Stödet innefattar bostäder till gifta studenter samt utgår även för uppförande av studentmatsalar, kårhus och hälsovårdsanläggningar men däremot inte sportanläggningar och undervisningslokaler. Låneberättigade är anstalter för högre utbildning, vilka driver sin verksamhet utan enskilt vinstsyfte, och vilka inte på förmånligare sätt kan anskaffa kapital till studentbostadsbyggande. Enligt »The National Housing Act» skall »god ekonomi främjas vid byggandet så att detta inte blir extravagant eller överdrivet i fråga om planlösning, utseende eller vid val av material». Några särskilda bidrag eller lån för inköp av inventarier utgår ej.

Planlösning. Utrustningsstandard

Den vanligaste formen för planlösning av studentbostäder är utan gensägelse korridorhuslösningen. På senare tid har dock gruppumsbebyggelse vunnit insteg. I synnerhet i Norge är denna form av planlösning vanlig. Där liksom i Finland och USA, där den också förekommer, motiveras den framför allt ekonomiskt; all erfarenhet tyder enligt företrädare för myndigheter eller studentbostadsföretag i respektive länder på att den är billigare än flertalet korridorhuslösningar. — Loftgångshus förekommer huvudsakligen i länder med tropiskt klimat.

Rummens yta varierar givetvis från land till land och från hus till hus. Storleken sammanhänger med om rummen delas eller ej. I flertalet länder har studenterna enkelrum; i de fall man inhyt två studenter i ett rum har detta motiverats med bristen på studentbostäder och haft karaktären av övergångsföreteelse. Enda undantaget härifrån är USA och Canada, där man vid vissa universitet anser, att det från uppfostringssynpunkt är nyttigt för studenterna att dela rum i stället för att isolera sig. Man bör härvid komma ihåg, att flertalet studenter är 2—3 år yngre än sina svenska kolleger. En given förutsättning för delat rum anses emellertid — åtminstone i princip — vara dels att studenterna har tillgång till studieplatser på bibliotek, universitetsinstitutioner eller på annat håll inom studentbostadshuset, dels att rumsytan inte understiger 12—14 m².

Samma eller obetydligt mindre yta används emellertid i USA ofta även för enkelrum. I andra länder ligger ytan för enkelrum ofta något lägre. Vid Moskvas statliga universitet har enkelrummen en yta av 8,2 m²; dock har »aspirantrummen» (aspirant = licentiand) en yta av 12 m². I Norge och Danmark är ytan för flertalet rum omkring 12 m².

Beträffande standardutrustningen i övrigt bör nämnas, att i äldre utländska studentbostäder av korridorhushyp delar studenterna vanligen ett i våningsplanet gemensamt tvätt- och badrum. Ett vanligt alternativ är tvättställ i rummet. Ljudsluss-tambur saknas ofta. De gruppumslösningar i USA och Norge som studerats saknar tvättställ i rummet.

Kök förekommer framför allt i de nordiska länderna samt i vissa studentbostadshus i USA. I de fall kök saknas är studentbostadsanläggningen ofta försedd med egen restaurant.

Särskilda bostäder för gifta studenter är vanligast i de nordiska länderna samt

i USA. I dessa länder är giftermålsfrekvensen bland studenter hög (i USA uppskattningsvis omkring 25 procent). Vid vissa amerikanska universitet finns två- och trerumslägenheter för gifta studenter. Motiveringen för trerumslägenheterna, vilkas yta uppgår till omkring 60 m², är behovet av ett tredje, ostört rum. Vidare förekommer lägenheter om två rum och kök, som antingen används av ett gift par eller av fyra ogifta studenter. Ytan för dessa lägenheter uppgår till omkring 50 m². Även i Danmark finns en likartad planlösning (studenthemmet Solbacken i Köpenhamn) med tvårumslägenheter, som antingen används av ett gift par eller av två ogifta studenter.

Upplysningar om studentens förhållanden

Den vanligaste formen för planlösningen av studentbostäder är utrumslägenheter med kök och badrum. I USA är det vanligt att ha ett rum för sovning och ett rum för studier. I Danmark är det vanligt att ha ett rum för sovning och ett rum för studier. I Finland och USA är det vanligt att ha ett rum för sovning och ett rum för studier. I Sverige är det vanligt att ha ett rum för sovning och ett rum för studier. I Norge är det vanligt att ha ett rum för sovning och ett rum för studier. I Danmark är det vanligt att ha ett rum för sovning och ett rum för studier. I USA är det vanligt att ha ett rum för sovning och ett rum för studier. I Finland är det vanligt att ha ett rum för sovning och ett rum för studier. I Sverige är det vanligt att ha ett rum för sovning och ett rum för studier. I Norge är det vanligt att ha ett rum för sovning och ett rum för studier.

Humans sin väsentliga betydelse för den fysiska miljön är väl känd. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande.

Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande.

Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljön har en stor betydelse för människans hälsa och välbefinnande.

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1961

1. Den nordiske husholdshøgskolen
2. Nordens folkelige akademi
3. Nordisk filmsamarbeid

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Begravningsplatser och gravar. [5]
Underrätterna. [6]
Den allmänna brottsregistreringen. [11]
Pensionsstiftelser. I. [14]
Kriminalvård i frihet. [16]
Vissa frågor rörande allmänna val. [20]
Författningsutredningen. V. Organisationer.
Beslutsteknik. Valsystem. [21]
Redareansvarets begränsning. [33]

Utrikesdepartementet

Den svenska utvecklingshjälps administration. [22]

Försvarsdepartementet

Enhetlig ledning av krigsmakten. [7]
Totalförsvarets upplysningsverksamhet. [18]
Flygbuller som samhällsproblem. [25]

Socialdepartementet

Byggnadsindustrins arbetskraft. [19]
Förtidspensionering och sjukpenningförsäkring
m. m. [29]
Handläggning av bostadslån. [32]
Åndamålsenliga studentbostäder. [35]

Kommunikationsdepartementet

Statliga belastningsbestämmelser av år 1960 för
byggnadsverk. [12]
Svensk trafikpolitik. I. [23]
Svensk trafikpolitik. II. [24]

Finansdepartementet

Sparstimulerande åtgärder. [2]
Automatisk databehandling inom folkbokförings-
och uppbringningsväsendet. [4]
Preliminär nationalbudget för år 1961. [10]
Reviderad nationalbudget för år 1961. [26]

Ecklesiastikdepartementet

1957 års skolberedning. 5. Hjälpmedel i skolarbetet.
[17] 6. Grundskolan. [30] 7. Läroplaner för grund-
skola och fackskolor. [31]
Kungl. Teatern. Verksamhet och ekonomi. [28]

Jordbruksdepartementet

Totalisatorverksamheten. [1]
Lantbrukets yrkesskolor. [13]

Handelsdepartementet

Effektivare prisövervakning. [3]
Skifferoljefrågan. [27]

Inrikesdepartementet

Om läkarbehov och läkartillgång. [8]
Principer för en ny kommunindelning. [9]
Polisens brottsbekämpande verksamhet. [15]
Huvudmannaskapet för polisväsendet m. m. [34]